

Χρ. Λόλας - Πανελλήνια Συνέδρια

Σε ότι αφορά τις παρουσιάσεις στα Πανελλήνια Συνέδρια Χειρουργικής, το Καρδιοχειρουργικό Τμήμα του «Αρεταίειου» είχε να επιδείξει τα ακόλουθα. Στο IX Συνέδριο του 1976 δόθηκαν δύο διαλέξεις από τον Διευθυντή του τμήματος Χρ. Λόλα, οι οποίες αφορούσαν βαλβιδοπάθειες. Η πρώτη εξ αυτών ήταν η **«Αντικατάσταση της αορτικής βαλβίδος. Ενδείξεις - Αποτελέσματα»** υπό τον Χ. Λόλα. Στην διάλεξη έγινε μια αναφορά όλων των εν χρήσει ιστικών και προσθετικών βαλβίδων, οι ενδείξεις χρήσης τους, η τεχνική τοποθέτησης καθώς και οι επιπλοκές. Παράλληλα, αναφέρθηκε ότι από 23 Απριλίου 1974 έως 16 Ιουλίου 1974, υποβλήθηκαν σε αντικατάσταση βαλβίδων και βαλβιδοπλαστικές 24 ασθενείς. Η συνολική θνητότητα ήταν 15,8 %. Η δεύτερη διάλεξη ήταν οι **«Πολυπλοκάι αντικαταστάσεις καρδιακών βαλβίδων και βαλβιδοπλαστικάί»** υπό τους Χ. Λόλα, Η. Καραπιστόλη, Ν. Γαζετόπουλο, Π. Ιωαννίδη, Μ. Μπινώρη, Μ. Ιακωβίδου και Κ. Τούντα. Στο υλικό περιλαμβάνονταν 23 ασθενείς που υποβλήθηκαν σε αντικατάσταση βαλβίδων, ως υπο-ομάδα ενός συνολικού υλικού ύψους 40 ασθενών με καρδιακή επέμβαση μεταξύ Απριλίου και Ιουλίου 1974. Επρόκειτο για 11 άρρενες και 12 θήλυς ασθενείς ηλικίας 18-58 ετών με κλινικό στάδιο από II-IV. Σε 8 περιπτώσεις η βαλβίδα ήταν η μιτροειδής, σε 4 περιπτώσεις αορτική, αμφότερες σε 7, μιτροειδής και τριγλώκινος σε 2 περιπτώσεις και 3 βαλβίδες σε άλλες 2 περιπτώσεις. Η θνητότητα που παρατηρήθηκε σε διάστημα 30 ημερών ήταν 13%.

ΠΟΛΥΠΛΟΚΑΙ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΡΔΙΑΚΩΝ ΒΑΛΒΙΔΩΝ ΚΑΙ ΒΑΛΒΙΔΟΠΛΑΣΤΙΚΑΙ

ΧΡ. ΛΟΛΑ, ΗΛ. ΚΑΡΑΠΙΣΤΟΛΗ, Ν. ΓΑΖΕΤΟΠΟΥΛΟΥ, Π. ΙΩΑΝΝΙΔΗ
Μ. ΜΠΙΝΩΡΗ, Μ. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ, Κ. ΤΟΥΝΤΑ

ΠΙΝΑΞ Ι		
ΗΜΕΤΕΡΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ		
Παθολογία βαλβίδας		Περιπτώσεις
1. Μιτροειδής		8
2. Αορτική		4
3. Μιτροειδής - Αορτική		7
4. Μιτροειδής - Τριγλώκιν		2
5. Τρεις βαλβίδες		2
Σύνολον		23
*Άρρενες 11	Θήλειες 12	
*Ηλικία 18 - 58		
Κλιν. στάδιον II - IV		

► Παρουσίαση 23 περιπτώσεων με εγχειρήσεις επί των βαλβίδων (Χρ. Λόλας, περίοδος 1974-1976)

Από το «Αρεταίειο» Νοσοκομείο και τον Χρ. Λόλα, παρουσιάστηκαν η **«Ημετέρα πείρα επί 134 καρδιοχειρουργικών επεμβάσεων»** υπό τους Χ. Λόλα, Η. Καραπιστόλη, Μ. Ιακωβίδου, Ν. Γαζετόπουλο και Κ. Τούντα. Αφορά στο υλικό της τριετίας 1973-1976 στο οποίο περιλαμβάνονται 131 συνολικά ασθενείς, εκ των οποίων 56 με συγγενείς και 35 με επίκτητες καρδιοπάθειες. Στους παρακειμένους πίνακες παρατίθεται η ανάλυση του υλικού, καθώς και η θνητότητα.

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ IX ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ		ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ X ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ	
Πρόεδρος	: Β. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗΣ	Πρόεδρος	: Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ
Αντιπρόεδρος	: Κ. ΤΟΥΝΤΑΣ	Αντιπρόεδρος	: Γ. ΣΚΑΛΚΕΑΣ
	Ι. ΠΡΟΠΑΤΟΡΙΑΝΗΣ		Δ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ
	Γ. ΜΑΚΡΗΣ		
	Π. ΦΩΚΙΤΗΣ		
Γενικός Γραμματέας	: Σ. ΜΑΥΡΑΝΤΩΝΗΣ	Γενικός Γραμματέας	: Α. ΤΟΜΠΑΡ
Ειδικοί Γραμματείς	: Κ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ	Ταμίας	: Μ. ΝΟΥΣΙΑΣ
	Ε. ΠΑΠΑΓΕΥΓΕΛΟΥ	Ειδικοί Γραμματείς	: Ν. ΚΟΥΤΑΖΗΣ
			Α. ΡΕΜΑΝΟΣ
Ταμίας	: Κ. ΚΥΡΙΑΚΟΥ		Μ. ΣΕΧΑΣ
Συμβούλοι	: Κ. ΔΑΒΙΖΑΤΟΣ		Μ. ΦΛΑΠΙΣΚΑΚΗΣ
	Β. ΚΟΥΡΙΑΣ		
	Α. ΣΑΠΚΑΣ		Γ. ΚΑΜΠΑΖΗΣ
	Γ. ΣΚΑΛΚΕΑΣ		Β. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗΣ
	Ν. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ		Β. ΚΟΥΡΙΑΣ
	Γ. ΜΑΡΑΓΚΟΣ		Α. ΣΑΠΚΑΣ
			Π. ΧΡΥΣΟΠΙΛΑΚΗΣ

Οι πρώτες 134 επεμβάσεις του Καρδιοχειρουργικού Τμήματος του «Αρεταίειου» από τον Χρ. Λόλα και τους συνεργάτες του. Στον Πίνακα 1 - Ανάλυση των 56 επεμβάσεων επί συγγενών καρδιοπαθειών (Περίοδος 1973-1976)

ΗΜΕΤΕΡΑ ΠΕΙΡΑ		το εύρος της επεμβατικής άρτηρης το επέτρεπε. Το κυρίως πρίσμιον ποσόν των χειρουργικών θανάτων εις τας συγγενείς καρδιοπαθείας οφείλεται εις την βαρύτητα των παθήσεων και εις την μικράν ηλικίαν των ασθενών.
ΕΠΙ 134 ΚΑΡΔΙΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ		
ΛΟΛΑ Χ., ΚΑΡΑΠΙΣΤΟΛΗ Η., ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ Μ.,	ΓΑΖΕΤΟΠΟΥΛΟΥ Ν., ΤΟΥΝΤΑ Κ.	Επιδόκωμον κατά κανόνα τις βαλβιδοπλαστικές και δικτυοπλαστικές - εις το 1/3 των περιπτώσεων, περίπου - προς άποφύγην της αντιπηκτικής άγωγής ήτις έλεγγεται δύσκολα υπό τας έπικρατούσας ελληνικάς συνθήκας. Όλοι οι βαλβιδοτομή εις μιτροειδούς γίνεται με την άνοικτην μέθοδον και διά τας δικτυοπλαστικές χρησιμοποιούμεν τοις δικτυλίοις του Carpentier ¹ .
ΣΥΣΤΗΤΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ		Χρησιμοποιούμεν τας βαλβίδας Starr-Edwards διότι ή πείρα μας έπ' αυτών είναι μεγαλύτερη και διά τα καλά μακροχρόνια αποτελέσματα ² .
Το υλικόν το όποιον ανέλιξι ανώτερο αποτέλεσμα τοις πρώτοις ασθενείς μιας νεοδημιουργηθείσης Καρδιοχειρουργικής Μονάδος. Διά τοῦτο λόγω τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ καί τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ἐπεμβάσεων δέν δύναμεθα νά ἐργάζομεν στατιστικά συμπεράσματα. Ἐν τούτοις, ἐκτίθεμεν ὁρισμένους ἀποψεις ἐκ τῆς κτῆσεως πείρας. Προτιμοῦμεν τήν πλήρη δόσιν τῆς τετραγλώκινος τοῦ Fallot εἰς μικροτερῆς ηλικίας ἐξ ὧν		

ΠΙΝΑΞ Ι		ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΚΑΡΔΙΟΠΑΘΕΙΑΙ	
Μεσοκοιλ. έπικ.		16	(4 πρωτογενή)
*Ατέλης κομποκοιλιακός πόρος (Cushion defect)		2	
Μεσοκοιλιακή έπικ		5	
Στένωσης άορτ. βαλβ.		1	
Στένωσης πνευμονικής		10	
Τετραλογία Fallot		16	(13 π'ήλξης διορθ.)
Π'ήλξης μετάθεσις μέγανον άγγειον		2	(1 Mustard)
*Άρτησια πνευμονικής		1	(Waterston)
*Ανοικτός βοτάλλειος πόρος		2	
Στένωσης τοῦ ισθμοῦ τῆς άορτῆς		1	
Σύνολον		56	
Θνησιμ. άν. έπεμβ. 8,3%			

1972-1985

190 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Στο XI Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής στη Θεσσαλονίκη το 1978, την εμπειρία του στην τετραλογία Fallot παρουσίασε και το «Αρεταίειο» Νοσοκομείο ως τα **«Αποτελέσματα χειρουργικής θεραπείας τετραλογίας Fallot: ημετέρα πείρα»** υπό τους Η. Καραπιστόλη, Χ. Λόλα, Μ. Ιακωβίδου και Ν. Γαζετόπουλο. Στην πενταετία 1973-1978 επί συνόλου 95 ασθενών που χειρουργήθηκαν για συγγενείς καρδιοπάθειες οι 19 χειρουργήθηκαν για τετραλογία Fallot. Σε 15 ασθενείς έγινε πλήρης διόρθωση ενώ σε 4, ηλικίας 45 ημερών έως 21 μηνών, παραγοική αναστομωτική επέμβαση. Υπήρξαν 6 χειρουργικοί άμεσοι θάνατοι, 3 επί αναστομωτικών επεμβάσεων και 2 επί πλήρους διόρθωσης και 1 από δευτερογενή πνευμονική λοίμωξη ένα μήνα αργότερα. Παράλληλα, το τμήμα του «Αρεταίειου» παρουσίασε την **«Χειρουργική θεραπεία βαλβιδοπαθειών IV κλινικού σταδίου και πλέον – Αποτελέσματα επί 30 περιπτώσεων»** υπό τους Χ. Λόλα, Η. Καραπιστόλη, Ι. Μπρεδάκη, Μ. Ιακωβίδου και Κ. Τούντα. Στην πενταετία 1974-1978, μεταξύ 117 ασθενών με διάφορες καρδιοπάθειες οι 30 ήταν σε πολύ προχωρημένα στάδια κλινικής επιβάρυνσης.

Εκ τής Β' Χειρουργικής Κλινικής τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀρεταίειον Νοσοκομείον
Διευθυντής: Καθηγητής Κ. Τούντας

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΕΤΡΑΛΟΓΙΑΣ FALLOT . ΗΜΕΤΕΡΑ ΠΕΙΡΑ

Η. ΚΑΡΑΠΙΣΤΟΛΗΣ, Χ. ΛΟΛΑΣ, Μ. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ, Ν. ΓΑΖΕΤΟΠΟΥΛΟΣ

Πολύ ενδιαφέρουσα ήταν και η **«Προσωρινή μηχανική υποβοήθησις της καρδιάς δια της ενδοαρτηκής αντλίας (IABP) κατά την μετεχειρουργικήν περίοδον»** υπό τους Ι. Μπρεδάκη, Χ. Λόλα, Η. Καραπιστόλη, Δ. Καραβιά, Δ. Μπούφα και Κ. Τούντα, όπου παρουσιάστηκε η χρήση της ενδοαρτηκής αντλίας σε 6 ασθενείς, στην περίοδο από τον Νοέμβριο του 1977 έως τον Δεκέμβριο του 1978, κατά την άμεση μετεχειρουργική περίοδο μετά από αντικατάσταση βαλβίδων σε 5 ασθενείς και μετά από στεφανιαία παράκαμψη σε έναν ασθενή. Εκ των 6 ασθενών επέζησαν οι 3 παρά το γεγονός ότι η συμβολή της προσωρινής υποστήριξης φάνηκε και στους θανόντες.

Εκ τής Β' Χειρουργικής Κλινικής τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΥΠΟΒΟΗΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΕΝΔΟΑΡΤΗΚΗΣ ΑΝΤΛΙΑΣ (IABP) ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΤΕΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ
Ι. ΜΠΡΕΔΑΚΗΣ, Χ. ΛΟΛΑΣ, Η. ΚΑΡΑΠΙΣΤΟΛΗΣ, Δ. ΚΑΡΑΒΙΑΣ, Δ. ΜΠΟΥΦΑΣ, και Κ. ΤΟΥΝΤΑΣ

α/α	Ασθενής	Φύλον	Ηλικία	Έγχειρσις	Επιπλοκαί	Έκβαση
1.	Κ.Κ.	Α	12	Πλήρης διόρθωση		Καλή
2.	Α.Α.	Θ	11	» »		»
3.	Γ.Ψ.	Α	14	» »		»
4.	Μ.Χ.	Θ	16	» »		»
5.	Κ.Σ.	Θ	6	» »		»
6.	Ο.Π.	Θ	6	» »		»
7.	Κ.Χ.	Α	3	» »	Καρδιοαναγεννητική ανεπάρκεια	Θάνατος
8.	Π.Χ.	Θ	6	» »	Κολοστομιακός έλκος/σπασμός Μόνομας βηματοδότης	Καλή
9.	Μ.Δ.	Θ	5	» »		»
10.	Χ.Α.	Α	21μ.	Waterston	Καρδιοαναγεννητική ανεπάρκεια	Θάνατος
11.	Μ.Κ.	Θ	3	Πλήρης διόρθωση	Εγκεφαλικών επεισοδίων - Λοίμωξης	Καλή
12.	Π.Β.	Θ	3	» »		»
13.	Χ.Σ.	Α	11μ.	Waterston	Ανεπάρκεια shunt - Έκτανη χειρουργία	»
14.	Μ.Σ.	Θ	4	Πλήρης διόρθωση		»
15.	Α.Α.	Α	45μ.	Waterston	Καρδιακή ανεπάρκεια	Θάνατος
16.	Χ.Μ.	Θ	21	Πλήρης διόρθωση		Καλή
17.	Θ.Τ.	Α	17	» »		»
18.	Α.Ν.	Α	6μ.	Μόσχευμα Αο-Πν	Καρδιακή ανεπάρκεια	Θάνατος
19.	Δ.Σ.	Θ	22	Πλήρης διόρθωση		Καλή

▲
Ανάλυση 19 περιπτώσεων τετραλογίας Fallot
με ολική διόρθωση ή ανακουφιστική επέμβαση
(Χρ. Λόλας, 1978)

Στο XIV Πανελλήνιο Συνέδριο το 1984 από την ομάδα του «Αρεταίειου» παρουσιάστηκαν οι **«Επεμβάσεις ανοικτής καρδιάς χωρίς τη χρησιμοποίηση αίματος σε μάρτυρες του Ιεχωβά»** υπό τους Χ. Λόλα, Λ. Κορδελλά, Δ. Καραβιά, Χ. Παφίτη, Ι. Στήνιο, Ι. Μπρεδάκη και Α. Τριανταφύλλου. Αναλύθηκε η εμπειρία από την αντιμετώπιση 8 μαρτύρων του Ιεχωβά - 3 με συγγενή καρδιοπάθεια, 3 με βαλβιδοπάθεια και 2 με στεφανιαία νόσο - που υποβλήθηκαν σε καρδιακή επέμβαση χωρίς την χρήση αίματος. Υπήρξαν 2 θάνατοι που δεν σχετιζόνταν με την απουσία μετάγγισης. Επίσης μία πειραματική μελέτη που αφορούσε στην **«Μεταμόσχευση καρδιάς και πνευμόνων En block»** υπό τους Χ. Λόλα, Η. Καραπιστόλη, Ι. Στήνιο, Χ. Παφίτη, Ε. Αργυρά, Ι. Μπρεδάκη, Σ. Ρόκα, Δ. Ρασιδάκη, Σ. Μουλόπουλο και Κ. Τούντα. Τέλος δύο ενδιαφέρουσες περιπτώσεις που αφορούσαν το **«Χυλοπερικάρδιο μετά από εγχείρηση καρδιάς με μέση στερνοτομή»** υπό τους Χ. Παφίτη, Ι. Στήνιο, Ι. Μπρεδάκη, Σ. Ρόκα και Χ. Λόλα και την **«Τριπλή αντικατάσταση βαλβίδων καρδιάς (follow up οκτώ ετών). Επίδειξη περίπτωσης»** υπό τους Χ. Λόλα, Η. Καραπιστόλη, Χ. Παφίτη, Ι. Μπρεδάκη και Μ. Ιακωβίδου - Τούντα. Παρουσιάστηκε η ασθενής που είχε υποβληθεί στην εν λόγω εγχείρηση οκτώ χρόνια μετά την αντιμετώπισή της.

Επεμβάσεις «ανοικτής καρδιάς» χωρίς την χρησιμοποίη- ση αίματος σε μάρτυρες του Ιεχωβά

Χ. ΛΟΛΑΣ, Λ. ΚΟΡΔΕΛΛΑΣ, Δ. ΚΑΡΑΒΙΑΣ, Χ. ΠΑΦΙΤΗΣ, Ι. ΣΤΗΝΙΟΣ, Ι.
ΜΠΡΕΔΑΚΗΣ, Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Στην ανακοίνωση αυτή παρουσιάζεται η εμπειρία από 8 καρδιοπαθείς μάρτυ-
ρες του Ιεχωβά, που υποβλήθηκαν σε καρδιακή επέμβαση χωρίς τη χρησιμοποίη-
ση αίματος. Τρεις ασθενείς χειρουργήθηκαν για συγγενή καρδιοπάθεια, 3 για βαλ-
βιδοπάθειες και 2 για στεφανιαία νόσο. Επισυνέβησαν δύο θάνατοι σχετικοί με τη
μετάγγιση αίματος και οι 6 επιζήσαντες έχουν καλώς από 1 μέχρι 6 χρόνια.

Από την πείρα μας προκύπτει, ότι με την τεχνική της αιμοαραιώσεως είναι
δυνατόν να διενεργηθούν εγχειρήσεις ανοικτής καρδιάς με χαμηλό κίνδυνο χωρίς
την χρησιμοποίηση αίματος.

Συμπληρωματική, ως προς τα προαναφερθέντα, βιβλιογραφία του Χρ. Λόλα στη «Καρδιολογική Επιθεώρηση»

Χρήστος Λόλας
Διευθυντής Καρδιοχειρουργικού Τμήματος
της Β' Πανεπιστημιακής Χειρουργικής
Κλινικής «Αρεταίειου» Νοσοκομείου

Σύνοψη δημοσιεύσεων

«Μονήρης ανώμαλος αριστερά άνω κοίλη φλέβα εκβάλλουσα εις τον αριστερόν κόλπον επί βρέφους μετά πενταλογίας του Fallot. Χειρουργική αντιμετώπισις», υπό τους Χ. Λόλα, Ι. Αναστασιάδη, Ν. Γαζετάπουλο και Κ. Τούντα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 16:313, 1975).

«Χειρουργική διόρθωση μερικού κολλοκοιλιακού πόρου (Cushion defect) επί ενήλικος», υπό τους Χ. Λόλα, Π. Ιωαννίδη, Α. Τριαντάφυλλου, Μ. Μπινώρη και Κ. Τούντα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 17:60, 1976).

«Θρόμβωσις της προσθετικής βαλβίδος της τριγλώχινος επί τη ευκαιρία δύο περιπτώσεων», υπό τους Γ. Σκαμπαρδώνη, Ι. Μπρεδάκη, Η. Καραπιστόλη, Ε. Αγραφιώτη και Χ. Λόλα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, Τόμος 21, σελ. 156-159, 1980).

«Συντηρητική ή χειρουργική θεραπεία της ανεπάρκειας της τριγλώχινος. Ημετέρα πείρα επί 37 ασθενών», υπό τους Η. Καραπιστόλη, Χ. Λόλα, Γ. Γαζετάπουλο και Τ. Τούντα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, Τόμος 20, σελ. 103-105, 1979).

«Υποκλοπή της αριστεράς υποκλειδίου αρτηρίας σε ασθενή με δεξιό αορτικό τόξο - Χειρουργική αντιμετώπιση», υπό τους Ι. Μπρεδάκη, Ε. Αγραφιώτη, Χ. Λόλα, Π. Δημακάκο, Π. Πανούση και Κ. Τούντα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, Τόμος 22, σελ. 275-279, 1981).

«Αορτοστεφανιαία φλεβική παρακαμπτήρια μοσχεύματα. Ημετέρα πείρα επί 36 ασθενών», υπό τους Χ. Λόλα, Ι. Μπρεδάκη, Η. Καραπιστόλη, Δ. Καραβιά, Ε. Αγραφιώτη και Κ. Τούντα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, Τόμος 21, σελ. 123-128, 1980).

«Δεξιοκαρδία με τετραλογία Fallot - Ακαθόριστος θέσις των σπλάχνων. Επιδείξεις περιπτώσεων - Χειρουργική διάρθρωσις», υπό τους Ι. Μπρεδάκη, Χ. Λόλα, Η. Καραπιστόλη, Ε. Αργύρα, Ε. Αγραφιώτη και Κ. Τούντα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, Τόμος 23, σελ. 205-209, 1982).

«Υπολογιστική Τομογραφία και διαχωριστικά ανευρύσματα της θωρακικής αορτής, επί δυο περιπτώσεων», υπό τους Ι. Στεριώτη, Ι. Μπρεδάκη, Α. Γουλιάμο, Ν. Τζουμερλέ, Χ. Λόλα και Χ. Αραβανή (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, Τόμος 24, Σελ. 142-146, 1983).

Αθήνα 2004

Ιράν 2012

Ζάππειο 2011

Υπό: Η ΚΑΡΑΠΙΣΤΟΛΗ, Ν. ΓΑΖΕΤΟΠΟΥΛΟΥ, Φ. ΝΩΤΗ και Χ. ΛΟΛΑ

ΠΙΝΑΞ 1. Ασθενείς χειρουργηθέντες διά Τετραλογία Fallot

α/α	Λαβικός	Φύλον	Ήλικια	Εγχείρησις	Επαικοί	Έκβασις
1	K.K.	Α	12	Πάρος δολιχόσκι		Καλή
2	A.A.	Α	11	"		"
3	A.A.	Α	13	"		"
4	M.X.	Θ	14	"	"	"
5	M.S.	Θ	16	"	"	"
6	O.P.	Θ	6	"	"	"
7	M.X.	Α	3	"	Καθιερώνεται ειδικήν Κοινωνικόν σχολείον Βαρύτης	Θναιός Καλή
8	M.X.	Θ	6	"	"	"
9	M.S.	Θ	5	"	"	"
10	A.A.	Α	27½	Waterston		Θναιός
11	M.K.	Θ	3	Πάρος δολιχόσκι	Εγχειρήσει εισαγωγή- ζοιμίας	Θναιός Καλή
12	P.B.	Θ	3	"	"	"
13	A.A.	Α	11½	Waterston	Αποφασισί Shunt-εγχειρ- ήσεως	Καλή
14	M.S.	Θ	4	Πάρος δολιχόσκι		Καλή
15	A.A.	Α	49½	Waterston		Θναιός
16	X.M.	Α	21	Πάρος δολιχόσκι (Παρενέμ. ασφ. δολιχόσκι)	Καρκίνος ούρου	"
17		Α	17	Πάρος δολιχόσκι		"

1978

Ὑπό: Χ. ΛΟΛΑ, Μ. ΠΑΠΠΑ, Χ. ΠΑΦΙΤΗ καὶ Κ. ΤΟΥΝΤΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

[illegible]

(Υπερηχοκαρδιογραφική και αγγειογραφική μελέτη)

Υπό: Ι. Κ. ΜΠΡΕΔΑΚΙ, Χ. ΛΟΛΑ, Η. ΚΑΡΑΠΙΣΤΟΛΗ, Ν. ΓΑΖΕΤΟΠΟΥΛΟΥ και Κ. ΤΟΥΝΤΑ

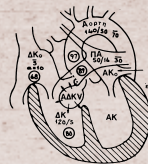
ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Είς 58 άτομα, εκ των οποίων 12 ήσαν φυσιολογικά και 46 έπασχον εκ διαφόρων παθήσεων της καρδίας, έμελεσθη η κινητικότητα της άνωσής άφρτης εκ του υπερηχοκαρδιογραφήματος, 24 ώρας από της άρσπερας κοιλιοαρτηρίας και υπολογισμοσ του κλάσματος έξώθησεως. Όλοι οι άσθενεις ήσαν από αιμοδυναμικής πλευράς, είς σταθερά κατάσταση και εύρισκον είς φυσιολογικόν ρυθμόν.

Εόχθη, ότι οι ασθενείς με δυσλειτουργία της άριστεράς κοιλίας παρουσιάζουν μειωμένη κινητικότητα της άνοιξης άορτης και ότι όσον μεγαλύτερα είναι ή δυσλειτουργία της άριστεράς κοιλίας τόσον μικρότερα είναι ή κινητικότητα της άνοιξης άορτης.

Φρονούμεν, ότι η κινητικότητα της άνωσης άοτης αποτελεί χρήσιμον υπερχοκαρδιογραφικόν δίκτυον της λειτουργικότητος της άριστερας κοιλίας.

Ι ΜΠΡΕΔΑΚΗΣ, Χ. ΛΟΛΑΣ, Ν. ΓΑΖΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε. ΑΓΡΑΦΙΩΤΗΣ και Κ. ΤΟΥΝΤΑΣ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Τὴν 15/8/78 ἡ ασθενὴς ὑπεβλήθη εἰς ἐγχείρησιν ἀνοικτῆς καρδίας.

Εικόνα 5. Σχηματική απεικόνιση κύρηματων καρδιακού καθήτηριασμού. Ἀρθρικό τέλος κυκλικών αντιπροσωπεύει κορμό αγγείου εις δόξινον. ΔΚ_α = δεξιός κόλπος, ΔΚ = δεξιά κοιλία, ΠΑ = πνευμονική ἀρτηρία, ΑΚ = ἀριστερά κοιλία, ΔΑΚΥ = ἀνεκρούσιμα δεξίου κόλπου του Valsalva, Υφ. Ορ = Σχέσις πνευμονικής πρὸς συστηματικὴν κυκλοφορίαν.

1983

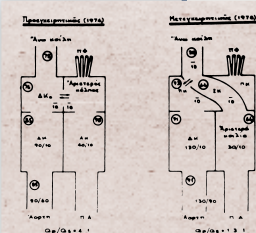
Υπό: Ι. ΜΠΡΕΔΑΚΙ, Χ. ΛΟΛΑ, Η. ΚΑΡΑΠΙΣΤΟΛΗ, Μ. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ, Ε. ΑΡΓΥΡΑ, Β. ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
και Κ. ΤΟΥΝΤΑ

Σχ. 1. Αιμοδυναμική μελέτη προεγχειρητικός και μετά 4 έτη από τις εγχειρήσεις Mustard. ΠΟ Πνευμονική φλέβας, ΔΚΑ-αριστερά κόλπος, ΔΚΔ δεξιά κοιλία, ΚΑ Άριστερα Κοιλία, ΠΑ-Πνευμονική Άρτηρία, Φρ. όλικη πνευμονική παροχή, Φρ.όλικη συστηματική παροχή, ΠΚ Πνευμονικός ελβεώδης κόλπος, ΣΚ Συστηματικός φλεβώδης κόλπος.

Ο κορπώδης τόνος αίματος ελς άξονόν (δγκοι %) άπεικονίζεται έντός κύκλων.

Χρ. Λόλας, 2012

ΠΑΝΩΤΗΣ Δ. ΣΤΕΡΓΙΩΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΜΠΕΡΛΑΚΙΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Δ. ΓΟΥΛΙΑΜΟΣ, ΜΠΡΟΥΝΟ Ρ. ΤΖΟΥΜΕΡΛΕ
ΧΡΗΣΤΟΣ Θ. ΛΟΛΑΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ Ι. ΑΡΑΒΑΝΗΣ

Υπερηχοκαρδιογραφικά εύρηματα δυσλειτουργίας
τεχνητών βαλβίδων Björk – Shiley εις θέσιν
της μιτροειδούς
(Έπί 2 προεπιτάσεων)

Ὑποτροπή τῆς στηθάγχης μετὰ ἀπὸ ἐγχείρησιν
by pass. Ἀγγειογραφικὴ μελέτη 5 περιπτώσεων

ΚΩΝΝΗΣ ΜΠΡΕΔΑΚΗΣ, ΣΤΕΛΙΟΣ ΡΟΚΑΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΦΙΤΗΣ, ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΑΓΡΑΦΙΩΤΗΣ, ΚΩΝΝΗΣ ΣΤΙΝΙΟΣ,
ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΛΑΣ

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΑΓΡΑΦΙΩΤΗΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΠΕΡΕΔΑΚΗΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΛΑΣ,
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΦΙΤΗΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΟΥΝΤΑΣ

Δ. Λαζαρίδης - «ΑΧΕΠΑ»

Στρέφοντας το επίκεντρο της εξιστόρησης στην Βόρεια Ελλάδα, η πρώτη αναφορά επικεντρώνεται στο Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ» της Θεσσαλονίκης και στον Καθηγητή Δ. Λαζαρίδη, ο οποίος ως επικεφαλής της Πανεπιστημιακής Χειρουργικής Κλινικής ασχολήθηκε κυρίως με περιστατικά Γενικής Χειρουργικής. Οι πρωτοπορίες βέβαια δεν έλειψαν, καθώς στο χώρο αυτό ξεκίνησε πολύ νωρίς ένα πρόγραμμα μεταμοσχεύσεων νεφρού, σε συνεργασία με τον Καθηγητή Παθολογίας τον αείμνηστο Δ. Βαλντή και τον Ουρολόγο Β. Φίστα. Παρά ταύτα, ο Καθηγητής Δ. Λαζαρίδης διατήρησε την Καρδιοχειρουργική του δραστηριότητα, υποστηριζόμενος αρχικά από τους Δ. Κασσιούμη και Χ. Σμπαρούνη, ενώ αργότερα, περί το 1974, εντάχθηκε στην ομάδα του ο μετέπειτα Καθηγητής Φ. Παναγόπουλος, ο οποίος είχε θητεύσει στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», την περίοδο 1970- 1971 και εν συνεχεία αφιέρωσε 2,5 ακόμη χρόνια σε ερευνητικό πρόγραμμα του Νοσοκομείου «Hammersmith» του Λονδίνου. Λίγο αργότερα, στην κλινική εντάχθηκε και ο Καθηγητής Π. Σπανός, ο οποίος επέστρεψε από τις Η.Π.Α. με πλήρη Καρδιο-Αγγειοχειρουργική εκπαίδευση και ιδιαίτερη εμπειρία στις μεταμοσχεύσεις νεφρών. Στις αρχές της δεκαετίας του '70, την Καρδιοχειρουργική δραστηριότητα στο Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ» διατήρησαν κυρίως οι Δ. Λαζαρίδης και Φ. Παναγόπουλος και ενίοτε ο Π. Σπανός. Ειδικευόμενοι σε εκείνη την περίοδο ήταν οι Γ. Βουγιούκας, Χ. Γήτας, Χ. Κατσάμouρης, Σ. Τέντας, Ι. Μόρος και Γ. Χατζηκώστας. Αναισθησιολογικά, το τμήμα καλύπτονταν από τον Μ. Πατέλη μέχρι την αποχώρησή του στα μέσα της δεκαετίας του '70, στη συνέχεια -για μικρό διάστημα- από τον Δ. Λάπηνα με θητεία στο Νοσοκομείο «St. Louis», από το 1976 από τον Α. Μακρή, Καθηγητή Αναισθησιολογίας και προς το τέλος της περιόδου από την Μ. Γκιάλα. Το Αιμοδυναμικό Εργαστήριο συνέχισε να υπάγεται στην Χειρουργική Κλινική, υπό την Διεύθυνση του Π. Βασιλικού, ο οποίος ηλαιοσώνονταν από τους Γ. Τσικώτη, Σ. Κουρδόγλου και Σ. Μαγάδη. Το 1985 πια, εντάχθηκε στην Καρδιολογική Κλινική με Διευθυντή τον Καθηγητή Γ. Λουρίδα.

Τα εγκαίνια της νεοσυσταθείσας Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του «ΑΧΕΠΑ» (Δ. Λαζαρίδης, 1984)

Στις αρχές του 1980, ο Καθηγητής Φ. Παναγόπουλος αποχώρησε από το Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ», με προορισμό το Παράρτημα της Β' Προπαιδευτικής Χειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Σωτηρία», προκειμένου να συνεργαστεί με τον Καθηγητή Γρ. Σκαλκέα, αναλαμβάνοντας την Διεύθυνση του Τμήματος Θώρακος, Καρδιάς & Αγγείων, που αναπτύχθηκε στους κόλπους της πρώτης. Με την αποχώρησή του, την Καρδιοχειρουργική ομάδα του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ» συνιστούσαν πλέον οι Δ. Λαζαρίδης και Π. Σπανός, καθώς και οι Μιχάλης Τούμπουρας –ο οποίος ολοκλήρωσε την μετεκπαίδευσή του στην Γερμανία- και Χ. Παπακωνσταντίνου, ο οποίος εκπαιδεύτηκε στην Καρδιοχειρουργική από τον διάσημο V. Bjork στην Σουηδία και εντάχθηκε στην κλινική το 1982. Αργότερα, στην ομάδα προστέθηκε ο Γ. Μπουγιούκας, ο οποίος είχε στο μεταξύ μετεκπαιδευτεί στην Γερμανία. Επικεφαλής του Πειραματικού Χειρουργείου της Κλινικής ο αείμνηστος Ε. Αεράλης, μετέπειτα Καθηγητής Χειρουργικής του «Δημοκρίτειου» Πανεπιστημίου Θράκης. Τεχνικός εξωσωματικής κυκλοφορίας από την περίοδο ανάληψης της Διεύθυνσης της Κλινικής από τον Καθηγητή Δ. Λαζαρίδη, ήταν ο Γ. Κατσαμπέρης.

Κυριάκος Ράμμος, Χρήστος Παπακωνσταντίνου, Μιχάλης Τούμπουρας Γεώργιος Κατσαμπέρης (ΑΧΕΠΑ, 1985)

Ο Γιώργος Μπουγιούκας (δεξιά) και ο Παν. Σπανός (κέντρο) σε εκδήλωση της κλινικής (1978)

Θεσσαλονίκη 2006. Σ. Πράπας, Δ. Λαζαρίδης και Π. Σπανός. Τρεις γενιές Καρδιοχειρουργών που τους συνέδεσε η κοινή παρουσία τους στο «ΑΧΕΠΑ» στη διάρκεια των φοιτητικών χρόνων του πρώτου (1972-1978)

Παρά το γεγονός ότι η λειτουργία του τμήματος, υπό την καθοδήγηση του Καθηγητή Δ. Λαζαρίδη, κρίνονταν εύρυθμη, το όραμα του για δημιουργία ανεξάρτητης Καρδιοχειρουργικής Κλινικής στα πρότυπα εκείνης του Νοσοκομείου «Ιπποκράτειο» Αθηνών, που ο ίδιος είχε συστήσει το 1966, δεν σίγαζε. Οι διεργασίες για την ίδρυση της ξεκίνησαν το 1982, με υποστηρικτές της προσπάθειας τον τότε Υπουργό Βορείου Ελλάδος, Β. Ιντζέ, τον Διοικητή του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ» Ι. Μυλωνά και το στέλεχος του Νοσοκομείου Μ. Φωτόπουλο. Σημαντικό ρόλο στην οργάνωση του τμήματος και την εκπαίδευση του προσωπικού έπαιξε ο Χ. Παπακωνσταντίνου, ο οποίος υλοποίησε την οικονομοτεχνική μελέτη και με τις ενέργειες του, διευθέτησε την μετεκπαίδευση οκτώ νοσηλευτριών Μ.Ε.Θ. και Χειρουργείων για έναν έως τρεις μήνες στο τμήμα του V. Bjork, στη Σουηδία.

Το όραμα του Καθηγητή Δ. Λαζαρίδη έλαβε σάρκα και οστά τον Ιούνιο του 1984, όταν και πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ». Ο ίδιος τέθηκε επικεφαλής για δύο μόνο χρόνια, μέχρι το 1986, όταν και συνταξιοδοτήθηκε. Η πρώτη εγχείρηση στην ανεξάρτητη Καρδιοχειρουργική Κλινική, διενεργήθηκε τον Ιούλιο του 1984, από τους Δ. Λαζαρίδη και Χ. Παπακωνσταντίνου και αφορούσε μια αντικατάσταση αορτικής βαλβίδας σε ασθενή 33 ετών. Αναισθησιολόγος του νεοσυσταθέντος τμήματος ήταν η Μ. Γκιάλα και Τεχνικός Εξωσωματικής Κυκλοφορίας ο Γ. Κατσαμπέρης, υποστηριζόμενος από δύο νεότερους συνεργάτες, τον Ι. Κωφίδη –ο οποίος αποχώρησε πέντε χρόνια αργότερα- και τον Ν. Γιαλόγου. Μετά την αποχώρηση των Κατσαμπέρη και Γιαλόγου, Τεχνικοί Εξωσωματικής παρέμειναν οι Α. Δελιόπουλος και Σ. Κάτσιος. Το 1985, εντάχθηκε ως Επιμελητής της κλινικής ο αείμνηστος Κυριάκος Ράμμος, αποχωρώντας από το Γενικό Νοσοκομείο «Γ. Παπανικολάου», όπου αρχικά συνεργάστηκε για δύο χρόνια με τον Καθηγητή Παναγιώτη Σπύρου.

Ο Καθ. Δ. Λαζαρίδης με παλιούς του συνεργάτες στην Α΄ Πανεπιστημιακή Χειρουργική Κλινική του «ΑΧΕΠΑ» (Θεσσαλονίκη 2014)

Μία ιστορική φωτογραφία από την εκδήλωση «30 χρόνια ΚΡΧ Κλινικής του ΑΧΕΠΑ». Ο ιδρυτής της Καθ. Δ. Λαζαρίδης με τους μετέπειτα Καθηγητές Π. Σπανό, Γ. Παναγόπουλο, Κ. Αναστασιάδη και Γ. Μπουγιούκα

Οι Καθηγητές Χρ. Παπακωνσταντίνου και Μ. Τούμπουρας στην ίδια εκδήλωση

Σε Ακαδημαϊκό επίπεδο, ο πρωταγωνιστής και σε αυτή την περίοδο, Καθηγητής Δ. Λαζαρίδης, δημοσίευσε δύο εργασίες στην Ελληνική Χειρουργική Εταιρεία, το 1974. Στην πρώτη εξ αυτών με τίτλο «Αι νεφρικοί ομοιομεταμοσχεύσεις (Παρατηρήσεις επί 45 ιδίων περιπτώσεων)», υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Δ. Βαλτή, Μ. Παπαδημητρίου, Χ. Σμπαρούνη, Ι. Γαγανάκη, Ν. Νάτσικα και Π. Μεταξά (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 17/05/1974 Τόμος 46, 4: 407-422, 1974), περιλαμβάνονταν η εμπειρία από τις πρώτες μεταμοσχεύσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Α' Χειρουργική Κλινική του «Αριστοτέλειου» Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στο Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ», σε συνεργασία με την Α' Παθολογική Κλινική, από το Φεβρουάριο του 1970 μέχρι τον Απρίλιο του 1974. Στο υλικό της ανακοίνωσης, οι ασθενείς ήταν 17 έως 45 ετών, ενώ από το σύνολο των 44 ασθενών, οι εννέα απεβίωσαν σε μεταγενέστερα χρονικά διαστήματα από διάφορες επιπλοκές. Στο σημείο αυτό, αξίζει να υπενθυμιστεί ότι, η πρώτη μεταμόσχευση από πτωματικό δότη έγινε στο ίδιο νοσηλευτικό ίδρυμα από τον Καθηγητή Κ. Τούντα, η πρώτη εκ ζώντος συγγενούς εξ αίματος δότη από τον Καθηγητή Δ. Λαζαρίδη, το 1970, ενώ η πρώτη μεταμόσχευση νεφρού στην Αθήνα έγινε από τον Καθηγητή Γρ. Σκαλκέα στο Νοσοκομείο «Λαϊκό» της Αθήνας. Από το 1968, οπότε και έγινε η πρώτη επιτυχής μεταμόσχευση στην Ελλάδα από τον Καθηγητή Κ. Τούντα, έως το 1972 είχαν διεξαχθεί στη χώρα μας 27 μεταμοσχεύσεις, εκ των οποίων 20 στο Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ», μια στο Νοσοκομείο «Αρεταίειο» και έξι στο Νοσοκομείο «Λαϊκό».

Αι νεφρικοί ομοιομεταμοσχεύσεις* (Παρατηρήσεις επί 45 ιδίων περιπτώσεων)
*Τ.Π.Δ.
Δ. Λαζαρίδης, Δ. Βαλτής, Μ. Παπαδημητρίου, Χ. Σμπαρούνη, Ι. Γαγανάκης, Ν. Νάτσικα και Π. Μεταξά

Νοσ. *Όργανο	Αριθμός μεταμοσχεύσεων 1968 - 1972	Θάνατοι	Επιβίωση μέχρι 1-1-1973 άνω ηλικιακής ομάδας							Σύνολο
			Εξ απομόρφωσης	0-6 μήνες	6-12 μήνες	1-2 έτη	2-3 έτη	3-4 έτη	4-5 έτη	
ΑΧΕΠΑ	31	7	4	4	2	7	5	1	1	20
Αρεταίειον	15	10	4	—	—	—	—	—	—	1
Β. Παύλος	8	2	—	4	2	—	—	—	—	6
Σύνολο	54	19	8	8	4	7	6	1	1	27
έπ. τοίς %	(100)	(35.2)	(14.8)	(14.8)	(7.4)	(13)	(11)	(1.9)	(1.9)	(50)

Πίνακας με το σύνολο των νεφρικών μεταμοσχεύσεων στην Ελλάδα την περίοδο 1968 - 1972

1972-1985

196 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

▲
Γ. Κatsiamperis.
Τεχνικός
εξωσωματικής
κυκλοφορίας

Η δεύτερη ανακοίνωση του Καθηγητή Δ. Λαζαρίδη, είχε ως θέμα «**Ρήξις αθηροσκληρωτικού ανευρύσματος της κατιούσης θωρακικής αορτής (Επιτυχής αντιμετώπισης)**», υπό Δ. Λαζαρίδη, Χ. Σμπαρούνη, Ν. Νάτσικα και Μ. Πατέλη (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 17/05/1974 Τόμος 46, 4: 395-400, 1974) και αφορούσε σε περίπτωση ασθενούς ηλικίας 60 ετών με γνωστό ανεύρυσμα της κατιούσας αορτής, ο οποίος οδηγήθηκε κατευθείαν στην αίθουσα του χειρουργείου με φαινόμενα καταπληξίας. Η αντιμετώπιση του περιστατικού έγινε με τοποθέτηση παρακαμπτηρίου αγγειακής προόδου από το τόξο προς την περιδιαφραγματική μοίρα της αορτής από *Dacron* νότιο 20. Στη συνέχεια, αποκλείστηκε η αορτή εκατέρωθεν του σάκου του ανευρύσματος που είχε μέγεθος κεφαλής και έγινε σκασή και απολίνωση των μεσοπλευρίων αρτηριών και των στομών της αορτής στο άνω και κάτω τμήμα του σάκου. Η συγκεκριμένη περίπτωση αποτελούσε την πρώτη επιτυχή αντιμετώπιση ραγέντος αθηροσκληρωτικού ανευρύσματος θωρακικής αορτής στην Ελλάδα.

Την διετία 1975-1976, ο Καθηγητής Δ. Λαζαρίδης και η ομάδα του δημοσίευσαν εργασία με τίτλο «**Οξύ διαχωριστικό ανεύρυσμα κατιούσης αορτής αντιμετωπισθέν δια κολπομηριαίας παρακαμπτικής κυκλοφορίας (Επίδειξις ασθενούς)**», υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Μ. Πατέλη, Φ. Παναγόπουλο, Γ. Γραϊκό και Ι. Μώρο (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 18/04/1975 Τόμος 47, 3: 278-284, 1975). Επρόκειτο για ασθενή 63 ετών, στον οποίο η πραγματοποιηθείσα αορτογραφία αποκάλυψε διαχωρισμό της κατιούσης θωρακικής αορτής αμέσως μετά την έκφυση της αριστερής υποκλειδίου αρτηρίας. Η χειρουργική διενεργήθηκε με τη βοήθεια της κολπομηριαίας παρακαμπτικής κυκλοφορίας με αριστερή θωρακοτομή. Η αορτή αποκλείστηκε μεταξύ καρωτίδος και υποκλειδίου κεντρικά και περιφερικά υπέρθεν του διαφράγματος. Έγινε διάνοιξη της θωρακικής αορτής και αντικατάσταση όλου του τμήματος της με αγγειακή πρόθεση *Dacron* διαμέτρου 25 χιλιοστών και μήκους 18 εκατοστών. Κεντρικά, η αναστόμωση έγινε επί υγιούς κατιούσης αορτής και περιφερικά επί διαχωρισμένης. Στην παρουσίαση της περίπτωσης, πέντε μήνες μετά την χειρουργική, ο ασθενής ήταν σε άριστη κατάσταση. Στη συζήτηση που επακολούθησε, ο Γ. Ανδριτσάκης ανέφερε παράμοια περίπτωση που χειρουργήθηκε με την ίδια τεχνική, αλλά παρατήρησε την εμφάνιση σοβαρών αναπνευστικών προβλημάτων μετεγχειρητικά, τα οποία απέδωσαν στην συγκεκριμένη κολπομηριαία παράκαμψη και διερωτήθηκε μήπως η μηρομηριαία παράκαμψη με οξυγονωτή αποδειχθεί καλύτερη στο μέλλον. Ο Σ. Πούλιος, Αγγειοχειρουργός του Νοσοκομείου «Ερυσθός Σταυρός», μνημόνευσε επίσης την εμπειρία του σε δύο ανάλογα περιστατικά και ανέφερε ότι, ίσως η παραθυροποίηση ως επέμβαση έχει θέση σε ασθενείς αυτής της κατηγορίας, γεγονός για το οποίο διαφώνησε στη συνέχεια ο Δ. Λαζαρίδης.

Το σύνολο των ανευρυσμάτων της θωρακικής αορτής που αντιμετώπισε η ομάδα του Δ. Λαζαρίδη περιλαμβάνονταν σε εργασία του 1976 με τίτλο «**Η χειρουργική θεραπεία των ανευρυσμάτων της θωρακικής αορτής (Επί 10 περιπτώσεων)**», υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Ν. Νάτσικα, Α. Τσιγκώτη, Φ. Παναγόπουλο, Ι. Μώρο, Χ. Σμπαρούνη και Ε. Αρεάλη (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 19/03/1976 Τόμος 48, 2: 128-140, 1976), η οποία αφορούσε σε δέκα ασθενείς πάσχοντες από ανεύρυσμα της θωρακικής αορτής, που χειρουργήθηκαν τη 15ετία 1960-1975. Τέσσερις ασθενείς χειρουργήθηκαν επείγοντως λόγω ρήξεως του ανευρύσματος και ένας με οξύ διαχωρισμό, όπως προαναφέρθηκε. Τρεις ασθενείς με ραγέν χειρουργικό ανεύρυσμα υπέκυψαν στο χειρουργικό τραπέζι, ενώ η έκβαση των υπολοίπων ήταν εξαιρετική.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ			
'Η χειρουργική θεραπεία των ανευρυσμάτων της θωρακικής αορτής (Επί δέκα περιπτώσεων)			
Υ π ό			
Δ. Λαζαρίδη, Ν. Νάτσικα, Α. Τσιγκώτη, Φ. Παναγόπουλο, Ι. Μώρο, Χ. Σμπαρούνη και Ε. Αρεάλη			
ΠΙΝΑΞ II			
Ταξινόμησης		Αρρ. Θνή.	Σύνολον
Α. Παθολογοανατομική		6	2
1. Έμφρατα		2	—
2. Νόσος		—	2
Β. Μακροσκοπική (επί γνησίων)		2	—
1. Ατρακτοειδή		—	2
2. Σκισσοειδή		2	4
3. Διαχωριστικά		—	2
Γ. Αιτιολογική		—	1
1. Σχηματική		2	—
2. Μετατραυματική		—	2
3. Μεταστασιακή		—	1
4. Ξενοαίτια		1	—
α) Αθηροσκληρωτική		4	—
β) Διαχωριστική		—	4
γ) Γενετοαναπλαστική αορτής		—	1

◀
Χαιρετισμός του Καθ. Δ. Λαζαρίδη στο εγκαίνια της ΚΡΧ Κλινικής (1984)

▶
Με τις Νοσηλεύτριες της ΜΕΘ και τον Υπουργό Β. Ιντζέ

‘Οξύ διαχωριστικό ανεύρυσμα κατιούσης θωρακικής αορτής αντιμετωπισθέν δια κολπομηριαίας παρακαμπτικής κυκλοφορίας (Επίδειξις ασθενούς)

Υ π ό

Δ. Λαζαρίδη, Μ. Πατέλη, Φ. Παναγόπουλο, Γ. Γραϊκό και Ι. Μώρο

Έχουμε την τιμή να επιδείξωμεν ενώπιον της Έταιρείας ασθενή χειρουργηθέντα περί πενταμήνου περίπου λόγω οξέος διαχωριστικού ανευρύσματος της κατιούσης θωρακικής αορτής, με λίαν ικανοποιητικών αποτελεσμάτων.

Συγγενής άρτηριοφλεβώδης έπικοινωνία του προσθίου κατιόντος κλάδου της άριστεράς στεφανιαίας με την δεξιάν κοιλίαν

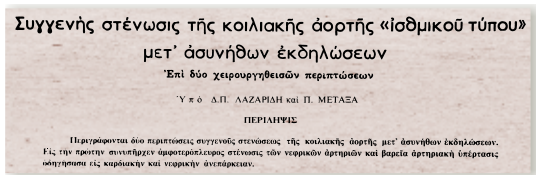
Υ π ό Δ. Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ, Π. Κ. ΣΠΑΝΟΥ και Θ. ΣΑΓΓΑΛΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Παρατετατά πριν την εμφάνιση έπικοινωνίας του πρόσθιου κατιόντος κλάδου της άριστεράς στεφανιαίας άρτηρας με την δεξιάν κοιλίαν. Παρατηρήεται το κλειστό, ελαστικοποιημένο και στεφανιογενές έκτακτο και περιφερικό το τοίχωμα του άνω τμήματος της κοιλίας. Μετά την παραγωγή του τριών έμμετρων άνω-κάτω, της άριστερας κατεστάντος άναστροφής με σχετικά με την κοιλίαν τριών άνω-κάτω της δεξιάν βε-βι-αναστροφών.

◀
Δημοσίευση στην Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση

Επίσης, το σύνολο των αντιμετώπισθέντων ανευρυσμάτων της κοιλιακής αορτής παρουσιάστηκε με τίτλο **«Η χειρουργική θεραπεία των ανευρυσμάτων της κοιλιακής αορτής (Αποτελέσματα επί 25 περιπτώσεων)»**, υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Χ. Σμπαρούνη, Ν. Νάτσικα, Ι. Μικρού και Κ. Πατουρίδου (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 18/04/1975 Τόμος 47, 3: 309-322, 1975), μελέτη που περιελάμβανε 25 περιστατικά που χειρουργήθηκαν στην περίοδο 1962-1975 και τα οποία αποτέλεσαν και το θέμα της Διδακτορικής Διατριβής του Καθηγητή Ι. Μικρού στο Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ». Όλα τα ανευρύσματα εντοπίζονταν κάτωθεν της εκφύσεως των νεφρικών αρτηριών, ενώ περιγράφηκε η εγχειρητική τεχνική και τα αποτελέσματα. Παρατηρήθηκαν δύο θάνατοι σε 21 εκλεκτικά περιστατικά και τρεις θάνατοι σε τέσσερα ραγέντα ανευρύσματα. Στη συζήτηση που ακολούθησε, ο Ν. Οικονόμος ανέφερε από την εμπειρία του την εκτομή 27 ανευρυσμάτων που χειρουργήθηκαν εκλεκτικά -με τρεις θανάτους- και άλλων τριών ραγέντων ανευρυσμάτων με δύο θανάτους.

▲
Δημοσίευση στην Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση

Αναφορές χρίζουν και άλλες ενδιαφέρουσες περιπτώσεις της ομάδας του Καθηγητή Δ. Λαζαρίδη, οι οποίες ανακοινώθηκαν στην Ιατρική Εταιρεία Θεσσαλονίκης, καθώς και κάποιες δημοσιεύσεις σε διάφορα Ιατρικά περιοδικά. Οι ανακοινώσεις στην Ιατρική Εταιρεία Θεσσαλονίκης ήταν: **«Διπλή αντικατάστασις βαλβίδων αορτής και μιτροειδούς (βραχεία ανακοίνωση με επίδειξη δύο ασθενών)»**, υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Φ. Παναγόπουλο, Α. Τσικώτη, Ι. Μώρο, Θ. Κυρατζόπουλο, Κ. Πατουρίδου και Ε. Αρεάλη (Πρακτικά Ιατρικής Εταιρείας Θεσσαλονίκης, σ. 125-129, Ιούνιος 1975), **«Βηματοδότηση της καρδιάς (502 περιπτώσεις)»**, υπό τους Π. Σπανό, Θ. Σμάγαδη, Σ. Κουράγλου, Δ. Οικονομόπουλο, Μ. Τούμπουρα, Σ. Θεοδωρόπουλο, Γ. Γιαννόγλου, Π. Λαζαρίδη, Θ. Κυρατζόπουλο, Φ. Παναγόπουλο και Δ. Λαζαρίδη (Ι.Ε.Θ. Συνεδρία 10.02.83) και **«Απώτερα αποτελέσματα αντικαταστάσεως 226 βαλβίδων της καρδιάς με προσθετικές βαλβίδες σε 206 ασθενείς»**, υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Μ. Τούμπουρα, Π. Σπανό, Σ. Κατσαμούρη, Γ. Μπουγιούκα, Σ. Θεοδωρόπουλο, Ι. Μώρο, Α. Τσικώτη, Θ. Κυρατζόπουλο, Θ. Σμάγαδη, Σ. Κουράγλου, Α. Λαζαρίδου και Ε. Δρακωτού (Ι.Ε.Θ., Συνεδρία 28.4.1983 και Ελληνική Ιατρική, 50: 24-44, 1984).

Στο περιοδικό «Ελληνική Ιατρική» δημοσιεύτηκε **«Επείγουσα αντικατάσταση αορτικής βαλβίδας σε οξεία ανεπάρκεια του αορτικού στομίου από μικροβιακή ενδοκαρδίτιδα»**, υπό τους Α. Κοντόπουλο, Φ. Παναγόπουλο, Π. Γκελερή και Δ. Λαζαρίδη (Ελληνική Ιατρική, 49, 3-4: 214-217, 1983). Στην Ιατρική Σχολή Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκε η παρουσίαση της πειραματικής μελέτης **«Ημέτερα τεχνικά και λειτουργικά τροποποιήσεις κατά την ενδοθωρακική εμφύτευση τεχνητής καρδιάς επί πειραματόζωου»**, υπό τους Ε. Αρεάλη, Α. Τσικώτη, Φ. Παναγόπουλο, Ι. Πατουλίδη και Δ. Λαζαρίδη (Επετηρίς της Ιατρικής Σχολής του Α.Π.Θ., Τόμος ΙΑ: 227, 1976) και τέλος, στο ιατρικό περιοδικό «Materia Medica» περιελήφθηκε η ανακοίνωση **«Στένωσις της μιτροειδούς βαλβίδος και εμβολικά αρτηριακά επεισόδια (Κλινική μελέτη επί τη βάσει 153 ασθενών)»**, υπό τους Α. Τσικώτη, Θ. Κυρατζόπουλο, Σ. Κουράγλου, Φ. Παναγόπουλο και Δ. Λαζαρίδη (Materia Medica Graeca, 4: 140, 1976).

Κλείνοντας, συναφείς παρουσιάσεις του έργου της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ» της Θεσσαλονίκης ήταν: **«Ακτινολογικά και αιμοδυναμικά ευρήματα επί τεσσάρων περιπτώσεων νόσου του Ebstein»**, υπό τους Α. Τσικώτη, Θ. Κυρατζόπουλο, Τ. Πρόιο, Ι. Σωφρονιάδη και Δ. Λαζαρίδη (Ελληνική Ιατρική 43: 116, 1974), **«Ακτινολογικά και αιμοδυναμικά ευρήματα πέντε χειρουργηθεισών περιπτώσεων ρήξεως ανευρυσμάτων του κόλπου του Valsava»**, υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Α. Τσικώτη, Θ. Σμαραγδή, Ν. Νάτσικα, Ι. Μώρο, Κ. Ευσταθίου και Α. Χριστοφορίδη (2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακτινολογίας, 18-21 Απριλίου 1974, Θεσσαλονίκη. Πρακτικά Συνεδρίου, σελ. 27. Ελληνική Ιατρική 43: 236-246, 1974), **«Ρήξις ανευρύσματος του κόλπου του Valsava μετά μεσοκοιλιακής επικοινωνίας (Επί τη βάσει τριών περιπτώσεων)»**, υπό τους Α. Τσικώτη, Ν. Νάτσικα, Π. Βασιλικό, Μ. Πατέλη και Δ. Λαζαρίδη (Πρακτικά Ι.Ε.Θ., σελ. 28-37, 1974), **«Επί τριών περιπτώσεων επαναμιτώσεως του μυοκαρδίου δι' αορτοστεφανιαίων φλεβικών αυτομοσχευμάτων»**, υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Α. Τσικώτη, Χ. Μπουντούλα, Π. Βασιλοκό, Χ. Σμπαρούνη, Ν. Νάτσικα, Ε. Αρεάλη και Α. Χριστοφορίδη (Πρακτικά Ι.Ε.Θ., σελ. 174-182, 1974), **«Τροποποιήσεις της μεθόδου Fontan επί συμπλέγματος ατρησίας της τριγλώχινας βαλβίδος»**, υπό τους Δ. Λαζαρίδη και Κ. Λαζαρίδου (6^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 30/10/80 – 02/11/80. Περιλήψεις ανακοινώσεων, σ. 66), **«Απώτερα αποτελέσματα της ολικής εγχειρητικής διορθώσεως της τετραλογίας Fallot (Επί τη βάσει 36 ιδίων περιπτώσεων)»**, υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Φ. Παναγόπουλο, Α. Τσικώτη, Π. Σπανό, Γ. Μπουγιούκα και Α. Κατσαμούρη (6^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 30/10/80 – 02/11/80) και **«Επιτυχημένη χειρουργική αντιμετώπιση (by-pass) των 15 πρώτων ασθενών με στεφανιαία ανεπάρκεια στην Καρδιοχειρουργική Μονάδα του Νοσοκομείου ΑΧΕΠΑ»**, υπό τους Π. Σπανό, Α. Λαζαρίδου, Μ. Τούμπουρα, Σ. Παπασταύρου, Λ. Δρακωτού, Θ. Κυρατζόπουλο, Σ. Κουράγλου, Γ. Γιαννόγλου, Α. Τσικώτη, Θ. Σμάγαδη, Χ. Γίτα και Δ. Λαζαρίδη (Κ.Ε.Β.Ε., Συνεδρία 19.12.1983).

▲
Αντιμετώπιση ανευρύσματος κοιλιακής αορτής από την ομάδα του Καθηγητή Δ. Λαζαρίδη

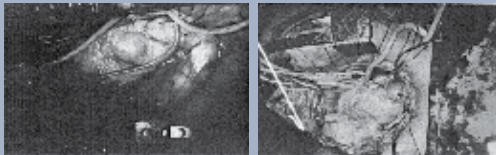
1972-1985

198 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Δ. Λαζαρίδης - Πανελλήνια Συνέδρια

Οι παρουσίες της Α' Χειρουργικής Κλινικής του «ΑΧΕΠΑ» Θεσσαλονίκης στα Πανελλήνια Χειρουργικά Συνέδρια ήταν σταθερές και με πλούσιο ακαδημαϊκό έργο. Συγκεκριμένα στο IX Συνέδριο του 1974, από την ομάδα του Καθ. Δ. Λαζαρίδη υπήρξαν τρεις διαλέξεις, με σημαντικότερη την «**Επί τριών περιπτώσεων επαναιματοσώσεως του μυοκαρδίου δι' αορτοστεφανιαίων φλεβικών αυτομοσχευμάτων**» υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Α. Τσικώτη, Π. Βασιλικό, Χ. Μπουντούλα και Ι. Μώρο. Περιελάμβανε τις τρεις πρώτες περιπτώσεις στεφανιαίας παράκαμψης στη Β. Ελλάδα, στο διάστημα από τον Απρίλιο 1973 έως τον Ιανουάριο 1974 και ήταν ασθενείς ηλικίας 55, 40, 50 ετών αντίστοιχα. Ο πρώτος και ο τρίτος ασθενής έλαβαν μονή στεφανιαία παράκαμψη με φλεβικό μόσχευμα στον πρόσθιο κατιόντα κλάδο και είχαν καλή έκβαση, ενώ ο δεύτερος με διπλή στεφανιαία παράκαμψη, απεβίωσε λόγω επιμόνου κοιλιακής ταχυκαρδίας κατά την προσπάθεια εξόδου από την εξωσωματική κυκλοφορία.

Ο Δ. Λαζαρίδης ήταν ο πρώτος που πραγματοποίησε εγχειρήσεις bypass στην πόλη της Θεσσαλονίκης το 1973

ΕΠΙ ΤΡΙΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΕΠΑΝΑΙΜΑΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΥΟΚΑΡΔΙΟΥ ΔΙ' ΑΟΡΤΟΣΤΕΦΑΝΙΑΙΩΝ ΦΛΕΒΙΚΩΝ ΑΥΤΟΜΟΣΧΕΥΜΑΤΩΝ

Δ. ΛΑΖΑΡΙΔΗ, Α. ΤΣΙΚΩΤΗ, Π. ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ, Χ. ΜΠΟΥΝΤΟΥΛΑ, Ι. ΜΩΡΟΥ

Έπετεύχθη μεταμόσχευσις
φλεβών από τὰ πόδια
εἰς τὴν στεφανιαίαν!

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΑΘΛΟΙ ΧΩΣΙ ΣΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η δεύτερη διάλεξη αφορούσε την «**Φαρμακολογική καρδιοπληγία δια διαλύματος προκαϊνούου ασπαργινικού μαγνησίου (Πρόδρομος Ανακοίνωσης)**» υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Α. Τσικώτη, Ι. Μώρο και Ε. Αρεάλη. Στο υλικό περιλαμβάνονταν 17 ασθενείς ηλικίας 18-44 ετών που υποβλήθηκαν σε καρδιοχειρουργική επέμβαση με χρήση εξωσωματικής κυκλοφορίας και ισχαιμικής καρδιοπληγίας. Οι συγγραφείς συμπέραναν ότι, χρόνος ισχαιμικής καρδιοπληγίας μέχρι 70 λεπτά υπό συνθήκες μέτριας υποθερμίας ήταν ασφαλής. Μια τρίτη διάλεξη ήταν η «**Παρατηρήσεις κατά την αντικατάστασιν καρδίας πειραματόζωου υπό τεχνητής τοιαύτης**» υπό τους Ε. Αρεάλη και Π. Ανδρεάδη.

Ο Ε. Αρεάλης αφιέρωσε μεγάλο μέρος της καριέρας του πειραματιζόμενος στις μεταμοσχεύσεις και την δημιουργία ολική εμφυτεύσιμης τεχνητής καρδίας. Στο στιγμιότυπο, από αποχωρητιστήρια εκδήλωση των τελειόφοιτων της Ιατρικής Θεσσαλονίκης το 1978

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΙΝ ΚΑΡΔΙΑΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΟΖΩΟΥ ΥΠΟ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΤΟΙΑΥΤΗΣ

Ε. ΑΡΕΑΛΗ και Π. ΑΝΔΡΕΑΔΗ

Πειραματική μελέτη
εμφύτευσης τεχνητής καρδίας.
Ευάγγελος Αρεάλης, 1974

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Περιγράφεται ή τεχνική εμφύτευσης της πλαστικής καρδίας επί πειραματόζωων και αναφέρονται αι κυριώτεροι τροποποιήσεις επί της κλασσικής τεχνητής τοιαύτης προς βελτίωσιν των αιμοδυναμικών παραμέτρων ανταποκρινόμενον περισσότερον προς τὰ της φυσιολογικής καρδίας.

Το 1976 στο X Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και την Α' Χειρουργική Κλινική με Διευθυντή τον Καθ. Δ. Λαζαρίδη παρουσιάστηκαν «**Αι νεφρικοί μεταμοσχεύσεις εκ ζώντων συγγενών δοτών μετά διπλών νεφρικών αγγείων**» υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Χ. Σμπαρούνη, Ν. Νάτσικα, Ι. Μώρο, Δ. Μπέτση, Μ. Τούμπουρα και Π. Ανδρεάδη. Αφορούσαν 80 νεφρικές μεταμοσχεύσεις από τον Φεβρουάριο 1980 μέχρι τον Ιούλιο 1976, σε 11 εκ των οποίων οι συγγενείς δότες εμφάνιζαν διπλά νεφρικά αγγεία. Τονίστηκε ότι το γεγονός δεν αποτελεί αντένδειξη και παρουσιάστηκε ο τρόπος με τον οποίο εγχειρίστηκαν οι περιπτώσεις.

Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης
Α' Χειρουργική Κλινική
Διευθυντής: Ο Καθηγητής Δ.Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΑΙ ΝΕΦΡΙΚΑΙ ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ ΕΚ ΖΩΝΤΩΝ ΣΥΓΓΕΝΩΝ ΔΟΤΩΝ ΜΕΤΑ ΔΙΠΛΩΝ ΝΕΦΡΙΚΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ

Δ.Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ, Χ.Ν. ΣΜΠΑΡΟΥΝΗ, Ν.Β. ΝΑΤΣΙΚΑ, Ι.Π. ΜΩΡΟΥ, Δ. ΜΠΕΤΣΗ, Μ. ΤΟΥΜΠΟΥΡΑ, Π. ΑΝΔΡΕΑΔΗ

11ον ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ 11th PANHELLENIC CONGRESS OF SURGERY

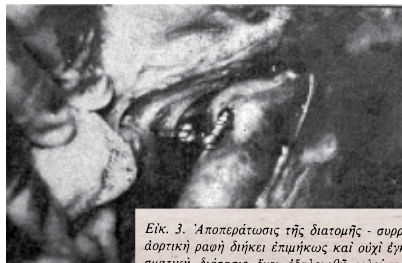
Θεσσαλονίκη 22-25 Ὀκτωβρίου 1978
Thessaloniki October 22nd - 25th, 1978

Πρόεδρος: Δ.Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ
President: D. LAZARIDES

Ο Καθ. Δ. Λαζαρίδης, Πρόεδρος του Χ Πανελληνίου Συνεδρίου Χειρουργικής το 1978, στη Θεσσαλονίκη

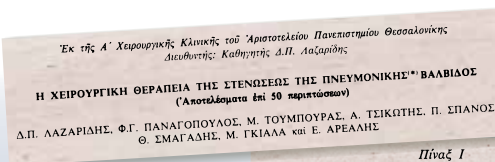
Στο συνέδριο του 1978 στη Θεσσαλονίκη, που διοργανώθηκε από τον Καθ. Δ. Λαζαρίδη, είχαμε ως χαρακτηριστικό την παρουσία μελετών που αφορούσαν την χρήση της καρδιοπληγίας στην καρδιοχειρουργική, την παρουσίαση εμπειρίας από τη χρήση ενδοαορτικού ιστού για πρώτη φορά στην Ελλάδα από τον Χρ. Λόλα, μια σειρά εργασιών από την Πανεπιστημιακή Χειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ» που ήταν κυρίως αναδρομικές μελέτες αντιμετώπισης σειράς ασθενών στη διάρκεια της καριέρας του Καθ. Δ. Λαζαρίδη, την παρουσίαση της εμπειρίας των υπολοίπων τμημάτων σε διάφορες βαλβιδικές παθήσεις και τέλος, την παρουσίαση των πρώτων περιστατικών από το νεοσύστατο Καρδιοχειρουργικό Τμήμα του Νοσοκομείου «Σωτηρία» υπό τη Διεύθυνση του Καθ. Γρ. Σκαλκέα.

Τεχνική διατομής - συρραφής αρτηριακού πόρου (Δ. Λαζαρίδης, 1978)

Είκ. 3. Ἀποπεράτωση τῆς διατομῆς - συρραφῆς τοῦ πόρου. Ἡ ἀρτηρικὴ ραφή διήκει ἐπιμήκως καὶ οὐχὶ ἐγκάρσιως. Ἡ ἀνευρυσματικὴ διάταση ἔχει ἐξαλειφθῇ τελείως. Ἡ εὐρεία κινητοποίησης τῆς κατιούσης ἀορτῆς, τῆς ἀρ. ὑποκλειδίου καὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ τῶνος εἶναι ἐμφανῆς εἰς τὴν φωτογραφίαν.

Η ομάδα του Καθ. Δ. Λαζαρίδη παρουσίασε τη «Μικρά τεχνική τροποποίησης δια την διατομήν του αρτηριακού πόρου» υπό τον Δ. Λαζαρίδη. Αναδρομική μελέτη σειράς ασθενών ήταν «**Η χειρουργική θεραπεία της στενώσεως της πνευμονικής βαλβίδος (Αποτελέσματα 50 περιπτώσεων)**» υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Φ. Παναγόπουλο, Μ. Τούμπουρα, Α. Τσικώτη, Π. Σπανό, Θ. Σμαγαδή, Μ. Γκιάλα και Ε. Αρεάλη, με περιστατικά που αντιμετωπίστηκαν από τον Καθ. Δ. Λαζαρίδη από το 1961 έως το 1978, εξ αυτών 20 στο «Ιηποκράτειο» και 30 στο Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ». Από τις περιπτώσεις αυτές 39 ήταν αμιγής βαλβιδική στένωση, 5 υποβαλβιδική και 6 μικτές, ενώ σε 7 περιπτώσεις συνυπήρχαν και άλλες καρδιαγγειακές ανωμαλίες. Μια δεύτερη σειρά ανακοινώσεων ήταν η «**Περί των μυξωμάτων του αριστερού κόλπου της καρδιάς**» υπό τον Καθ. Δ. Λαζαρίδη, μια τρίτη σειρά η «**Μεσοκοιλιακή επικοινωνία, χειρουργική θεραπεία και μετεγχειρητικά αποτελέσματα επί 50 περιπτώσεων**» υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Φ. Παναγόπουλο, Θ. Κυρατζόπουλο, Μ. Γκιάλα, Α. Τσικώτη, Θ. Σμαραγδή, Π. Σπανό και Ε. Αρεάλη.

Πίναξ Ι

Φύλον	
Ἄρρενες	26
Θῆλειες	24
Ἡλικία	Ἀπὸ 8 μηνῶν ἕως 48 ἐτῶν
Παιδιά	21
Ἐνηλίκες	29

➤ **Ανάλυση 50 περιπτώσεων χειρουργικής αποκατάστασης στενωμένης πνευμονικής βαλβίδας (Δ. Λαζαρίδης, 1978)**

1972-1985

200 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

▲
Παναγιώτης Σπανός

▲
Θ. Φώτης

▲
3. Χρήστος
υπόστανίνου

▲
3. Μιχάλης
υπόστανίνου

▲
1. Γεώργιος
υπόστανίνου

Έκ τής Α' Χειρουργικής Κλινικής
του 'Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Διευθυντής: Καθ. Δ.Π. Λαζαρίδης

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ ΤΩΝ ΣΥΓΓΕΝΩΝ ΚΑΡΔΙΟΠΑΘΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Π.Κ. ΣΠΑΝΟΣ, Α. ΤΣΙΚΩΤΗΣ, Γ. ΜΠΟΥΓΙΟΥΚΑΣ,
Ν. ΝΑΤΣΙΚΑΣ και Δ.Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ III. 'Ανάλυση των περιπτώσεων κατά νόσο

'Ανοικτός άθρηκτικός πόρος	91
Τετραλογία Fallot	63
Στένωση πνευμονικής	23
Στένωση ισθμίου αορτής	18
Μεσοκοιλιακή έπικοινωνία	12
Μεσοκοιλιακή έπικοινωνία	6
Στένωση + ανεπάρκεια μιτροειδούς	8
Συγγενής στένωση αορτής	6
'Ατρησία τριγλώχινης	4
Περικαρδίτις	2
'Αγγειακός δικτύλλος	2
'Ανοικτός έκφυση στεφανιαίων άγγειων	2
'Ατρησία πνευμονικής	2
'Ανοικτός έκβολη πνευμ. φλεβών	1
Νόσος Ebstein	2
Πλήρης A-V Canal	1
Συγγενής έκκολωμα κοιλιών	1
Μετάθεση μεγάλων άγγειων	1
Βηματοδότης	1

ΣΥΝΟΛΟ

246

ΠΙΝΑΚΑΣ IV. 'Ανάλυση των χειρουργημένων ασθενών χωρίς εξωσωματική κυκλοφορία

Νόσος	'Αριθμός περιπτώσεων
'Ανοικτός άθρηκτικός πόρος	91
Τετραλογία Fallot	42
Στένωση ισθμίου αορτής	18
Στένωση μιτροειδούς	6
'Ατρησία πνευμονικής	2
'Ανοικτός έκφυση στεφ. άγγειων	2
'Αγγειακός δικτύλλος	2
'Ατρησία τριγλώχινης	4
Συγγενής έκκολωμα κοιλιών	1
Μετάθεση μεγάλων άγγειων	1
ΣΥΝΟΛΟ	171

ΠΟΣΟΣΤΟ ΘΝΗΤΟΤΗΤΑΣ 4,1%

ΠΙΝΑΚΑΣ V. 'Ανάλυση των χειρουργημένων ασθενών με έξωσωματική κυκλοφορία

Νόσος	'Αριθμός περιπτώσεων	Θάνατοι
Τετραλογία Fallot	22	3
Στένωση πνευμονικής	23	-
Μεσοκοιλιακή έπικοινωνία	12	1
Μεσοκοιλιακή έπικοινωνία	6	-
Νόσος του Ebstein	1	1
Νόσος Ebstein + Στένωση πνευμονικής	2	-
'Ανεπάρκεια Μιτροειδούς	6	-
Συγγενής στένωση αορτής	1	1
'Ανοικτός έκβολη πνευμ. φλεβών	1	1
Πλήρης A-V Canal	1	1
ΣΥΝΟΛΟ	75	6

ΠΟΣΟΣΤΟ ΘΝΗΤΟΤΗΤΑΣ 8%

ΠΙΝΑΚΑΣ VIII. 'Ανάλυση συνολικής θνητότητας 1959-1977

	'Αριθμός	Θάνατοι	Θνητότητα
Σύνολο εγχειρήσεων	246	13	5,3%
Με εξωσωματική	75	6	8,0%
Χωρίς εξωσωματική	171	7	4,1%

Συγκριτική ανάλυση θνητότητας Α (1959-1972) και Β (1973-1977) Περιόδου

	Περίοδος		Θαν. τοι	Θνητότητα	
	A	B			
Συν. εγχειρήσεων	160	10	6,2%		
" "	86	3	3,5%		p = > 0,1
Χωρίς εξωσωματική	130	6	4,6%		
" "	41	1	2,4%		p = > 0,1
Με εξωσωματική	30	4	13,3%		
" "	45	2	4,4%		p = < 0,001
Τετραλογία Fallot	6	2	33,3%		
(ολική διαβόηση)	16	1	6,2%		p = < 0,1

Το σύνολο των επεμβάσεων συγγενών καρδιοπαθειών
του Καθ. Δ. Λαζαρίδη στην πολυχρονία καριέρα του.
(Περίοδος 1959-1977)

Πίνακας 3 - Ανάλυση κατά νόσο

Πίνακας 4 - Ανάλυση «κλειστών» επεμβάσεων

Πίνακας 5 - Ανάλυση «ανοικτών» επεμβάσεων

Πίνακας 8 - Συγκριτική ανάλυση θνητότητας
πρώιμης περιόδου (1959-1972) και δεύτερης (1973-1977)

Έκ τής Α' Χειρουργικής Κλινικής του 'Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Διευθυντής: Καθηγητής Δ.Π. Λαζαρίδης

ΑΠΩΤΕΡΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΛΙΚΗΣ ΕΓΧΕΙΡΗΤΙΚΗΣ ΔΙΟΡΘΩΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΤΡΑΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ FALLOT (ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ 25 ΙΔΙΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ)

Δ.Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ, Α. ΤΣΙΚΩΤΗΣ, Φ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, Π. ΣΠΑΝΟΣ, Θ. ΚΥΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, Ι.
ΜΩΡΟΣ, Γ. ΜΠΟΥΓΙΟΥΚΑΣ, Α. ΚΑΤΣΑΜΟΥΡΗΣ, Σ. ΚΟΥΡΤΣΟΓΛΟΥ, Θ. ΣΜΑΓΔΑΛΗΣ
και Μ. ΓΚΙΑΛΛΑ

Επιπλοκές από το αναπνευστικό σύστημα μετά από καρδιο-αγγειακές εγχειρήσεις

Γ. ΜΠΟΥΓΤΟΥΚΑΣ, Κ. ΡΑΜΜΟΣ,
Α. ΚΑΤΣΑΜΟΥΡΗΣ, Π. ΣΠΑΝΟΣ,
Α. ΤΕΝΤΕΣ, ΧΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΡΑΣ,
Σ. ΘΕΩΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δ.Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Α΄ Χειρουργική και Καρδιοχειρουργική Κλινική ΑΠΘ
- Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Είδος καρδιοπάθειας	Αριθμός ασθενών
Παθήσεις μιτροειδούς βαλβίδας*	268
Παθήσεις αορτικής βαλβίδας	116
Παθήσεις δύο βαλβίδων	65
Πολυβαλβιδοπάθειες	6
Παθήσεις τριγλώχινας βαλβίδας	3
Στεφανίτιδα νόσος	90
Ανευρύσματα θωρακικής αορτής*	8
Διάφορα**	26
	582

* Πέντε της ανιούσης αορτής, δύο της κατωίσης αορτής και ένα αόκληρης της αορτής.

** Σε αυτά περιλαμβάνονται το μύζωμα, η συμπτωατική περι-καρδίτιδα και η εξινώκοκος κίστη του περικαρδίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ

Είδος καρδιοπάθειας	Αριθμός ασθενών
Ανοικτός αρτηριακός πόρος	43
Ισμική στένωση αορτής*	30
Μεσοκοιλιακή επικοινωνία	84
Μεσοκοιλιακή επικοινωνία**	35
Μεσοκοιλιακή-μεσοκοιλιακή επικοινωνία	3
Σύνδρομο Lutembacher	2
Στένωση πνευμονικής	26
Ολική ανόμαλη εκβολή πν. φλεβών	1
Επικοινωνία Δ. κόλπου - Α. Κοιλίας	2
Στένωση αορτής	8
Τετραλογία Fallot	34
Μετάθεση μεγάλων αγγείων	1
	269

Το σύνολο των επεμβάσεων της ΚΡΧ Κλινικής του «ΑΧΕΠΑ» υπό την Διεύθυνση του Καθ. Δ. Λαζαρίδη, κατά την περίοδο Ιανουάριος 1978 έως Απρίλιος 1986 όπως προκύπτει από δημοσίευση στα πρακτικά του XV Πανελληνίου Χειρουργικού Συνεδρίου

Γ. Ανδριτσάκης - «Ιπποκράτειο»

Στο ίδιο διάστημα, ο Γ. Ανδριτσάκης και οι συνεργάτες του, πέραν του μεγάλου όγκου περιστατικών που αντιμετώπισαν, παρουσίασαν εκ μέρους της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Ιπποκράτειο» της Αθήνας, μια σειρά πρωτοποριακών εγχειρήσεων που περιελάμβαναν την πρώτη εγχείρηση Bentall στην Ελλάδα, την πρώτη επιτυχή σύγκλειση μεταφραγματικού μεσοκοιλιακού ελλείμματος, την διόρθωση μετάθεσης μεγάλων αγγείων με ταυτόχρονη συνύπαρξη μεσοκοιλιακής, μεσοκοιλιακής επικοινωνίας και στένωση πνευμονικής, TOF με χρήση βαθείας υποθερμίας σε βρέφος επτά μηνών καθώς και την αντιμετώπιση κοινού αρτηριακού κορμού.

Αναλυτικότερα, η πρώτη ανακοίνωση «**Η χειρουργική θεραπεία ανευρύσματος της ανιούσης αορτής μετά ανεπαρκείας της αορτικής βαλβίδος**», υπό Γ. Ανδριτσάκη, Ε. Χλαπουτάκη, Δ.

Βίσκου, Α. Βομβογιάννη, Α. Ζαχαρούλη και Δ. Αυγουστάκη (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 18/04/1975

Τόμος 47, 3: 286-291, 1975), αφορούσε σε ασθενή ηλικίας 28 ετών με σύνδρομο Marfan.

Η αορτογραφία απεικάλυψε ύπαρξη τεράστιου διαχωριστικού ανευρύσματος της ανιούσης αορτής και μεγάλου βαθμού ανεπάρκειας της αορτικής βαλβίδος.

Χειρουργήθηκε στις 20/11/74 σε κατάσταση βαρείας καρδιακής ανεπάρκειας. Λόγω έλλειψης προκατασκευασμένων βαλβιδοφόρων μοσχευμάτων την εποχή εκείνη, ο Γ. Ανδριτσάκης συνέραψε βαλβίδα «Lillehei-Caster» νούμερο 22, σε μόσχευμα Dacron 30 χιλιοστών και το κατήλωσε προς τον αορτικό δακτύλιο και την αρχή του τόξου επανεμφυτεύοντας τα στεφανιαία αγγεία επί του μοσχεύματος. Η μετεγχειρητική πορεία ήταν ομαλή και ο ασθενής εξήλθε την 18^η ημέρα. Στη σύζησηση του περιστατικού που ακολούθησε την παρουσίασή του, ο Γ. Ανδριτσάκης δέχθηκε τα συγκαρτήρια του Γ. Τόλη, ο οποίος παράλληλα αναφέρθηκε στην εμπειρία του από ανάλογη αντιμετώπιση περιστατικού, όπου έγινε απλή αντικατάσταση της αορτικής βαλβίδος και μόνο, με αποτέλεσμα ο ασθενής την 15^η ημέρα να παρουσιάσει διαχωρισμό της αορτής και να αποβιώσει.

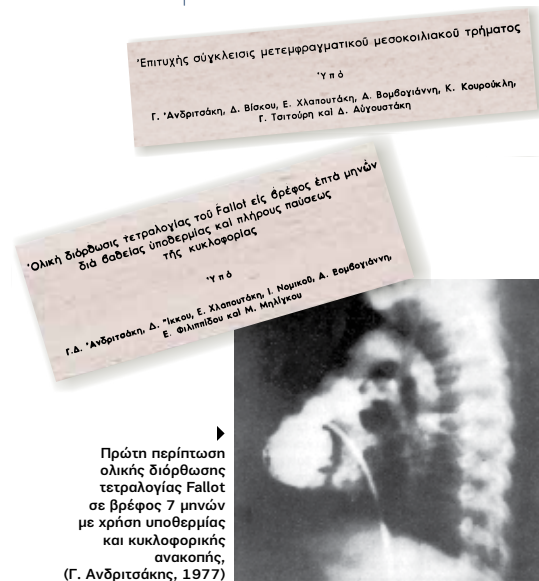

Το νέο εξάρχοφο κτίριο του «Ιπποκράτειου» Νοσοκομείου, πίσω από το παραδοσιακό κτίριο, όπου εγκαταστάθηκε η Καρδιοχειρουργική Κλινική το 1965

Η δεύτερη ανακοίνωση «**Επιτυχής σύγκλεισις μετεμφραγματικού μεσοκοιλιακού τρήματος**», υπό τους Γ. Ανδριτσάκη, Δ. Βίσκου, Ε. Χλαπουτάκη, Α. Βομβογιάννη, Κ. Κουρούκλη, Γ. Τσιτούρη και Δ. Αυγουστάκη (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 02/04/1976 Τόμος 48, 2: 169-176, 1976), αφορούσε σε ασθενή ηλικίας 57 ετών, με οξύ πρόσθιο και διαφραγματικό έμφραγμα του μυοκαρδίου και μετεμφραγματικό μεσοκοιλιακό έλλειμμα. Για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ο Γ. Ανδριτσάκης αντιμετώπισε το περιστατικό με έναν περιπετειώδη τρόπο. Έκανε αφαίρεση του κατωτέρου τριγωνικού τμήματος του μεσοκοιλιακού διαφράγματος και του προσθίου τοιχώματος της δεξιάς και της αριστερής κοιλίας περί το ένα εκατοστό εκατέρωθεν του προσθίου κατιόντα ως και την κορυφή της καρδιάς. Για σύγκλειση, τοποθετήθηκαν εμβολώματα από Teflon, ωστόσο με το τέλος της επεμβάσεως και την έξοδο από την εξωσωματική κυκλοφορία διαπιστώθηκε επάνοδος του ροιζού της μεσοκοιλιακής επικοινωνίας. Με νέα προσπάθεια επανατοποθετήθηκαν τα εμβολώματα, καθόσον είχε υπάρξει ρήξη της προηγούμενης ραφής. Μετά από 184 λεπτά εξωσωματικής κυκλοφορίας, ο ασθενής εξήλθε του χειρουργείου, αλλά τη δεύτερη μετεγχειρητική ημέρα διαπιστώθηκε εκ νέου συστολικό φύσημα που αυτή τη φορά αντιμετωπίστηκε συντηρητικά. Ο ασθενής χειρουργήθηκε εκ νέου πέντε μήνες μετά την πρώτη εγχείρηση και διαπιστώθηκε αποκόλληση του εμβολώματος κατά το οπίσθιο χείλος της συρραφής σε μέγεθος δραχμής, το οποίο συγκλείστηκε με διασκομμένες ραφές. Ο ασθενής ανένηψε καλώς και η μετεγχειρητική του πορεία ήταν ομαλή. Ο Γ. Τόλης κατά τη συζήτηση, τόνισε, «... συχαίρουμε για ακόμη μια φορά τον Γ. Ανδριτσάκη και θα ήθελα να αναφέρω ότι στην διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν έως σήμερα 66 περιπτώσεις σύγκλεισις μετεμφραγματικής ρήξης του διαφράγματος με θνητότητα 50%. Προσωπικά, αντιμετώπισα άντρα ηλικίας 56 ετών με οπίσθιο έμφραγμα μυοκαρδίου δύο μήνες αργότερα. Ο ασθενής χειρουργήθηκε στις 05/03/76, δηλαδή ένα χρόνο μετά το περιστατικό του Γ. Ανδριτσάκη. Χρησιμοποίησα τεμάχιο Dacron και ο ασθενής είχε εξαιρετική εξέλιξη. Η διαφορά ήταν ότι ο ασθενής μας αντιμετωπίστηκε στη χρόνια φάση και όχι στην οξεία όπως στην περίπτωση του κ. Ανδριτσάκη...».

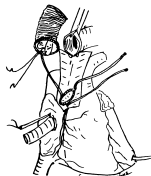
Εξίσου πρωτοποριακή εγχείρηση για την εποχή, η οποία και ανακοινώθηκε ως «**Επιτυχής διόρθωσις πλήρους μεταθέσεως των μεγάλων αγγείων μετά μεσοκολπικής, μεσοκοιλιακής επικοινωνίας και στενώσεως της πνευμονικής βαλβίδος**», υπό τους Γ. Ανδριτσάκη, Δ. Ίκκου, Α. Παπαϊωάννου, Ε. Χλαπουτάκη, Δ. Βίσκου, Μ. Μηλίγκου και Α. Βομβογιάννη (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 20/02/1976 Τόμος 48, 1: 41-45, 1976), αφορούσε σε ασθενή ηλικίας πέντε ετών. Στο παιδί πραγματοποιήθηκε σύγκλειση της μεσοκολπικής και μεσοκοιλιακής επικοινωνίας, διάνοιξη της πνευμονικής στενώσεως και εγχείρηση κατά Mustard. Ο Γ. Ανδριτσάκης αναφέρθηκε στη διαδικασία της διόρθωσης της πνευμονικής στενώσεως, καθόσον η τελευταία ήταν υποβαλβιδική και υπό τις συνθήκες αυτές, η κοιλιοτομή στην λειτουργικής αριστερά κοίλη, ήταν αδύνατη. Η σύγκλειση του VSD έγινε διά του δεξιού κόλπου και η αντιμετώπιση της στενώσεως της πνευμονικής δια της πνευμονικής βαλβίδος. Μάλιστα, ο Γ. Ανδριτσάκης ανέφερε ότι σε ανάλογες περιπτώσεις ίσως θα έπρεπε να εφαρμόζεται η τεχνική Rastelli.

Πρωτοποριακές εγχειρήσεις του Γ. Ανδριτσάκη

Σε συνέχεια των πρωτοποριών, ακολούθησε η εγχείρηση «**Ολική διόρθωσις τετραλογίας του Fallot εις βρέφος επτά μηνών δια βαθείας υποθερμίας και πλήρους παύσεως της κυκλοφορίας**», υπό Γ. Ανδριτσάκη, Δ. Ίκκου, Ε. Χλαπουτάκη, Ι. Νομικού, Α. Βομβογιάννη, Ε. Φιλιππίδου και Μ. Μηλίγκου (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 21 /06/1977 Τόμος 49, 4: 291-293, 1977). Πρόκειται για πρώτη παρουσίαση περιστατικού που αντιμετωπίστηκε με τη μέθοδο βαθιάς υποθερμίας και πλήρους παύσεως της κυκλοφορίας, μια μέθοδο που πρωτοεφάρμοσε ο Ιάπωνας Μ. Hikaru στην Ιαπωνία το 1967 και την υιοθέτησε ευρέως ο περίφημος Β. G. Baratt-Boyes στη Ν. Ζηλανδία στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Ο Γ. Ανδριτσάκης υποβίβασε τη θερμοκρασία σώματος του βρέφους των 5,5 κιλών στους 12 °C, με χρήση εξωσωματικής κυκλοφορίας 19 λεπτών, ενώ ταυτόχρονα τοποθέτησε σάκου πάγου σε όλη την επιφάνεια σώματος του βρέφους. Με κυκλοφορική ανακοπή, έκανε την ολική διόρθωση της τετραλογίας Fallot και η έκβαση ήταν επιτυχής.

Η πρώτη εγχείρηση Bentall
στην Ελλάδα από τον Γ. Ανδριτσάκη
και τους συνεργάτες του.
(1975)

‘Η χειρουργική θεραπεία ανευρύσματος
της ανιούσης αορτής μετά ανεπαρκείας της αορτικής θαλδίδος
Υ π ό
Γ. Δ. ‘Ανδριτσάκη, Ε. Χλαπουτάκη, Δ. Βιάκου, Α. Βομβογιάννη,
Α. Ζαφρούλη και Δ. Αύγουστακή
‘Αθηνά, Α. Ι., ηλικίας 28 (είκοσι όκτω) ετών, πάσχω-
ν Μarfan, εισήχθη εἰς τὴν Καρδιολογικὴν Κλινικὴν τοῦ Πανεπιστη-
μίου Ἀθηνῶν τὴν 4.11.1974 μεταφερθεὶς ἐκ τοῦ Ρυθμιστικοῦ Κέντρου.
Κατὰ τὴν ἐξαγωγήν του ἐνεπείνευ ὀρθόσπινος, ἀνιούσιαν καὶ ἥτο ἀνι-
κανὸς νὰ βαθίσῃ εὐρισκόμενος εἰς λειτουργικὸν σύνδρομον 4ου βαθμοῦ.

Χειρουργική αντιμετώπιση (διόρθωσης) περιπτώσεως
κοινού αρτηριακού κορμού τύπου 1 διὰ παρεμβολῆς
σωληνωτοῦ μοσχεύματος μετὰ θαλδίδος
Υ π ό

Γ. ‘Ανδριτσάκη, Α. Παπαϊωάννου, Δ. Ίκκου, Ε. Χλαπουτάκη, Μ. Μηλί-
γκου, Ι. Νομικού, Α. Βομβογιάννη

Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο πρωτοπορίες, άξια αναφοράς είναι η ανακοίνωση με τίτλο «**Χειρουργική αντιμετώπιση (διόρθωσης) περιπτώσεως κοινού αρτηριακού κορμού τύπου 1 δια παρεμβολής σωληνωτού μοσχεύματος μετά βαλβίδος**», υπό Γ. Ανδριτσάκη, Α. Παπαϊωάννου, Δ. Ίκκου, Ε. Χλαπουτάκη, Μ. Μηλίγκου, Ι. Νομικού και Α. Βομβογιάννη (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 21 /06/1977 Τόμος 49, 4: 285-290, 1977). Επρόκειτο για θήλυ ασθενή, ηλικίας τριών ετών, με κοινό αρτηριακό κορμό που αντιμετωπίστηκε στις 04/08/1976 με εξωσωματική κυκλοφορία και οξυγονωτή Bendley. Αφού αποχωρήστηκε το στέλεχος της πνευμονικής αρτηρίας και αποκαταστάθηκε η ανιούσα αορτή, έγινε δεξιά κοιλιοτομή, σύγκλειση ευρέως μεσοκοιλιακού τρήματος 1,5 εκατοστού και στη συνέχεια σύνδεση του πνευμονικού στελέχους με τη δεξιά κοιλία κατά το άνοιγμα της κοιλιοτομής με χρήση συνθετικού πλαστικού σωληνωτού μοσχεύματος μετά βαλβίδας Bjork-Shiley νούμερο 14. Η έκβαση ήταν εξαιρετική, ενώ το περιστατικό ήταν το πρώτο που διενεργήθηκε στην Ελλάδα και το περίπου διακοσιοστό διεθνώς. Η πρώτη επέμβαση κοινού αρτηριακού κορμού είχε διενεργηθεί από τον D. Mac Goon το 1967, ο οποίος χρησιμοποίησε ομοιομόσχευμα της ανιούσης αορτής μετά της αορτικής βαλβίδας και της πρόσθιας γλωχίνιας της μιτροειδούς. Η χρήση των ομοιομοσχευμάτων είχε εισαχθεί από τον Βρετανό D. Ross το 1966, σε περιστατικά με δυσπλαστική πνευμονική αρτηρία. Στην Ελλάδα, η εν λόγω εγχείρηση σηματοδότησε και την πρώτη επιτυχή χρησιμοποίηση εξω-τερικού πλαστικού σωληνωτού μοσχεύματος για την αποκατάσταση του κορμού της πνευμονικής αρτηρίας.

Εκτός από τις εντυπωσιακές ανακοινώσεις του Γ. Ανδριτσάκη, η Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Ιπποκράτειο» παρουσίασε άφθονο και ενδιαφέρον Ακαδημαϊκό έργο. Στην ανακοίνωση «**Το σύνδρομον χαμηλής καρδιακής παροχής**», υπό Δ. Βιάκου, Ε. Χλαπουτάκη, Ε. Φιλιππίδου, Κ. Βασιλικού, Γ. Τσιτούρη και Γ. Ανδριτσάκη (Ελληνική Χειρουργική, Τόμος 46, 1: 44-49, 1974), το ενδιαφέρον εστιάζεται στο γεγονός ότι με αφορμή την εν λόγω παρουσίαση, αναφέρθηκε ο συνολικός αριθμός επεμβάσεων που πραγματοποίησε η Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Ιπποκράτειο» από τον Νοέμβριο του 1969 έως το 1973, δηλαδή από την ανάληψη της Διεύθυνσης από τον Γ. Ανδριτσάκη. Επρόκειτο για 224 επεμβάσεις με την χρήση εξωσωματικής κυκλοφορίας και 276 «κλειστές» εγχειρήσεις καρδιάς. Στην ανακοίνωση αναλύθηκαν εννέα περιπτώσεις με σύνδρομο χαμηλής καρδιακής παροχής εκ των οποίων επέζησαν μόνο τρεις ασθενείς. Άλλη ανακοίνωση με τίτλο «**Τραυματική ρήξη του δεξιού κόλπου του Valsava προς τον δεξιόν κόλπον**», υπό τους Γ. Ανδριτσάκη, Δ. Βιάκου, Ε. Χλαπουτάκη, Μ. Παπαδοπούλου και Δ. Αυγουστάκη (Ελληνική Χειρουργική, Τόμος 45, 6: 684-688, 1973), αφορούσε σε ναύτη του Πολεμικού Ναυτικού ηλικίας 20 ετών, με ιστορικό τροχαίου ατυχήματος με δίκυκλο. Σε διερεύνηση μετατραυματικού ψυήματος διαπιστώθηκε ρήξη προϋπάρχοντος ανευρύσματος κόλπου του Valsava που είχε προκληθεί από τον τραυματισμό, γεγονός που επιβεβαιώθηκε κατά τη διενεργηθείσα εγχείρηση στις 05/01/1973. Αφορούσε τον δεξιό κόλπο του Valsava, αμέσως κάτωθεν της δεξιάς στεφανιαίας και είχε μήκος 1,5 εκατοστά. Έγινε διαορτική συρραφή με διακεκομμένο 2-0 Dacron και η έκβαση υπήρξε αμαλή. Το συγκεκριμένο περιστατικό υπήρξε επίσης ενδιαφέρον, εφόσον δεν προϋπήρχε βιβλιογραφία.

Τραυματική ρήξη του δεξιού κόλπου του Valsava
προς τον δεξιόν κόλπον
Γ. Δ. ‘Ανδριτσάκη, Δ. Βιάκου, Ε. Χλαπουτάκη, Μ. Παπαδοπούλου
και Δ. Αύγουστακή

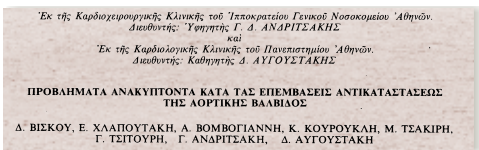

Σχηματική απεικόνισις
τραυματικής ρήξεως
δεξιού κόλπου του Valsava
(Γ. Ανδριτσάκης, 1973)

Ενδιαφέρον περιστατικό που αφορούσε ναύτη 20 ετών με ιστορικό τροχαίου ατυχήματος από δίκυκλο. Είχε τραυματική ρήξη του δεξιού κόλπου του Valsava προς τον δεξιό κόλπο κάτωθεν της δεξιάς στεφανιαίας αρτηρίας. Ανάλογο περιστατικό δεν προϋπήρχε στην Ελληνική βιβλιογραφία. Η ρήξη του 1,5cm συγκλείστηκε με μεμονωμένες ραφές από την αορτή

Την ίδια περίοδο από το Νοσοκομείο «Ιπποκράτειο» παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα η «**Διόρθωση πλήρους ανωμάλου εκβολής πνευμονικών φλεβών υπερκαρδιακού τύπου βρέφους πέντε μηνών**», υπό τους Γ. Ανδριτσάκη, Ε. Χλαπουτάκη, Β. Θανάπουλο, Δ. Ίκκου, Ι. Νικογιαννόπουλο, Ι. Νομικό, Α. Κακούρη και Σ. Παντελάκη (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 15 /12/1981 Τόμος 54, 1: 8-12, 1982). Το βρέφος, ηλικίας 5 μηνών, αντιμετωπίστηκε με τη χρησιμοποίηση βαθείας υποθερμίας και πλήρους κυκλοφορικής παύσεως. Η περίπτωση αυτή αποτέλεσε την πρώτη επιτυχή και τρίτη κατά σειρά προσπάθεια διόρθωσης ανάλογης πάθησης στη βρεφική ηλικία -από την ομάδα του Γ. Ανδριτσάκη-, καθώς οι δύο που προηγήθηκαν ήταν ανεπιτυχείς.

Επίσης, άξιο αναφοράς είναι το έργο της Κλινικής όπως παρουσιάστηκε στα Πανελλήνια Συνέδρια Χειρουργικής. Στο Χ Συνέδριο του 1976 από την Καρδιοχειρουργική Κλινική του «Ιπποκράτειου» Αθηνών, παρουσιάστηκαν τα «**Προβλήματα ανακύπτοντα κατά τις επεμβάσεις αντικαταστάσεως της αορτικής βαλβίδος**» υπό τους Δ. Βίσκου, Ε. Χλαπουτάκη, Α. Βομβογιάννη, Κ. Κουρουκλή, Μ. Τσακίρη, Γ. Τσιτούρη, Γ. Ανδριτσάκη και Δ. Αυγουστάκη. Αναλύθηκαν 107 ασθενείς με αορτική βαλβιδοπάθεια μεταξύ Ιανουαρίου 1970 και Ιουνίου 1976 που υποβλήθηκαν σε αντικατάσταση της αορτικής βαλβίδος. Σε 9 περιπτώσεις έγινε ταυτόχρονη μιτροειδική αντικατάσταση, 4 ασθενείς είχαν βακτηριακή ενδοκαρδίτιδα και 10 ασθενείς υποβλήθηκαν σε εγχείρηση Bentall. Υπήρξαν 11 χειρουργικοί θάνατοι και 4 μετεγχειρητικοί από σύνδρομο χαμηλής παροχής. Το κυρίαρχο πρόβλημα που εντοπίστηκε από τους συγγραφείς ήταν η διατήρηση της λειτουργικής ακεραιότητας του μυοκαρδίου με κατάλληλη προστασία και πρότειναν, στις περιπτώσεις αυτές, την τοπική περικαρδιακή ψύξη.

Μια δεύτερη ανακοίνωση από το «Ιπποκράτειο» Νοσοκομείο και την Κλινική του Γ. Ανδριτσάκη ήταν «**Η λοίμωξις των ενδοκαρδιακών και αγγειακών προθέσεων**» υπό τους Ε. Χλαπουτάκη, Δ. Βίσκο, Α. Βομβογιάννη, Ι. Νομικό, Γ. Τσιτούρη, Χ. Χατζηγεωργίου και Γ. Ανδριτσάκη. Αφορούσε σε ένα σύνολο 1500 ασθενών στο διάστημα 1970-1976 με παθήσεις καρδιάς και αγγείων. Υπήρξαν 874 περιπτώσεις όπου τοποθετήθηκε ενδοκαρδιακή ή αγγειακή πρόθεση υπό μορφή βαλβίδας, εμβολώματος, ενδοκαρδιακού βηματοδότη ή μοσχεύματος. Σε 11 περιπτώσεις υπήρξε λοίμωξη της πρόθεσης, όπως αναλύεται σε παρακείμενο πίνακα, σε ποσοστό 1,2%. Από τις περιπτώσεις αυτές 5 υποβλήθηκαν σε επανεγχείρηση και απεβίωσαν 2, ενώ στις υπόλοιπες 6 όπου εφαρμόστηκε συντηρητική αγωγή απεβίωσαν 3.

Η ΛΟΙΜΩΞΙΣ ΤΩΝ ΕΝΔΟΚΑΡΔΙΑΚΩΝ
ΚΑΙ ΑΓΓΕΙΑΚΩΝ ΠΡΟΘΕΣΕΩΝ
Ε. Ν. ΧΛΑΠΟΥΤΑΚΗ, Δ. ΒΙΣΚΟΥ,
Α. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ, Ι. ΝΟΜΙΚΟΥ, Γ. ΤΣΙΤΟΥΡΗ,
Χ. ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ, Γ. ΑΝΔΡΙΤΣΑΚΗ

ΠΙΝΑΞ IV

ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΑΣ ΑΝΕΠΙΤΥΧΩΣΕΩΣ ΛΟΙΜΩΞΕΙΣ

	Αρ.	Αρ.	Ποσοστό
	Χειρ.	Λοιμ.	στον
1. Τοποθέτησις τεχνητών βαλβίδων	224	6	2,6
2. Ίσθμικη στενώσις	41 (109)	1	0,9
3. Μεσοκοιλιακή έκτακτοιανία	15 (179)	1	0,5
4. Ενδοκαρδιακή βηματοδότησις	362	3	0,8

Το 1978 στο XI Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής παρουσιάστηκε από την Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Ιπποκράτειου» μελέτη σχετική με την προσθετική βαλβίδα τύπου Lillehei - Kaster ως η «**Ημετέρα πείρα εκ της χρήσεως προσθετικής βαλβίδος τύπου Lillehei - Kaster**» υπό τους Α. Βομβογιάννη, Ε. Χλαπουτάκη, Ι. Νομικό, Ε. Φιλιππίδου-Σαλαπάτα, Γ. Τσιτούρη, Κ. Κουρουκλή, Γ. Ανδριτσάκη και Δ. Αυγουστάκη. Συζητήθηκαν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της συγκεκριμένης βαλβίδας που τοποθετήθηκε σε 122 περιπτώσεις στην αορτική θέση, 53 στην μιτροειδική και 8 στην τριγλώχινα.

Τέλος, από το «Ιπποκράτειο» Νοσοκομείο παρουσιάστηκε το 1980 στο XII Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής μια σειρά ασθενών με ανεύρυσμα θωρακικής αορτής ως η «**Ημετέρα πείρα επί των ανευρυσμάτων της θωρακικής αορτής (επί 30 περιπτώσεων)**» υπό τους Ε. Χλαπουτάκη, Α. Βομβογιάννη, Ι. Νομικό, Ε. Φιλιππίδου, Γ. Τσιτούρη, Κ. Κουρουκλή, Γ. Ανδριτσάκη και Δ. Αυγουστάκη. Αφορούσε στην περίοδο 1970-1978, σε 30 ασθενείς πάσχοντες από ανεύρυσμα της θωρακικής αορτής, 6 έως 72 ετών. Εξ αυτών 21 περιπτώσεις αφορούσαν την ανιούσα αορτή, 1 το τόξο και 8 την κατιούσα αορτή, ενώ 23 ανευρύσματα ήταν διαχωριστικά, 3 στρακτοειδή και 4 σασκοειδή. Η θνητότητα ήταν σημαντικά υψηλή καθόσον απωλέσθηκαν 9 στους 30 ασθενείς.

ΗΜΕΤΕΡΑ ΠΕΙΡΑ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΝΕΥΡΥΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΘΩΡΑΚΙΚΗΣ ΑΟΡΤΗΣ (ΕΠΙ 30 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ)

Υπό Ε.Ν. ΧΛΑΠΟΥΤΑΚΗ, Α.Ε. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ,
Ι. ΝΟΜΙΚΟΥ, Ε. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ, Γ. ΤΣΙΤΟΥΡΗ,
Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗ, Γ.Δ. ΑΝΔΡΙΤΣΑΚΗ και Δ. ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗ

ΑΡ ΠΕΡ = 3

ΑΡ ΠΕΡ = 2

ΑΡ ΠΕΡ = 2

ΑΡ ΠΕΡ = 1

ΑΡ ΠΕΡ = 4

ΑΡ ΠΕΡ = 1

ΑΡ ΠΕΡ = 3

ΑΡ ΠΕΡ = 8

ΑΡ ΠΕΡ = 6

Τύποι εγχειρήσεων
ανευρυσμάτων αορτής
και αριθμός ασθενών
κατά περίπτωση.
(Ε. Χλαπουτάκης,
Γ. Ανδριτσάκης, 1980)

Τέλος, οι εργασίες που αφορούσαν μεγάλες σειρές ασθενών στο ίδιο συνέδριο, ήταν η «**Ημετέρα πείρα επί 955 χειρουργηθεισών συγγενών καρδιοπαθειών κατά την δεκαετία 1970 – 79**», υπό τους Γ. Ανδριτσάκη, Ε. Χλαπούτάκη, Α. Βομβογιάννη, Ι. Νομικό, Ι. Παπαϊωάννου και Ε. Φιλιππίδου - Σαλαπάτα. Μία δεύτερη ήταν η «**Η χειρουργική αντιμετώπισης των παθήσεων της τριγλώχινος βαλβίδος**», υπό τους, Α. Βομβογιάννη, Ε. Χλαπούτάκη, Ι. Νομικό, Ι. Παπαϊωάννου, Κ. Κουρούκλη και Γ. Ανδριτσάκη.

ΗΜΕΤΕΡΑ ΠΕΙΡΑ ΕΠΙ 955 ΧΕΙΡΟΥΡΓΗΘΕΙΣΩΝ ΣΥΓΓΕΝΩΝ ΚΑΡΔΙΟΠΑΘΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΙΟΕΤΙΑ 1970 - 79
Γ.Α. ΑΝΔΡΙΤΣΑΚΗΣ, Ε.Ν. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗΣ, Α.Ε. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗΣ, Ι. ΝΟΜΙΚΟΣ, Ι. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, Ε. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ - ΣΑΛΑΠΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι. Χειρουργηθείσαι περιπτώσεις συγγενών καρδιοκαθειών κατά την δεκαετία 1970 - 1979	
Ολικός αριθμός εγχειρήσεων	955
Κλειστά εγχειρήσεις	438
Ανοικτά εγχειρήσεις	522

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ. Αριθμός περιπτώσεων κατά είδος εγχειρήσεως		
Κλειστά εγχειρήσεις Καρδιάς	Αριθμός	Θάνατοι
Δι ο ρ θ ω τ ι κ α ύ	339	9
Διατομή Βοταλέου Πόρου	214	2
Διόρθωση ισθμικής στενώσεως αορτής	112	3
Αγγειακού δικτύου	11	2
Εγχειρίσεις Brock επί στενώσεως πνευμονικής αρτ.	1	1
Αποκλίσεις αορτοπνευμονικού παραθύρου	1	1
Α ν α κ ο υ φ ι σ τ ι κ α ύ	94	23
Blalock - Taussig	32	3
Εκί τετραλόγας Fallot	22	1
Εκί ατρησίας τριγλώχινος	6	1
Εκί μεταδόσεως μεγάλων αγγείων	4(2+Blalock Hanlon)	1
Waterston	47	6
Εκί τετραλόγας Fallot	36	3
Εκί ατρησίας τριγλώχινος	8	2
Εκί μεταδόσεως μεγάλων αγγείων	3(1+Blalock Hanlon)	1
Blalock - Hanlon	7	2
	(2+Blalock-Taussig 1+Waterston)	
Glenn	2	2
Banding	6	
	(4+Μεσοκοιλιακή 2+Μεταδόσεις με Μεσοκοιλιακή)	2
		1

Στιγμιότυπο από τα χειρουργεία του «Ιπποκράτειου». Α. Βομβογιάννης, Γ. Ανδριτσάκης

Η ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΘΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΤΡΙΓΛΩΧΙΝΟΣ ΒΑΛΒΙΔΟΣ
Α. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗΣ, Ε. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗΣ, Ι. ΝΟΜΙΚΟΣ, Ι. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗΣ, Γ. ΑΝΔΡΙΤΣΑΚΗΣ

Μελέτη που περιελάμβανε την ανάλυση 32 περιπτώσεων επέμβασης επί της τριγλώχινος βαλβίδος σε συνδυασμό με αντιμετώπιση άλλων βαλβιδοπαθειών

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙV. Περιπτώσεις Χειρουργηθείσες δι' εξωσωματικής κυκλοφορίας		
	Αριθμός	Θάνατοι
Μεσοκοιλιακή επικοινωνία	164	3
Στένωσις πνευμονική χωρίς μεσοκοιλιακή	59	-
Στένωσις πνευμονική με μεσοκοιλιακή και Shunt από δεξιά προς τα αριστερά	14	1
Τετραλόγας Fallot	133	11
Μεσοκοιλιακή επικοινωνία	51	2
Μεσοκοιλιακή με ανεπάρκεια αορτής	12	-
Μεσοκοιλιακή με στένωσιν πνευμονικής	3	-
Σύνδρομο Gerbode	4	-
Στένωσις της αορτής	12	-
Βαλβιδική Υποβαλβιδική	20	-
Υπερβαλβιδική	2	-
Διπλόστροφος δεξιά κοιλία	8	3
Μεταδόσεις μεγάλων αγγείων	9	5
Στένωσις του χώρου εκροής μετά από διόρθωση τετραλόγας Fallot	3	1
Αορτοπνευμονικό παράθυρο	3	-
Απορριμμένη μεταδόσεις μεγάλων αγγείων	3	1
Ρήξις ανευρύσματος κόλπου Valsalva	4	-
Συγγενής στένωσις μιτροειδούς	3	1
Κοινός Κολποκοιλιακός πόρος	4	1
Ατρησία της πνευμονική με Μεσοκοιλιακή επικοινωνία	2	1
Ατρησία της πνευμονικής χωρίς Μεσοκοιλιακή επικοινωνία	1	1
Ανωμαλία δ' στεφανιαίων	3	1
Πλήρης ανώμαλος εκβολή πνευμονικών φλεβών	3	1
Μονήρης κόλπος	2	2
Κοινός αρτηριακός κορμός	1	-

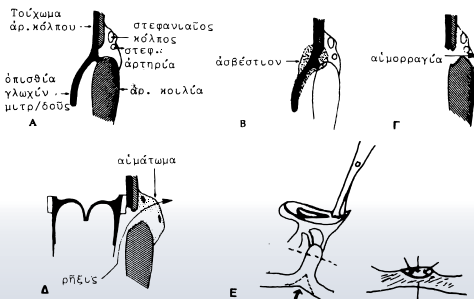
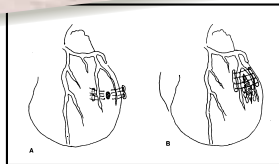
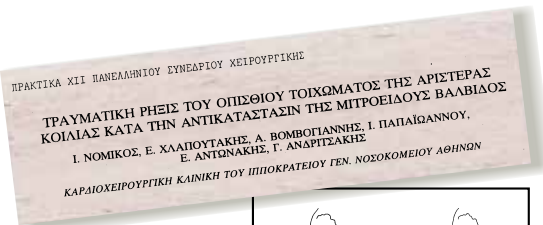
ΠΙΝΑΚΑΣ V. Ολικές διορθώσεις κάτω του έτους		
	Αριθμός	Θάνατοι
Τετραλόγας	10	2
Μεσοκοιλιακός	2	1
Μεταδόσεις μεγάλων αγγείων	3	2
Πλήρης ανώμαλος εκβολή πνευμονικών φλεβών	2	2
Ανώμαλος έμφυτος της αριστεράς στεφανιαίας από την πνευμονική	1	1
Ατρησία της πνευμονικής χωρίς μεσοκοιλιακή	1	1
Στένωσις της μιτροειδούς και στένωσις της αορτής	1	1
	20	4

1972-1985

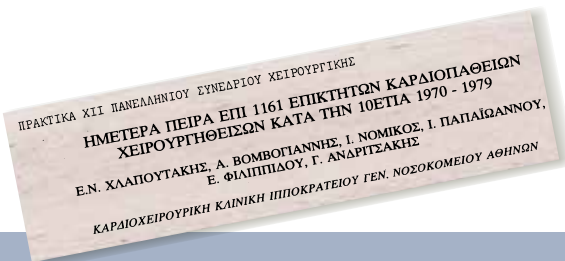
206 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η τρίτη ανακοίνωση, αφορούσε το σύνολο των 1.161 επίκτητων καρδιοπαθειών της δεκαετίας 1970-79, και είχε τίτλο «**Ημετέρα πείρα επί 1.161 επίκτητων καρδιοπαθειών χειρουργηθειών κατά την δεκαετία 1970 - 79**», υπό τους, Ε. Χλαπουτάκη, Α. Βομβογιάννη, Ι. Νορικό, Ι. Παπαϊωάννου, Ε. Φιλιππίδου - Σαλαπάτα και Γ. Ανδριτσάκη. Τέλος, παρουσιάστηκε η «**Τραυματική ρήξις του οπισθίου τοιχώματος της αριστεράς κοιλίας κατά την αντικατάστασιν της μιτροειδούς βαλβίδος**», υπό τους Ι. Νορικό, Ε. Χλαπουτάκη, Α. Βομβογιάννη, Ι. Παπαϊωάννου, Ε. Αντωνάκη και Γ. Ανδριτσάκη.

Σχήμα 2. Α. Κατά μέτωπον τομή του μιτροειδούς συστήματος.
Β. Ασβέστωσης της οπισθίας γλωχίνος.
Γ. Εκτομή της βαλβίδος μετά του ασβεστίου προκα-
λέυ ρήξιν και αιμορραγίαν.
Δ. Αντικατάστασις της μιτροειδούς βαλβίδος και ρή-
ξις κατά την κολποκοιλιακή αύλακα.
Ε. Μηχανισμός της ρήξεως τύπου ΙΙ (βλέπε κείμενο).
Εκ του Wolrowitz και συν.(1978) - Προπονηθείσα.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι. ΕΠΙΚΤΗΤΟΙ ΚΑΡΔΙΟΠΑΘΕΙΩΙ ΧΕΙΡΟΥΡΓΗΘΕΙΣΑΙ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1970 - 79

Είδος παθήσεως	Αριθ.	Θάνατ.	%
Βαλβιδικαί παθήσεις	1012	62	6.13
Παθήσεις περικαρδίου	55	2	3.63
Ανεύρησμα αν.θωρ.αορτής	37	11	29.73
Ανεκάρκεια στεφανιαίων	28	3	10.71
Εχθινόκοκκος καρδιάς	13	2	15.38
Μετεμφρ/κές εκτετατικές	6	2	33.33
Μόξωμα κόλπων	8		
Ίνωση αριστ.κοιλίας	1		
Τραυμ.ρήξις κόλπ. Valsalva	1		
Σύνολον	1161	82	7.06

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ. ΕΙΔΟΣ ΧΕΙΡΟΥΡΓΗΘΕΙΩΝ ΒΑΛΒΙΔΟΠΑΘΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1970 - 75

Είδος παθήσεως	Αριθ.	Θάνατ.	%
Αιμυγής παθήσεις	576	20	3.47
μιτροειδούς			
Αιμυγής παθήσεις	335	22	6.56
αορτής			
Αιμυγής παθήσεις	8	2	25%
τριγλώχυνος			
Διτλή ή τριτλή βαλβιδοπάθεια	93	18	19.35
Σύνολον	1012	62	6.13

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙΙ. ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΜΙΤΡΟΕΙΔΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1970-79

Είδος επεμβάσεως	Αριθ.	Θάνατ.	%
Διάνουξις μιτροειδούς "κλειστή"	274	2	0.72
" " "ανοικτή"	90	1	1.1
Βαλβιδοπλαστική	8	-	-
Αντικατάστασις μιτρ.βαλβίδος	204	17	8.33
" " μιτρ.+αορτή	51	6	11.76
" " + τριγλώχυν	34	10	29.4
" " μιτρ.+αορτή+τριγλώχυν	8	2	25
Σύνολον	669	38	5.68

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙV. ΕΙΔΟΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΕΩΣ ΒΑΛΒΙΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1970 - 79 (ΕΠΙ 640 ΑΣΘΕΝΩΝ)

Είδος βαλβίδος	Αριθ.
Starr-Edwards (μετά σφαίρας ή δισκοειδούς)	260
Lillehei - Kaster	249
Χοζρέιους Hancock	152
" Angell-Shiley	54
Bjork-Shiley	12
Σύνολον	727

ΠΙΝΑΚΑΣ V. ΕΓΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΝ ΑΝΕΥΡΥΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΝΙΟΥΣΗΣ ΘΩΡ.ΑΟΡΤΗΣ

Είδος επεμβάσεως	Αριθ.
Εγχείρησις Bentall	9
Αντικατάστασις ανιούσεως αορτής + διγλωχυνοκούσεως αορτικής βαλβίδος	5
Αντικατάστασις ανιούσεως αορτής + αορτικής βαλβίδος	15
Αντικατάστασις ανιούσεως αορτής	8
Σύνολον	37

Συμπληρωματική ως προς τα προαναφερθέντα βιβλιογραφία της
Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του «Ιπποκρατείου» Νοσοκομείου Αθηνών υπό
την Διεύθυνση του Γ. Ανδριτσάκη

▲
Γεώργιος Ανδριτσάκης
Διευθυντής Καρδιοχειρουργικής Κλινικής
«Ιπποκράτειου» Νοσοκομείου Αθηνών

«Ολική διόρθωση των συγγενών καρδιοπαθειών κατά την νεογνική και βρεφική ηλικία δια χρησιμοποιήσεως βαθιάς υποθερμίας με την βοήθειαν επιφανειακής ψύξεως και περιορισμένης διάρκειας καρδιοπνευμονικής παρακάμψεως (Τα πρώτα βήματα)», υπό τους Γ. Ανδριτσάκη, Δ. Ίκκου, Α. Παπαϊωάννου, Ι. Νιχογιαννόπουλο, Ε. Φιλιππίδου-Σαλαπάτα, Ε. Χλαπούτση, Α. Βομβογιάννη και Ι. Νομικό (5ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα 1978).

«Ημετέρα πείρα επί 40 περιπτώσεων αντικατάστασης της μιτροειδούς βαλβίδος δια χοιρείου τοιούτης στερεωθείσης και αντηρηθείσης δια γλυταραλδεΐδης», υπό τους Ε. Χλαπούτση, Α. Βομβογιάννη, Ι. Νομικό, Γ. Ταϊτσόρη, Κ. Κουρούκλη, Γ. Ανδριτσάκη και Δ. Αυγουστάκη (5ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα 1978).

«Διαγνωστικά προβλήματα και θεραπευτική αντιμετώπιση επί ασθενών πασχόντων εξ αγγειακών δακτυλίων», υπό τους Α. Βομβογιάννη, Ι. Νιχογιαννόπουλο, Α. Παπαϊωάννου, Δ. Ίκκου, Σ. Αγορογιάννη, Ε. Χλαπούτση, Ι. Νομικό, Γ. Ανδριτσάκη και Δ. Λαζαρίδη (3ο Ετήσιο Συνέδριο Χειρουργικής Παιδών, Θεσσαλονίκη, Ιούνιος 1978, Πρόγραμμα-Περλήψεις, 62-63: 25).

«Επικοινωνία αριστεράς κοιλίας προς τον δεξιόν κόλπον (Σύνδρομον Gerbode). Ημετέρα πείρα», υπό τους Ι. Νομικό, Δ. Ίκκου, Κ. Κουρούκλη, Μ. Μπλίγκο, Ε. Χλαπούτση, Α. Βομβογιάννη, Γ. Ανδριτσάκη και Δ. Αυγουστάκη (6ο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, Συνεδρία Ελληνικής Εταιρείας Παιδικής Καρδιολογίας, Αθήνα, Μάιος 1980, Περλήψεις Συνεδρίου, σ. 208-209).

«Αρτοκοιλοπλαστική δια την διόρθωση διαχύτου (σπαραγγώδους) μορφής στενώσεως του χώρου εκροής της αριστεράς κοιλίας», υπό τους Γ. Ανδριτσάκη, Ε. Χλαπούτση, Κ. Κουρούκλη, Ν. Εξαδάκτυλο, Α. Βομβογιάννη, Ι. Νομικό, Α. Παπαϊωάννου και Δ. Αυγουστάκη (6ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 30/10/80 - 2/11/80).

«Διαταραχαι του καρδιακού ρυθμού εκ χειρουργικής διορθώσεως της μεσοκοιλιακής επικοινωνίας», υπό τους Χ. Στεφανόδη, Ι. Νομικό, Ι. Ε. Χλαπούτση, Α. Ζαχαρούλη, Π. Τούτζα, Γ. Ανδριτσάκη, Δ. Αυγουστάκη (6ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 30/10/80 - 2/11/80).

«Η διόρθωση του χώρου εκροής της δεξιάς κοιλίας εις την τετραλογία του Fallot. Αποτέλεσμα επί 133 ημετέρων ασθενών», υπό τους Ι. Νομικό, Α. Βομβογιάννη, Ι. Παπαϊωάννου, Δ. Ίκκου, Α. Παπαϊωάννου, Ι. Νιχογιαννόπουλο και Γ. Ανδριτσάκη (6^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 30/10/80 - 2/11/80).

«Χειρουργική θεραπεία των πολυβαλβιδοπαθειών. Ημετέρα πείρα επί 121 περιπτώσεων», υπό τους Α. Βομβογιάννη, Ε. Χλαπούτση, Ι. Νομικό, Ι. Παπαϊωάννου, Κ. Κουρούκλη, Ν. Εξαδάκτυλο και Γ. Ανδριτσάκη (6^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, 30/10/80 - 2/11/80, Αθήνα, Περλήψεις Συνεδρίου, σ. 83).

«Χειρουργική θεραπεία της συγγενούς στενώσεως της αορτής», υπό τους Α. Βομβογιάννη, Ε. Χλαπούτση, Δ. Ίκκου, Ν. Εξαδάκτυλο, Κ. Κουρούκλη, Ε. Φιλιππίδου-Σαλαπάτα, Ι. Νομικό, Ι. Παπαϊωάννου και Γ. Ανδριτσάκη (6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής Παιδών, Αθήνα, Σεπτέμβριος 1981, Περλήψη αρ. 37, σ.82)

«Χειρουργική αντιμετώπιση των επιπλοκών της ολικής διορθώσεως τετραλογίας Fallot», υπό τους Ι. Νομικό, Ε. Χλαπούτση, Δ. Ίκκου, Α. Παπαϊωάννου, Ε. Φιλιππίδου-Σαλαπάτα, Α. Βομβογιάννη, Ι. Παπαϊωάννου, Γ. Ανδριτσάκη (6^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής Παιδών, Αθήνα, Σεπτέμβριος 1981, Περλήψη αρ. 36, σ.81)

«Χειρουργική αντιμετώπιση των επιπλοκών του εμφράγματος», υπό τους Ι. Παπαϊωάννου, Γ. Αντύπα, Ι. Νομικό, Γ. Αντύπα, Α. Βομβογιάννη, Η. Κοκκινόπουλο και Γ. Ανδριτσάκη (7^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Νοέμβριος 1982, Ανακοίνωση 82, σ. 48).

«Επεμβάσεις ανοικτής καρδιάς με βαθειά υποθερμία και πλήρη κυκλοφορική παύση εις νεογνά κάτω του έτους», υπό τους Γ. Αντύπα, Γ. Αντύπα, Δ. Ίκκου, Α. Παπαϊωάννου, Η. Κοκκινόπουλο, Ι. Νομικό, Γ. Κασυτζάνη και Γ. Ανδριτσάκη (7^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Νοέμβριος 1982, Ανακοίνωση 52, σ. 32).

«Η εμπειρία μας στη χειρουργική αντιμετώπιση του πρωτογενούς μεσοκοιλιακού ελλείμματος», υπό τους Ε. Χλαπούτση, Α. Βομβογιάννη, Ι. Νομικό, Ι. Παπαϊωάννου, Κ. Κουρούκλη, Ε. Αντωνάκη, Γ. Αντύπα, Η. Κοκκινόπουλο, Γ. Κασυτζάνη, Γ. Τριανταφύλλου, Α. Κακούρη και Γ. Ανδριτσάκη (7^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Νοέμβριος 1982, Ανακοίνωση 51, σ. 32).

«Χειρουργική αντιμετώπιση της επαναστενώσεως της μιτροειδούς βαλβίδας», υπό τους Ι. Νομικό, Ε. Χλαπούτση, Α. Βομβογιάννη, Ι. Παπαϊωάννου, Ε. Αντωνάκη, Κ. Κουρούκλη, Γ. Αντύπα, Η. Κοκκινόπουλο, Γ. Κασυτζάνη, Γ. Τριανταφύλλου και Γ. Ανδριτσάκη (7^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Νοέμβριος 1982, Ανακοίνωση 129, σ. 72).

«Χειρουργικαι επεμβάσεις ανοικτής καρδιάς επί ασθενών ηλικίας άνω των 60 ετών», υπό τους Α. Βομβογιάννη, Ε. Χλαπούτση, Ι. Νομικό, Ι. Παπαϊωάννου, Ε. Αντωνάκη, Κ. Κουρούκλη, Γ. Αντύπα, Η. Κοκκινόπουλο, Γ. Κασυτζάνη, Γ. Τριανταφύλλου, Α. Κακούρη και Γ. Ανδριτσάκη (7^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Νοέμβριος 1982, Ανακοίνωση 128, σ. 72).

«Αιμορραγίες μετά από ολικές διορθώσεις συγγενών καρδιοπαθειών», υπό τους Γ. Αντύπα, Ε. Χλαπούτση, Κ. Κουρούκλη, Α. Βομβογιάννη, Ι. Νομικό, Α. Κακούρη, Η. Κοκκινόπουλο και Γ. Ανδριτσάκη (7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής Παιδών, Αθήνα, Σεπτέμβριος 1982, Περλήψη αρ. 40).

«Συγγενείς στενώσεις του χώρου εκροής της δεξιάς κοιλίας χωρίς μεσοκοιλιακή επικοινωνία», υπό τους Ι. Νομικό, Δ. Ίκκου, Κ. Κουρούκλη, Α. Παπαϊωάννου, Α. Βομβογιάννη, Ι. Νομικό και Γ. Ανδριτσάκη (7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής Παιδών, Αθήνα, Σεπτέμβριος 1982, Περλήψη αρ. 41).

«Συγγενείς παθήσεις της μιτροειδούς βαλβίδας», υπό τους Χ. Παναγιώλη, Μ. Μπλίγκο, Β. Θανάπουλο, Δ. Καρδάρη, Α. Χρηστάκου, Ι. Νομικό, Α. Μικάλη, Γ. Ανδριτσάκη και Δ. Ίκκου (8^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Οκτώβριος 1984, αρ. 34, σ. 18).

1972-1985

208 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ - ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΡΔΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

1975

Άνεπάρκεια αορτικής βαλβίδος όφειλομένη εις κυστικήν νέκρωσιν του μέσου χιτώνος της αορτής

Υπό: Α. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ, Γ. ΤΣΙΤΟΥΡΗ, Δ. ΒΙΣΚΟΥ, Ε. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗ, Μ. ΤΣΑΚΙΡΗ, Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΑΗ, Γ. ΑΝΑΡΙΤΣΑΚΗ και Δ. ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗ

Αφορά 10 ασθενείς της περιόδου 1970-1975.
Σε 6 εξ αυτών έγινε εγκύρσιση Bentall και σε 4 AVR.
Η συνολική θνητότητα άγγιξε το 50%

Αφαίρεσις μολυνθέντος διαφλεβίου καθετήρος-ήλεκτροδίου δηματοδότη εκ τής καρδιάς τη βοηθεία εξωσωματικής κυκλοφορίας

Υπό: Ε. Ν. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗ, Ι. ΠΑΛΑΦΟΥ, Δ. ΒΙΣΚΟΥ, Α. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ, Γ. ΑΝΑΡΙΤΣΑΚΗ και Δ. ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗ

Περιγραφή 2 περιπτώσεων

Η χειρουργική αντιμετώπισις των παθήσεων της μιτροειδούς βαλβίδος

Υπό: Γ. ΑΝΑΡΙΤΣΑΚΗ, Δ. ΒΙΣΚΟΥ, Ε. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗ, Α. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ, Μ. ΤΣΑΚΙΡΗ, Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΑΗ, Γ. ΤΣΙΤΟΥΡΗ και Δ. ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗ

Μελέτη πενταετίας 1970-1975 που περιλαμβάνει 380 ασθενείς

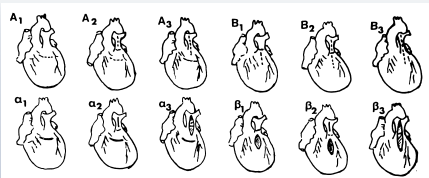
Η μεσοκοιλιακή επικοινωνία μετά όνεπαρκείας τής αορτής

Υπό: Ε. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗ, Δ. ΙΚΚΟΥ, Μ. ΜΗΛΙΓΚΟΥ, Δ. ΒΙΣΚΟΥ, Α. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ, Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΑΗ και Γ. ΑΝΑΡΙΤΣΑΚΗ

Αφορά 7 ασθενείς με σύγκλειση του VSD και AVR (2 περιπτώσεις) και βαλβιδοπλαστική αορτικής βαλβίδος (5 περιπτώσεις)

Διπλοέξοδος δεξιά κοιλία

TOF: Τομές στον χώρο έκροής της δεξιάς κοιλίας (άνω) και τρόπος σύγκλεισής αυτών (κάτω) - 133 περιπτώσεις

1976

Αντικατάστασις τής μιτροειδούς βαλβίδος διά χοιρείου τοιαύτης στερεωθείσης και συντηρηθείσης διά γλουταραλδεύδης

(Ήμετέρα πέτρα επί 40 περιπτώσεων)

Υπό: Ε. Ν. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗ, Α. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ, Ι. ΝΟΜΙΚΟΥ, Γ. ΤΣΙΤΟΥΡΗ, Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΑΗ, Γ. ΑΝΑΡΙΤΣΑΚΗ και Δ. ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗ

Περιλαμβάνονται 32 MVR με άριστη έκβαση και 8 MVR plus TV repair με 5 θανάτους

Όλική διόρθωσις των συγγενών καρδιοπαθειών κατά την νεογνική και βρεφική ηλικία διά χρησιμοποίησεως βαθείας ύποθερμίας με την βοήθεια επιφανειακής ψύξεως και περιορισμένης διαρκείας καρδιοπνευμονικής παρακάμψεως. Τά πρώτα βήματα

Υπό: Γ. Δ. ΑΝΑΡΙΤΣΑΚΗ, Δ. ΙΚΚΟΥ, Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ι. ΝΙΧΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ, Ε. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ-ΣΑΛΑΠΑΤΑ, Ε. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗ, Α. Ε. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ και Ι. Δ. ΝΟΜΙΚΟΥ

Περιλαμβάνει 5 περιπτώσεις βρεφών ηλικίας 3-6 μηνών. Επιβίωσαν τα τρία

Διπλοέξοδη Δεξιά κοιλία

(Παρατηρήσεις και έμπειρία από 13 περιπτώσεις)

Υπό: Β. ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΔΑΝΑΗΣ ΙΚΚΟΥ, Γ. ΑΝΑΡΙΤΣΑΚΗ, Μ. ΜΗΛΙΓΚΟΥ, Θ. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗ, Α. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ και Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΑΗ

Αναλύοντας 13 περιπτώσεις ασθενών με διαφόρους τύπους Δ.Δ.Κ.

1978

Αορτοπνευμονική επικοινωνία

(Έκ' εύκαιρα τριών ημετέρων περιπτώσεων επιτυχώς χειρουργηθεισών)

Υπό: Α. Ε. ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗ, Δ. ΙΚΚΟΥ, Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ε. Ν. ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗ, Μ. ΜΗΛΙΓΚΟΥ, Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΑΗ, Ι. Δ. ΝΟΜΙΚΟΥ, Γ. Δ. ΑΝΑΡΙΤΣΑΚΗ και Δ. ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗ

3 περιπτώσεις ασθενών ηλικίας 5,8 και 12 ετών

1980

Η διόρθωσις του χώρου έκροής τής δεξιάς κοιλίας εις την τετραλογία του Fallot (Αποτελέσματα επί 133 ημετέρων ασθενών)

(ΔΑΝΙΗΣ Δ. ΝΟΜΙΚΟΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΧΑΛΠΟΥΤΑΚΗΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΟΜΒΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΔΑΝΑΗΣ ΙΚΚΟΥ, ΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΙΧΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΑΡΙΤΣΑΚΗΣ)

133 ασθενείς 6 μηνών έως 42 ετών της περιόδου 1970-1979. Θνητότητα 8,2%

1981

Άορτοκοιλιοπλαστική διά την διόρθωσιν διαχύτου (σηραγγώδους) στενώσεως του χώρου έκροής της άριστερας κοιλίας

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΑΝΔΡΙΤΣΑΚΗΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ν. ΧΛΑΠΟΥΤΑΚΗΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΕΞΑΔΑΚΤΥΛΟΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ Ε. ΒΩΜΦΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΝΟΜΙΚΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗΣ

2 περιπτώσεις ασθενών με εγχείρηση Konno και Rastan με καλή έκβαση

1982

Μόνιμη τεχνητή βηματοδότηση της καρδιάς

Ή εμπειρία μας από 1827 περιπτώσεις

ΙΩΑΝΝΗΣ Η. ΠΙΛΑΦΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΠΑΤΣΟΥΡΑΣ, ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ Γ. ΚΟΥΛΙΑΚΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΑΝΔΥΛΑΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ν. ΧΛΑΠΟΥΤΑΚΗΣ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗΣ

Χρονικό διάστημα 1972-1981.
Οδός προσέλασης διαφλέβια (98%) και επικαρδιακή (2%)

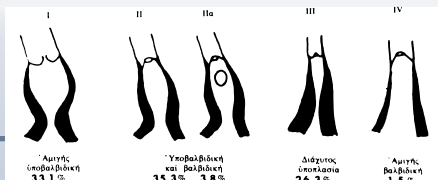
1983

Χειρουργική αντιμετώπιση της επαναστενώσεως της μιτροειδούς βαλβίδας

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΝΟΜΙΚΟΣ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ν. ΧΛΑΠΟΥΤΑΚΗΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ Ε. ΒΩΜΦΟΓΙΑΝΝΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Β. ΑΝΤΩΝΑΚΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ Β. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΑΝΤΥΠΑΣ, ΗΛΙΑΣ Α. ΚΟΚΚΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΓΑΒΡΙΗΛ Χ. ΚΑΟΥΤΖΑΝΗΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΑΝΔΡΙΤΣΑΚΗΣ

Ανάλυση 72 περιπτώσεων επανεγχειρήσεων επί της μιτροειδούς

Υπερβαλβιδική αορτική στένωση

1984

Η υπερβαλβιδική στένωση της αορτής

Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗΣ, Ν. ΕΞΑΔΑΚΤΥΛΟΣ, Π. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ, Σ. ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ, Γ. ΑΝΔΡΙΤΣΑΚΗΣ, Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗΣ

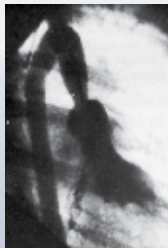
Μελέτη 7 ασθενών. Περιγραφή των περιπτώσεων και ανάλυση της βιβλιογραφίας

Μηχανοκαρδιογραφική εκτίμηση της λειτουργικότητας της αριστερής κοιλίας στη στεφανιαία νόσο πριν και μετά από εγχείρηση επαναγγείωσης του μυοκαρδίου

Κ. ΚΟΥΡΟΥΚΛΗΣ, Β. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ, Γ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, Γ. ΒΥΣΣΟΥΛΗΣ, Π. ΤΟΥΤΟΥΖΑΣ, Δ. ΑΥΓΟΥΣΤΑΚΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Χειρουργική αντιμετώπιση των ασθενών μας

	Αρ.	άσθ.
Άνοικτη βαλβιδοτομή	16	
Άνοικτη βαλβιδοτομή + πλαστική ιατρογενούς ρή- ξεως	2	
Άνοικτη βαλβιδοτομή + αντικατάσταση τριγλώχινος Angell-Shiley)	1	
Αντικατάσταση μιτροειδούς		
Ετερομόσχευμα Hancock	25	
» Angell-Shiley	3	
Τεχνητή δισκοειδής Lillehei-Kaster	11	
» Björk-Shiley	1	
» Starr-Edwards	2	
Αντικατάσταση μιτροειδούς + αντικατ. τριγλώχινος		
Hancock	3	
Angell-Shiley	1	
Lillehei-Kaster	2	
Αντικατάσταση μιτροειδούς + πλαστική τριγλώχινος		
Hancock	1	
Hancock	1	
Angell-Shiley	1	
Lillehei-Kaster	1	
Αντικατάσταση μιτροειδούς + αντικατ. αορτικής		
Hancock	1	
Björk-Shiley	1	
	72	

1972-1985

210 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

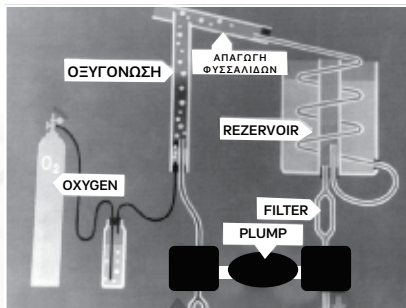
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ν. Οικονόμος - «Ιπποκράτειο»

Παραμένοντας και αναλύοντας τις εξελίξεις στο Νοσοκομείο «Ιπποκράτειο» της Αθήνας, συνέχισα στην εξιστόρηση λαμβάνει ο Καθηγητής Ν. Οικονόμος, ο οποίος είχε αναλάβει την Διεύθυνση της Α' Προπαιδευτικής Πανεπιστημιακής Χειρουργικής Κλινικής, το 1970. Εμπλεκόμενος από την πρώτη περίοδο με την Καρδιοχειρουργική, επεχείρησε την οργάνωση Καρδιοχειρουργικού Τμήματος στους κόλπους της κλινικής του. Για το λόγο αυτό μετακόλησε από την Αμερική τον Πέτρο Αλιβιζάτο, μετέπειτα Διευθυντή της Α' Χειρουργικής Κλινικής του «Ωνάσιου Καρδιοχειρουργικού Κέντρου», ο οποίος παρέμεινε ως συνεργάτης του Καθηγητή Ν. Οικονόμου για περίπου μια δετία, ήτοι από το 1973 έως το 1975. Η συνεργασία των δύο ανδρών, καθώς και η πορεία του τμήματος, δεν ευτύχησε να λαμπρυνθεί από ιδιαίτερες επιτυχίες. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Π. Αλιβιζάτου στην προσωπική του συνέντευξη στα πλαίσια του εν λόγω βιβλίου. «...Γνωρίζοντας τον Ν. Οικονόμου από την ειδίκευσή μου στην Καρδιοχειρουργική, με κάλεσε πίσω για να ξεκινήσουμε μαζί περιστατικά στο «Ιπποκράτειο». Οργανώθηκε, λοιπόν, η κλινική, εκπαιδεύσαμε το προσωπικό, έκανα τον δάσκαλο σε όλους, ακόμη και στον ίδιο τον Ν. Οικονόμου. Την ίδια περίοδο βέβαια, ο Γ. Ανδριτσάκης χειρουργούσε στην Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Ιπποκράτειο» με εξαιρετικά αποτελέσματα. Άνθρωπος με απάνια παιδεία, ήθος και γνώσεις, είχε μεγάλη κίνηση. Εμείς, από την άλλη, «τσαλαβουτούσαμε» απλά στην Καρδιοχειρουργική. Το έβλεπα ότι δεν βγάζει πουθενά αυτό και αποχώρησα...». Δυστυχώς, ο Ν. Οικονόμος κατέληξε το 1980 από την επάρατη νόσο κλείνοντας άδοξα την καριέρα του σε ενεργό ηλικία.

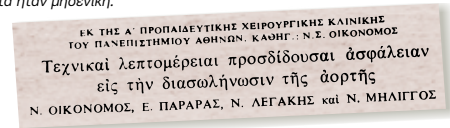

▲
Οξυγονωτής
Lillehei - De Wall

▲
Σχηματογραφική απεικόνιση τροποποιηθέντος,
από τον Ν. Οικονόμο

Η σημαντικότερη μελέτη του Καθηγητή Ν. Οικονόμου, την αναλυόμενη περίοδο, ήταν αυτή με τίτλο «**Παρατηρήσεις επί 60 χειρουργηθεισών περιπτώσεων μεσοκοιλιακών επικοινωνιών**», υπό τους Ν. Οικονόμου, Δ. Καμπλάρη, Β. Παραρά, Ν. Λεγάκη, Μ. Μηλίγκο, Ε. Τσαμπαράκη και Χ. Κόντο (Ελληνική Χειρουργική, 1976), η οποία περιελάμβανε 60 ασθενείς με μεσοκοιλιακή επικοινωνία που χειρουργήθηκαν τα 18 προηγούμενα χρόνια, τούτεστιν από το 1958 έως το 1976, στην «Πολυκλινική» Αθηνών και την Προπαιδευτική Χειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Ιπποκράτειο». Εξ αυτών, 37 ήταν γυναίκες και 23 άντρες, ηλικίας από πέντε έως 55 ετών. Ο Ν. Οικονόμος χρησιμοποίησε, αρχικά, την αντλία Finger Pump της «Sigma Motor», ενώ αργότερα, την Roller Pump της «Sarns». Ως οξυγονωτή, τον Lillehei - De Wall σε πέντε περιπτώσεις, Kay-Cross σε 26 περιπτώσεις και τους αναλόγους Bendley και Harvey, στις τελευταίες 29 περιπτώσεις. Ως prime για τη γόμωση της συσκευής οξυγόνωσης, αρχικά, ολικό αίμα και αργότερα αιμορραγία με Reosmacrodex και Ringer. Οι επεμβάσεις έγιναν με ελαφρά κεντρική υποθερμία της τάξεως των 30-31 °C. Σε 52 περιπτώσεις, η σύγκλειση έγινε χωρίς την χρήση εμβολώματος, πράγμα που συνέβη σε οκτώ μόνο περιπτώσεις. Να σημειωθεί ότι, από το 1970 και μετέπειτα, χρησιμοποιήθηκε σε δέκα περιπτώσεις τοπική ψύξη της καρδιάς με την τεχνική του Ν. Shumway. Ένας ασθενής χειρουργήθηκε δύο φορές, ενώ υπήρξαν τέσσερις συνολικά θάνατοι (θνητότητα 6,7%) -που αφορούσε τα πρώτα 20 περιστατικά- ενώ στα δεύτερα 40, η θνητότητα ήταν μηδενική.

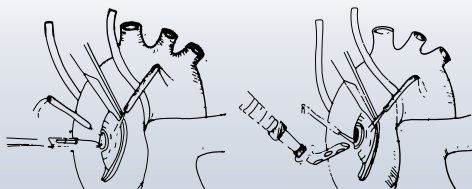
Άλλες δημοσιεύσεις του ιδίου, ήταν οι εξής: «**Ανώτερον αποτέλεσμα αφαιρέσεως ευμεγέθους θρόμβου εκ του αριστερού κόλπου επί ασθενούς δις χειρουργηθέντος δια στένωσιν της μιτροειδούς (Επίειξες ασθενούς μετά 12 διαφανειών)**», υπό τους Ν. Οικονόμου, Δ. Καμπλάρη, Β. Παραρά, Μ. Μορίδη και Μ. Σαρφατή (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 04/04/1975 Τόμος 47, 2: 195-197, 1975), «**Μύζωμα δεξιού και αριστερού κόλπου (Επίδειξις δύο περιπτώσεων μετά προβολής κινηματογραφικής ταινίας)**», υπό τους Ν. Οικονόμου, Δ. Καμπλάρη, Β. Παραρά και Ε. Τσαμπαράκη (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 18/04/1975 Τόμος 47, 4: 422-423, 1975), «**Αυτομετάγγισις εις μη επείγουσας χειρουργικές επεμβάσεις**», υπό τους Ν. Οικονόμου και Ν. Λεγάκου (Ελληνική Χειρουργική, Τόμος 47, 1: 1-14, 1975) και τέλος «**Τεχνικά λεπτομέρειαι προσδίδουσαι ασφάλειαν εις την διασωλήνωσιν της αορτής**», υπό τους Ν. Οικονόμο, Ε. Παραρά, Ν. Λεγάκη και Ν. Μηλίγκο (Ελληνική Χειρουργική, Τόμος 51, 5: 358-365, 1979). Η τελευταία ανακοίνωση αποτέλεσε και το «κύκνειο άσμα» του Καθηγητή Ν. Οικονόμου, καθώς μετέπειτα αυτής απεβίωσε. Σε αυτή, γίνονταν περιγραφή των ενδείξεων και αντενδείξεων καθετηριασμού της αορτής για την διενέργεια της εξωσωματικής κυκλοφορίας και περιγράφονταν οι τεχνικές λεπτομέρειες.

Ν. Οικονόμος - Πανελλήνια Συνέδρια

Στο IX Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο του 1974 δόθηκε μια σειρά διαλέξεων και παρουσιάστηκε ένας αριθμός ανακοινώσεων προερχόμενων από το σύνολο σχεδόν των εν λειτουργία Καρδιο-χειρουργικών Κέντρων της περιόδου. Κάποιες εκ των διαλέξεων κινήθηκαν κυρίως σε θεωρητικό επίπεδο και ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και ήταν, οι «**Πρόσφατοι πρόοδοι εις την διαγνωστικήν και την αντιμετώπισιν των συγγενών καρδιοπαθειών**» υπό την Δ. Ίκκου, «**Η χειρουργική θεραπεία της ολικής μεταθέσεως των μεγάλων αγγείων**» υπό τον Ν. Έξαρχο, οι «**Πρόοδοι εις τας μεθόδους οξυγονώσεως του αίματος κατά τας επεμβάσεις εξωσωματικής κυκλοφορίας δια νέου τύπου οξυγονωτών**» υπό τους Ν. Οικονόμο, Π. Αλιβιζάτο, Δ. Καμπλάρη, Β. Παραρά και Ε. Τσαμπηράκη και οι «**Ενδείξεις και αποτελέσματα της χειρουργικής θεραπείας της μεσοκοιλιακής επικοινωνίας**» υπό τον Γ. Σανούδο.

◀ Π. Αλιβιζάτος, συνεργάτης του Καθ. Ν. Οικονόμου την περίοδο 1973-75 στο «Ιπποκράτειο» Αθηνών.
Διαφώνησε με τον Καθηγητή για τον τρόπο λειτουργίας του τμήματος και απεχώρησε. Διέγραψε στη συνέχεια μία λαμπρή σταδιοδρομία στις Η.Π.Α. και το «Ω.Κ.Κ.»

Σκίτσο από την τελευταία δημοσίευση του Ν. Οικονόμου πριν τον αδόκτο χαμό του το 1980, σχετικά με τις τεχνικές λεπτομέρειες για τη διασωλήνωση της αορτής. «Τοποθέτησις σμφαλοδέσμου, δύο περιπάσεων με επικέντρον το σημείον της αορτής, μερικός αποκλεισμός, αφαιρέσις του Adventice και εκτέλεις της αορτοτομής» (Ν. Οικονόμος, 1979)

ΗΜΕΤΕΡΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ

Κατά την διάρκειαν τοῦ παρελθόντος χειμῶνος, 16 ασθενεῖς υπεβλήθησαν εἰς ἐγχειρήσεις δι' ἐξωσωματικῆς κυκλοφορίας τῇ βοηθείᾳ ὀξυγονωτοῦ Harvey H 200 εἰς τὴν Α' Προπαιδευτικὴν Χειρ/κὴν Κλινικὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἔπασχον ἐκ συγγενούς Καρδιοπαθείας, ἐνθ' οἱ πλείστοι (13) ἐχειρουργήθησαν ἀνὰ βαλβιδοπαθεῖαν καὶ

ΠΙΝΑΞ I

ΠΑΘΗΣΙΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ
Μεσοκοιλιακὴ ἐπικοινωνία	2
Μεσοκοιλιακὴ ἐπικοινωνία	2
Ἀντικαταστάσις βαρβίδος	1
Ἀντικαταστάσις μιτροειδούς βαλβίδος	7
Ἀντικαταστάσις μιτροειδούς καὶ τριγλάνου βαλβιδοπαθητικῆς μιτροειδούς	1
Μείωσις ἀρτηρ. κόλλου	3
	1
	16

▲ **Ανάλυση 16 περιπτώσεων με χρήση οξυγονωτή Harvey H-200.**
Ν. Οικονόμος και Π. Αλιβιζάτος.
Α' Χειρουργική Προπαιδευτική Κλινική του «Ιπποκράτειου» Νοσοκομείου

ΠΙΝΑΞ I

Ομάδες ηλικιών	Αρ. περιπτ.	Ἀναλογία %
5-20	39	65%
21-30	10	16,7%
ἐνω τῶν 30	11	18,3%
Σύνολον	60	100%

Ἐκ τῆς Α' Προπαιδευτικῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Καθηγητῆς: Ν. Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ 60 ΧΕΙΡΟΥΡΓΗΘΕΙΣΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΜΕΣΟΚΟΙΛΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

Ν.Σ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Δ. ΚΑΜΗΛΑΡΗ, Β. ΠΑΡΑΡΑ, Ν. ΛΕΓΑΚΗ, Ν. ΜΗΛΙΓΓΟΥ, Ε. ΤΣΑΜΠΑΡΑΚΗ, Χ. ΚΟΝΤΟΥ

▲ Το σύνολο των περιπτώσεων μεσοκοιλιακής επικοινωνίας που αντιμετωπίστηκε από τον Καθ. Ν. Οικονόμο στη διάρκεια της καριέρας του (1955 - 1970)

Στο Χ Συνέδριο το 1976 από την Α' Προπαιδευτική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών παρουσιάστηκαν οι «**Παρατηρήσεις επί 60 χειρουργηθεισών περιπτώσεων μεσοκοιλιακών επικοινωνιών**» υπό τους Ν. Οικονόμο, Δ. Καμπλάρη, Β. Παραρά, Ν. Λεγάκη, Ν. Μηλίγγο, Ε. Τσαμπηράκη και Χ. Κόντο.

◀ Οι Καθηγητές Νικ. Οικονόμου και Π. Μπάλλας, σε εκδήλωση της Αγγειολογικής Εταιρείας

Γρ. Σκαλκέας - Ν. Έξαρχος - Φ. Παναγόπουλος

Στρέφοντας το ενδιαφέρον στο Νοσοκομείο «Λαϊκό» της Αθήνας, σε πρωταγωνιστή των εξελίξεων αναδείχθηκε ο Καθηγητής **Γρηγόριος Σκαλκέας**. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το 1962, ο Καθηγητής Νικόλαος Χρηστάς ίδρυσε Τμήμα Θωρακικής και Καρδιαγγειακής Χειρουργικής στους κόλπους της Α' Πανεπιστημιακής Χειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Λαϊκό», θέτοντας ως επικεφαλής τον Γ. Σκαλκέα. Ο τελευταίος -μετά την αναβάθμισή του σε Καθηγητή πρώτης βαθμίδας- μετέφερε την δραστηριότητα του εν λόγω Τμήματος στους κόλπους της -ιδρυθείσας το 1968- Β' Πανεπιστημιακής Προπαιδευτικής Χειρουργικής Κλινικής, στον 4^ο όροφο του εν λόγω νοσοκομείου, την οποία και διήυθυνε. Στην κλινική αυτή, ο Γ. Σκαλκέας, συνεργαζόμενος με τους Π. Καραγιαννάκο, Μ. Σέχα, Θ. Δόσιο και για ενός έτους διάστημα, το 1974, με τον **Α. Κονταξή** διενεργούσε χειρουργεία καρδιάς μια έως δυο φορές την εβδομάδα. Ο κύριος όγκος των επεμβάσεων ήταν «κλειστές» εγχειρήσεις διάνοιξης στενωμένης μιτροειδούς βαλβίδας με χρήση βαλβιδοτόμου Tubbs, ενώ παράλληλα αντιμετώπιζονταν ορισμένες συγγενείς και επίκτητες βαλβιδοπάθειες με εξωσωματική κυκλοφορία. Υποστηρικτές του έργου του ήταν ο Διευθυντής της Καρδιολογικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Λαϊκό», Καθηγητής Κηλαϊδώνης και ο Επιμελητής Διονύσιος Κόκκινος -από το 1971 έως το 1973-, ο οποίος αντικαταστάθηκε στη συνέχεια από τον Ευτύχιο Βορίδη.

Το 1977, με την ολοκλήρωση των εργασιών κατασκευής του νέου κτιρίου του Νοσοκομείου «Σωτηρία», ο Καθηγητής Γ. Σκαλκέας δημιούργησε παράρτημα της κλινικής του στους χώρους του εν λόγω κτίσματος, προκειμένου να αποσυμφορήσει την Προπαιδευτική Χειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Λαϊκό». Επικεφαλής του νέου Καρδιοχειρουργικού Τμήματος, που συνέχισε να λειτουργεί στους κόλπους της κλινικής του Καθηγητή Γρ. Σκαλκέα, τέθηκε ο αείμνηστος **Νικόλαος Έξαρχος**, Καρδιοχειρουργός με εκπαίδευση στις Η.Π.Α. και κάτοχος των Αμερικανικών Boards Χειρουργικής Καρδιάς, Θώρακος & Αγγείων. Να σημειωθεί ότι, ο Ν. Έξαρχος είχε ήδη ενταχθεί στην ομάδα του Καθηγητή Γ. Σκαλκέα στο «Λαϊκό» Νοσοκομείο, από το 1973. Συνεργάτης του υπήρξε ο **Κ. Σμπώκος**, εκπαιδευμένος στο Νοσοκομείο «Royal Brompton» του Λονδίνου, που δυστυχώς χάθηκε νεότερος σε ηλικία 41 ετών από καρδιακή ανακοπή -στις εξέδρες ποδοσφαιρικού γηπέδου-, λίγα χρόνια αργότερα, όταν υπηρετούσε ως Επιμελητής στην Καρδιοχειρουργική κλινική του «Ιπποκράτειου» Νοσοκομείου. Συνεργάτης υπήρξε επίσης και ο μετέπειτα Καθηγητής **Θεοδόσης Δόσιος**, με εκπαίδευση στην Αμερική, ο οποίος αργότερα αφιερώθηκε στην Χειρουργική Θώρακος, επιτελώντας ένα σημαντικό κλινικό και Ακαδημαϊκό έργο. Στο Καρδιοχειρουργικό Τμήμα του Νοσοκομείου «Σωτηρία» εντάχθηκε για μια περίοδο και ο **Ηλίας Κοκκινόνουλος**, μετέπειτα Επιμελητής του Νοσοκομείου «Ιπποκράτειο», ο οποίος ωστόσο δημιούργησε -εξ όσων αναφέρονται από συναδέλφους και όσων είδαν το φως της δημοσιότητας στον Τύπο-, εντάσεις στη συνεργασία του με τους συναδέλφους σε αμφότερους τους χώρους όπου εργάστηκε. Το 1981, τον Νικόλαο Έξαρχο αντικατέστησε ο μετέπειτα Καθηγητής **Φώτης Παναγόπουλος**, ο οποίος συνέχισε εργαζόμενος στο χώρο αυτό μέχρι την έναρξη λειτουργίας του Ε.Σ.Υ., όταν πλέον και κατέλαβε θέση Διευθυντή στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός».

Καθ. Γρηγόριος Σκαλκέας,
Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών

▲
Ν. Έξαρχος,
Διευθυντής του
Παραρτήματος
Νοσ. «Σωτηρία»
1977-1981

▲
Φ. Παναγόπουλος,
Διευθυντής του
Παραρτήματος
Νοσ. «Σωτηρία»
1981 - 1985

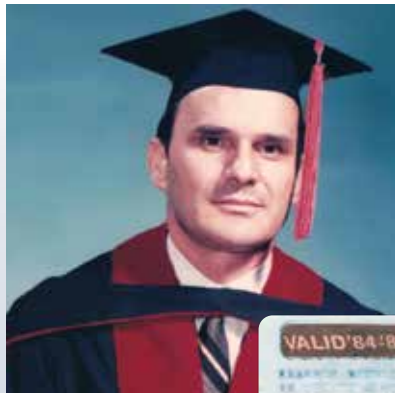
▶
Το νέο κτίριο του Νοσοκομείου
όπου εγκαταστάθηκε
το παράρτημα του Τμήματος
Καρδιάς - Θώρακος - Αγγείων της
Β' Προπαιδευτικής Χειρουργικής
Κλινικής το 1977

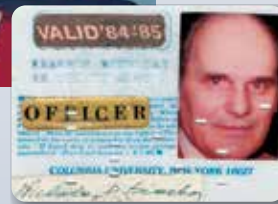
Νικόλαος Έξαρχος

Σύντομο Βιογραφικό Σημείωμα

Ο **Νικόλαος Έξαρχος**, γεννημένος στην Αβδέλα των Γρεβενών το 1930, σπούδασε στην Ιατρική Σχολή της Θεσσαλονίκης. Το 1959 αναχώρησε για τις Η.Π.Α. όπου συνέχισε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στη Χειρουργική Θώρακος, Καρδιάς και Αγγείων στο Emory University Hospital της Ατλάντα και στη Mayo Clinic της Μινεάπολης. Το 1963 κέρδισε χρυσό μετάλλιο για πρωτότυπη εργασία του στη βηματοδότηση της καρδιάς, ενώ το 1967 στην «Εγκεφαλική εμβολή δι' αέρος και θεραπεία αυτής». Από το 1967 έως το 1973 διετέλεσε Επίκουρος Καθηγητής Χειρουργικής στο Crawford W. Long Memorial Hospital και Σύμβουλος Θωρακοχειρουργός στα Νοσοκομεία French and Polyclinic, Hospital for Joint Diseases, Boulevard Hospital, Astoria General Hospital και Sydenham Hospital της Νέας Υόρκης. Παράλληλα, το 1969, εκλέχτηκε **Διδάκτωρ της Ιατρικής Σχολής Αθηνών**. Το 1973 επέστρεψε στην Ελλάδα και εργάστηκε ως Επιμελητής Θωρακοχειρουργικής στο Νοσοκομείο «Βασιλεύς Παύλος» για ένα χρόνο και κατόπιν διετέλεσε **Διευθυντής του Καρδιαγγειακού Τμήματος** της Β' Προπαιδευτικής Χειρουργικής Κλινικής του ιδρύματος, για τρία χρόνια. Το 1977 αναγορεύθηκε **Υφηγητής** της Ιατρικής Σχολής Αθηνών, ενώ παράλληλα ανέλαβε τη **Διεύθυνση** του Θωρακοχειρουργικού Τμήματος που λειτουργήσε ως παράρτημα της Β' Προπαιδευτικής Χειρουργικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών στο Νοσοκομείο «Σωτηρία». Κατά τη διάρκεια των τριών ετών της παραμονής του εκεί, διοργάνωσε Μονάδα Εντατικής Παρακολούθησης 7 κλινών.

Νικόλαος Έξαρχος

Το 1982 επέστρεψε στις Η.Π.Α., όπου εργάστηκε ως καρδιοχειρουργός πλήρους απασχόλησης στο Deborah Heart and Lung Center στο Browns Mills του New Jersey για ένα χρόνο και ως Σύμβουλος και Θωρακοχειρουργός στα Νοσοκομεία St. Barnabas και Boulevard Hospital της Νέας Υόρκης για άλλο ένα χρόνο, διατηρώντας τη θέση του Επίκουρου Καθηγητή στην Ιατρική Σχολή Αθηνών. Την ίδια χρονιά διετέλεσε Εντεταλμένος Καθηγητής στο University of Medicine and Dentistry – Rutgers Medical School του New Jersey. Το 1983, μεταφέρθηκε στο Presbyterian Hospital of Columbia University της Νέας Υόρκης, ενώ ένα χρόνο αργότερα έγινε **Visiting Associate Professor of Surgery** στο New York Medical College και **Clinical Professor of Surgery** στο New York Columbia University. Το 1986 επέστρεψε στην Ελλάδα και διορίστηκε στο Νοσοκομείο «ΚΑΤ» ως ο πρώτος Έλληνας ιατρός που εντάχθηκε στο Ε.Σ.Υ.. Μετά από μικρό χρονικό διάστημα μετακινήθηκε στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», όπου παρέμεινε ως **Διευθυντής της Θωρακοχειρουργικής Κλινικής** έως το 1997. Στην πολύχρονη πορεία του πραγματοποίησε περισσότερες από 2.000 θωρακοχειρουργικές και 1.000 «κλειστές» και «ανοιχτές» επεμβάσεις καρδιάς, ενώ δημοσίευσε πάνω από 100 εργασίες και ανακοινώσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

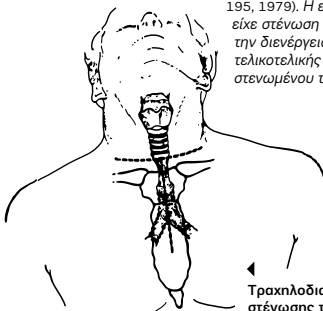
Ο Νικόλαος Έξαρχος ήταν ο πρώτος Έλληνας ιατρός που διορίστηκε στο Εθνικό Σύστημα Υγείας

Το Ακαδημαϊκό έργο της Β' Προπαιδευτικής Χειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Λαϊκό», σύμφωνα με την βιβλιογραφία της εποχής, περιορίζεται σε τρεις ανακοινώσεις. Η πρώτη εξ' αυτών, με τίτλο, «**Τραυματική ρήξη της θωρακικής αορτής επιτυχώς αποκατασταθείσα**», υπό τους Α. Κονταξή, Μ. Σέχα, Ι. Νταγιαντά, Κ. Μοσχόβου, Ε. Παναγοπούλου, Α. Ρουσάκη και Γ. Σκαλκέα (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 05/04/1974 Τόμος 46, 3: 285-287, 1974), αφορούσε σε ένα ενδιαφέρον περιστατικό, όπου η ρήξη εκδηλώθηκε με δημιουργία αιματώματος στο αριστερό ημιθώρακιο -παρασπονδυλικά-, ένα μήνα μετά από τροχιακό ΑΣΣΧ.

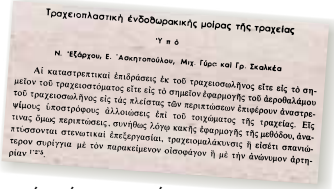
Στην επόμενη ανακοίνωση, με τίτλο «**Η ημετέρα πείρα εκ της τεχνικής τοποθέτησως κοχλιωτού ηλεκτροδίου βηματοδότης**», υπό τους Ν. Εξάρχου, Μ. Σέχα και Γ. Σκαλκέα (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 23/05/1975 Τόμος 47, 3: 348-355, 1975), παρουσιάστηκε η εμπειρία της κλινικής και η τεχνική τοποθέτησως κοχλιωτού ηλεκτροδίου του βηματοδότη σε 28 ασθενείς. Η προσπάθεια ήταν η υποξφοειδική διαμεσοθωρακική, τεχνική την οποία οι συγγραφείς χαρακτήριζαν ως πλεονεκτούσα έναντι της διαφλέβιας ή της διαθωρακικής οδού τοποθέτησης βηματοδότης. Στη συζήτηση της ανακοίνωσης, ο Ν. Οικονόμος, θιασώτης της ενδοφλέβιας βηματοδότησης, ανέφερε ότι από το 1970 εφάρμοσε κι εκείνος την τεχνική των Εξάρχου-Σέχα-Σκαλκέα με ικανοποιητικά αποτελέσματα, επεσήμανε ωστόσο, την πιθανότητα επιμόλυνσης του μεσοθωρακίου. Ο Ν. Εξάρχος, σύμφωνα με τα πρακτικά, ανταπάντησε ότι και η διαφλέβια βηματοδότηση έχει το ίδιο μειονέκτημα της επιμόλυνσης και μάλιστα με χειρότερο τρόπο, καθώς ο ηλεκτροδίο βρίσκεται ενδοφλέβια. Τέλος, η τρίτη ανακοίνωση με τίτλο «**Τραυματικός κυλιδώρας**», υπό τους Ν. Εξάρχο και Γ. Σκαλκέα (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 02/04/1976 Τόμος 48, 2: 151-154, 1976).

Από το νέο Καρδιοχειρουργικό Τμήμα που αναπτύχθηκε στο Νοσοκομείο «Σωτηρία», παρουσιάστηκε περίπτωση με «**Τραχειοπλαστική ενδοθωρακικής μοίρας της τραχείας**», υπό τους Ν.

Εξάρχο, Ε. Ασκητοπούλου, Μ. Γύρα και Γ. Σκαλκέα (Πρακτικά Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας, Συνεδρία 27/03/1979 Τόμος 51, 3: 189-195, 1979). Η επέμβαση πραγματοποιήθηκε σε ασθενή 52 ετών που είχε στένωση της τραχείας λόγω προηγμένης τραχειοστομίας, με την διενέργεια τραχηλοδιαστερνικής τομής και ενδοθωρακικής τεκτοεπικής αναστομωσης της τραχείας, μετά την αφαίρεση του στενωμένου τμήματος.

Τραχηλοδιαστερνική τομή για αντιμετώπιση στένωσης τραχείας (Ν. Εξάρχος – Γ. Σκαλκέας, 1979)

Γενικό Νοσοκομείο Νοσημάτων Θώρακος Αθηνών «Η Σωτηρία»

Στην Ελλάδα του 1900, σε μια χώρα που απαριθμούσε περί τις δυο εκατομμύρια ψυχές, οι όποιοι δυνατόι στατιστικοί υπολογισμοί ανέβριζαν σε πενήντα κυλιάδες τους νεκρούς από φυματίωση. Την περίοδο εκείνη, μια γυναίκα που πρόσφατα είχε χάσει τον σύζυγό της και αφιέρωσε την ζωή της σε φιλανθρωπίες, έπαιξε να επισκεφτεί τους εκατοντάδες φυματικούς που στοιβάζονταν στα υπόγεια του Νοσοκομείου «Ελπίς». Η επίσκεψη αυτή ήταν αρκετή για να θέσει εαυτόν στον αγώνα για την αντιμετώπιση της φυματώσεως και την ανακούφιση των νοσούντων. Ήταν το 1897, όταν η βαθύπλουτη Σοφία Σλήμαν, σύζυγος του Αρχαιολόγου Ερρίκου Σλήμαν, συνέλαβε το σχέδιο δημιουργίας ενός σανατορίου. Με την αρωγή ενός «ομίλου» φιλάνθρωπων κυριών της αθηναϊκής κοινωνίας ανέλαβε την σύσταση εταιρείας με την επωνυμία «Σωτηρία». Μέχρι το 1902, η Σ. Σλήμαν και οι άλλες κυρίες κατάφεραν να αποσπασουν από την Ιερά Μονή Πετρώκη δωρεά οικοπέδου 600 στρεμμάτων, ενώ ένα χρόνο αργότερα οι οικοδομικές εργασίες για την κατασκευή κυρίου νοσηλείας ξεκίνησαν. Το 1905, η Βασίλισσα Όλγα εγκαινίασε το πρώτο σανατόριο της χώρας δυναμικότητας 40 κλινών με την επωνυμία «Σωτηρία». Η αδυναμία παρόχης οικονομικής επιχορήγησης για την συντήρηση και επέκταση του σανατορίου από την πολιτεία, έστρεψε την Σ. Σλήμαν στην διοργάνωση λαϊκών εράνων, φιλανθρωπικών χορών και άλλων εκδηλώσεων, με σκοπό την συλλογή δωρεών. Το μεγαλύτερο ποσό απέφερε ο λαϊκός έρανος του 1911, επωνομαζόμενος «Το Τριανταφυλλάκι», με αποτέλεσμα την ίδια χρονιά να ανεγερθεί ένα μικρό περίπτερο 30 κλινών με την ίδια ονομασία. Μέχρι και το 1915, είχαν κατασκευαστεί με δωρεές εύπορων Ελλήνων ακόμη πέντε περίπτερα, τα «Κυρίαζδείο», «Αμψέσιο – Σπηλιοπούλειο», «Εστρατιωτικό», «Οικονόμειο» και «Μελάς», τα οποία συμπλήρωσαν τα υπάρχοντα «Σωτηρία» και «Το Τριανταφυλλάκι».

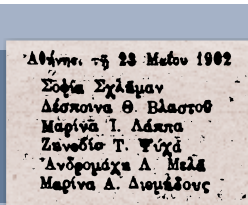

Το πορτρέτο της Σοφίας Σλήμαν κοσμεί, τιμές ένεκεν, τον λογάτυπο του Νοσοκομείου «Σωτηρία»

«Σωτηρία», «Κυριαζίδειο», «Αμπέτειο» (1910)

Οι υπογραφές από την ιδρυτική πράξη του συλλόγου κυριών «Η Σωτηρία» σε Βασιλικό Διάταγμα του 1902

Το «Τριανταφυλλάκι» (1911)

Ο χώρος του Νοσοκομείου «Σωτηρία» με το σύνολο των κτιρίων του

«Σπηλιοπούλειο», (1937)

Εξέταση ασθενών στα Εξωτερικά Ιατρεία

Το κτίριο «Σωτηρία» μετά την εγκατάλειψή του

Το νέο κτίριο του Νοσοκομείου «Σωτηρία»

Η επόμενη ιστορική φάση του Σανατόριου «Σωτηρία» χρονολογείται στα 1919, όταν το Ίδρυμα υπάχθηκε στο νεοϊδρυθέν υπουργείο Υγείας της περιόδου, με οκταμελές συμβούλιο να αναλαμβάνει τη διοίκηση του, προεδρεύοντας της Σ. Σχλιάμαν, θέση την οποία κατείχε μέχρι και τον θάνατό της το 1932.

Η φάση αυτή σηματοδοτήθηκε από την δημιουργία επιπλέον τεσσάρων περιπτέρων, ήτοι «Φιλελλήνων», «Αμερικανικό», «Μάννα» και «Λαναρά», ενώ το 1937, μαζί με το «Φυμματολογικό Κέντρο» και τα νέα περίπτερα «Μέγα Λαϊκό» και «Λαβέρδαιο», εγκαινιάστηκε και το περίπτερο «Χειρουργική Κλινική», ένα σύγχρονο κτίριο δυναμικότητας 500 κλινών, αυξάνοντας τον συνολικό αριθμό των κλινών νοσηλείας στις 2.000. Ωστόσο, ο πόλεμος και η Κατοχή υποβίβασαν πραγματικά δραματικά τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Ενδεικτικά, την περίοδο του λιμού του 1942, η θνητότητα από φυμμάτωση ανέβηκε από το 27% στο 50% περίπου.

Με την απελευθέρωση, το 1945, η έδρα της Φυμματολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών μεταφέρθηκε στο σανατόριο «Σωτηρία», ενώ με την εισαγωγή της στρεπτομυκίνης στη θεραπεία φυμματούντων ασθενών, ο αριθμός των νοσηνούντων ελαττώθηκε σημαντικά. Οι εξελίξεις αυτές επέφεραν και την μεταβολή στον χαρακτήρα του ίδιου του ιδρύματος, από σανατόριο σε διαγνωστικό και θεραπευτικό Κέντρο Νοσημάτων του Αναπνευστικού Συστήματος, με την ακριβή επωνυμία Νοσοκομείο Νοσημάτων Θώρακος Αθηνών «Η Σωτηρία». Παράλληλα, καταργήθηκε η λειτουργία κάποιων περιπτέρων, όπως του «Αμπετίου – Σπηλιοπούλειου», του «Στρατωτικού» και του «Λαβέρδείου», με την δυναμικότητα των κλινών να περιορίζεται στις 1059 κλίνες, ενώ σημαντική εξέλιξη αποτέλεσε και η ίδρυση νέων τμημάτων, όπως η Παθολογική Κλινική το 1975 και η Καρδιολογική Κλινική το 1976. Με Προεδρικό Διάταγμα του Απριλίου του 1977, το Καρδιοχειρουργικό Τμήμα που λειτουργούσε στα πλαίσια της Α' Χειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Λαϊκών», μεταφέρθηκε στο Νοσοκομείο Νοσημάτων Θώρακος Αθηνών «Η Σωτηρία». Η κλινική εγκαταστάθηκε στο νέο χειρουργικό κτίριο και βάσει οργανισμού λειτουργίας διέθετε 50 κλίνες.

Γρ. Σκαλκέας - Πανελλήνια Συνέδρια

Από την Β' Προπαιδευτική Κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών και το Καρδιοχειρουργικό τμήμα παρουσιάστηκε το 1976 στο Χ Συνέδριο η «**Χειρουργική αντιμετώπιση της αμιγούς στενώσεως της μιτροειδούς βαλβίδος - Ημετέρα πείρα**» υπό τους Γρ. Σκαλκέα και Ν. Έξαρχο. Η μελέτη περιελάμβανε έναν αριθμό ασθενών με στένωση της μιτροειδούς βαλβίδος που υποβλήθηκαν σε επέμβαση στο διάστημα 1973-1976 και παρακολούθηθηκαν μετεγχειρητικώς. Αναλύθηκε μέρος των ασθενών που έφτασαν στον αριθμό 118, από τους οποίους 18 ήταν άρρενες και 40 θήλυς. Σε 102 ασθενείς έγινε κλειστή βαλβιδοτομή, σε 12 ανοικτή και σε 4 ασθενείς καταρχήν κλειστή και στη συνέχεια αντικατάσταση της μιτροειδούς βαλβίδας με εξωσωματική κυκλοφορία. Θάνατοι δεν υπήρξαν.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ανεκτιμήθηκαν τα αποτελέσματα της βαλβιδοτομής εις 118 ασθενείς πάσχοντας εξ αμιγούς στενώσεως της μιτροειδούς βαλβίδος.

Εις 102 ασθενείς ερρημόσθη η κλειστή βαλβιδοτομή, εις 12 η ανοικτή και εις 4 ασθενείς κατ' αρχήν η κλειστή βαλβιδοτομή και εν συνεχεία με την βοήθειαν της εξωσωματικής κυκλοφορίας η βαλβίς αντικατεστάθη με συνθετική τοιαύτην.

Τα αποτελέσματα υπήρξαν σχετικώς ικανοποιητικά - θάνατοι δεν υπήρξαν.

Θά ήλυντο κανείς να εισηγήσει της διεθνούς πείρας ότι η κλειστή βαλβιδοτομή η οποία υπήρξε η μοναδική τεχνική πρό πολλών ετών και άργησαν η πιο συχνή, σήμερον αν και δεν ενδεύεται πολύ συχνά η εφαρμογή της εξακολουθεί παρ' αυτά να έχει κάποιαν θέση εις την χειρουργικήν αντιμετώπισιν της μιτροειδούς βαλβίδος εις ασθενείς επιλεγέντα περιστατικά.

Η εφαρμογή της σήμερον ενδείκνυται εις ασθενείς με αμιγή στένωση της μιτροειδούς βαλβίδος η οποία δεν είναι πολύ αποπταναμένη, δεν υπάρχει ιστορικών έμβολικών επεισοδίων, δεν συνυπάρχει ανεπάρκεια της μιτροειδούς η νόσος άλλων καρδιακών βαλβίδων.

Τέλος δεν συνιστάται η εφαρμογή της εις επανενώσεως της βαλβίδος.

ΑΝΑΛΥΣΙΣ 365 ΤΟΠΟΘΕΤΗΘΕΝΤΩΝ ΜΟΝΙΜΩΝ ΚΑΡΔΙΑΚΩΝ ΒΗΜΑΤΟΔΟΤΩΝ (1973-76)

Ν. ΞΕΑΡΧΟΥ, ΓΡ. ΣΚΑΛΚΕΑ

Από την Β' Προπαιδευτική Κλινική του Γρ. Σκαλκέα, μια δεύτερη εργασία ήταν η «**Ανάλυσις 365 τοποθετηθέντων μονίμων καρδιακών βηματοδοτών (1973-76)**» υπό τους Ν. Έξαρχο και Γρ. Σκαλκέα. Παρουσιάστηκε η εμπειρία από την τοποθέτηση 365 μόνιμων βηματοδοτών, όπου χρησιμοποιήθηκαν 300 ενδοκαρδιακά μονοπολικά ηλεκτρόδια, 61 βιδωτά και 2 επικαρδιακά. Τονίστηκαν τα ηλεκνεκτικίσματα και τα μειονεκτήματα κάθε είδους και αναφέρθηκαν οι επιπλοκές και ο τρόπος αντιμετώπισής τους. Το 1978 από το νεοσύστατο Καρδιοχειρουργικό Τμήμα του «Σωτηρία» παρουσιάστηκαν τα «**Άμεσα χειρουργικά αποτελέσματα επί των πρώτων 40 καρδιοχειρουργικών επεμβάσεων εις το νέον καρδιοχειρουργικόν κέντρον του Νοσοκομείου Νοσημάτων Θώρακος Αθηνών**» υπό τους Γρ. Σκαλκέα, Ν. Έξαρχο, Κ. Σμπώκο, Η. Κοκκινόπουλο και Γ. Μπακούλα. Παράλληλα, από το εν λόγω τμήμα παρουσιάστηκε πειραματική μελέτη με τίτλο «**Παράτασις της επιβιώσεως καρδιακών αλλομοσχευμάτων υπό πεντοξιφυλλίνης**» υπό τους Α. Κωστάκη, Π. Καραγιαννόπουλο, Α. Νακόπουλο, Κ. Σμπώκο, Μ. Σέχα και Γρ. Σκαλκέα. Αφορούσε την διερεύνηση της επίδρασης της πεντοξιφυλλίνης επί του χρόνου απορρίψεως καρδιακών αλλομοσχευμάτων στους επίμψεις.

Εκ τού Θωρακοκαρδιοχειρουργικού τμήματος της Β' Προπαιδευτικής Χειρουργικής Κλινικής του Παν/μιου Αθηνών. Νοσοκομείον Νοσημάτων Θώρακος Αθηνών (Σωτηρία)

Η ΚΑΡΔΙΟΠΛΗΓΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΝ ΚΑΙ Η ΗΜΕΤΕΡΑ ΠΡΟΣΦΑΤΟΣ ΠΕΙΡΑ

Ν. ΞΕΑΡΧΟΣ, Κ. ΣΜΠΩΚΟΣ, Η. ΚΟΚΚΙΝΟΠΟΥΛΟΣ και Γ. ΣΚΑΛΚΕΑΣ

ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΚΑΡΔΙΟΠΛΗΓΙΑΙ	
Μεσοκοιλιακοί επιπονηννίαι άμγαις	2
Μεσοκοιλιακοί επιπονηννίαι μετά άνωμαλίου όχλου	2
Μεσοκοιλιακοί όφελαν	2
Στένωση της στεφανιακής βαλβίδας	1
Χρόνια άποκατεμνο άορτής 20-60	1
Σύνολον	8

ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΕΝΤΩΝ ΜΑΥΣΜΑΤΩΣ	
Ringer's lactate ή Glucose 5%	1.000 cc
Λιπιδιοφρικον ΝΑ	20.30 Mcq
Καλόν	20.30 Mcq
Εις δύο εκ των περιπτώσεων προτιμήν εις το άνωτέρω διάλυμα και 1 mg Indagin	
ΥΛΙΚΟΝ	
Η καρδιοπληγία άρρηκτική εις 37 άσθενείς με συγγενείς και άρρηκτική καρδιοπληγία Πύκν II.	

ΗΙΝΑΣ II	
Επίσκοποι καρδιοπληγία.	
Στένωση της στεφανιακής βαλβίδας	5
Ανεπάρκεια της άορτικής βαλβίδας	7
Στένωση της άορτικής και ανεπάρκεια της μιτροειδούς	2
Ανεπάρκεια της άορτικής και στένωση της μιτροειδούς	1
Στένωση της μιτροειδούς και ανεπάρκεια της τριγλώχινος	2
Στένωση της μιτροειδούς, άνεκτη βαλβιδοτομή	10
Επικαρδιακή της μιτροειδούς	2
Σύνολον	34

Τμήμα Χειρουργική, Καρδιάς, Θώρακος, Άρρειων, Νοσηλευτικό Ίδρυμα, Μ.Τ.Σ.

ΠΡΩΙΜΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΗΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΚΑΡΔΙΟΠΛΗΓΙΑΣ ΔΙΑ ΚΑΛΙΟΥ ΚΑΙ ΥΠΟΘΕΡΜΙΑΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΕΠΙΛΑΓΓΕΙΣΕΣ ΤΟΥ ΜΥΟΚΑΡΔΙΟΥ

Γ. ΣΑΝΟΥΔΟΣ, Ν. ΤΣΑΓΑΝΟΣ, Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ και Π. ΤΣΑΚΩΝΑΣ

Επίσης, σημαντική ήταν η παρουσίαση της εμπειρίας της κλινικής ως «**Η καρδιοπληγία εις την καρδιοχειρουργικήν και η ημετέρα πρόσφατος πείρα**» υπό τους Ν. Έξαρχο, Κ. Σμπώκο, Η. Κοκκινόπουλο και Γ. Σκαλκέα, η οποία εφαιρμόστηκε σε 8 περιπτώσεις συγγενών καρδιοπληγιών και σε 29 περιπτώσεις επίκτητων. Θάνατοι δεν υπήρξαν και η καρδιακή λειτουργία αποκαταστάθηκε εύκολα, διατηρήθηκε καλή χωρίς καμία φαρμακευτική υποστήριξη. Παρόμοιο ενδιαφέρον για την χρήση της καρδιοπληγίας στην καρδιοχειρουργική απέδειξε και η κλινική του Γ. Σανούδου στο Νοσηλευτικό Ίδρυμα «NIMTS» στο Τμήμα Χειρουργικής Καρδιάς, Θώρακος και Αγγείων με την ανακοίνωση «**Πρώμα αποτελέσματα εκ της χρησιμοποίησεως καρδιοπληγίας δια καλίου και υποθερμίας εις τας επεμβάσεις επαναγγειώσεως του μυοκαρδίου**» υπό τους Γ. Σανούδο, Ν. Τσαγάνο, Ν. Παπανικολάου και Π. Τσακώνα. Τη βάση της εργασίας αυτής απετέλεσαν 11 ασθενείς, όλοι άντρες, που υποβλήθηκαν σε επεμβάσεις «ανοικτής» καρδιάς στη χρονική περίοδο από τον Ιούνιο 1977 έως τον Ιούνιο 1978. Αφορούσε 4 ασθενείς με τριπλή παράκλμψη, 5 ασθενείς με διπλή και 2 με μονή παράκλμψη. Δε σημειώθηκε κανένας θάνατος και σε κανένα από τους ασθενείς δεν παρατηρήθηκε περιεγχειρητικό έμφραγμα του μυοκαρδίου.

Π. Σπύρου - «Γ. Παπανικολάου»

Το τέλος της Περιόδου Ενδυνάμωσης σηματοδοτήθηκε από μια προσωπικότητα που στα επόμενα χρόνια, έμελλε να χαρίσει στην Ελληνική Καρδιοχειρουργική μια ιδιαίτερη λάμψη που έως τότε στερούνταν. Ο Παναγιώτης Σπύρου, αφού ολοκλήρωσε την εκπαίδευσή του στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο της Φιλαδέλφειας και εργάστηκε επί συναπτά έτη στο ίδιο νοσηλευτικό ίδρυμα, επέστρεψε στην Ελλάδα πανυγηρικά, ακριβώς όπως έζησε και κινήθηκε επαγγελματικά στην μετέπειτα πορεία του. Στις 4 Ιουλίου του 1981, την ημέρα που οι Αμερικανοί πανηγύριζαν την ανεξαρτησία τους, ο Π. Σπύρου γιόρταζε την απόφασή του να επιστρέψει στην Ελλάδα, διασχίζοντας τον Ατλαντικό με το σκάφος του.

◀ Η περιπετειώδης επιστροφή του Π. Σπύρου με το σκάφος του από τις Η.Π.Α. στη Θεσσαλονίκη (1981)

Με παρέα τρεις φίλους από το Ναυτικό Όμιλο Θεσσαλονίκης, γύρισε στην Θεσσαλονίκη, για να αναλάβει δυο χρόνια αργότερα, τον Αύγουστο του 1983, την Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Γ. Παπανικολάου» της Θεσσαλονίκης. Ο Π. Σπύρου με την εμπειρία του και τα πεπραγμένα του ως Διευθυντού του Τμήματος Χειρουργικής Θώρακος, Καρδιάς και Αγγείων του Νοσοκομείου «Our Lady of Lourdes Medical Center New Jersey» επί μια εξαετία, οργάνωσε αρχικά το «Καρδιοχειρουργικό Κέντρο Βόρειας Ελλάδος» και στη συνέχεια πραγματοποιήσε μια μεγάλη σειρά επεμβάσεων όλου του φάσματος της Καρδιοχειρουργικής σε ρυθμούς και πρότυπα Αμερικανικών Νοσοκομείων. Ειδικότερα, στον τομέα της χειρουργικής των στεφανιαίων, ο Π. Σπύρου άλλαξε στην κυριολεξία τα έως τότε δεδομένα.

Μέχρι το 1983, περίοδο έναρξης λειτουργίας της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του «Παπανικολάου», είχαν πραγματοποιηθεί περί τις 600 συνολικά επεμβάσεις «by pass» σε ολόκληρη την Ελλάδα. Οι 155 εξ' αυτών από τον πρωτοπόρο στις επεμβάσεις αυτές Γ. Τόλη στον «Ευαγγελισμό», οι 85 από τον Χρ. Λόλα στο «Αρεταίειο», οι 235 από τον Γ. Σανούδο στο «Ν.Ι.Μ.Τ.Σ», περίπου 100 από τον Ι. Παπαϊωάννου και άλλους συνεργάτες στο «Ιπποκράτειο» Αθηνών και τέλος, περί τις 18 επεμβάσεις στη Βόρειο Ελλάδα από τον Δ. Λαζαρίδη.

▲ Παναγιώτης Σπύρου

Η ομάδα του Π. Σπύρου πραγματοποιήσε στα δυόμισυ πρώτα χρόνια λειτουργίας του περίπου 500 επεμβάσεις «by pass» αναδεικνυόμενη σε πρωτοπόρο στον τομέα αυτό. Άμεσοι συνεργάτες του στην προσπάθεια αυτή μέχρι το 1985, ο Επιμελητής **Κυριάκος Ράμμος**, μετέπειτα Καθηγητής του ΑΠΘ, ο Επιμελητής **Γεώργιος Χατζηκόστας** που αποσπάστηκε από το τμήμα Θώρακος του Α. Οικονομόπουλου και οι Γενικοί Χειρουργοί **Ε. Διαρμισάκης**, **Γ. Μίσιας** και **Χρήστος Αντωνίου**. Το τμήμα της Καρδιοαναίσθησιολογίας στελέχωσαν κατά την αρχική περίοδο η Διευθύντρια Ε. Γεροθανάση και οι Επιμελητές Γ. Γεωργιάδης, Σ. Παππάς, Κ. Παπαδόπουλος και Ν. Δεμίρης που επέστρεψαν από τη Γερμανία. Υπεύθυνη εξωσωματικής κυκλοφορίας ανέλαβε η Αμερικανίδα Diana που στη συνέχεια εκπαιδευσε σειρά τεχνικών εξωσωματικής κυκλοφορίας. Η έναρξη λειτουργίας του τμήματος υποστηρίχθηκε από το πάθος και τις ενέργειες του Δ.Σ. του Νοσοκομείου «Γ. Παπανικολάου» με επικεφαλής τον ακτινολόγο Πασχάλη Μπενιαρίδη, καθώς και του συνόλου των εργαζόμενων στην νέα πτέρυγα του Νοσοκομείου που εργάστηκαν με αυταπάρνηση κάτω από δυσμενείς εργασιακές συνθήκες. «Η πρεμιέρα» λειτουργίας του νέου τμήματος έγινε τον Αύγουστο του 1983 με την διενέργεια δυο επεμβάσεων ByPass για να ακολουθήσει στη συνέχεια ένας μεγάλος αριθμός επεμβάσεων καρδιάς, θώρακος και αγγείων που διενεργήθηκαν στις 4 αίθουσες χειρουργείου που διέθετε το Κέντρο.

Ο Πρόεδρος Πασχάλης Μπενιαρίδης, με τα μέλη του Δ.Σ., μετέτρεψαν το πρώην Κ.Ν.Θ.Β.Ε. στο υπερσύγχρονο «Γ. Παπανικολάου»

▲ Από το πρώην Κ.Ν.Θ.Β.Ε. ...

... στο σύγχρονο «Γ. Παπανικολάου» και το Καρδιοχειρουργικό Κέντρο Βόρειας Ελλάδας ▼

Ο Παναγιώτης Σπύρου, ο άνθρωπος που καλλιέργησε «μύθο» γύρω από το όνομά του, που σχολιάστηκε περισσότερο από κάθε άλλο Έλληνα Καρδιοχειρουργό, που δήλωσε ευθαρσώς την αλήθεια του, λέγοντας: «Την Καρδιοχειρουργική στην Ελλάδα την καθιέρωσε ο Παναγιώτης Σπύρου. Και την απομυθοποίησε», θα είναι αδιαμφισβήτητα ένας εκ των κορυφαίων πρωταγωνιστών της επόμενης περιόδου...

1972-1985
218 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985
ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Γεώργιος Τόλης

«Ο τολμών που ... ενίκησε»

Λένε ότι τα μάτια αποτελούν την πόρτα της ψυχής μας. Σε αυτά αποτυπώνεται όποια οργή, όποια απογοήτευση, όποια πικρία την έχει στιγματίσει. Αλλά και πάλι σε αυτά λάμπει η ηρεμία, η καθαρότητα, η εμπειρία και η αλήθεια της ζωής. Στο βλέμμα του Γεώργιου Τόλη, του ανθρώπου που άνοιξε το κεφάλαιο της οργανωμένης Καρδιοχειρουργικής στην Ελλάδα, κυριαρχεί μια ήρεμη αντικειμενικότητα, η σιγουριά του στοχασμού και της γνώσης που μόνο οι πραγματικοί διανοούμενοι διαθέτουν, οι άνθρωποι που δεν έχουν ιδιοτελείς βλέψεις, δεν επιδιώκουν να λάμπουν, δεν κοιτάζουν τους άλλους αφ' υψηλού. Ο Γεώργιος Τόλης είναι ένας τέτοιος άνθρωπος.

Ακόμη και αν το τίμημα που έπρεπε να «πληρώσει» για αυτές του τις αρετές, ήταν η μοναξιά της κορυφής.

Κείμενο: Νάνου Χρηστίδη

1972-1985

220 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Σεπτέμβριος 1971. Νοσοκομείο «St. Lukes», Medical College of Wisconsin, Milwaukee.

Οι «Θεοί» δεν είχαν σκοπό να δυσκολέψουν το ταξίδι της επιστροφής του νεαρού ταλαντούχου «Οδυσσέα». Αντίθετα, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για μια ομαλή και γρήγορη επιστροφή...

Η Θωρακοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός» συνεργαζόταν με το Πανεπιστήμιο Loma Linda της Καλιφόρνια, μετά από κινήσεις του διορατικού Χρήστου Σταθάτου, Διευθυντή της εν λόγω Κλινικής, σε μια προσπάθεια δημιουργίας Καρδιοχειρουργικού Τμήματος. Επειδή η συνεργασία ήταν επιτυχής, οι Αμερικάνοι πρότειναν και στον Κωνσταντίνο Γαρδίκια, Αντιπρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Θεραπευτηρίου, να βρουν έναν Έλληνα Καρδιοχειρουργό, εκπαιδευμένο στην Αμερική, προκειμέ-

νου να συνεχιστεί η προσπάθεια, χωρίς να διακοπεί η υπάρχουσα συνεργασία. Η πρόταση δεν άργησε να γίνει στον Γ. Τόλη, από τον Διευθυντή της Καρδιοχειρουργικής του Loma Linda, ονόματι Ellsworth Wareham... «Αρχικά το θεώρησα φάρσα! Στη συνέχεια αντιλαμβανόμενος ότι, η πρόταση αυτή αποτελούσε μια αναπάντεχη προοπτική που ανοιγόταν μπροστά μου για να πραγματοποιήσω τα όνειρα που έκανα από την πρώτη ημέρα που παρακολούθησα εγχείρηση ανοικτής καρδιάς, την αποδέχτηκα με μεγάλο ενθουσιασμό και χωρίς την παραμικρή επιφύλαξη.

Τελειώνοντας την Γενική Χειρουργική. (Σικάγο, 1969)

Νοέμβριος 1971, Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», Αθήνα.

Ο Γ. Τόλης επιδιώκει να έρθει σε επαφή με τον Χ. Σταθάτο. Η συνάντηση πραγματοποιείται στον 8^ο όροφο του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός», στο γραφείο της Θωρακοχειρουργικής Κλινικής. «Με υποδέχτηκε με ευγένεια, στην οποία δεν διέκρινα ούτε ίχνος προσποίησης. Από εκείνη τη στιγμή μέχρι το 1989 που πέθανε, δεν μου μίλησε ποτέ στον ενικό κι ας ήταν τουλάχιστον είκοσι χρόνια πρεσβύτερός μου». Η μακρόχρονη συνεργασία που ακολούθησε χαρακτηρίστηκε από αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των δύο ανδρών, τους οποίους συνέδεε το κοινό πάθος για επιστημονική πρόοδο και ανθρωπινή προσφορά. «Ο Σταθάτος ξεκίνησε την Καρδιοχειρουργική με εκπαιδευμένους Καρδιοχειρουργούς και όχι Καρδιοχειρουργούντες Γενικούς Χειρουργούς. Είχε εγκαίρως αντιληφθεί ότι, η Καρδιοχειρουργική ανήκε στη νεώτερη γενιά και όχι στη δική του». Στις 15 Νοεμβρίου του 1971, ο Γ. Τόλης διορθώνει επιτυχώς μια τετραλογία του Fallot, στον 17χρονο Βασίλειο Ζιάγκα. Αυτό θα ήταν μόνο η αρχή μιας πολλά υποσχόμενης συνέχειας...

Δεκέμβριος 1971, Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», Αθήνα.

Η Ελληνοαμερικανίδα Ariane Sfikas, από την Νέα Υόρκη, φτάνει στο γραφείο του Γ. Τόλη, εκφράζοντας τις αγωνίες της για την υγεία του καρδιοπαθούς θείου της, Στυλιανού Δρούγκα. Αρχικός της σκοπός ήταν να μεταφέρει τον ασθενή στην Αμερική για να χειρουργηθεί, αλλά έμαθε για την άφιξη του λαμπρού επιστήμονα στον «Ευαγγελισμό» και θέλησε να πάρει τη γνώμη του. «Καίταξα τη στεφανιογραφία του ασθενή που την είχε πραγματοποιήσει ο Γαζετόπουλος, στο «Αρεταίειο». Όταν, λοιπόν, η Sfikas με ρώτησε τη γνώμη μου, της είπα ότι ο ασθενής χρειάζεται ByPass. Έχετε ξανακάνει;, μου λέει. Όχι στην Ελλάδα, της απάντησα, αλλά αν ο Στυλιανός Δρούγκας με τιμήσει, θα γράψουμε ιστορία».

Παρά την αρνητική διάθεση των γιατρών του ΙΚΑ, οι οποίοι φαίνεται να έλεγαν στον Δρούγκα «Είσαι τρελός; Πειραματόζωο θα πας να γίνεις;», η εγχείρηση στέφθηκε με επιτυχία και αποτέλεσε την πρώτη εγχείρηση ByPass που πραγματοποιήθηκε ποτέ στην Ελλάδα. Για την ιστορία... ο Στυλιανός Δρούγκας υπεβλήθη σε επέμβαση ByPass το 1971, σε ηλικία 50 ετών. Πέθανε 36 χρόνια μετά, το 2007, από μη καρδιολογικά αίτια.

Ημερομηνία	Είδος τεχνολογίας	Όνομα ασθενή, ηλικία
8-12-1971	Ανοικτή στεφανιοπλαστική (Bypass)	Δρούγκας Στυλιανός, 50 ετών
20-3-1972	Διόρθωση 3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000	Τατούλα Αγγελική, 19 ετών
24-5-1972	Αντιπλοήρωση 3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000	Θανάκης Γεώργιος, 47 ετών
11-9-1972	Εγχείρηση Glenn (Ανοικτή στεφανιοπλαστική με χρήση φλεβών και διόδους στεφανιοειδούς Αρτηρίας)	Παπαδόπουλος Διονύσιος, 17 ετών
24-11-1972	Εγχείρηση Glenn (Ανοικτή στεφανιοπλαστική με χρήση φλεβών και διόδους στεφανιοειδούς Αρτηρίας)	Ταταράκης Μιχαήλ, 17 ετών
16-1-1973	Εγχείρηση Mustard (Ανοικτή στεφανιοπλαστική με χρήση φλεβών και διόδους στεφανιοειδούς Αρτηρίας)	Μπαρδάνης Μιχαήλ, 17 ετών
24-5-1974	Αντιπλοήρωση 3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000	Παπαδόπουλος Στυλιανός, 57 ετών
9-6-1980	Εγχείρηση Mustard (Ανοικτή στεφανιοπλαστική με χρήση φλεβών και διόδους στεφανιοειδούς Αρτηρίας)	Παπαδόπουλος Μιχαήλ, 17 ετών
3-4-1990	Μεταπλοήρωση καρδιάς	Παπαδόπουλος Στυλιανός, 17 ετών

1976, Καρδιοχειρουργική Κλινική, Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», Αθήνα.

Το πρώτο επιτυχές ByPass έφερε το δεύτερο, το τρίτο, καθώς και πολλές άλλες επιτυχείς επεμβάσεις σε μια σειρά επίκτητων και συγγενών καρδιοπαθειών και σε μικρό διάστημα, η Καρδιοχειρουργική Κλινική έγινε κέντρο αναφοράς στον υγειονομικό χώρο της χώρας. Παρόλα αυτά, η Καρδιοχειρουργική Κλινική δεν ήταν αυτόνομη, αλλά υπάγονταν στη Θωρακοχειρουργική Κλινική του Χ. Σταθάτου, γεγονός που απογοήτευε τον Γ. Τόλη. Η λύτρωση ήρθε το 1976, όταν πια ο ίδιος ανακηρύσσεται Διευθυντής της Κλινικής, έχοντας μαζί του, ως Επιμελητή τον Άλκη Μιχάλη και βοηθούς τους Γ. Παππά, Ι. Στήνιο και Δ. Κάκαβο. Μετά την εξέλιξη αυτή, ο Χ. Σταθάτος, παρέμεινε, τιμής ένεκεν, Διευθυντής της Κλινικής που μετονομάστηκε σε Θωρακοχειρουργική.

1985, Ιδιωτικό Θεραπευτήριο «Υγεία», Αθήνα.

Ο Γ. Γεώργιος Τόλης αποδέχεται την πρόταση του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του Ιδιωτικού Θεραπευτηρίου «Υγεία», Ευάγγελου Μπελώνια, να αναλάβει άμεσα τη δημιουργία Καρδιοχειρουργικής Κλινικής στο Ίδρυμα. Ακολουθήσε και δεύτερη συνάντηση, αυτή τη φορά με περισσότερα μέλη του Δ.Σ., τους Μπελώνια, Αυλάμη, Χαραμή, Νομικό και Δανιηλίδη, κατά την οποία εκφράζεται η κοινή πεποίθηση πως η καλή οργάνωση του νοσοκομείου σε συνδυασμό με την πολυετή εμπειρία του Γ. Τόλη, δεν θα μπορούσαν παρά να συντελέσουν σε μια επιτυχή συνεργασία. Το ίδιο βράδυ, η πρώτη εκτός Εθνικού Συστήματος Υγείας Καρδιοχειρουργική Κλινική, στην Ελλάδα είναι γεγονός, εξοπλισμένη με τα πλέον σύγχρονα μηχανήματα και με ομάδα εμπειρών Καρδιοχειρουργών. Δίπλα στον Γ. Τόλη, συνεργάστηκαν τότε οι Ν. Σφύρας, Γ. Αστράς, ως Καρδιοχειρουργοί, ο Θ. Σακοράφας, ως Τεχνικός Εξωσωματικής Κυκλοφορίας και η Αλ. Παύλιου, ως Αναισθησιολόγος.

Τι έφερε, όμως, το «ρήγμα» ανάμεσα στον «Ευαγγελισμό» και τον Γ. Τόλη, με αποκορύφωμα την παραίτησή του; «Η κατάσταση στον Ευαγγελισμό άρχισε να αλλάζει προς τα μέσα της δεκαετίας του 1980 με την ίδρυση του Εθνικού Συστήματος Υγείας. Ήδη το 1984, η Καρδιοχειρουργική στον «Ευαγγελισμό» είχε αρχίσει να γνωρίζει σημαντικό περιορισμό, με άρνηση από την πλευρά της Διοίκησης να επεκταθεί η Κλινική και με σημαντικό αριθμό ασθενών να παραπέμπονται από τους Καρδιολόγους του Θεραπευτηρίου σε Καρδιοχειρουργικές Κλινικές του εξωτερικού. Ένωσα βαθύτητα λυπημένος για την απόφασή μου να φύγω, αλλά καθόλου ταπεινωμένος».

Τη δωδεκαετία 1972-1984, υπό τη Διεύθυνση του Γ. Τόλη, πραγματοποιήθηκαν στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» 3.261 εγχειρήσεις καρδιάς, με αποτελέσματα εφάμιλλα αυτών που ανακοινώνονταν από γνωστά καρδιοχειρουργικά κέντρα της Αμερικής και της Δυτικής Ευρώπης.

1987, Καρδιοχειρουργική Κλινική, Ιδιωτικό Θεραπευτήριο «Υγεία», Αθήνα.

«Στις επιδιώξεις και στις φιλοδοξίες κάθε Καρδιοχειρουργού είναι και η μεταμόσχευση. Εγώ την είχα ξεκάσει εντελώς, δεδομένου ότι ήμουν πλέον στον ιδιωτικό τομέα». Την φιλοδοξία αυτή επαναφέρει στο προσκήνιο ο νεαρός καρδιολόγος Ιωάννης Νανάς, οποίος μόλις έχει επιστρέψει στην Ελλάδα, έχοντας ολοκληρώσει τις σπουδές του στο Πανεπιστήμιο «Salt Lake City» στη Utah των ΗΠΑ. Του προτείνει να επιχειρήσουν από κοινού μεταμοσχεύσεις καρδιάς. «Έρχεσαι σε ιδιωτικό νοσοκομείο, του είπα. Θα πρέπει να κάνεις υπομονή, ώστε να εκμαιεύσω καταφατική απάντηση από τη Διοίκησή του. Ήρθα, λοιπόν, σε επαφή με τον Γενικό Διευθυντή, τον κ. Χαραμή, τον οποίο και ενημέρωσα για τη φιλοδοξία μου. Ο στόχος ήταν διπλός. Συμβολή σε μια ιατρική πρωτιά από ένα ιδιωτικό νοσοκομείο και ταυτόχρονη διαφήμιση του ιδρύματος. Η απάντηση που πήρα από τον κ. Χαραμή ήταν θετική. Προχωρήστε!». Η κοινωνική κατάσταση στη χώρα δεν δίνει, βέβαια, και πολλές προοπτικές σε αυτό το εγχείρημα. «Εν έτει 1987 ήταν αφάνταστα δύσκολο να πείσεις την οικογένεια μίας νεαρής η νεαρού θανόντος να προσφέρει τα όργανά του. Ύστερα, ο κόσμος ήταν διατακτικός, προτιμούσε να πηγαίνει στο εξωτερικό για μεταμόσχευση». Η ομάδα του Γ. Τόλη είναι αποφασισμένη. Ένα «κυνηγιότ» εξαπολύεται σε αναζήτηση δότης. Όλες οι Κλινικές και όλες οι ΜΕΘ ενμερώνονται για τον «στόχο»...

Με τη σύζυγό του Έφη, στην αποφοίτηση του George junior (Yale, 1990)

Από τις μεγάλες στιγμές του πατέρα Γ. Τόλη, καθώς συγχειρουργεί με τον διάσημο γιο του, καρδιοχειρουργό George Tolis (Νέα Υόρκη, 2012)

1972-1985

222 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Απρίλιος 1990, Ιδιωτικό Θεραπευτήριο «Υγεία», Αθήνα.

Την 1^η Απριλίου, εισέρχεται στο Θεραπευτήριο, κλινικά νεκρή, η Κοραλία Αργεΐτη, μια σαραντάχρονη μικροκαμωμένη γυναίκα, η οποία είχε υποστεί εγκεφαλική αιμορραγία. Ο Γ. Τόλης δεν χάνει ευκαιρία και συζητά με τον σύζυγό της την πιθανότητα δωρεάς οργάνων. Ο σύζυγος της Κοραλίας Αργεΐτη δέχεται την πρόκληση... Λήπτης, ένας 63χρονος Μυτιληναίος, ο οποίος είχε υποστεί έμφραγμα προ 15ετίας και βρίσκεται σε κατάσταση σοκ, νοσηλευόμενος στη Μ.Ε.Θ. του Νοσοκομείου «Αλεξάνδρα». Λήπτης και δότης είναι συμβατοί... Η πρώτη μεταμόσχευση καρδιάς στην Ελλάδα είναι γεγονός. Το ημερολόγιο έδειχνε 3 Απριλίου του 1990. Δυστυχώς, η μικρή καρδιά της σαραντάχρονης γυναίκας δεν καταφέρνει να αντιμετωπίσει τα σοβαρά προβλήματα του 63χρονου ασθενή, ο οποίος καταλήγει 48 ώρες μετά την εγχείρηση...

1995, Ιδιωτικό Νοσηλευτήριο «Ιατρικό Κέντρο» Αθηνών, Αθήνα.

Η πενταετία 1990-1995, αποδεικνύεται λαμπή για την πορεία του Γ. Τόλη. Εννέα καρδιακές μεταμοσχεύσεις πραγματοποιούνται σε ένα έτος, χιλιάδες καρδιακές εγχειρήσεις κάθε τύπου λαμβάνουν χώρα στο «Υγεία», το οποίο μεσουρανεί στο χώρο της περίθαλψης. Τίποτα δεν προδιαγράφει το τέλος... Πίσω, όμως, από αυτή την πλασματική τελειότητα, οι διαφορές του Γ.

Τόλη με τη Διοίκηση του «Υγεία» μοιάζουν αγεφύρωτες. Για αυτές, άλλωστε, ο ίδιος γράφει βιβλίο, με τίτλο «Με το χέρι στην καρδιά», περιγράφοντας αναλυτικά τα όσα οδήγησαν στη λήξη αυτής της καθόλα επιτυχημένης συνεργασίας. «Η αποχώρησή μου συνοδεύτηκε από ανάμεικτα συναισθήματα, καθώς από τη μια το «Υγεία» στάθηκε αρωγός στην υλοποίηση των προσωπικών μου φιλοδοξιών και ονείρων, ενώ από την άλλη υπήρξε πολέμιός μου στις δικαστικές αιτήσεις, εξαιτίας διαφορών που είχαμε με τη Διοίκηση του Ιδρύματος».

Από το 1995 μέχρι το και το 1997, το «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών», στεγάζει τις φιλοδοξίες του Γ. Τόλη, μετά από πρόταση συνεργασίας που δέχεται.

Με τα παιδιά τους, Αθανάσιο, Τίνα και George

Δεκέμβριος 1997, Φιλοθέη.

Χρειάζεται νυγμή και σοφία για να αποφασίσει κανείς να αποχωρήσει, όταν όλοι αποφαίνονται πως πρόκειται για λάθος και όλα τα δεδομένα καταδεικνύουν ακριβώς αυτό. Ο Γεώργιος Τόλης διαθέτει και τα δυο. Στα τέλη του 1997, παίρνει την απόφαση να εγκαταλείψει την Καρδιοχειρουργική, σταματώντας έτσι μια πορεία που έγινε «στα χνάρια κάποιου ονείρου». Ακόμη και αν το «όνειρο» δεν ολοκληρώθηκε... Δυστυχώς, η δυνατότητά του να προσφέρει τις γνώσεις και την εμπειρία του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ή στο «Ωνάσειο Κ.Κ.» δεν αξιοποιήθηκε...

Γιόργος και Έφη Τόλη, Φιλοθέη (2012)

Νοέμβριος 2009, Φιλοθέη, Αθήνα.

Λίγες ώρες πριν αναχωρήσει για ένα ταξίδι στην Αμερική, με σκοπό να επισκεφτεί τα παιδιά του και τα εγγόνια του, περνάει ώρες στο γραφείο του. Μόλις έχει ολοκληρώσει την συγγραφή του τρίτου μη επιστημονικού βιβλίου του με τίτλο «Στα χέρια της Θέμιδος», το οποίο πραγματεύεται τις δικαστικές του διαμάχες με το Θεραπευτήριο «Υγεία». Γαλήνιος και σοβαρός, μετρημένος και γεμάτος εμπειρίες, ο Γεώργιος Τόλης, μιλάει για την επιστήμη, στην οποία αφιερώθηκε ολοκληρωτικά, με πάθος. Αναφέρεται με λόγια σεβασμού για τους δασκάλους του, με λόγια επαίνου για τους συνεργάτες του, με λόγια συμβουλευτικά για τους νέους Καρδιοχειρουργούς. «Εάν σε κάποιον αρέσει πραγματικά η Καρδιοχειρουργική δεν μπορεί παρά να επιτύχει. Εάν όμως σκέφτεται την Καρδιοχειρουργική για να βγάλει λεφτά, δεν θα καταφέρει τίποτα. Σταμάτησα να χειρουργώ σε ηλικία 63 ετών, γιατί δεν μπορούσα να συνεχίσω με τους όρους μου». Ένας άνθρωπος που στην πορεία του πραγματοποίησε περί τις 6.000 εγχειρήσεις δεν μπορεί να ανεκτεί την εξεζητημένη δραστηριότητα της εποχής μας, τη ματαιοδοξία της, την άσκοπη κινητοποίησης της. Δεν μπορεί να μπει σε παιχνίδια μιας ρηχής και κραυγαλέας διάνοησης.

Ο Γεώργιος Τόλης έχει εμβαθύνει στην αζία και το νόημα του ανθρώπου, στην ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης. Και αυτό δεν χρειάζεται να το δηλώσει. Είναι αποτυπωμένο στο βλέμμα του...

Σταθμοί ζωής...

1935

Γεννήθηκε στο Μαλακάσι της Καλαμπάκας Θεσσαλίας. Ο εμφύλιος πόλεμος ανάγκασε την οικογένειά του να καταφύγει στα Τρίκαλα, όπου και ολοκλήρωσε την Πρωτοβάθμια εκπαίδευσή του.

1954

Εισάγεται στην Ιατρική Σχολή Αθηνών, 15^{ος} μεταξύ των 80 εισαχθέντων.

1961

Πτυχιούχος της Ιατρικής Σχολής, με 6 υποτροφίες στα αντίστοιχα χρόνια σπουδών του, απαγγέλει τον όρκο του Ιπποκράτη στην τελετή ορκωμοσίας των αποφοίτων.

1963

Εκπληρώνοντας τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, υπηρέτησε για δυο χρόνια σε Στρατιωτικό Νοσοκομείο και στη συνέχεια για 8 μήνες σε δύο Ιδιωτικά Νοσηλευτικά Ιδρύματα, ως βοηθός Χειρουργικού Τμήματος.

Οι γονείς του Γ. Τόλη, Αθανάσιος και Σταματία

Με τους γονείς του, Αθανάσιο και Σταματία (1989)

Στον καθημερινό περίπατο με ένα από τα εγγόνια του (2010)

Πορτραίτο από ηλιανόδιο ζωγράφο. (Νέα Υόρκη, 2005)

1964-1969

Εκπαιδεύεται στη Γενική Χειρουργική στο Northwestern University του Σικάγο.

1966

Παντρεύεται τη Φαρμακοποιό Έφη Παπαποστόλου, με την οποία απέκτησε δυο γιούς και μια κόρη.

1969-1971

Ειδικεύεται στην Χειρουργική Θώρακα στο Νοσοκομείο «Sanitarium» στο Σικάγο.

1971

Επιστρέφει στην Ελλάδα, κάτοχος των Αμερικανικών Boards Γενικής Χειρουργικής και Θωρακοκαρδιο-χειρουργικής.

1971-1984

Εργάζεται ως Καρδιοχειρουργός στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός».

1975

Εκλέγεται Assistant Professor of Clinical Surgery από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Loma Linda της California.

1977

Ορίζεται Διευθυντής της νεοσύστατης Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Θεραπευτηρίου «Ευαγγελισμός».

1984-1995

Ιδρύει το πρώτο στην Ελλάδα Ιδιωτικό Κέντρο Καρδιοχειρουργικής στο Ιδιωτικό Νοσηλευτήριο «Υγεία», όπου εργάζεται για μία δεκαετία.

1986

Αναγορεύεται Υφηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αργότερα μετονομάστηκε Άμισθος Επίκουρος Καθηγητής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών

1995-1997

Η ιατρική σταδιοδρομία του τερματίζεται μετά από δυο χρόνια συνεργασίας του με το Ιδιωτικό Νοσηλευτήριο «Ιατρικό Κέντρο» Αθηνών.

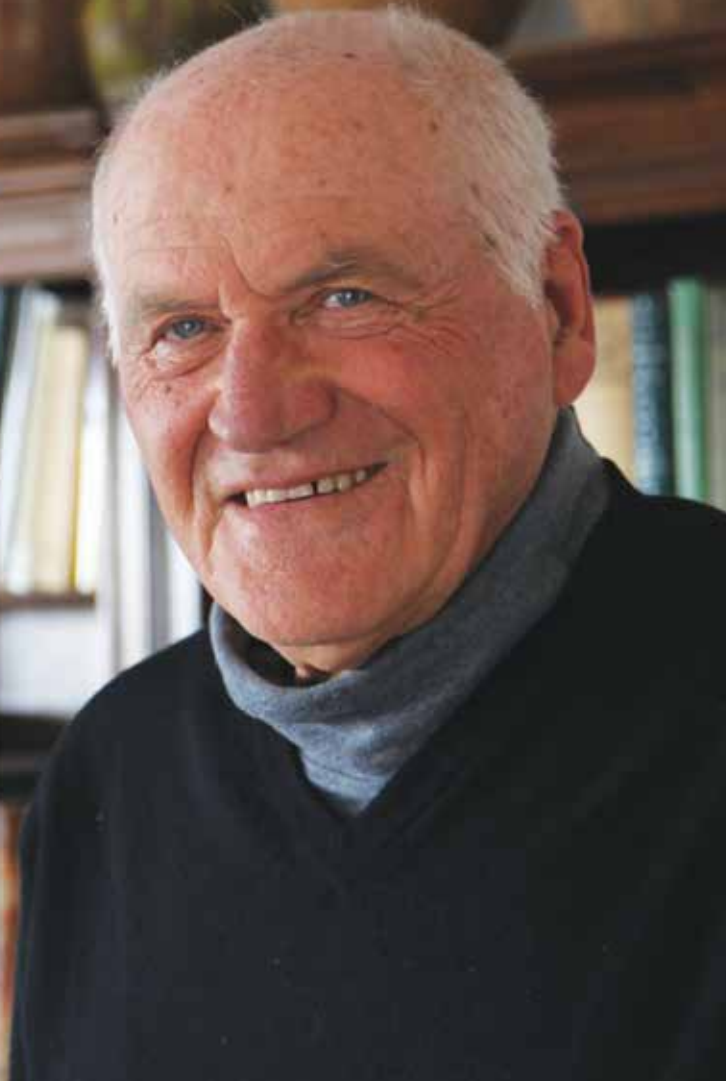
224 1972-1985
Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985
ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΟΝΙΣΤΕΣ

Χρήστος Λόλας

Από το ευ χειρουργείν...
στο ευ εξανθρωπίζειν

Αν ο φιλοσοφικός στοχασμός είναι πράξη ερμηνείας και νοσηματοδοσίας με όρους ελευθερίας, τότε στον επισφαλή και ρευστό κόσμο μας, ο παρεμβατικός ρόλος της φιλοσοφίας καθίσταται επιτακτικός. Εξίσου επιτακτική είναι και η ανάγκη ανάδειξης των ανθρώπων που θα αναλάβουν το ρόλο να διαφωτίσουν, να αφυπνίσουν, να κεντρίσουν αμφιβολίες, να ανοίξουν προοπτικές, να πολεμήσουν τον εφησυχασμό και το δογματισμό, να εμπνεύσουν πίστη σε ανθρώπινες αξίες. Η Καρδιοχειρουργική δεν αποτέλεσε για τον Χρήστο Λόλα μόνο ένα διαβατήριο προσφοράς στον πάσχοντα, αλλά ένα διαβατήριο για να προσπαθήσει να αλλάξει τον κόσμο του καλύτερο, να τον εξανθρωπίσει. Καλλιεργημένος, θυμόσοφος, ένας άνθρωπος που βλέπει κάτω από την επιφάνεια των πραγμάτων, γοητευτικός και ευφυής, προικισμένος ακόμη με ικανότητες που θα μπορούσαν να του εξασφαλίσουν παράλληλες σταδιοδρομίες, ο Χρήστος Λόλας είναι αναμφισβήτητα «ωραίος» ως σύγχρονος Έλλην.

Κείμενο: Νάνου Χρησιτίδη

1957, Κοζάνη.

Η εξεταστική περίοδος για την είσοδο στο Πανεπιστήμιο έχει μόλις ολοκληρωθεί. Ο Χρήστος Λόλας, ευελπιστώντας για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, αποφασίζει να επισκεφτεί μια φιλική οικογένεια στην Κοζάνη, για ολιγοήμερες διακοπές. Κάπου ανάμεσα σε όμορφες αναμνήσεις των παιδικών και εφηβικών χρόνων, σε νέες αναζητήσεις που προκαλούσε η ανάγνωση του Έρνεστ Χέμινγουεϊ και σε στιγμές ονειροπόλησης για όσα θα έφερνε το μέλλον, έρχεται και η χαρμόσυνη είδηση. Ο Σεπτέμβριος θα τον έβρισκε πρωτοετή φοιτητή στην Ιατρική Σχολή Θεσσαλονίκης...

1964, Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ, Θεσσαλονίκη.

Ο οραματιστής και πρωτοπόρος Καθηγητής Χειρουργικής Κ. Τούντας πειραματίζεται στο ειδικό εργαστήριο που έχει δημιουργήσει σε καρδιοχειρουργικές επεμβάσεις. Τη φιλοδοξία του, βλέπει πως μοιράζεται και ο τελειόφοιτος νεαρός ονόματι Χρήστος Λόλας, τον οποίο προσλαμβάνει ως επιστημονικό βοηθό της κλινικής του. «Θεωρώ ότι αυτή ήταν μια από τις σημαντικότερες περιόδους της ζωής μου. Δεν ήμουν παρά ένας επαρκιότης που κατόρθωσε να μπει όχι απλά ως ειδικευόμενος, αλλά ως επιστημονικός βοηθός, στην καλύτερη κλινική της εποχής δίπλα σε έναν σπουδαίο Καθηγητή. Εκείνος ισχυριζόταν ότι με προσέλαβε γιατί είχα πάρει καλό βαθμό στο μάθημα της Χειρουργικής. Εγώ πάλι πιστεύω ότι στάθηκα πολύ τυχερός. Την εποχή εκείνη, ο Κ. Τούντας είχε αναπτύξει ένα πειραματικό χειρουργείο, όπου δουλεύαμε σε μηχανικές καρδιές, σε μεταμοσχεύσεις, σε ό,τι μπορείτε να φανταστείτε. Θυμάμαι μια περίπτωση που είχαμε ανεβάσει μια αγγελάδα στο χειρουργικό τραπέζι και κάναμε πειράματα. Ήταν ένας πρωτοπόρος Χειρουργός που μας άνοιξε τα μάτια σε όλο το φάσμα της Χειρουργικής».

1966, Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ, Θεσσαλονίκη.

Ο διάσημος Καρδιοχειρουργός Albert Starr επισκέπτεται το Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ, έπειτα από πρόσκληση του Κ. Τούντα. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του πραγματοποιεί τις πρώτες βαλβιδικές αντικαταστάσεις στη Θεσσαλονίκη. «Ήταν από τις πρώτες βαλβιδικές επεμβάσεις που γίνονταν στην Ευρώπη, αν αναλογιστεί κανείς το γεγονός ότι ο Starr ήταν και ο πρώτος στον κόσμο που έκανε αντικαταστάσεις στην ανατομική τους θέση». Το νεαρό της ηλικίας του επιτυχημένου Αμερικανού Καρδιοχειρουργού –είναι μόλις 38 ετών– γοητεύει τον Χ. Λόλα. Δεν έχει άλλη επιλογή από το να αρχίσει να προετοιμάζει το ταξίδι του στην χώρα του ονείρου, για να κυνηγήσει το δικό του όνειρο ως μέλος της ομάδας του Albert Starr...

1969, 19 Δεκεμβρίου, Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών.

Η μεγάλη στιγμή είχε φτάσει. Με μια βαλίτσα, ένα παλτό και μια ομπρέλα στο χέρι –γιατί κάποιος του είχε πει πως στο Oregon έβρεχε πολύ– αποχαιρετά την μητέρα, την αδερφή και μερικούς φίλους που έχουν έρθει στο Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών. Γεμάτος προσδοκίες και με μια εθνική περηφάνια –ή ψευδαίσθηση;– που τον γέμιζε αυτοπεποίθηση. «Ως Έλληνας, είχα μια απίστευτη αυτοπεποίθηση ότι θα πετύχω στην Αμερική. Φυσικά και επρόκειτο περί ψευδαίσθησης, αλλά εμένα με βοήθησε. Πίστευα ότι αν γνωρίζει κανείς την ελληνική γλώσσα και αν έχει διαβάσει λίγο ιστορία, είναι επιστήμονας από τη γέννησή του. Όλοι οι αρχαίοι Έλληνες, ήταν σπουδαίοι επιστήμονες. Ήταν και γιατροί και γλύπτες και μηχανικοί και φιλόσοφοι και χίλια δυο πράγματα μαζί. Η πεποίθηση αυτή ήταν η κινητήριος δύναμη για μένα ώστε να καταφέρω να ανταπεξέλθω στα δεδομένα της Αμερικής».

Ο Χρ. Λόλας σε νεαρή ηλικία

Με την ομάδα μπάσκετ του Άρη Θεσσαλονίκης στο Πανελλήνιο Πρωτάθλημα στην Αθήνα (1961)

Κόρινθος, στο Κέντρο Εκπαίδευσης (1963). Χρ. Λόλας (1), Π. Σπύρου (2) και Δ. Δελέκης (3).

Στο «St. Vincent» Hospital, με συναδέλφους του στο προθάλαμο του χειρουργείου (1973)

Με τη σύζυγό του Κλώντια, τη μητέρα της Χέιτι και το μικρό της αδελφό Ιάσονα, στα χρόνια της Αμερικής

1969, 20 Δεκεμβρίου, Portland, ΗΠΑ.

Παραμονές Χριστουγέννων και το Portland είναι χιονισμένο. Ο Χ. Λόλας επισκέπτεται τον Albert Starr στο γραφείο του και του χαρίζει ένα μικρό άγαλμα της κεφαλής του Μ. Αλεξάνδρου. Δυο ημέρες μετά την άφιξη του στην Αμερική, ο Χ. Λόλας καλείται να πραγματοποιήσει την πρώτη του εφημερία ως chief resident του Νοσοκομείου «St. Vincent»...

1973, «Oregon Health Science University», ΗΠΑ.

Οι αρχικές δυσκολίες που σχετίζονταν με τη γλώσσα ανήκουν στο παρελθόν. Ο Χ. Λόλας έχει πια προσαρμοστεί πλήρως στον αμερικανικό τρόπο ζωής. Τις ώρες που δεν βρίσκεται στο χειρουργείο, τις περνά στο πειραματικό χειρουργείο της Ιατρικής Σχολής, όπου βελτιώνει τις γνώσεις του, κάνοντας αντικαταστάσεις βολβίδων με τη βοήθεια εξωσωματικής κυκλοφορίας πάνω σε πειραματόζωα. «Διανύοντας την περίοδο του chief resident της Γενικής Χειρουργικής στην Αμερική, κατανόησα δυο σημαντικά πράγματα. Το πρώτο, ότι αργά ή γρήγορα οι αδυναμίες ενός γιατρού αποκαλύπτονται και το δεύτερο, το ακριβώς αντίθετο, ότι δηλαδή οι γνώσεις και η εμπειρία του θριαμβεύουν αργά ή γρήγορα». Στα δυο χρόνια της ειδικότητάς του, αλλά και ως chief resident, ο Χ. Λόλας πραγματοποιεί ένα μεγάλο αριθμό χειρουργικών επεμβάσεων που καλύπτουν όλο το φάσμα των καρδιακών παθήσεων. Ο καιρός κυλάει –κουραστικά μεν, αλλά με μεγάλη συλλογή χειρουργικών εμπειριών...

1974, Ιούλιος, «St. Vincent» Hospital, Oregon, ΗΠΑ.

Η χώρα του ονείρου δεν επιφυλάσσει στον Χ. Λόλα μόνο επαγγελματικές επιτυχίες, αλλά και εκπλήξεις που μέλλει να του αλλάξουν τη ζωή... Στην Ιατρική Σχολή του Oregon γνωρίζει τη σύντροφό της ζωής του, Claudia, την οποία παντρεύεται σχεδόν αμέσως. Κατά τη διάρκεια του γαμήλιου ταξιδιού τους, η τύχη παίζει ένα παράξενο παιχνίδι. «Είχα μόλις δώσει εξετάσεις για να λάβω άδεια ασκήσεως επαγγέλματος, ώστε να μπορώ να αρχίσω private practice, τις οποίες και τελικά πέρασα, υπαγράφοντας ένα συμπληρωματικό συμβόλαιο για 6 μήνες, με την ομάδα του Α. Starr στο Νοσοκομείο «St. Vincent». Είμαστε γαμήλιο ταξίδι με την Claudia, όταν με κάλεσαν για να μου ανακοινώσουν πως ο Starr έπρεπε να υποβληθεί σε εγχείρηση ByPass, λόγω στεφανιαίας νόσου. Φυσικά και επείστρεψα άμεσα για να βοηθήσω στην εγχείρηση, η οποία πήγε πολύ καλά. Δεν ήταν μοιραία;». Μοιραία ήταν και η απόφαση που έπρεπε να παρθεί, καθώς το εξαμηνιαίο συμβόλαιο έφτανε στο τέλος του... Θα γύριζε ή όχι στην Ελλάδα; «Σκέφτηκα πως αν δεν είχα γύρω μου τους δικούς μου ανθρώπους, τους ανθρώπους που με βοήθησαν να εξελιχθώ, η επιτυχία δεν θα ωφελούσε σε τίποτα. Σπούδασα γιατί η μητέρα μου με φρόντισε. Δεν δούλεψα για να γίνω γιατρός. Είχα μια αδερφή που δεν κινήγησε τα δικά της όνειρα, για να κάνω τα δικά μου πραγματικότητα. Εάν λοιπόν οι δικοί μου άνθρωποι δεν ήταν ικανοποιημένοι, τι λόγο είχα να μείνω στην Αμερική, για να κάνω λεφτά;».

1974, «Αρεταίειο» Νοσοκομείο Αθήνα.

Ο Καθηγητής Κ. Τούντας διαδραματίζει για ακόμη μια φορά καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της πορείας του Χ. Λόλα. Τον καλεί στο «Αρεταίειο» Νοσοκομείο, όπου και προσλαμβάνεται ως Επιμελητής, επικεφαλής και υπεύθυνος της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής. «Ο Κ. Τούντας είχε αναλάβει τη Διεύθυνση της Β' Χειρουργικής Κλινικής, έχοντας φέρει μαζί του ένα επιτελείο ανθρώπων που είχα γνωρίσει από τα χρόνια της Θεσσαλονίκης. Κάπως έτσι, οι παλιοί δάσκαλοι έγιναν συνεργάτες και φίλοι. Βρήκα ένα οικείο περιβάλλον και αυτό με βοήθησε πολύ. Ήμασταν τότε η τρίτη μονάδα που ξεκινάγε Καρδιοχειρουργική, εκτός από το «Ιπποκράτειο» και τον «Ευαγγελισμό». Μέχρι και την ίδρυση του ΕΣΥ, οι τρεις αυτές μονάδες πραγματοποιούσαν περί τις 2-3 επεμβάσεις εβδομαδιαίως. Εμείς καλύπταμε όλο το φάσμα της Καρδιοχειρουργικής –από μικρά παιδιά μέχρι ενήλικες. Δεν πειραματιζόμουν πια. Είχα γνώσεις και εμπειρίες». Στα χρόνια που έρχονται η ομάδα του Χ. Λόλα αυξάνεται, πραγματοποιώντας περί τις 100 επεμβάσεις ετησίως που καλύπτουν όλο το φάσμα της Καρδιοχειρουργικής. «Ξεκίνησα με τους Η. Καραπιστόλη και Χρ. Παφίτη –μετά ήρθε και ο Ι. Στήνιος. Ήταν δύσκολες οι συνθήκες εργασίας. Αν με ρωτήσετε, τώρα κατανοώ πόσο κουραστικό και επικίνδυνο ήταν αυτό που κάναμε. Παρόλα αυτά, η θνητότητα δεν ήταν μεγάλη –κοντά στα διεθνή πλαίσια».

1985, Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», Αθήνα.

Η ίδρυση του Ε.Σ.Υ. θα σημάδωνε και την κατάργηση της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του «Αρεταίειου» Νοσοκομείου. Ο Χ. Λόλας αναζητεί νέα «στέγη», την οποία και βρίσκει στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», ως Διευθυντής της Β' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής. «Υπέβαλλα τα χατιά μου για τον «Ευαγγελισμό» γιατί η υποδομή ήταν καλή. Ο Γ. Τόλης είχε οργανώσει ένα αξιοπρεπέστατο τμήμα. Βρέθηκα, λοιπόν, μαζί με τον Φ. Παναγόπουλο εκεί. Για ένα διάστημα, ήμασταν δυο κλινικές, μετά, κατόπιν δικής μου παρέμβασης και της αποχώρησης του Φ. Παναγόπουλου, γίναμε μια. Πίστευα ότι σε μια μεγάλη κλινική, η απόδοση είναι καλύτερη, καθώς και η εκπαίδευση των νέων Καρδιοχειρουργών. Καλύτερη συνεργασία, περισσότερες επεμβάσεις, περισσότερες εργασίες, μεγαλύτερη εμπειρία. Η κλινική λειτούργησε έτσι για περίπου δυο χρόνια και μετά διασπάστηκε και πάλι, υπό την πίεση πολιτικών «παρεμβάσεων», που είναι αναπόφευκτες ακόμη και στο χώρο μας. Ακόμη και σήμερα πιστεύω πως η διάσπαση αυτή ήταν μεγάλο λάθος».

Το ένα και μοναδικό χειρουργικό τραπέζι που έχει αρχικά στη διάθεσή του ο Χ. Λόλας δεν εξυπηρετεί απλά περιστατικά, παρά δέχεται την πίεση που προκαλεί το γεγονός ότι το νοσοκομείο εφημερεύει καθημερινά. «Χειρουργούσαμε καθημερινά και τα Σαββατοκύριακα. Πραγματοποιούσαμε κατά βάση δυο επεμβάσεις την ημέρα, έχοντας 4-5 κρεβάτια στη ΜΕΘ. Κατά τη γνώμη μου, στο νοσοκομείο δεν δόθηκε ποτέ ιδιαίτερη σημασία στο να υποστηριχτεί η Καρδιοχειρουργική Κλινική. Έτσι, οδηγηθήκαμε στη δημιουργία ιδιωτικής Καρδιοχειρουργικής».

Οι ελλείψεις και τα προβλήματα, καθώς και η σωματική και ψυχολογική καταπόνηση που αυτά προκαλούν, δεν φαίνεται να επηρεάζουν τον Χ. Λόλα. Άλλωστε, η πιο δυνατή στιγμή της καριέρας του έφτανε...

Με μέλη της ευρωπαϊκής επιτροπής
οργάνωσης αγώνων golf

Στο σπίτι του, στου Παπάγου (2010)

1990, 15^η Αυγούστου, Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», Αθήνα.

Έχουν περάσει μόλις τέσσερις μήνες από την πρώτη μεταμόσχευση καρδιάς στην Ελλάδα, από τον Γεώργιο Τόλη, στο Ιδιωτικό Θεραπευτήριο «Υγεία». Η επέμβαση –αν και ανεπιτυχής– δημιουργεί τις προϋποθέσεις στην ελληνική κοινωνία να δεχτεί θετικά την όποια νέα σχετική προσπάθεια. Και αυτή η στιγμή δεν αργεί...

Είναι νύχτα της 15^{ης} Αυγούστου, όταν ο Χρήστος Λόλας ενημερώνεται για την ύπαρξη υποψήφιου δότη στη ΜΕΘ, οι συγγενείς του οποίου έχουν ήδη δώσει την συγκατάθεσή τους για τη λήψη οργάνων. Ο Ιωάννης Νανάς είναι ο άνθρωπος που θα επιφορτιστεί με την εύρεση κατάλληλου λήπτη. Και το καταφέρνει.

Οι όποιες αντιστάσεις κόμπτονται και η επέμβαση ξεκινά...

«Υπήρχε μια αδικαιολόγητη θα έλεγε κανείς αντίδραση από την προϊσταμένη του χειρουργείου. Προφανώς δεν πίστευε ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να γίνει και έπρεπε να της μιλήσω πολύ αυστηρά για να προχωρήσουμε. Τελικά, η καρδιακή μεταμόσχευση έγινε χωρίς κανένα απολύτως πρόβλημα. Σαν να είχαμε πραγματοποιήσει πολλές. Την επόμενη ημέρα ο ασθενής ήταν ζύπνιος και τη μεθεπόμενη αποσωληνωμένος. Μάλιστα, συνέπεσε εκείνη την περίοδο να βρίσκεται στην Αθήνα ο C. Barnard, ο οποίος επισκέφτηκε τον ασθενή και επιβεβαίωσε την εξαιρετική του κατάσταση. Ήταν μια σημαντική στιγμή για μένα... Ακόμη τη θυμάμαι με ιδιαίτερη συγκίνηση...».

Με τον συνεργάτη Δ. Κάκκαβο και μεταμοσχευθέντες
ασθενείς του «Ευαγγελισμού»

Παγκόσμιο Καρδιοχειρουργικό
Συνέδριο, Κως.
Απονομή τιμητικής πλακέτας
για την προσφορά του
στην Καρδιοχειρουργική
(2008)

Εξώφυλλα βιβλίων που συνέγραψε
ο Χρ. Λόλας

1972-1985

228 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

2007, Δελφοί.

Ο «ομφαλός του κόσμου» φιλοξενεί τους Επτά Σοφούς της Καρδιοαγγειοχειρουργικής, σε ένα Συμπόσιο με συμβολικό χαρακτήρα. «Η καρδιά αποτελεί το σύμβολο της ζωής και της αγάπης που αρχίζει να χτυπά ακόμα και από τη μήτρα της μητέρας και χορεύει ρυθμικά για όλη μας τη ζωή». Με αυτά τα λόγια, ο εμπνευστής και οικοδεσπότης του Συμποσίου, Χρήστος Λόλας, καλωσορίζει στους Δελφούς τους επτά πλέον σπουδαίους Καρδιοχειρουργούς του κόσμου: Dr. Alain Carpentier, Dr. Denton Cooley, Dr. Adib Jatene, Dr. Donald Ross, Dr. Albert Starr, Dr. Juro Wada, και Sir Magdhi Yacoub. «Είναι ένας σπουδαίος θεσμός που πρέπει να αναβιώσει και το θεωρώ σημαντικό κομμάτι της ζωής μου. Γι' αυτό και φροντίζουμε να διοργανώσουμε και το 2ο Συμπόσιο. Αυτή τη φορά θα καλέσουμε πιθανότατα αστροφυσικούς και ανθρώπους του περιβάλλοντος»...

Δελφοί 2007.
Ο Χρ. Λόλας (πρώτος αριστερά) με τους «Επτά Σοφούς» της Καρδιοχειρουργικής. Κατά σειρά: Carpentier, Cooley, Jatene, Ross, Starr, Wada και Yacoub.
Στο μέσον, ο Δήμαρχος Δελφών

Με τον διάσημο καρδιοχειρουργό Denton Cooley

Σ. Πράπας και Χρ. Λόλας, πρεσβευτές της Ελληνικής Καρδιοχειρουργικής στο Ιράν (2008)

2010, Μάρτιος, Παπάγου, Αθήνα.

Ο Χρήστος Λόλας, έχοντας μόλις επιστρέψει από το καθιερωμένο του πια ραντεβού με τους φίλους για μια παρτίδα γκολφ, μιλά με ενθουσιασμό για τους νέους στόχους της ζωής του: την πνευματική αναγέννηση του Ολυμπιακού Ιδεώδους, τη συγγραφή ενός βιβλίου γύρω από το σύγχρονο Ιράν. Η συζήτηση για την διαδρομή του στην Ελληνική Καρδιοχειρουργική δεν είναι παρά μόνο η αφορμή για να ειπωθούν σαφά λόγια, από έναν άνθρωπο που δεν παύει λεπτό να παράγει ιδέες και να εμπνέεται μεγαλόπνοες στιγμές. Μιλά με πάθος και σύνεση, για τον έρωτά του με την Ιατρική, το γκολφ, τον αθλητισμό, τη ζωγραφική, αστειεύεται ευφυώς συγκρίνοντας τον σουρεαλισμό με τη σύγχρονη ιατρική «πραγματικότητα», εκφράζει ανησυχίες και αγωνίες για το μέλλον του ελληνισμού και της κοινωνίας. «Σε μια κοινωνία που παγκοσμιοποιείται, που οι θεσμοί έχουν χαλαρώσει, που η λέξη θρησκεία είναι απωθητική, τη λύση μπορεί να δώσει μόνο ο Ολυμπιασμός. Η σύλληψη των αρχαίων για τη δημιουργία των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν τρομακτική, διότι μέσα από αυτούς εκφράζονται ταυτόχρονα επιστήμες, θρησκείες, τέχνες. Η ιδέα των Ολυμπιακών Αγώνων είναι ευφυής, σκόνη και αν στις μέρες μας έχει «μολυνθεί». Στόχος μου είναι αυτή η ιδέα να αναγεννηθεί. Τι νόημα έχει άλλωστε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, αν δεν υπάρχει ένα γεγονός, μια γιορτή που θα συνδέει όλα τα μέλη της;». Στον σοφό άνθρωπο, υποστήριξε ο Δημόκριτος, η τύχη ρυθμίζει λίγα πράγματα. Τα σπουδαιότερα και κυριότερα τα έχει ρυθμίσει το λογικό και, σε όλη του την ζωή, τα ρυθμίζει και θα τα ρυθμίζει... «Είμαι τυχερός γιατί έζησα σε μια περίοδο που η Καρδιοχειρουργική αναπτύχθηκε ραγδαία. Από το 1964 μέχρι και σήμερα, έχω δει σχεδόν τα πάντα και είχα την τύχη να συναντήσω και σπουδαίους ανθρώπους. Στάθηκε επίσης τυχερός γιατί άσκησα το επάγγελμα του γιατρού σε χρόνια διαφορετικά από τα σημερινά. Σήμερα, το επάγγελμα του γιατρού υποφέρει. Υπάρχει ανταγωνισμός, τίθεται θέμα επιβίωσης. Εγώ δεν θα μπορούσα να λειτουργήσω έτσι. Ελπίζω στο μέλλον, η πολιτεία να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις ώστε οι γιατροί να ξαναγίνουν «λειτουργοί» και να πάψουν να είναι επαγγελματίες». Στη ζωή του Χρήστου Λόλα, του ανθρώπου που εκπαίδευσε περί του 28 Καρδιοχειρουργούς, οι οποίοι σήμερα πλαισιώνουν διάφορα ελληνικά νοσοκομεία, που «δάνεισε» τις χειρουργικές του γνώσεις σε συναδέλφους του εξωτερικού, που προσέδωσε έναν αέρα ευγένειας και ήθους στην Ελληνική Καρδιοχειρουργική, τίποτα δεν ήρθε τυχαία. Ακόμη και αν ο ίδιος μνημονεύει για όλα αυτά την καλή του τύχη...

Με την Ν. Χρηστίδη στο σπίτι του στα πλαίσια της συνέντευξης (2010)

Σταθμοί Ζωής...

1937

Γεννιέται στην Κοζάνη, όπου και έζησε τα παιδικά του χρόνια. Το 1944, η οικογένειά του μετακομίζει στην Κοζάνη και αργότερα, μετά το θάνατο του πατέρα του, το 1951, στη Θεσσαλονίκη, όπου αποφοιτά από το 5ο Γυμνάσιο Αρρένων..

1963

Αποφοιτά από την Ιατρική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ενώ την επόμενη χρονιά αποκτά το δίπλωμα E.C.F.M.G. (Educational Council for Foreign Medical Graduates) και ταυτόχρονα ολοκληρώνει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις.

1964-1968

Καταλαμβάνει τη θέση του τακτικού βοηθού στην Α΄ Χειρουργική Κλινική του Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου ΑΧΕΠΑ, με διευθυντή τον Καθηγητή Κ. Τούντα. Το 1968, αποκτά ειδικότητα Γενικής Χειρουργικής στο Αριστοτελείο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

1969

Ολοκληρώνει με άριστα τη διατριβή του με τίτλο «Ηλεκτρικοί βηματοδότες» και ορκίζεται Διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

1970-1974

Εργάζεται αρχικά ως International fellow στη Χειρουργική Θώρακος, Καρδιάς και Αγγείων στο «Oregon Health Science University» και στη συνέχεια στο «St. Vincent» Hospital, όπου εξιδεικεύεται στην Καρδιοχειρουργική.

1974

Παντρεύεται την Αμερικανίδα Claudia και αποκτά μαζί της ένα γιο, τον Θωμά.

1974

Ορίζεται Επιμελητής στην Β΄ Πανεπιστημιακή Χειρουργική Κλινική του «Αρεταίειου» Νοσοκομείου, η οποία λειτουργεί υπό τη Διεύθυνση του Καθηγητή Κ. Τούντα και Προϊστάμενος του Καρδιοχειρουργικού Τμήματος στα πλαίσια της Κλινικής.

1976

Διορίζεται Associated Professor – part time – στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Oregon, παράλληλα με τη θητεία του στο «Αρεταίειο»

1978

Ανακηρύσσεται Υψηλότερης χειρουργικής του Πανεπιστημίου Αθηνών

1980

Ορίζεται Διευθυντής του Καρδιοχειρουργικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών, στην Β΄ Χειρουργική Κλινική του «Αρεταίειου» Νοσοκομείου, θέση που διατηρεί μέχρι και την αποχώρησή του, το 1985.

1985-2004

Διευθυντής της Β΄ Καρδιοχειρουργικής Κλινικής και της Μονάδας Μεταμόσχευσης Καρδιάς και Πνευμόνων του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός».

2000-σήμερα

Σύμβουλος του Ιδιωτικού Θεραπευτηρίου «Υγεία».

▶ Αναμνηστικό των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας

▲ Με τη σύζυγό του Κλώντια (1997)

▲ Ι. Λαδάκης, Π. Σπύρου και Χρ. Λόλας με τους Μ. Doukakakis και Chr. Spyrou

▲ Με το γιο του Θωμά (1995)

▲ Στην Περσέπολη του Ιράν το 2012

▲ Απονομή τιμητικής πλακέτας στον αείμνηστο πρωθυπουργό Γ. Ράλλη στο Golf της Γλυφάδας (1998)

▲ Άψογα εκτελεσμένο Swing

1972-1985
230 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985
ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Γεώργιος Σανούδος

**Πειθαρχία & ήθος...
με στόχο την αποτελεσματικότητα**

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές του management, κάθε αρχηγός ομάδας κρίνεται χωρίς προθεσμίες –από την πρώτη στιγμή που αναλαμβάνει ευθύνες-, έχει στόχους και μαχητική αποφασιστικότητα, δεν σταματάει στη δυσφορία ή στην αμηχανία, δεν αποσυντονίζεται με την εκλογή ή την τοποθέτησή του σε αρχηγική θέση, δεν μειώνει την προσωπικότητα των συνεργατών του, ούτε καταστρατηγεί την πρωτοβουλία, επιδιώκει τη δημιουργία αρμονικών σχέσεων σεβασμού και εμπιστοσύνης μεταξύ των. Η επιδεξιότητα, οι γνώσεις, αλλά και το ηθικό υπόβαθρο της προσωπικότητας του Γεώργιου Σανούδου αποτέλεσαν τις τρεις συνιστώσες ώστε να εξασφαλιστεί το επιθυμητό αποτέλεσμα, που στην περίπτωση του δεν ήταν άλλο από την οργάνωση και Διεύθυνση ενός Καρδιοχειρουργικού Τμήματος από το σημείο μηδέν. Σύμφωνα με τον αρχαίο δραματουργό και φιλόσοφο Αισχύλο, «πειθαρχία γαρ εστί ευπραξίας μήτηρ». Ο Γεώργιος Σανούδος, χωρίς ίσως να το επιδιώξει, αποδείχθηκε ο πλέον πιστός οπαδός της.

Κείμενο: Νάνου Χρηστίδη

1940, Οία, Σαντορίνη.

Κάτω από το υποβλητικό τοπίο της καλντέρας, ένα ορφανό αγόρι ζει τα χρόνια της αθωότητας, που κάθε άλλο παρά «αθώα» είναι. Ο πατέρας έχει χαθεί στον πόλεμο, ενώ η μητέρα, επιφορτισμένη με την ανατροφή των παιδιών, αγωνιά για την επιβίωση και το μέλλον τους. Όλα και όλοι υπό το άγρυπνο βλέμμα του ιταλικού κατοχικού στρατού, τους ήχους των γερμανικών στούκας και των συμμαχικών καταδιωκτικών που σκίζουν τον ουρανό του Αιγαίου. Στον ίδιο ουρανό, που ο μικρός Γεώργιος Σανούδος ζωγραφίζει με χαρούμενα χρώματα, τα δικά του όνειρα...

1958, Νοσηλευτικό Ίδρυμα Μετοχικού Ταμείου Στρατού, Αθήνα.

Οι μήνες από τους τραυματισμένους πολεμιστές του έπους του '40, που ξεφορτώνονταν από τα πλοία στο λιμάνι του Πειραιά, είναι ακόμη νωπές στο μυαλό του τριτοετή φοιτητή της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιου Σανούδου. Ένας μόνο τρόπος υπάρχει για να μπορέσουν αυτές οι μήνες να γλυκάνουν και να απαλύνουν τον πόνο στην ψυχή του. Να καταφέρει όσο το δυνατό πιο γρήγορα να απαλύνει τον σωματικό πόνο των ασθενών του. «Πάντα κυνηγούσα το χρόνο. Έτρεχα πίσω του. Έτσι βρέθηκα εκείνο το καλοκαίρι του '58, μετά από παρότρυνση του ιδρυτή του Ν.Ι.Μ.Τ.Σ., Γιάγκου Κυριακού, να παρακολουθώ χειρουργικές επεμβάσεις στην Γενική Χειρουργική. Τρέχοντας πίσω από το χρόνο, βρέθηκα πάλι, πολύ γρήγορα, να συμμετέχω στο Πειραματικό Χειρουργείο του νοσοκομείου, παρακολουθώντας την προσπάθεια των Γενικών Χειρουργών να ανακαλύψουν βαθιά κρυμμένα μυστικά της καρδιάς. Αν και επικίνδυνη «πυροβασία», γεγονός είναι ότι η ελληνική Καρδιοχειρουργική έκανε τα πρώτα της δειλά βήματα από Γενικούς Χειρουργούς. Στο Ν.Ι.Μ.Τ.Σ., ο Υφηγητής Γ. Ρωσσώνης μόλις είχε επιστρέψει από τις σπουδές του στην Αμερική και έγινε το κέντρο του μικρόκοσμού μας, γιατί ήταν γεμάτος εμπειρίες που κανένας μας μέσα του δεν είχε. Εγώ είχα επιφορτιστεί με την προετοιμασία των πειραματόζωνων και το χειρισμό της καρδιοπνευμονικής συσκευής».

1964, Κλινική Γενικής Χειρουργικής, Νοσηλευτικό Ίδρυμα Μετοχικού Ταμείου Στρατού, Αθήνα.

Οι στρατιωτικές υποχρεώσεις κρατούν τον Γεώργιο Σανούδο μακριά από τις χειρουργικές αίθουσες για 15 ολόκληρους μήνες. Φθινόπωρο του 1964, με το χαρτί της απόλυσης στο χέρι του, επιστρέφει στο Ν.Ι.Μ.Τ.Σ., για να υπογράψει το διορισμό του, ως εσωτερικός βοηθός στη Β' Χειρουργική Κλινική, υπό τον Καθηγητή Γ. Ρωσσώνη. «Το όνειρο της Καρδιοχειρουργικής είχε πια τελειώσει για τον Γ. Ρωσσώνη, όπως και για άλλες ομάδες νοσοκομείων της Αθήνας, που πειραματίστηκαν αναλόγως. Είχε γίνει φανερό ότι δεν αρκεί η προσπάθεια. Απαιτούνταν ολοκληρωτική αφοσίωση, συστηματική εκπαίδευση και μεθοδική οργάνωση. Είχε έλθει η ώρα της Καρδιο-Αγγειακής Χειρουργικής σαν κύριας ενασχόλησης, άρα και εξειδίκευσης». Με σχεδόν στρατιωτική πειθαρχία και ένα ασίγηστο ένστικτο που κραύγαζε πως η ζωή θα του δείξει το δρόμο που πρέπει να ακολουθήσει, ο Γεώργιος Σανούδος περιμένει υπομονετικά έναν οίωνό... Και δεν αργεί να έρθει...

1967, Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Houston, Texas, Η.Π.Α..

Ένας στρατηγός της Χωροφυλακής βρίσκεται με υπερμέγεθες ανεύρυσμα να ταξιδεύει εσπευσμένα για να χειρουργηθεί στο Houston, καθώς οι Χειρουργοί που τον εξέτασαν έβλεπαν ένα τέτοιο ενδεχόμενο ως το πλέον ελπιδοφόρο για την πορεία της υγείας του. Διακομιστής συνοδός του στρατηγού δεν είναι άλλος από τον Γεώργιο Σανούδο. Στο Houston, ο Έλληνας ασθενής χειρουργείται από τον «πατέρα» της Καρδιοχειρουργικής, Denton Cooley, ο οποίος μεσουρανεί στο παγκόσμιο στερέωμα με τις τολμηρές και πρωτοποριακές του επεμβάσεις.

Ο Γεώργιος Σανούδος με συναδέλφους του στο "New York University Hospital" των Η.Π.Α.

▲ Ο Γ. Σανούδος, υποδεχόμενος έναν από τους πολλούς διάσημους συναδέλφους που κατά καιρούς μετακαλούσε για συνεργασία στο «N.I.M.T.Σ.»

▲ Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής Καρδιάς, Θώρακος και Αγγείων (1995)

1967, New York University Hospital, Νέα Υόρκη, Η.Π.Α..

Σε διάστημα μόλις κάποιων ημερών, ένας δεύτερος οιωνός κάνει την εμφάνισή του. Στο ταξίδι της επιστροφής, ο στρατηγός της Χωροφυλακής παθαίνει σπητικό shock, με αποτέλεσμα το αεροπλάνο να προσγειώνεται εσπευσμένα στη Νέα Υόρκη. Στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο της πόλης, ο Γ. Σανούδος γνωρίζει τον άνδρα που θα στιγματίσει την επαγγελματική του πορεία. Τον μέντορά του Roy Clauss. «Περνούσα περί τις 12 ώρες την ημέρα στο χειρουργείο, παρακολουθώντας όλα τα θαυμαστά που είχα διαβάσει, αλλά δεν πίστευα πως πραγματικά θα δω ζωντανά. Ήμουν μονίμως σκαρφαλωμένος στη ράχη κάποιου από τις διασημότητες της εποχής, που εκτελούσαν χειρουργικές επεμβάσεις Γενικής Χειρουργικής, Αγγειοχειρουργικής, Θωρακοχειρουργικής και Καρδιοχειρουργικής». Το αεροπλάνο που επιστρέφει στην Ελλάδα μετά από 15 περίπου ημέρες, μεταφέρει δύο υπέροχα «δώρα». Το απρόσμενο δώρο της ζωής για το στρατηγό και την υποτροφία της ετήσιας άσκησης στην Αγγειοχειρουργική δίπλα στον R. Clauss για τον Γεώργιο Σανούδο...

Παραμονή Πρωτοχρονιάς 1968, «Bellevue» Hospital, Νέα Υόρκη, Η.Π.Α..

Η χιονισμένη Νέα Υόρκη υποδέχεται τον Γεώργιο Σανούδο, λίγο πριν την αλλαγή του χρόνου. «Η υποτροφία μου ξεκινάγε το καλοκαίρι της επόμενης χρονιάς, αλλά πλημμυρισμένος από ένα διακαή πόθο να συλλέξω εμπειρίες και γνώσεις, έτρεξα από το αεροδρόμιο κατευθείαν στο νοσοκομείο για να συναντήσω τον R. Clauss.

Το ίδιο βράδυ, βρέθηκα στο χειρουργείο μαζί του για να αποκαταστήσουμε ένα θωρακοκοιλιακό ανεύρυσμα. Ήταν η πρώτη αξέχαστη εμπειρία». Την οποία ακολουθούν κι άλλες. Τη χρονιά που μπαίνει, ο Γ. Σανούδος ασχολείται σχεδόν αποκλειστικά με την χειρουργική των αρτηριών, συμμετέχοντας ως εσωτερικός βοηθός σε όλη τη σχετική δραστηριότητα της Θωρακο-Καρδιο-Αγγειοχειρουργικής Κλινικής. «Δεν είχε αρχίσει ο τυπικός διαχωρισμός των ειδικοτήτων της Θωρακο-Καρδιο-Αγγειοχειρουργικής. Ο επικεφαλής F.C. Spencer και οι συνεργάτες του R. Clauss, G. Reed, A. Boyd, A. Imparato εκτελούσαν το σύνολο των επεμβάσεων στα τρία Νοσοκομεία του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης -NYU Hospital, «Bellevue», VA Hospital-, ακολουθώντας τις προσωπικές τους επιλογές σ' ένα συγκρότημα 2.500 κλινών...».

Ιούλιος 1969, New York University Hospital, Νέα Υόρκη, Η.Π.Α..

Συνειδητοποιώντας πως οι οιωνοί ήταν καλοί και έχοντας εκπληρώσει ένα φοιτητικό του όνειρο να επισκεφθεί τη Βοστώνη ο Γ. Σανούδος επιστρέφει στη Νέα Υόρκη για να ενταχθεί στο επίσημο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Καρδιο-Θωρακικής Χειρουργικής. «Ήμουν γεμάτος ενθουσιασμό. Μόλις είχα γυρίσει από τη Βοστώνη, όπου παρακολούθησα ένα εβδομήντο πρόγραμμα στην ιστορική «Lahey Clinic» και συνεργάστηκα με μερικούς από τους πρωτοπόρους της Θωρακικής & Αγγειακής Χειρουργικής. Τον ενθουσιασμό μου έκοψε η είδηση πως για τη θέση στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Θωρακο-Καρδιοχειρουργικής στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, είχαμε καταθέσει υποψηφιότητα 22 άτομα, από τα οποία οι 18 ήταν Αμερικανοί. Κι όμως. Η ασιοκρατία και η καθαρότητα με την οποία γίνονταν η επιλογή, οδήγησε μόλις δυο Αμερικανούς, έναν Ιάπωνα και εμένα στο να ενταχθούμε στο δυναμικό της Κλινικής, ως residents».

Το πρόγραμμα κάθε άλλο παρά εύκολο μπορεί να χαρακτηριστεί. Σε σημείο μάλιστα, που οι ειδικευόμενοι να μετρούν την επίδοσή τους στο πρόγραμμα εργασίων από την απώλεια του βάρους τους ανά τρίμηνο, όταν και αλλάζουν ομάδα εργασίας και προϊστάμενο. Αλλά οι στιγμές που ζει, αξίζουν κάθε θυσία. «Ύστερα από κάποιες αναβολές αποφασίστηκε να προχωρήσουμε στην πρώτη στον κόσμο αναστόμωση της έσω μαστικής αρτηρίας προς την πρόσθια κατιούσα στεφανιαία αρτηρία. Χειρουργός ήταν ο G. Green και σύμφωνο με τη δική του τεχνική έπρεπε να παρασκευασθεί η αρτηρία με απογύμνωση από κάθε άλλο στοιχείο, όπως συνόδες, φλέβες, λίπος, περιτονίες κ.λπ.. Είχαμε συμπληρώσει 18 ώρες στο χειρουργείο, όταν κατευθυνθήκαμε στην έξοδο. Ήταν μια ιστορική εγχείρηση, αφού στην πορεία των χρόνων, αποδείχθηκε πως η μαστική αρτηρία είναι το καλύτερο μόσχευμα στην εγχειρητική αντιμετώπιση της συχνότερης νόσου της καρδιάς, της στεφανιαίας νόσου. Φυσικά, οι τεχνικές έχουν γίνει απλούστερες και συντομότερες από τότε, η επέμβαση όμως παραμένει πάντα μέτρο σύγκρισης».

Ο τίτλος του «Instructor in Surgery» έρχεται σαν δώρο που ποτέ ο ίδιος δεν ζήτησε. «Στα τέλη του 1969, έλαβα μια επιστολή με την οποία αποκτούσα αυτό τον τίτλο. Δεν είχε προηγηθεί καμία ειδοποίηση, ούτε αίτημα δικό μου. Ασυνείδητα έκανα τη σύγκριση με τα όσα συνέβαιναν στην πατρίδα...». Με την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής του, ο Γ. Σανούδος λαμβάνει ακόμη ένα «δώρο». Μια θέση στο New York «Medical College», με την ευθύνη του εκπαιδευτικού προγράμματος Καρδιαγγειακής Χειρουργικής και με τον τίτλο του Assistant Professor. «Το Πανεπιστημιακό συγκρότημα περιελάμβανε τα Νοσοκομεία «Flower», «Fifth Avenue» και «Metropolitan», στην καρδιά του Harlem. Την εμπειρία μου από το τελευταίο, θα τη χαρακτηρίζα πολύτιμη, όσον αφορά στην αντιμετώπιση του καρδιαγγειακού τραύματος, αλλά και για την ιδιαίτερη αίσθηση που προκαλεί η διάχυτη απειλή της βίας και ο ευτελισμός της ζωής, που παρέχει την αίσθηση ότι συμμετέχεις σε πολεμική ταινία του σήμερα».

► Απονομή τιμητικής πλακέτας σε έναν εκ των επίσημων προσκεκλημένων του πρώτου Πανελληνίου Συνεδρίου Καρδιάς, Θώρακος και Αγγείων

ΣΑΝΟΥΔΟΣ Γ., ΤΣΑΓΑΝΟΣ Ν., ΧΑΡΙΤΟΣ Χ., ΤΣΑΚΩΝΑΣ Π., ΤΑΒΕΡΝΑΡΑΚΗ Α., ΣΑΛΟΝΙΚΙΔΗΣ Ν.: Προφύλαξη του μυοκαρδίου με καρδιοπληγνικό διάλυμα. Ελλ. Καρδ. Επιθ. 1982. 23:161-165

▲ Ο Γ. Σανούδος υπήρξε πρωτοπόρος στην εφαρμογή των όποιων νεότερων τεχνικών και τεχνολογιών της εποχής του, σε πεδία όπως η χειρουργική των στεφανιαίων, η προστασία του μυοκαρδίου, η μείωση της μετεγχειρητικής αιμορραγίας και άλλων πεδίων

▲ Ο Γ. Σανούδος, πρώτος Πρόεδρος της Εταιρείας Καρδιάς, Θώρακος και Αγγείων και οργανωτής του πρώτου συνεδρίου της

1972, Ν.Ι.Μ.Τ.Σ., Αθήνα.

Όσο σπουδαίες και αν είναι οι εμπειρίες που ζει στο εξωτερικό, όσο μεγαλειώδεις και αν είναι οι στιγμές στις χειρουργικές αίθουσες, η ηθική του Γ. Σανούδου, του «επιβάλλει» την επιστροφή του στην Ελλάδα. Ιανουάριο του 1972, ο Γ. Σανούδος αναλαμβάνει επίσημα Διευθυντής της Κλινικής Χειρουργικής Καρδιάς-Θώρακος-Αγγείων του Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.. «Είχα δεσμευτεί ηθικά να οργανώσω μια Καρδιο-Αγγειοχειρουργική Κλινική στο Ν.Ι.Μ.Τ.Σ., όπου ξεκίνησα. Τα προβλήματα ήταν αρκετά και η σύγκριση με τις Μονάδες της Αμερικής στενάχωρη. Έπρεπε να συγκεντρώσω όλα τα αποθέματα που είχα μέσα μου για να στήσω κάτι από το μηδέν.

Η γνώση του περιβάλλοντος και η επίγνωση των ελλείψεων γνώσης, τεχνολογίας και κονδυλίων, για τον αναγκαίο εξοπλισμό, αποτελούσαν μέρος μόνο των προκλήσεων που με περίμεναν». Μια δωρεά της Αρχιεπισκοπής προς το Ίδρυμα δίνει τη λύση και παράλληλα το εναρκτήριο λάκτισμα για να αρχίσει το «στάσιμο» της κλινικής. Με

τα χρήματα αυτά αγοράζεται η καρδιοπνευμονική συσκευή, ενώ καλύπτονται και τα έξοδα του ταξιδιού για δύο νοσηλεύτριες ώστε να εκπαιδευτούν στο χειρισμό της συσκευής και τη λειτουργία της Μονάδας Εντατικής Θεραπείας. «Η επιλογή είχε γίνει με την αρχή της αρχαιότητας και των κοινωνικών κριτηρίων. Δεν γνώριζαν καθόλου Αγγλικά και ένιωθαν πανικό σε έναν ξένο τόπο. Η ολοκληρωτική συμπάθειά μου λίγο βοηθούσε. Έπρεπε να κάνω ο ίδιος τον συνοδό τους από και προς το νοσοκομείο και συγχρόνως το μεταφραστή στη διαδικασία εκπαίδευσης. Το χρονικό της περιπέτειας της Καρδιοχειρουργικής στο Ν.Ι.Μ.Τ.Σ. είχε ξεκινήσει και προωρινόζετο ενδιαφέρον». Όσο δύσκολος και αν είναι ο στόχος για την οργάνωση της νέας κλινικής, άλλο τόσο ο Γ. Σανούδος «εξιδάρεται» από αυτόν. «Οι δυσκολίες πάμπολλες. Ο φόβος απέναντι στο άγνωστο, την προκατάληψη από τις αποτυχίες της δεκαετίας του '60, τα θιγόμενα συμφέροντα. Ο όγκος εργασίας αυξάνονταν για κάποια από τα μέλη του προσωπικού, η προσπάθεια καθησυχασμού και μεταστροφής του κλίματος καθυστερούσε. Εγώ είχα συμφωνήσει, όμως, με τον R. Clausz ότι θα ξεκινούσαμε το καλοκαίρι του 1972 και έπρεπε να τηρήσω την συμφωνία». Και την τηρήσε. Τον Ιούνιο του 1972, ο Γ. Σανούδος γιορτάζει την έναρξη της Κλινικής Χειρουργικής Καρδιάς-Θώρακος-Αγγείων στο Ν.Ι.Μ.Τ.Σ., πραγματοποιώντας με τον R. Clausz τις δέκα πρώτες επεμβάσεις, με άριστη έκβαση.

Ο Γ. Σανούδης στην εναρκτήρια ομιλία του ως Πρόεδρος του Α' Πανελληνίου Συνεδρίου της Εταιρείας το 1985

1985, Καρδιοχειρουργική Κλινική, «Ιπποκράτειο» Νοσοκομείο, Αθήνα.

Η ηγεσία του Υπουργείου Υγείας, στα πλαίσια αναδιάρθρωσης του Εθνικού Συστήματος Υγείας, αποφασίζει την κατάργηση της Κλινικής Καρδιάς, Θώρακος και Αγγείων του Ν.Ι.Μ.Τ.Σ..

Ο Γ. Σανούδης αναζητά νέα «στέγη», σε κάποιο από τα Δημόσια νοσοκομεία της πρωτεύουσας. Η αίτησή του γίνεται δεκτή στο «Ιπποκράτειο» Νοσοκομείο. Η «απιστία» του, όμως, προς το Ν.Ι.Μ.Τ.Σ. δεν διαρκεί περισσότερο από 3 μήνες. Η ηγεσία του Υπουργείου Υγείας ανακαλεί την πρώτη απόφασή της και ζητά από τον Γ. Σανούδο να επιστρέψει στην Διεύθυνση της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του νοσοκομείου. «Στην αρχή, για να μην πω ψέματα, δεν συμφώνησα. Αλλά όποιος γνώριζε τον Γ. Γεννηματά θα ξέρει πως κανείς δεν μπορούσε να του αντισταθεί.

Έτσι, λοιπόν, επιστρέφω στο Ν.Ι.Μ.Τ.Σ., έχοντας πια δίπλα μου και ειδικευμένους, τους Μιχαλόπουλο, Σέσα, Καλημέρη, Χαρίτο και Παπανικολάου».

1995, Ξενοδοχείο «Divani Caravel», Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής Θώρακος, Καρδιάς & Αγγείων.

Για πρώτη φορά στην ιστορία της Ελληνικής Καρδιοχειρουργικής, η κοινότητα Ελλήνων Χειρουργών Θώρακος, Καρδιάς & Αγγείων «γιορτάζει» το Α' Πανελλήνιο Συνέδριό της. Πρόεδρος και «ψυχή» του Συνεδρίου, ο Γεώργιος Σανούδης, ο οποίος σημειώνει στο σχετικό του χαιρετισμό: «Αποτελεί ευτυχές γεγονός ότι, η αλματώδης ανάπτυξη της Θωρακικής και Καρδιαγγειακής Χειρουργικής στην πατρίδα μας παρακολουθεί την έξαρση της νόσου και επιτρέπει την αισιόδοξη πρόβλεψη πως από κοινού με την εξέλιξη των μεθόδων έγκαιρης διάγνωσης, την συντηρητική αγωγή και κυρίως την πρόληψη, σύντομα θα αρχίσει η καθοδική πορεία της νοσηρότητας, όπως συμβαίνει αλλού. Σε αυτή την πρώτη Πανελλήνια εκδήλωση της Εταιρείας αναδεικνύεται η συντελεσθείσα πρόοδος, που αποφασιστικά ανέστειλε το κύμα φυγής των ασθενών μας προς το εξωτερικό, προσέφερε την ελπίδα και την αυτοπεποίθηση στον Έλληνα ασθενή και βοήθησε την εθνική οικονομία».

Απρίλιος 2010, Αμπελόκηποι, Αθήνα.

Καθισμένος πίσω από το γραφείο του, περιτριγυρισμένος από φωτογραφίες των «δασκάλων» του που φέρουν προσωπικές αφιερώσεις, ο Γεώργιος Σανούδης αναμνησεί αναμνήσεις και περιγράφει γεγονότα χωρίς καμία δόση υπερβολής ή ανάγκης για επιβεβαίωση. Το αριστοκρατικό του παράστημα, ο ποιητικός του λόγος και η ευγενική του συμπεριφορά δεν μπορεί παρά να οδηγήσουν σε συνειρμούς για κάποια πιθανή συγγένεια του με τον Βενετό σταυροφόρο, Μάρκο Σανούδο, ο οποίος ίδρυσε το Δουκάτο του Αιγαίου. Όμως εκείνος δεν φαίνεται πρόθυμος να λάβει μέρος σε μια τέτοια συζήτηση. Χαμηλώνει το βλέμμα και επικεντρώνει το λόγο σε αυτό που γνωρίζει καλά. «Όλα αυτά τα χρόνια, μέσα από τη διασταύρωση γνώσεων, την επαφή με ποικίλους ανθρώπινους χαρακτήρες που προσέγγιζαν διαφορετικά το ιατρικό πρόβλημα, ωρίμασα πολύ πιο γρήγορα. Ο καμής ο δικός μου ήταν, ότι τελειώνοντας την εκπαίδευσή μου στην Αμερική, είχα δεσμευτεί να γυρίσω στο Ν.Ι.Μ.Τ.Σ., γνωρίζοντας πως το εν λόγω νοσοκομείο δεν ήταν ένας ανοιχτός ακαδημαϊκός χώρος και ούτε η κλινική είχε υποδομή για να «πατήσω» και να προχωρήσω. Κλήθηκαν λοιπόν να ξεπεράσω φοβίες, να αναπτύξω άμυνες και ικανότητες που δεν γνώριζα πως υπήρχαν. Όπως αποδείχθηκε βέβαια, αυτή ήταν και η πιο ενδιαφέρουσα φάση της «Οδύσσειας» της ζωής μου. Και αυτό γιατί ζωή σημαίνει ποικιλία εμπειριών. Εάν ο Καρδιοχειρουργός δεν μπορεί να αντιμετωπίζει την δυσκολία σαν πρόκληση και σαν ευκαιρία, νομίζω ότι δεν πρέπει ποτέ να ξεκινά να κάνει αυτή τη δουλειά...».

Ο ποιητής, έλεγε ο Γιάννης Ρίτσος, είναι ο αιώνια απαρνηγόρτος παρηγορητής του κόσμου. Είναι εκείνος που θα καταφέρει να αδράξει με επιπλέον προοπτική τον κόσμο αυτόν που έτυχε να του προσφερθεί. Η «ποίηση» του Γεώργιου Σανούδου δίνει σε αυτό τον «μάταιο» ιατρικό κόσμο μια επιπλέον προοπτική. Την προοπτική του ποιείν ήθος...

Με την Νάνου Χρηστίδη στα πλαίσια της συνέντευξης

Σταθμοί Ζωής...

1937

Γεννιέται στον Πειραιά, αλλά ο πρόωρος θάνατος του πατέρα του οδηγεί την οικογένεια στην Σαντορίνη. Επιστρέφει στον Πειραιά για να ολοκληρώσει το βασικό κύκλο σπουδών του.

1955

Εισάγεται στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, από όπου και αποφοιτά το 1961. Κατά τα τελευταία τρία έτη σπουδών, εργάζεται ως άμισθος υποβοηθός στην Χειρουργική Κλινική του «Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.».

1962

Κατατάσσεται στο Πολεμικό Ναυτικό, όπου και λαμβάνει την τιμητική διάκριση του Επικούρου Σημαιοφόρου.

1967

Λαμβάνει τον τίτλο της ειδικότητας του Χειρουργού, ενώ τον ίδιο χρόνο αναχωρεί με υποτροφία του «Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.» για την Αμερική.

1968

Ξεκινά την μετεκπαίδευσή του στο Τμήμα Χειρουργικής Καρδιάς, Θώρακα & Αγγείων του Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου της Νέας Υόρκης. Τον Μάρτιο της ίδιας χρονιάς λαμβάνει το πτυχίο Ε.Σ.Μ.Ε., ενώ από τον Απρίλιο ασκεί καθήκοντα Επιμελητή του Τμήματος Περιφερικών Αγγείων.

1969

Αφού εργάζεται για ένα εξάμηνο ως πρώτος βοηθός στη Γενική Χειρουργική Κλινική της Κλινικής "Lahey" της Βοστώνης, ξεκινά την εκπαίδευσή του στη Χειρουργική Θώρακος, Καρδιάς & Αγγείων στα Νοσοκομεία του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης.

1971

Αναγορεύεται Υφηγητής στην Ιατρική Σχολή της Νέας Υόρκης. Την ίδια χρονιά, του απονέμεται το βραβείο Albert Levy, ως αναγνώριση της προσφοράς του στο Τμήμα Θεωρακικής & Καρδιαγγειακής Χειρουργικής της Ιατρικής Σχολής.

1972

Αναλαμβάνει την οργάνωση και Διεύθυνση του νεοσυσταθέντος Τμήματος Χειρουργικής Καρδιάς, Θώρακος & Αγγείων του «Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.». Την ίδια χρονιά, λαμβάνει τίτλο ειδικότητας της Χειρουργικής Θώρακος.

1980

Διοργανώνει με την ιδιότητα του Γενικού Γραμματέα, το XII World Congress of Angiology στην Αθήνα, το οποίο στέφεται με επιτυχία.

1992

Εκλέγεται «Εισερχόμενος» Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Καρδιάς, Θώρακος & Αγγείων.

1995

Διοργανώνει το Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Καρδιάς, Θώρακος & Αγγείων.

2004

Συνταξιοδοτείται από το «Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.» έχοντας συμπληρώσει 33 χρόνια ως Διευθυντής του Τμήματος Καρδιάς, Θώρακος & Αγγείων.

Επιστολή του τέως Πρωθυπουργού της χώρας Σπύρου Μαρκεζίνη προς τον φίλο του Γ. Σανούδο

Απονομή τιμητικής πλακέτας στη διάσημη Ελένη Γλύκαντζη-Αρβελέρ, επίσημη προσκεκλημένη στο Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο της Εταιρείας

Ανάδοχος σε βάπτισμα παιδιού προσφίλου του οικογένειας

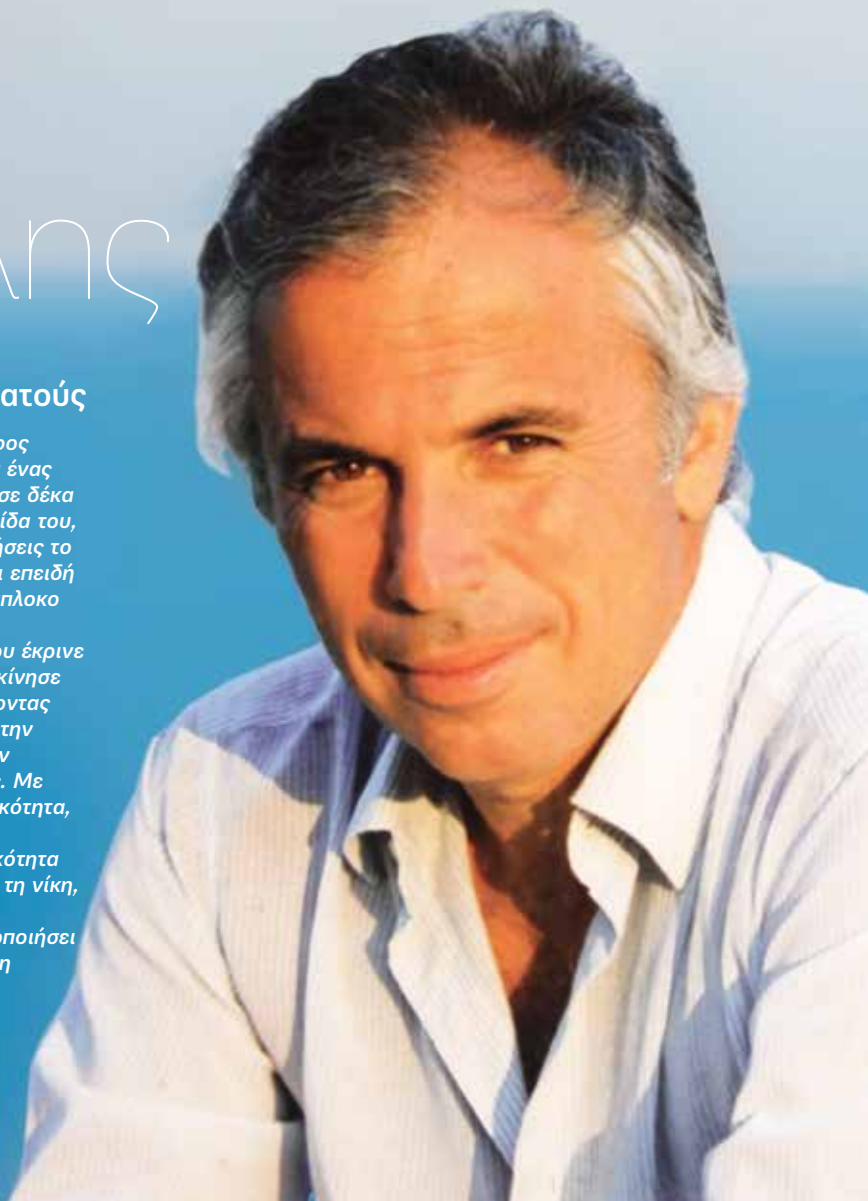
Από την εκδήλωση για τα 10 χρόνια της ΚΡΧ κλινικής του «Ερρίκος Ντυνάν». Απονομή τιμητικού παπύρου για το πολύπλευρο και σημαντικό έργο του Γ. Σανούδου

Άλκης Μιχάλης

**«Ρουα ματ»...
σε μια παρτίδα για δυνατούς**

Ο διάσημος σκακιστής και φιλόσοφος Emanuel Lasker δίδασκε πως όταν ένας μέτριος παίκτης αναζητά ανάμεσα σε δέκα κινήσεις για να συνεχίσει την παρτίδα του, ο μαιτρ θα ερευνά δυο ή τρεις κινήσεις το πολύ, απορρίπτοντας τις άλλες. Και επειδή θεωρούσε πως το σκάκι ήταν πολύπλοκο για τον άνθρωπο, η έννοια της αποτελεσματικότητας ήταν αυτή που έκρινε και το νικητή. Ο Άλκης Μιχάλης ξεκίνησε την «παρτίδα» με λευκά πιόνια, έχοντας δηλαδή τη δυνατότητα να επιλέξει την πρώτη του κίνηση, γεγονός που τον κατέστησε εξαρχής σε θέση ισχύος. Με συμμάχους την ευφυΐα, την μεθοδικότητα, την πειθαρχία, την αφοσίωση στην λεπτομέρεια και την αποτελεσματικότητα και με ένα ανυπέρβλητο πάθος για τη νίκη, κατάφερε, ως μαιτρ του είδους, με σπουδαίες «κινήσεις» να πραγματοποιήσει ένα αδιαφιλονίκητο «ρουα ματ» στη «σκακιέρα» της Ελληνικής Καρδιοχειρουργικής.

Κείμενο: Νάνου Χρησιτίδη

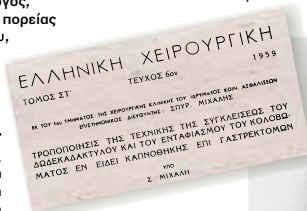
1967, Χειρουργική Κλινική, Νοσοκομείο ΙΚΑ, Πλατεία Κουμουνδούρου, Αθήνα.

Ένας φιλόδοξος τελειόφοιτος της Ιατρικής Σχολής παρακολουθεί με ζήλο τον Διευθυντή της Χειρουργικής Κλινικής, να εφαρμόζει πρωτοποριακές για την εποχή επεμβάσεις σε ασθενείς. Χειρουργεί καθισμένος στη σέλα της μοτοσικλέτας του με την οποία γύρισε από τη Γερμανία, τη μέρα που κηρύχτηκε ο πόλεμος εναντίον της Ελλάδας, αρνούμενος μια σπουδαία καριέρα στη χώρα του εισβολέα. Ο νεαρός γοητεύεται από τη δύναμη της ψυχής, τη χειρουργική τελειότητα και μεθοδικότητα, την πειθαρχία που εκείνος επιβάλλει. Για τον εκκολλητόμενο ιατρό, ο σπουδαίος αυτός άνδρας μέλλει να γίνει πρότυπο ζωής και επιστήμης. Ο άνθρωπος ο οποίος εμπνέει και σφυρηλατεί την προσωπικότητα του τελειόφοιτου δεν είναι άλλος από τον θείο του, πολύ γνωστό Χειρουργό Σπύρο Μιχάλη, που όχι απλά θέτει τις βάσεις για την πορεία που οδηγεί στην κορυφή, αλλά αναλαμβάνει να αντικαταστήσει και την πατρική φιγούρα, καθώς ο πατέρας του νεαρού είχε χαθεί πρόωγα στον πόλεμο. Ο νεαρός ιατρός που γαλουχείται με το πνεύμα ότι οι δυσκολίες και οι εμπειρίες δεν μπορούν παρά να σε κάνουν καλύτερο δεν είναι άλλος από τον Άλκη Μιχάλη...

◀ Σπύρος Μιχάλης.
Γενικός χειρουργός,
εμπνευστής της πορείας
του ανηψιού του,
Άλκη Μιχάλη

▶ 1959.
Δημοσίευση του
Σπύρου Μιχάλη
στην «Ελληνική
Χειρουργική»

1970, «Boston City» University Hospital, Βοστώνη, Η.Π.Α..

Ο εκθρόνος του καλού είναι το καλύτερο, έγραφε ο Βολταίρος. Ο Α. Μιχάλης έχει διδαχθεί να στοχεύει μόνο στο δεύτερο. Και το κερδίζει. «Ήμασταν 40 ειδικευόμενοι στη Γενική Χειρουργική όταν ξεκίνησα στη Βοστώνη. Εργαζόμεσταν ακατάπαυστα ημέρες ολόκληρες, ακολουθώντας ένα αυστηρότατο πρόγραμμα. Δεν είχαμε δυνατότητα να βλέπουμε ούτε την οικογένειά μας. Η ανταμοιβή για εμένα ήρθε την τελευταία χρονιά, όταν πια, ως ο «αρχαιότερος» ειδικευόμενος, είχα την τιμή να λάβω τη θέση του Chief Resident». Η ανάληψη της θέσης του Chief Resident τον ωριμάζει, τον κάνει «καλύτερο» και τον «προκαλεί» να επιζητά ακόμη υψηλότερες κορυφές.

1975, University Hospital of Michigan, Η.Π.Α..

Η πρώτη κίνηση του Α. Μιχάλη στην «παρτίδα» της λήψης μιας Χειρουργικής υποειδικότητας έχει ως στόχο τη Νευροχειρουργική. Τα δεδομένα του «παιχνιδιού», όμως, αλλάζουν. Οι εμπειρίες που ο ίδιος έχει συλλέξει τον ωθούν να προχωρήσει σε αλλαγή «στρατηγικής». «Όταν έκανα την ειδικότητα της Γενικής Χειρουργικής στη Βοστώνη, είχα τη δυνατότητα να κάνω ένα rotation σε σπουδαίες κλινικές, όπου χειρουργούσαν πρωτοπόροι επιστήμονες. Περνώντας, λοιπόν, από την Καρδιοχειρουργική Κλινική του «New England Deaconess Hospital» και παρακολουθώντας τον Dr Frank Ellis, ο οποίος μόλις είχε έρθει από τη «Mayo Clinic», άρχισα να σκέφτομαι σοβαρά την Χειρουργική Καρδιάς ως ειδικότητα. Όταν αργότερα ήρθε η ευκαιρία μιας θέσης στην Κλινική Χειρουργικής Θώρακος και Καρδιάς του Πανεπιστημίου Michigan, που θεωρούνταν στην Αμερική από τις πλέον πρωτοποριακές για την εποχή, τη δέχτηκα. Μάλιστα, δίπλα στον Διευθυντή και δάσκαλό μου Herbert Sloan, ήρθα σε επαφή και με την Παιδοκαρδιοχειρουργική που με γοήτευσε ιδιαίτερα. Αργότερα, όσες φορές είχα την ευκαιρία να μετεκπαιδευτώ, επιζητούσα να το κάνω σε τμήματα που ασχολούνταν με την Χειρουργική των συγγενών καρδιοπαθειών. Έχω πάει για μετεκπαίδευση μέχρι και τη Ν. Ζηλανδία, στο Auckland, όπου χειρουργούσε ο περίφημος Sir Brian Barratt-Boyes. Αφιερώθηκα βέβαια στην πορεία στην Καρδιοχειρουργική ενηλίκων και δεν το μετανιώνω».

▲ Ο Άλκης Μιχάλης (1), μέλος της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Πανεπιστημίου του Michigan υπό τον Herbert Sloan (2)

◀
1996.
Πρώτο Διεθνές
Συνέδριο του «Ω.Κ.Κ.»
με επιστημονικό
Πρόεδρο τον Α. Μιχάλη.
Στο στιγμιότυπο
με τους διάσημους
G. Green,
H. Borst και
R. Dion

1977, Κλινική Θώρακος, Καρδιάς & Αγγείων, Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», Αθήνα. Η νίκη σε μια παρτίδα σκάκι βασίζεται στην επιλογή της καλύτερης δυνατής επόμενης κίνησης. Ο Α. Μιχάλης, ως καλός «παίκτης» αποφασίζει μια κίνηση «ροκέ», που αλλάζει τα δεδομένα στην «σκακιέρα» της καριέρας του. «Την στιγμή που τελείωσα την ειδικότητα, γνώριζα πως έπρεπε να επιστρέψω στην Ελλάδα. Όλα όσα είχα διδαχτεί και αποκομίσει αυτά τα χρόνια, θα έβρισκαν πεδίο εφαρμογής σε μια χώρα που η Καρδιοχειρουργική έπρεπε να καθιερωθεί. Οι Έλληνες τότε έφευγαν σωρηδόν για να χειρουργηθούν στην Αμερική ή στην Αγγλία και αυτό δεν μου άρεσε. Υπήρχε αμφισβήτηση των ικανοτήτων των Ελλήνων Χειρουργών. Και εγώ έπρεπε να βοηθήσω να σταματήσει αυτό το φαινόμενο». Στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», οι οργανωμένες συνθήκες που έχει δημιουργήσει ο Γ. Τόλης, προσφέρουν εύφορο έδαφος ώστε να αναδειχθούν οι εμπειρίες και οι χειρουργικές ικανότητες του Α. Μιχάλη. «Οφείλω να ομολογήσω πως με την επιστροφή μου, είχα την τύχη να ενταχθώ σε ένα οργανωμένο τμήμα. Με Διευθυντή τον Γ. Τόλη, που είχε μια εξαιρετική εκπαίδευση στο εξωτερικό, με εμπνευστή τον Χ. Σταθάτο, εξάιρετο Θωρακοχειρουργό και άνθρωπο, ιδρυτή της Χειρουργικής Θώρακος του «Ευαγγελισμού» και με τον Α. Κονταξή, Δ/ντή του Τμήματος Θώρα-

κος και Αγγείων, καθώς επίσης και μια νοσηλευτική υπηρεσία που θα τη ζήλευε οποιοδήποτε άλλο νοσοκομείο στον κόσμο εκείνη την εποχή, πιστεύω ότι μπήκα σε ένα περιβάλλον που αποτελούσε καλό «κεραμίδι» πάνω από το κεφάλι μου για να μπορέσω να πραγματοποιήσω τα πρώτα βήματα της καριέρας μου. Τόσο η διοίκηση του νοσοκομείου όσο και οι ίδιοι οι γιατροί δεν είχαν απλά υψηλό ενθουσιασμό, αλλά ενθουσιασμό που βασιζόνταν σε γερά θεμέλια.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ ΘΩΡΑΚΟΣ, ΚΑΡΔΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΓΕΙΩΝ

Πρόεδρος	Α. Σ. Μιχάλης
Αντιπρόεδρος	Ι. Μπελλένης
Γεν. Γραμματέας	Κ. Τσολάκης
Ταμίας	Μ. Αργυρίου
Μέλος	Δ. Γοργολιάννης

▲
Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας
Χειρουργικής Καρδιάς - Θώρακος - Αγγείων
το 2000

Στα χρόνια που ακολουθούν, η κλινική του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός», με τα λαμπρά της αποτελέσματα, προσελκύει το «βλέμμα» της ελληνικής κοινωνίας, που προσδευτικά αποβάλλει τα όποια κατάλοιπα αμφισβήτησης. Η ομάδα πραγματοποιεί περί τα 300 περιστατικά ετησίως, ενώ το επίπεδο Χειρουργικής δεν στερείται διάλου σε ποιότητα σε σχέση με αυτό που παρέχεται από τα ανάλογα κέντρα του εξωτερικού. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, το «άστρο» του Α. Μιχάλη οδεύει προς το μεσουράνημά του. Ωστόσο, όπως έλεγε ο Lasker, το σκάκι είναι ένας πόλεμος. Και ο Α. Μιχάλης, για πρώτη φορά στην καριέρα του, μοιάζει να απειλείται...

1985, Καρδιοχειρουργική Κλινική, «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών», Αθήνα.

Λίγο πριν ο «Βασιλιάς» καθεί, όντας σε θέση «σας», ο Α. Μιχάλης επιτίθεται και πάλι, επιλέγοντας μια καθοριστική «κίνηση». Την οργάνωση και ανάληψη της Διεύθυνσης της υπό σύσταση Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Ιδιωτικού Νοσηλευτηρίου «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών». «Με την εφαρμογή του ΕΣΥ, κατέθεσα τα χαρτιά μου για να αναλάβω μια θέση στον «Ευαγγελισμό». Βέβαια, προηγούνταν άλλοι καταξιωμένοι Χειρουργοί, οι οποίοι έλαβαν και τις θέσεις. Κατ' εμέ, εκείνη την εποχή πραγματοποιήθηκε το μεγάλο προς τα εμπρός άλμα της Ελληνικής Καρδιοχειρουργικής. Και αυτό δεν ήταν άλλο, από την άσκηση της ειδικότητας στον ιδιωτικό τομέα». Στο «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών», ο Α. Μιχάλης εισέρχεται σε μια πιο «ώριμη» εποχή. Χρησιμοποιώντας βιώματα και γνώσεις από τα χρόνια της Αμερικής και του «Ευαγγελισμού», πραγματοποιεί την υπέρβαση, περνώντας από το «εγώ» στο «εμείς». «Αυτό που για μένα έχει τη μεγαλύτερη σημασία, όσον αφορά στα χρόνια που έμεινα στο «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών», είναι το γεγονός ότι εδραιώθηκε η ιδέα της ομάδας –ένας για όλους και όλοι για έναν. Αυτό έδινε ασφάλεια στους ασθενείς, καθώς έβλεπαν την σύμπτυξη που υπήρχε ανάμεσα μας. Δεν υπήρχαν ωράρια. Θυμάμαι τότε είχαμε φτάσει να πραγματοποιούμε 500-600 επεμβάσεις «ανοιχτής» καρδιάς ετησίως, σε δυο αίθουσες.

◀
Ο Α. Μιχάλης
στο γραφείο του
(2012)

►
Εκδήλωση προς τιμή
της Κλινικής του Α. Μιχάλη
για τα 10 χρόνια
λειτουργίας του «Ω.Κ.Κ.»

Ήταν μια πρότυπη κλινική, η οποία κατάφερε να ανταποκριθεί στη ζήτηση. Και βέβαια, ένα μεγάλο μέρος της επιτυχίας οφείλονταν στον Κωνσταντίνο Οικονόμου, Εντατικολόγο και Διευθυντή της Μ.Ε.Θ., ο οποίος με την σχολαστικότητα του, εγγυούνταν την καλύτερη δυνατή έκβαση για τον ασθενή». Μπορεί η θέληση και η αφοσίωση, σύμφωνα με τους περισσότερους, να αποτελούν εκέγγυα της επιτυχίας, χωρίς όμως την έμπνευση και την πίστη σε ό,τι πρωτοποριακό και πολλά υποσχόμενο, εκείνη δεν θα συνοδεύονταν ποτέ από την καταξίωση. Ο Α. Μιχάλης καταφέρει το δημιουργικό συνδυασμό όλων των παραπάνω. «Την χρονιά εκείνη, το 1985, πραγματοποιήσαμε την πρώτη στεφανιαία παράκαμψη με αρτηριακά μοσχεύματα στην Ελλάδα. Είχε βέβαια προηγηθεί ειδική εκπαίδευση της ομάδας μας στην «Ochsner Clinic», ένα κέντρο γνωστό σε παγκόσμιο επίπεδο την εποχή εκείνη, για τη χρήση αρτηριακών μοσχευμάτων στις εγχειρήσεις ByPass, σε ποσοστό 95%. Αρκεί να σας πω ότι, οι Έλληνες που έφευγαν τότε για να χειρουργηθούν στην Αγγλία, θεωρώντας ότι θα αντιμετωπιστούν καλύτερα, επέστρεφαν με φλεβικά μοσχεύματα που έχει αποδειχθεί ότι αποφράσσονται σε μεγάλο ποσοστό μετά την πάροδο ορισμένων χρόνων. Η πίστη μας στα αρτηριακά μοσχεύματα μας προσέδωσε σπουδαία αναγνώριση, καθώς 10 χρόνια αργότερα, το 1996 στο Μεσογειακό Συνέδριο Καρδιοχειρουργικής στο Τελ Αβίβ, παρουσιάσαμε 3.000 περιστατικά με χρήση αρτηριακών μοσχευμάτων. Ήταν μια λαμπρή στιγμή για την Ελληνική Καρδιοχειρουργική». Παρόλα αυτά, η «παρτίδα» έχει ακόμη πολλές απαιτήσεις. Και ο Α. Μιχάλης δείχνει αποφασισμένος να απαντήσει με μια νέα «κίνηση» που θα του χαρίσει το πολυπόθητο «ρουα ματ»...

▲
Ο Α. Μιχάλης στο αγαπημένο του νησί

▲
Ο επιβλητικός βράχος της Ανάφης

1993, Β' Καρδιοχειρουργική Κλινική, «Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο», Αθήνα.

Η εμπιστοσύνη των Ελλήνων ασθενών μπορεί να έχει κερδηθεί, η φυγή τους όμως προς τα κέντρα του εξωτερικού δεν έχει σταματήσει. Μέχρι τη στιγμή, που το όραμα πολλών ανθρώπων μετουσιώνεται σε πράξη. Το «Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο» έρχεται για να δώσει τέλος έστω και στη μικρή παραμένουσα φυγή των ασθενών στο εξωτερικό προς αναζήτηση καλύτερης Καρδιοχειρουργικής περίθαλψης. Για να λάβει σάρκα και οστά το «όραμα», επιλέχθηκαν οι πρώτοι εκ των πρώτων. «Ήταν τεράστια τιμή για εμένα να επιλεγώ και να ξεκινήσω πρώτος την δραστηριότητα των κλινικών στο «Ωνάσειο Κ.Κ.». Είχα μαγευτεί από το όραμα των ανθρώπων που εμπνεύστηκαν αυτό το μεγαλότιμο στόχο. Είχα εντυπωσιαστεί ακόμη και από το καταπληκτικό αρχιτεκτόνημα, το οποίο διόλου δεν μοιάζει με νοσοκομείο. Ακόμη και σε ώρες αιχμής επικρατεί μια ησυχία και μια ποιότητα που δεν μπορεί εύκολα να συγκριθεί με άλλα ανάλογα κέντρα. Θεώρησα τότε πως κάποιος σαν εμένα που οδεύει προς το τέλος της καριέρας του, θα ήθελε να αφήσει ως παρακαταθήκη την εμπειρία μιας τέτοιας συνεργασίας. Έτσι, μετά από 7 χρόνια άκρας επιτυχούς παρουσίας στο «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών» πήρα την απόφαση, η ομάδα μου κι εγώ, να αναλάβουμε την υπό σύσταση κλινική του «Ωνασείου Κ.Κ.». Στις 17 Ιουλίου του 1993, η ομάδα του Α. Μιχάλη πραγματοποιεί την πρώτη επέμβαση στο «Ωνάσειο Κ.Κ.» σε άνδρα που πάσχει από στεφανιαία νόσο... Έκτοτε ακολουθούν χιλιάδες εγχειρήσεις...

Ιούνιος 2010, Κολωνάκι, Αθήνα.

Είναι ένα ζεστό καλοκαιρινό απόγευμα στην καρδιά της ωραιότερης συνοικίας της παλιάς Αθήνας. Η μυρωδιά από τα ανθισμένα γιασεμιά που μπαίνει στο δωμάτιο από τα ανοικτά παράθυρα του κομψότατου νεοκλασικού μπερδεύεται με εκείνη του πούρου και των παλιών δερματόδεντων βιβλίων. Κι όμως η περιρρέουσα ατμόσφαιρα είναι «λουσμένη» από την αύρα του Αιγαίου. Ο Άλκης Μιχάλης περιμένει εναγωνίως να βρεθεί σε μερικές ημέρες στο πουκαστήριο του, στην Ανάφη, για την οποία μιλά σχεδόν ερωτικά. Η παρουσία του επιβλητική, ο λόγος του καθαρός. Ο τελευταίος των «Μοϊκανών» της πρώτης γενιάς Καρδιοχειρουργών που συνεχίζει ακόμη και σήμερα να κερδίζει την εμπιστοσύνη εκατοντάδων ασθενών, ο άνθρωπος τον οποίο εμπιστεύτηκε ο μεγαλύτερος αριθμός «επώνυμων» ασθενών, εκείνος που απολαμβάνει τη δημοσιότητα που του προσέφερε η διάρκειά του στο χρόνο, φέρνει στο νου τη ρήση του Πυθαγόρα, πως «ισχύς και τείχος και όπλο του σοφού, είναι η φρόνησις». «Έχοντας χειρουργήσει περί τους 20.000 ασθενείς όλα αυτά τα χρόνια, είναι λογικό το όνομά σου να είναι γνωστό και σε άλλους τόσους φίλους, συγγενείς, συναδέλφους των ασθενών αυτών. Είναι λογικό λοιπόν ένα μεγάλο μέρος ασθενών να εμπιστεύονται το όνομά μου».

Ακομπλεξάριστος και με κυνικό χιούμορ που αποτελεί ένα ακόμη δείγμα της ευφυΐας του, δεν παραβλέπει να δώσει στην συζήτηση περί του «ονόματος» μια πιο διασκεδαστική διάσταση. «Για να σας πω και την αλήθεια, εμένα το όνομά μου μάλλον προβλήματα μου δημιούργησε όλα αυτά τα χρόνια. Ξέρετε πόσες φορές έπρεπε να αποσπηνίσω ότι, το «Μιχάλης» δεν είναι το μικρό μου όνομα, αλλά το επίθετό μου; Αφήστε πόσες φορές έγινε ακόμη και υποκοριστικό». Δεν είναι αλαζόνες, δεν είναι εγωκεντρικός και σίγουρα δεν είναι συγκεντρωτικός. Δίνει έμφαση στις έννοιες αποτελεσματικότητα, ομαδικότητα, μεθοδικότητα και πειθαρχία. «Καμία καταξίωση και καμία δημοσιότητα δεν θα είχε επιτευχθεί αν δεν υπήρχε η ομάδα. Το ομαδικό πνεύμα είναι αυτό που δίνει δύναμη στο σύνολο. Ήμουν τυχερός γιατί από τα χρόνια της θητείας μου στο «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών», είμαι με την ίδια ομάδα. Ήταν και ένας ψυχαναγκασμός δικός μου να διατηρώ τους ίδιους συνεργάτες. Διότι το γεγονός αυτό, επιτρέπει και μια τυποποίηση της δουλειάς, τη μεθοδυσή της. Δεν πίστεψα ποτέ σε αυτό που λένε «χρυσά χέρια». Παλαιότερα, εμφανίζονταν στις εφημερίδες Χειρουργοί με τα χέρια σταυρωμένα πάνω στην χειρουργική μπλούζα, με γάντια ματωμένα. Αυτά είναι για κατανάλωση. Ο Χειρουργός οφείλει να βρει τον καλύτερο δυνατό τρόπο ίασης και αποκατάστασης του ασθενή, ελαχιστοποιώντας κάθε πιθανότητα επιπλοκών».

◀ Ζάππειο 2011.
Απονομή τιμητικής πλακέτας για την πολύχρονη προσφορά του. Σ. Πράπας, Φ. Ντάνου, Α. Μιχάλης

▶ Από την ίδια εκδήλωση της Κλινικής του «Ερρίκος Ντυνάν» στο Ζάππειο το 2011.
Άλκης και Αννίτα Μιχάλη, Σωτήρης και Ευαγγελία Πράπα

Η γνώση πηγάζει από την εμπειρία. Τα 33 χρόνια «εμπλοκής» του Α. Μιχάλη στην Ελληνική Καρδιοχειρουργική πραγματικότητα του δίνουν τη δυνατότητα να σταθεί κριτικά απέναντι στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της ειδικότητας. «Θεωρώ πως ο Νόμος Σούρλα, το 1991, ήταν το πρώτο και μεγάλο άλμα της Ελληνικής Καρδιοχειρουργικής, καθώς η άσκηση της ειδικότητας μετακινήθηκε από τα δημόσια νοσοκομεία στα ιδιωτικά. Είχα την τύχη να ζήσω αυτό το άλμα. Σήμερα, η Καρδιοχειρουργική στη χώρα βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο, έχοντας και πάλι τη χαρά να το βιώνω. Όσον αφορά στο μέλλον, θεωρώ ότι θα πρέπει να βρεθούν λύσεις σε οργανωτικά θέματα, καθώς υπάρχει πληθώρα Καρδιοχειρουργών, οι οποίοι –εκ των πραγμάτων– δεν πρόκειται να χειρουργήσουν έναν ικανοποιητικό αριθμό περιστατικών, με αποτέλεσμα να υποασφαλούνται και να στερούνται τη δυνατότητα απόκτησης υψηλής εμπειρίας. Και αυτό οδηγεί, ξέρετε, σε μέτρια αποτελέσματα. Χειρουργικά, βέβαια, το μέλλον θα είναι στη Ρομποτική Χειρουργική ή σε ελάχιστα επεμβατικές μεθόδους που θα δώσουν καλύτερες ευκαιρίες σε ασθενείς που με τις σημερινές επεμβάσεις δεν έχουν και την καλύτερη δυνατή έκβαση». Για τον ίδιο, η «παρτίδα» μοιάζει να τελειώνει. Η «σκακιέρα» στήθηκε πριν από χρόνια, οι «κινήσεις» έγιναν και ήταν ευρηματικές, η «νίκη» έχει επιτευχθεί. Βρίσκεται πια στο «παιχνίδι» για να μπορούν κάποιοι «αντίπαλοι» να νιώθουν ακόμη το δέος ενός σπουδαίου «παίκτη». Ο Α. Μιχάλης έχει αποφασίσει να αποχωρήσει από την Καρδιοχειρουργική μέσα στο επόμενο διάστημα. Ονειρεύεται να παρακολουθεί τις όποιες εξελίξεις με φόντο τα ηλιοβασιλέματα της Ανάφης. Φωτογραφίζοντας ή καλλιερώντας τη γη. Ολοκληρωμένος και ευτυχισμένος. «Αισθάνομαι τον εαυτό μου τυχερό που μου δόθηκε η ευκαιρία να κάνω όσα έκανα στην Καρδιοχειρουργική. Έχω εισπράξει πάρα πολλά πράγματα και είμαι ευγνώμων. Η στιγμή της αποχώρησής μου πλησιάζει. Νιώθω ακόμη δυνατός και ικανός, αλλά προτιμώ να φύγω αξιοπρεπώς από τη μάχιμη Καρδιοχειρουργική. Τι θα μου λείψει; Η συναισθηματική επαφή με τον ασθενή και η τιμή που νιώθει κανείς όταν ο ασθενής του εμπιστεύεται τη ζωή του. Αυτές οι στιγμές δεν ανταλλάσσονται». Όταν ο διάσημος σκακιστής Emanuel Lasker ρωτήθηκε σχετικά με το πόσες κινήσεις αναλύει σε μια θέση, απάντησε: «Μόνο μια. Είναι όμως πάντα η καλύτερη». Με το ίδιο πρότυπο, ο Α. Μιχάλης έχει ήδη κάνει «ρουα ματ»...

Σταθμοί ζωής...

1942

Με καταγωγή από την Άρτα, ο ίδιος γεννιέται και αναστρέφεται στη Αθήνα. Εδώ ολοκληρώνει και την Δευτεροβάθμια εκπαίδευσή του, αποφοιτώντας από το Κολλέγιο το 1961.

1967

Αποφοιτά από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

1968

Υπηρετεί για δυο έτη ως έφεδρος Ανθυπίατρος του Υγειονομικού Σώματος Στρατού, ενώ παράλληλα ειδικεύεται στη Γενική Χειρουργική στα Στρατιωτικά Νοσοκομεία 404 και 430.

1970

Ξεκινά την ειδίκευσή του στη Γενική Χειρουργική. Αρχικά για δυο έτη στο Tufts University στο Νοσοκομείο «Boston City Hospital». Μετέπειτα στο Boston University στο Νοσοκομείο «Boston City Hospital», έως και το 1975.

1971

Παντρεύεται την Αννίτα Κυριακού, με την οποία αποκτά τρία παιδιά και πέντε εγγόνια.

1975

Ειδικεύεται στην Χειρουργική Θώρακος, Καρδιάς και Αγγείων στο University of Michigan, έως και το 1977.

1976

Αναγνωρίζει στην Ελλάδα την ειδικότητα της Γενικής Χειρουργικής.

1977

Αναλαμβάνει τη θέση του Επιμελητή στο Καρδιοχειρουργικό Τμήμα της Κλινικής Χειρουργικής Θώρακος, Καρδιάς και Αγγείων του Θεραπευτηρίου «Ευαγγελισμός», με Διευθυντή τον Γ. Τόλη. Την ίδια χρονιά, το Αμερικανικό Συμβούλιο Χειρουργικής του παρέχει τα boards Γενικής Χειρουργικής, ενώ την επόμενη τα boards της Χειρουργικής Θώρακος, Καρδιάς και Αγγείων.

1980

Ανακηρύσσεται Διδάκτορας της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Την ίδια χρονιά, αναγνωρίζει στην Ελλάδα την ειδικότητα της Χειρουργικής Θώρακος, Καρδιάς και Αγγείων.

1981

Μετεκπαιδεύεται στη Νεογνική Παιδοκαρδιοχειρουργική Κλινική στο «Green Lane Hospital» του Auckland N. Ζηλανδίας, υπό τον Sir Brian Barratt-Boyes.

1982

Ανακηρύσσεται Μέλος του Αμερικανικού Κολλεγίου Χειρουργικής.

1984

Αναλαμβάνει Διευθυντεύων της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Θεραπευτηρίου «Ευαγγελισμός» έως και το 1985.

1985

Μετεκπαιδεύεται στη χρήση αρτηριακών μοσχευμάτων στη στεφανιαία παράκαμψη στην «Ochsner Clinic» της Νέας Ορλεάνης και στο «Montreal Heart Institute» υπό τους Noel Mills και Paul Grondin, εφαρμόζοντας μετά πρώτος στην Ελλάδα την χρήση δύο έσω μαστικών αρτηριών.

1986

Αναλαμβάνει την οργάνωση και Διεύθυνση της υπό σύσταση Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Ιδιωτικού Θεραπευτηρίου «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών». Παραμένει εκεί έως το 1993.

1993

Εκλέγεται Διευθυντής της Β' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του «Ωνάσειου» Καρδιοχειρουργικού Κέντρου. Η εν λόγω κλινική εγκαθιστάει και θέτει σε λειτουργία τον Καρδιοχειρουργικό Τομέα του Κέντρου, τον Ιούλιο του ίδιου έτους. Στη θέση αυτή παραμένει έως και σήμερα.

Ο Α. Μιχάλης με 2 εμβληματικές προσωπικότητες του «Ωνάσειου Ιδρύματος». Τους αείμνηστους Στέλιο Παπαδημητρίου (δεξιά φωτογραφία) και Απόστολο Ζαμπέλα (αριστερή φωτογραφία)

Με τον Πέτρο Αλιβιζάτο έβαλαν τα θεμέλια ανάπτυξης και καταξίωσης του «Ω.Κ.Κ.»

1972-1985
242 Τέταρτη Περίοδος, της «ενδυνάμωσης» 1972-1985
ΟΙ ΠΡΟΤΑΓΟΝΙΣΤΕΣ

Παναγιώτης Σπύρου

Μια ζωή που έλαμψε στα όρια

Ο όρος «ελεύθερο πνεύμα», έγραφε ο Νίτσε, δεν πρέπει να εννοηθεί αλλιώς: σημαίνει ένα πνεύμα που έχει γίνει ελεύθερο, που έχει γίνει ο κύριος του εαυτού του. Ένα πνεύμα που λαχτάρησε την εξύψωση, που δεν φοβήθηκε να κοιτάξει τη ζωή αφ' υψηλού, να την γευτεί και να γελάσει κυνικά με όλες της τις τραγωδίες. Με την απολλώνεια γαλήνη ενός ώριμου σοφού, τη διονυσιακή έξαψη ενός επαναστάτη και την σαγηνευτική ακτινοβολία μιας «θεότητας», ο Παναγιώτης Σπύρου αντιμετώπισε τον εαυτό του σαν την γέφυρα που ενώνει τον άνθρωπο με το υπεράνθρωπο, με τον άνθρωπο-δημιουργό. Έμαθε να στέκεται όρθιος, να περπατάει κοιτώντας ψηλά, να σκίζει τις μάσκες του κατεστημένου, να εκθέτει τον εαυτό του κάτω από τα φώτα της αλήθειας. Σκαρφαλωμένος στην κορυφή του παραμυθιού έχει το θάρρος να δηλώνει την αλήθεια του, λέγοντας: «Την Καρδιοχειρουργική στην Ελλάδα την καθιέρωσε ο Παναγιώτης Σπύρου. Και την απομυθοποίησε».

Κείμενο: Νάνσυ Χρηστίδου

1955, Ίωνος Δραγούμη, Θεσσαλονίκη.

Ένα ζευγάρι ξεφτισμένα πάνινα παπούτσια και μια φθαρμένη αθλητική φανέλα που φέρει πάνω της τα σημάδια της υπερηροσπάθειας. Δυο βιβλία ανοικτά και ένα μισοσκισμένο τετράδιο με καλογραμμένες σημειώσεις ακουμπισμένα στο τραπέζακι του καθιστικού που έχει μετατραπεί σε χώρο μελέτης. Από το παράθυρο της μικρής σοφίτας, οι πρώτες ηλιαχτίδες της ημέρας φωτίζουν το κουρασμένο από το ολονύχτιο διάβασμα πρόσωπο του νεαρού άνδρα. Το βλέμμα του καρφώνεται στον ορίζοντα του Θερμαϊκού. Η σπίθα στα μάτια του, απόδειξη του ανήσυχου πνευμάτος του. Η θάλασσα τρέφει την φιλοδοξία του. Ονειρεύεται να πορευτεί «πάνω απ' τη ράχη του βουνού», για να φτάσει «στην άλλη ακτή», σαν νέος Ζαρατούστρα, που ήσυχος πολύ καιρό δεν μπορεί να μείνει. Ως τι όμως θα κάνει το ταξίδι; Είναι αναποφάσιτος, αλλά ικανός. Διαβάζει για την είσοδό του στο Πανεπιστήμιο, αλλά μην μπορώντας να αποφασίσει προετοιμάζεται για δυο σχολές. Ιατρική και Μαθηματικά. Το δεύτερο το σφείλει στον μέντορά του, τον καθηγητή Βαρόπουλο. Το πρώτο, σε μια ενστικτώδη παρόρμηση που δεν λείει να σιγάσει... Ό,τι λάκει να σου συμβεί, έλεγε ο Ζαρατούστρα, τυχαίο ή σκόπιμο, οδοιπορία και βουνοσκορφάλωμα, για εσένα να είναι ένα: να ζεις επιτέλους μόνο αυτό που έχεις μέσα σου. Λίγο πριν την καθοριστική απόφαση, ο νεαρός πληροφορείται τον θάνατο του καθηγητή που τον ενέπνευσε. Η ζωή μόλις είχε επιλέξει για εκείνον να ζήσει μόνο αυτό που έχει μέσα του. Ο Παναγιώτης Σπύρου είναι ήδη μέσα του ένας πολλά υποσχόμενος Ιατρός...

Η οικογένεια Σπύρου
με τον νεαρό Παναγιώτη
στο κέντρο της φωτογραφίας

Αποφοίτηση από την Ιατρική
(1962)

Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο
Φιλαδέλφειας, Η.Π.Α.

1965, Νοσοκομείο ΙΚΑ Πεντέλης, Αθήνα.

Με το νου στις τόσες μοναχικές πορείες της νιότης του και τα τόσα βουνά, τις τόσες πλαγιές και κορφές που είχε ίσαμε τώρα σκαρφαλώσει, έχοντας αφήσει για πάντα πίσω του το «σκοτάδι» των φρονημάτων και τις αναμνήσεις από συμπεριφορές και τακτικές που τον καθιστούσαν πολύτιμο «Γ' κατηγορίας» στα χρόνια της στρατιωτικής του θητείας, ο Παναγιώτης Σπύρου καλείται να περάσει μια τελευταία δοκιμασία, πριν μπορέσει να ονειρευτεί ξανά. Αποτυγχάνει να προσληφθεί στο Πανεπιστήμιο ως άμισθος βοηθός στο Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ. «Έφαγα ρίζιμο... Δεν είχα και κανέναν να με βοηθήσει. Κανένα μέσο». Μετά την απογοήτευση, έρχεται η εξιλέωση. Την λύση δίνει ένας φίλος από τα παλιά, από τα χρόνια του σχολείου. Ο Μιχάλης Κόσσυβας, γιατρός κι ο ίδιος. Ο Παναγιώτης Σπύρου προσλαμβάνεται στο Νοσοκομείο του ΙΚΑ Πεντέλης, ως εσωτερικός βοηθός στη Χειρουργική Κλινική...

1967, Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», Αθήνα.

Πάντα ζύγωνε με εμπιστοσύνη όλα τα φρικαλέα πράγματα. Κι όλα τα τέρατα θέλησε να τα χαιδέψει... Σαν το Ζαρατούστρα και ο Π. Σπύρου, αγάπησε και γοητεύτηκε νωρίς από την Χειρουργική. Όσο ήταν φοιτητής βοηθούσε τον θείο του, Αντώνη Μήτσο, στην Κλινική «Παπαχρήστου», στο Βαρδάρη. «Υπέρροχος Χειρουργός κι ο πρώτος μου δάσκαλος». Τα χρόνια, όμως, στο ΙΚΑ Πεντέλης και οι εμπειρίες που αποκομίζει δεν του είναι αρκετά... Το ένστικτό του τον ωθεί για κάτι μεγαλύτερο... Και τότε, μαθαίνει για την έλευση ομάδας του Πανεπιστημίου «Loma Linda» της Αμερικής στον «Ευαγγελισμό». Η τεχνογνωσία και οι πρωτοποριακές επεμβάσεις των Αμερικανών τον γοητεύουν. «Θα μπορέσω ποτέ Παναγία μου, να κάνω ό,τι κι αυτοί; Αν μπορούσα να βάλω αυτή τη βαλβίδα, θα έφταναν στα ουράνια». Η Καρδιοχειρουργική μόλις τον έχει κερδίσει. Τόσο πολύ ώστε να είναι έτοιμος να ξεκινήσει για το σημαντικότερο ταξίδι της ζωής του...

▲
Στρατιώτης στην
Κόρινθο

▲
Την ημέρα
της αποφοίτησης
από το Πανεπιστήμιο
της Πενσυλβάνια
(Φιλαδέλφεια)

Σεπτέμβρης 1969, Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Φιλαδέλφεια, Η.Π.Α..

Τη στιγμή που ανέβαινε στο αεροπλάνο για την Αμερική, με μοναδικές αποσκευές δυο βαλίτσες βιβλία και ένα πεντοδολάριο για μια «δύσκολη ώρα», γνώριζε καλά πως πορεύονταν το δρόμο του μεγαλείου του. Τα είχε καταφέρει. Έμαθε αγγλικά μόνος, πέρασε τις εξετάσεις για υποτροφία στις Η.Π.Α., προσέφερε τα εμπόδια που προσπαθόταν να βάλει στο δρόμο του η Χούντα, ώστε να αποτρέψει αυτό το ταξίδι. Τώρα έπρεπε να βρει το μεγαλύτερο θάρρος του, γιατί δεν υπάρχει πια πίσω του καμιά άλλη στράτα. Το ίδιο βράδυ, τον βρίσκει στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο της Φιλαδέλφεια. «Μου έδωσαν δωμάτιο σ' ένα ιδιαίτερο κτίριο. Βγάζω τα βιβλία από τις βαλίτσες και κάθομαι εκεί πέρα μόνος και έρμος. Παναγία μου, είπα, τι κόλαση είναι αυτή; Θα αντέξω άραγε σ' αυτή την ιστορία, να μην έχω τίποτα, εδώ, στο τόπο της γης; Να μην έχω κέρμα να πω μια κόκα κόλα, να περιμένω την επόμενη το πρωί να μας κάνουν orientation για να πω έναν καφέ. Βρίσκω έναν Γερμανό, πιάνουμε κουβέντα. Από εικοσιπέντε εσωτερικούς βοηθούς, οι είκοσι ήσαν Αμερικάνοι και οι άλλοι ξένοι. Βγήκα το βράδυ για να πιάσω κουβέντα με κανέναν, αλλιώς θα τρελαινόμουν. Την άλλη μέρα το πρωί μας έδωσαν στολές». Ο δρόμος του μεγαλείου είναι μονόδρομος. Το ίδιο σου το πόδι έσβησε πίσω τη στράτα κι απάνω της έχει γραφτεί μια λέξη: «Αδύνατον». Κι αν από 'δώ και μπρος καμιά σκόλα δε βρίσκει, χρέος σου είναι να μάθεις ν' ανεβαίνεις κι από το ίδιο το κεφάλι σου από πάνω: αλλιώς, πώς θα μπορέσεις ν' ανεβείς πιο ψηλά; Τάδε έφη Ζαρατούστρα. Κι έτσι πράττει και ο Π. Σπύρου. Δουλεύει με πάθος και όσο αντέχει. Παίρνει τα πρώτα του 1.200 δολάρια και στέλνει περήφανος χρήματα στο σπίτι. «Η Αμερική είναι αδυσώπητη. Εκτιμά ικανότητες και δεν σηκώνει λάθος. Σε αμείβει ηγεμονικά, με βάση την απόδοση και μόνο. Η δουλειά; Χαλαλίκι. Από τις 6:30 το πρωί ως τις 6-7 το βράδυ. Χωρίς διάλειμμα για ξεκούραση. Μόνο για φαγητό το μεσημέρι κι αυτό χωρίς ανάσα. Μέρα παρά μέρα εφημερία κι η νύχτα πιο άγρια από τη μέρα...».

1975, Καρδιοχειρουργική Κλινική, Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Φιλαδέλφεια, Η.Π.Α..

Εκεί, στις πέντε Ιατρικές Σχολές του Πανεπιστημίου της Φιλαδέλφεια και στα αντίστοιχα νοσοκομεία τους, μεταξύ των οποίων και το διάσημο για τις πρωτοποριακές Καρδιοχειρουργικές επεμβάσεις του από διεθνώς αναγνωρισμένους πρωτοπόρους επιστήμονες, το «Hahnemann», ο Π. Σπύρου ευφράνθηκε από το πνεύμα του κι από τη μοναξιά του. Κατάφερε δίπλα σε σπουδαίους δασκάλους να συλλέξει γνώση και εμπειρίες. «Αδυναμία» του ένας Αμερικανός, με ρίζες μεσογειακές. Ο Frank Tropea, τρίτης γενιάς Ιταλός, και σπουδαίος Χειρουργός. «Αν' αυτόν έμαθα φανταστική Χειρουργική. Τον παρακολουθούσα και τον αντέγραφα».

Και δεν ήταν ο μόνος. «Φανταστικά πράγματα. Φοβεροί Καρδιοχειρουργοί. Μεγάλα ονόματα. Ήταν φανταστικό να είσαι δίπλα τους. Ο Henry Nicols, ο Gumersindo Blanco –τι μεγάλος καλλιτέχνης. Ζωγράφιζε. Εκείνο που δεν μου άρεσε σε εκείνον είναι πως ήταν φοβερά αργός. Εγώ δεν ήθελα να είμαι τόσο αργός στην εκχείρηση. Ωστόσο, πήρα από εκείνον όσα μου χρειαζόνταν. Πήρα από όλες τις πηγές γνώσης και έφτιαξα το δικό μου εαυτό». Τώρα, ως έτοιμος Καρδιοχειρουργός καλείται να κάνει την εμπειρία, πράξη. «Δούλεψα σε πολλά νοσοκομεία. Σε Πανεπιστημιακά και μη. Προχώρησα ανάμεσα σε γίγαντες. Δεν είναι καιλίξε γέλασε».

1975, Καρδιοχειρουργική Κλινική, «Rose Mary Hospital», Kaben, New Jersey, Η.Π.Α..

Ένα νέο στρατί που σκαρφάλωνε πεισιμωμένα ανάμεσα στα βράχια, ένα μοναχικό στρατί, τριζοβολά κάτω απ' τα πόδια του Π. Σπύρου. Μια διευθυντική θέση σε ένα περιφερειακό νοσοκομείο του New Jersey γίνεται για εκείνον η νέα κορυφή που πρέπει να κατακτηθεί. «Όταν ανέλαβα τη θέση Διευθυντή στο νοσοκομείο του Kaben, παρέλαβα μια Μονάδα, η οποία ήταν ένα... τίποτα και κατάφερα να την κάνω μια από τις μεγαλύτερες Μονάδες της περιοχής. Να σκεφτείτε, όταν πήγα εγώ εκεί πραγματοποιούσαν γύρω στις δεκαπέντε εγχειρήσεις καρδιάς το χρόνο και όταν έφυγα απ' το νοσοκομείο κάναμε οκτακόσιες». Το στρατί περπατήθηκε, η κορυφή κατακτήθηκε. Όμως όσο σκαρφαλώνει, όσο στοχάζεται, όσο ονειροπλάθει, τόσο νιώθει να πνίγεται. Οι «σειρήνες» της ανεξαρτησίας του τον καλούν να αποφασίσει...

4 Ιουλίου 1981, λιμάνι Annapoli, Maryland, Η.Π.Α..

Την ημέρα που οι Αμερικανοί πανηγυρίζουν την ανεξαρτησία τους, ο Π. Σπύρου γιορτάζει τη δική του. Έχει ήδη ζητήσει την συνδρομή φίλων από την Ελλάδα και ετοιμάζεται να «δραπευτείσει» από την «χώρα του ονείρου» και να επιστρέψει στην «χώρα του φωτός», την Ελλάδα. «Αναχώρησα από την Αμερική δια θαλάσσης, σαν δεύτερος Οδυσσέας, για να επιστρέψω στην πατρίδα. Η απόφασή μου είχε δυο σοβαρούς λόγους. Πρώτα πρώτα, ήθελα τα παιδιά μου να πάνε σε ελληνικό σχολείο, να έχουν παιδεία ελληνική. Το δεύτερο ήταν γιατί γνώριζα πως επιστημονικά, είμαι δεν είμαι στην Αμερική, η Καρδιοχειρουργική θα εξαπλώνονταν με ή χωρίς εμένα, με τον ίδιο εξαιρετικό τρόπο που γίνονταν στο Τέξας, στη Βοστώνη, στη Νέα Υόρκη και αλλού. Αν γύριζα πίσω όμως, κάτι θα μπορούσε να αλλάξει στην Ελλάδα. Δεν ήξερα όμως από θάλασσα. Πώς να περάσει ένας βουνίσιος, όπως εγώ, με σκάφος τον Ατλαντικό; Φώναξα τρεις φίλους από το Ναυτικό Όμιλο Θεσσαλονίκης, φορτώσαμε πράγματα και προμήθειες και ξεκινήσαμε. Γιατί το έκανα; Είχα αποφασίσει να μην επιστρέψω συμβατικά, αλλά με τρόπο, έτσι, πιο... ηρωικό. Έτσι, κατάφερα να γίνω και ο πρώτος Καρδιοχειρουργός που πέρασε με σκάφος τον Ατλαντικό».

▶
Με τον φίλο του
Γιάννη Κυριακίδη,
γνωστό φωτογράφο
της Θεσσαλονίκης

▲
Με τον Κωνσταντίνo Καραμανλή

▲
Με τον Ανδρέα Παπανδρέου

να κάνω Καρδιοχειρουργική στην Ελλάδα. Κάνε μια αίτηση, μου απάντησε. Εκεί ήρθε το πρώτο σοκ. Αντί να εκμεταλλευτεί την περίπτωση, εκείνος με άφησε να φύγω άπραγος. Και τότε, η μόνη Καρδιοχειρουργική που γινόταν ήταν στον «Ευαγγελισμό», από τον Γ. Τόλη, μέχρι ενός σημείου αρκετά ικανοποιητικά, καθώς και στο ΑΧΕΠΑ, όπου ο κ. Λαζαρίδης κάνανε μεγάλες προσπάθειες». Η πρώτη απογοήτευση θέτει και τα πρώτα όρια. Αν δεν βρει δουλειά μέσα στον επόμενο χρόνο, ο Π. Σπύρου θα επιστρέψει στην Αμερική...

1983, Νοσοκομείο «Γ. Παπανικολάου», Θεσσαλονίκη.

Μπορεί τα πάντα να έχουν διακυβευτεί για εκείνον. Όμως ακόμη κρατά ζωντανό το χωράφι των στοχασμών του και το φως της ελπίδας του. Περιμένει καρτερικά μια αλλαγή. Και δεν αργεί. «Δημιουργήθηκαν οι συνθήκες στο «Παπανικολάου», που μόλις είχε εξελιχθεί από το πρώην Κέντρο Νοσημάτων Θώρακος Βορείου Ελλάδος. Υπέβαλα τα χαρτιά μου, ζήτησα μάλιστα να μην διοριστώ, μέχρι να γίνει κρίση για τη θέση. Κι έτσι ξεκίνησαμε. Γκρεμίσουμε ντουβάρια, φτιάξαμε τη Μονάδα, την Καρδιολογική Κλινική, τα χειρουργεία, την Εντατική, τον εξοπλισμό. Δεν υπήρχε τίποτα. Οι διορισμοί στο νοσοκομείο έγιναν χωρίς την έγκρισή μου. Βέβαια ρωτήθηκα, αλλά δεν υπήρχαν και ειδικοί. Ήταν όλοι τους Γενικοί Χειρουργοί που έβλεπαν για πρώτη φορά Καρδιοχειρουργική. Αλλά ήταν όλοι καλά και ικανά παιδιά». Τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς, το Νοσοκομείο «Παπανικολάου» πανηγυρίζει την πρώτη εγχείρηση ανοιχτής καρδιάς από την ομάδα Παναγιώτη Σπύρου...

1992, Καρδιοχειρουργική Κλινική, Νοσοκομείο «Γ. Παπανικολάου», Θεσσαλονίκη.

Η θέληση λυτερώνει: γιατί «θέλω» θα πει «ενεργώ». Την θέληση του Π. Σπύρου να κάνει αυτό για το οποίο επέστρεψε από την Αμερική, δεν μπορούσε να την πολεμήσει κανείς. Και αυτό γιατί δεν φοβήθηκε ποτέ να ενεργήσει. «Η πρώτη περίοδος ήταν πολύ δύσκολη. Έπρεπε όλα να περνάνε από τα χέρια μου. Και δεν έφτανε μόνο αυτό. Είχαμε να αντιμετωπίσουμε έναν μόνιμο «πόλεμο», με προσωπικές για εμένα επιθέσεις, καταγγελίες, σαμποτάζ. Μια μέρα, θυμάμαι, τους μάζεψα όλους στην κλινική και τους είπα: Δεν ξέρω ποιος τα κάνει αυτά. Ό,τι και να γίνεται, όποιος και αν τα υποκινεί, εγώ το στέρνω θα το ανοίγω με τα δόντια. Η Καρδιοχειρουργική εδώ δεν πρόκειται να σταματήσει. Έτσι, από το «πρωτόγονο» επίπεδο που ξεκίνησαμε, φτάσαμε να πραγματοποιούμε 1.200 μεγάλες εγχειρήσεις το χρόνο». Μέσα σε αυτά τα «μεγαλειώδη» παίσια, το Φεβρουάριο του 1992, ο Π. Σπύρου πραγματοποιεί, παρά τις απειλές που δέχεται, την πρώτη μεταμόσχευση καρδιάς στη Βόρεια Ελλάδα. Τον Ιούλιο της ίδιας χρονιάς, ολόκληρη η χώρα μιλά για το νεαρό Π. Γεωργακά, τον πρώτο Έλληνα στον οποίο πραγματοποιήθηκε μεταμόσχευση καρδιάς και πνευμόνων, από την «Ομάδα Σπύρου»...

▲
Με τον Μανώλη Γλέζο που ήταν
ο πρώτος Έλληνας πολιτικός
που επιτιμήθηκε την καρδιά του
σε «ελληνικά χέρια», εκείνα του Π. Σπύρου

▲
Με τον Δημήτρη Τσαβόλα,
έναν επίσης διάσημο ασθενή του

▲
Από τα χέρια του
πέρασαν χιλιάδες
ασθενείς.
Ενήλικες και παιδιά.

1998, Καρδιοχειρουργική Κλινική, Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Λάρισας.

Η σιωπή είναι αντίρρηση. Και εκείνος δεν είναι διατεθειμένος να μιλήσει διαφορετικά. Έχοντας εξαντληθεί από τις δικαστικές διαμάχες και τον ανελέητο «πόλεμο» που δέχτηκε από δημοσιογράφους είναι αποφασισμένος να συνεχίσει να κάνει αυτό που γνωρίζει καλά: Καρδιοχειρουργική. Όχι μόνος. Έχει τη δίψα να διδάξει σε νέους γιατρούς πώς να ανοίξουν τα φτερά τους, πώς να αλλάξουν τα σύνορα... Οι αντιπάθειες που έχει δημιουργήσει, του κλείνουν το δρόμο... «Αρχικά, δεν είχα καμία περίπτωση να πάρω κάποια Πανεπιστημιακή έδρα. Όχι γιατί δεν υπήρχε διαθέσιμη, αλλά δεν υπήρχε καμία ελπίδα να «επιβιώσω» εκεί μέσα. Θα μπορούσα, βέβαια, να κάνω το εξής: να προσκολληθώ κάπου, υφιστάμενος, σε μια Πανεπιστημιακή Κλινική και να περιμένω χίλια χρόνια για να προαχθώ. Εγώ, ωστόσο, ήθελα να δημιουργήσω Καρδιοχειρουργική, δεν ήθελα να κοροϊδεύω. Σιγά σιγά, βέβαια, με όλο αυτό το επιστημονικό μου έργο, άρχισε να δημιουργείται η πιθανότητα να προχωρήσω και σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Στη Θεσσαλονίκη, «τιμωρήθηκα», δεν πήρα ούτε μια ψήφο. Το ίδιο και στην Πάτρα, που αν και πήρα αρκετές ψήφους, δεν κατάφερα να εκλεγώ. Με τίμησε η Λάρισα. Μου έδωσαν «κατ' ανάθεσιν» στην αρχή κατόπιν την έδρα της Καρδιοχειρουργικής. Κι εγώ ως αντάλλαγμα τους έφτιαξα Κλινική». Το ανήσυχο πνεύμα του, όμως, δεν μπορούσε να περιμένει... Μέχρι να δρομολογηθούν οι εξελίξεις στην Κλινική της Λάρισας, ο Π. Σπύρου χειρουργεί στο Ιδιωτικό Θεραπευτήριο «Γενική Κλινική» Θεσσαλονίκης, ενώ αργότερα ξεκινά και την συνεργασία του με το «Ιατρικό Διαβαλκανικό Κέντρο» Θεσσαλονίκης...

Παναγιώτης Σπύρου
και
Christian Barnard

Με τον Πατριάρχη Δημήτριο
στο Φανάρι της Κωνσταντινούπολης

Ο Σ. Πράπας με τον πολυαγαπημένο του δάσκαλο
ένα χρόνο πριν τον αδόκτο χαμό του (Θεσσαλονίκη 2011)

Φεβρουάριος 2010, Θεσσαλονίκη.

Αιώνια στριφογυρνάει η ρόδα της ζωής. Όλα τελειώνουν κι όλα ξαναρχίζουν. Αιώνια τρέχει της ζωής ο χρόνος. Όλα τσακίζονται, όλα χωρίζουν, όλα καιρетиούνται. Και μένει αιώνια πιστό στον εαυτό του το δαχτυλίδι της ζωής. Ο Π. Σπύρου γνωρίζει καλά τη ρόδα της ζωής. Το βλέμμα του, καρφωμένο στο Θερμαϊκό, σαν τότε που ήταν φοιτητής και ονειρεύονταν να σταθεί πάνω από τη μοίρα του, τότε αναστενάζει από τις κακές θύμψεις και τότε γυαλίζει από τις γλυκές. Η προσωπικότητά του θυελλώδης και επιβλητική, ακτινοβολεί το μεγαλείο μιας σπουδαίας ζωής. Ο λόγος του ρέει σαν ποταμός, προκαλεί τον ακροατή να ανακαλύψει εκ νέου την ίδια του την ψυχή. Εν προκειμένω, ο ακροατής του Π. Σπύρου είναι και παλιός του μαθητής. Ο Σωτήρης Πράπας συνομίλησε μαζί του, στα πλαίσια της συνέντευξης. Εκεί, σε ένα μικρό συνοικιακό café, τα είπαν και τα θυμήθηκαν όλα. Τον υπέροχο πατέρα που πέθανε στα χέρια του Παναγιώτη Σπύρου και η μνήμη του δεν έχει σβήσει. Την «ακριβή του Σοφία», την μητέρα του, και την αρχοντιά της προσωπικότητάς της. Την θεία Αλεξάνδρα από το Ντιτρόιτ, αδερφή του πατέρα του, που έστειλε «έκτακτη βοήθεια» για να μπορέσει ο Παναγιώτης και τα αδέρφια του να σπουδάσουν. Τη σοφία των γέροντων Δραγουμή που «έσωσε» τη... δημοκρατία». Το ρολόι που αγόρασε ως ειδικευόμενος στην Αμερική σε έναν γέροντα ασθενή που έκλαιγε από πίκρα όταν το έχασε μετά την εγχείρηση Bypass που του έκανε ο ίδιος. Την περηφάνεια που ένιωσε όταν κάποιος εργάτης, μη αναγνωρίζοντάς τον την ώρα που μουτζουρωμένος διόρθωνε το σκάφος του στο καρνάγιο, τον αποκάλεσε «μάστορα». Τους «δαίμονες» και τους «αγγέλους» της ψυχής. Τα όρια που συνθέτουν και γκρεμίζουν ένα μύθο... Και τέλος, την Καρδιοχειρουργική. «Είναι θηρίο ο άνθρωπος. Βγάζει τον κακό εαυτό του, τον βασανιστή, τον κανίβαλο, όταν ανοίγει με το μαχαίρι το στήθος του ασθενή, αλλά τον απαλλάσσει η πρόθεση και ο σκοπός, τον αποζημιώνει το αποτέλεσμα. Είναι ταλέντο η Καρδιοχειρουργική. Είναι η πρωτοβουλία και ικανότητα. Για τον Καρδιοχειρουργό, ωστόσο, προέχει η τεχνική των χειρών. Υπάρχουν πράγματα στην Καρδιοχειρουργική που δεν περιγράφονται στα βιβλία, μπορεί να μην τα έχεις δει ποτέ και πρέπει εκείνη την στιγμή να φτιάξεις, να δημιουργήσεις τη δική σου Χειρουργική. Αυτή που νιώθεις. Εκεί μετράει η τέχνη σου και τα λάθη δεν συγχωρούνται». Είναι λίγοι οι Έλληνες Καρδιοχειρουργοί, η καριέρα των οποίων δημιούργησε τόση μεγάλη συζήτηση. Λίγοι κι οι φτιαγμένοι για ανεξαρτησία, -είναι προνόμιο των δυνατών. Για ένα πνεύμα ελεύθερο σαν του Παναγιώτη Σπύρου, χρειάζονταν γέφυρες, μονοπάτια και δρόμοι για να αγγίξει κανείς την ψυχή του... Την ίδια ώρα που εκείνος κατάφερνε να περπατά τον δρόμο του μεγαλείου του...

Ο Παναγιώτης Σπύρου έφυγε από τη ζωή τον Σεπτέμβριο του 2012.
Η συνέντευξη του γράφτηκε δύο χρόνια νωρίτερα.

Σταθμοί ζωής...

1936

Γεννιέται στην Φλώρινα, από γονείς ιδιαίτερα ευκατάστατους. Ο πόλεμος καταστρέφει οικονομικά την οικογένεια, η οποία αναγκάζεται να μετακομίσει στην Θεσσαλονίκη.

1955

Εισάγεται, κατόπιν εξετάσεων, τόσο στην Ιατρική Σχολή Θεσσαλονίκης όσο και στο Μαθηματικό του «Αριστοτελείου» Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Επιλέγει τις σπουδές στην Ιατρική, τις οποίες και ολοκληρώνει το 1962.

1962

Παραυσιάζεται στο Κέντρο Νεοσύλλεκτων Κορίνθου και υπηρετεί τη θητεία του στα Γρεβενά, στη Νεάπολη Κοζάνης και στο Βάλτο Ορεστιάδας.

1965

Προσλαμβάνεται ως εσωτερικός βοηθός στην Χειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου ΙΚΑ στην Πεντέλη, όπου και παραμένει για 4 χρόνια, ολοκληρώνοντας την ειδικότητα της Γενικής Χειρουργικής.

1969

Κατόπιν επιτυχών εξετάσεων του E.C. F. M. G., υπηρετεί για ένα χρόνο ως Intern στο Νοσοκομείο Presbyterian του Πανεπιστημίου της Pennsylvania.

1970

Υπηρετεί για 3 χρόνια στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο «Hahneman Medical Center» της Φιλαδέλφειας, ως εσωτερικός βοηθός στη Γενική Χειρουργική.

1970

Παντρεύεται την Άλκι Σπύρου με την οποία αποκτά δυο παιδιά.

1973

Resident στην Κλινική Καρδιάς, Θώρακος και Αγγείων στο Νοσοκομείο Hahneman.

1975

Ολοκληρώνει την μετεκπαίδευσή του στην Χειρουργική Θώρακος, στην Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο της Φιλαδέλφειας και αναγορεύεται Instructor της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Hahneman.

1976

Αποκτά τα boards της Γενικής Χειρουργικής και εργάζεται στο Νοσοκομείο «Our Lady of Lourdes» στο New Jersey, στο Τμήμα Καρδιοχειρουργικής.

1977

Γίνεται μέλος του διδακτικού προσωπικού του «Pennsylvanian College of Pediatric Medicine».

1978

Λαμβάνοντας την ειδικότητα της Θωρακοχειρουργικής για τα δεδομένα των Η.Π.Α., αναλαμβάνει πλέον τη Διεύθυνση του Καρδιοχειρουργικού Τμήματος του Νοσοκομείου «Our Lady of Lourdes», όπου χειρουργεί ιδιωτικό καρδιοχειρουργικά περιστατικά επί μια τετραετία.

1979

Γίνεται Clinical Assistant Professor στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Jefferson της Φιλαδέλφειας.

1981

Ανακηρύσσεται Clinical Associated Professor στο College of Medicine and Dentistry του New Jersey.

1983

Ξεκινά η συνεργασία του με το Νοσοκομείο «Γ. Παπανικολάου», στο οποίο οργανώνει την Καρδιοχειρουργική Κλινική. Τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς πραγματοποιεί εκεί την πρώτη χειρουργία ανοιχτής καρδιάς.

1985

Αναλαμβάνει τη Διεύθυνση της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Γ. Παπανικολάου» στα πλαίσια λειτουργίας του Ε.Σ.Υ.

1999

Αναγορεύεται Τακτικός Καθηγητής Καρδιοχειρουργικής στο Πανεπιστήμιο της Λάρισας και αρχίζει την οργάνωση του τμήματος.

2003

Με την συνταξιοδότησή του εντάσσεται στον ιδιωτικό τομέα και εργάζεται κατά περιόδους στη «Γενική» Κλινική και το «Διαβαλκανικό Κέντρο» της Θεσσαλονίκης.

▶
Λάρσα 2001.
Πτήση με πολεμικό
αεροσκάφος ως εμπειρία ζωής

▼
Με την οικογένειά του

▶
Νοσοκομείο
«Γ. Παπανικολάου»
Δέκα χρόνια από
την ίδρυση του
ΚΡΧ κέντρου
(1993)

◀
Ο Π. Σπύρου
σε ώρα δράσης

▶
Ο Π. Σπύρου
με τον
επιστήθιο φίλο του
Χρ. Κοντόση
και τον Σ. Πράπα

Κείμενο:
Σίσου
Θεοδωροπούλου

Αργύρης Κονταξής

Είναι ένα χειμωιάτικο πρωινό στο σπίτι του Αργύρη Κονταξή, στην Πολίτεια, όταν εκείνος αφηγείται τις μνήμες του στον Σωτήρη Πράπα, για τις ανάγκες του λευκώματος. «Γεννήθηκα στις 18 Μαρτίου 1928 στη Σπάρτη, όπου και παρέμεινα μέχρι το τέλος του Γυμνασίου. Μπήκα στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, από όπου αποφοίτησα το 1953.

Ολοκλήρωσα την ειδικότητα της Γενικής Χειρουργικής

στην Α' Χειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός», υπό την Διεύθυνση των Ξανθοπουλίδη και Μάνου. Την περίοδο εκείνη ο Χρήστος Σταθάτος, είχε συστήσει την Θωρακοχειρουργική κλινική του «Ευαγγελισμού». Με επέλεξε προσωπικά για να συνεχίσω την εκπαίδευση δίπλα του, υποσχόμενος και τον μετέπειτα διορισμό μου... Φτωχός ήμουν, ήθελα λεφτά. Έτσι, το δέχτηκα. Κάπως έτσι βρέθηκα να κάνω Θωρακοχειρουργική».

Με συνειδικουμένω του αρχικά τον Ομ. Αλετρά και τον Π. Ζαφειρακόπουλο στην συνέχεια, συμμετείχε σε μια σειρά «κλειστών» επεμβάσεων καρδιάς, καθώς και σε χειρουργεία πνεύμονος και ανευρυσματών αορτής, πολλές φορές στο πλευρό ξένων Θωρακοχειρουργών που επισκεπτόνταν την Ελλάδα, όπως των Edwards, Price Thomas και Charles Rob. Το 1960, ο Χ. Σταθάτος του εξασφαλίζει θέση Registrar στην Θωρακοχειρουργική κλινική του Νοσοκομείου του Liverpool, όπου ο ίδιος είχε εκπαιδευτεί. Ωστόσο, άλλα είναι τα σχέδια του νεαρού φιλόδοξου Α. Κονταξή. Αναχωρώντας για την Αμερική, βρίσκει διπλά στον Καθηγητή Simeoni και τον συνεργάτη του Clous. «Ήθελα να κάνω Καρδιοχειρουργική. Και πήγα στο Cleveland... Βάζαμε τότε την βαλβίδα Starr- Edwards, όταν είχε πρωτοβγει. Θυμάμαι την τοποθέτησάμε σε ένα νέο μπισκεμπούλα που έγινε τόσο καλά, που ξαναπαίξε μπάσκετ». Δύο χρόνια μετά, όταν ο Clous έγινε Πρόεδρος στο Τμήμα Χειρουργικής του Πανεπιστημίου «Charleston» της Ν. Καρολίνας, ο Α. Κονταξής αποφασίζει να τον ακολουθήσει προκειμένου να οργανώσουν την εκεί Καρδιοχειρουργική Κλινική. «Πήγαμε αρχές Ιουλίου και τον Σεπτέμβριο αρχίσαμε και κάναμε τρεις εξωσωματικές την εβδομάδα... Διορίστηκα Assistant Professor και παρέμεινα μαζί του για μια διατία.... Απέκτησα ιδιαίτερες εμπειρίες και το 1963, σε επίσκεψή μου στην Ελλάδα, τοποθέτησα τους πρώτους ενδοκαρδιακούς βηματοδότες στον «Ευαγγελισμό»... Δεν είχαμε ακτινολογικό μηχάνημα τότε, τους έβαζα στο Ακτινολογικό. Πατώντας και βλέποντας, οδηγώντας την άκρη του καθετήρα με κλειστά μάτια. Στην Αμερική, εγώ έκανα και τους καθετηριασμούς στο τμήμα μας... Δεν τόλμαζαν οι άλλοι... Ήταν το 1961».

Επιστρέφει στην Θωρακοχειρουργική Κλινική του «Ευαγγελισμού» το 1964 και πέραν των θωρακοχειρουργικών επεμβάσεων, διενεργεί μεγάλο αριθμό «κλειστών» διανοίξεων μιτροειδούς βαλβίδας. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1968, όταν ο Χρ. Σταθάτος ξεκινά το καρδιοχειρουργικό πρόγραμμα του «Ευαγγελισμού» σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο «Loma Linda» της Καλιφόρνιας, ο ίδιος αποδέχεται την πρόταση του Γρ. Σαλκέα, για τη θέση του Διευθυντή του Τμήματος Καρδιαγγειακής Χειρουργικής στην υπό τον τελευταίο νεοσυσταθείσα Β' Προπαιδευτική Κλινική του «Λαϊκού» Νοσοκομείου.

«Ξεκίνησαμε τις πρώτες επεμβάσεις με εξωσωματική κυκλοφορία... Το περιστατικό αφορούσαν κυρίως σε βαλβίδες. Για ένα διάστημα μας επισκέφτηκε και ο Mac Goon από τη «Mayo Clinic». Στους όρους της συμφωνίας μου ήταν να χειρουργώ παράλληλα και στον «Ευαγγελισμό», όπου συμμετείχα και στο ξεκίνημα της Καρδιοχειρουργικής εκ μέρους των Αμερικανών ιατρών που επισκεπτόνταν το ίδρυμα για χειρουργεία βαλβίδων, αλλά και παιδιών με συγγενείς καρδιοπάθειες... Ωστόσο, ενδιαφέρον για συνεργασία υπήρξε και από το εξωτερικό. Ο Clous ήρθε δυο φορές στην Ελλάδα για να με πάρει πίσω. Μου προσέφερε 1.200 δολάρια το μήνα. Όταν το 1969 με φιλοξένησε στη Βοστώνη, μαζί με τη σύζυγό μου στο σπίτι μου, μάλιστα, ρώτησε τη σύζυγό μου, Θέτιδα, 'why don't you let him come here?'. Το 1974, ο Α. Κονταξής παραιτείται από το «Λαϊκό» Νοσοκομείο και συνεργάζεται αποκλειστικά με τον «Ευαγγελισμό» ως Επιμελητής της «Κλινικής Σταθάτος». «Μετά τη μεταπολίτευση, το Δ. Σ. μου πρότεινε να αναλάβω τη διεύθυνση δεύτερης κλινικής. Εγώ όμως αρνήθηκα, γιατί ο Σταθάτος υπήρξε δάσκαλός μου. Την περίοδο εκείνη, υπήρξα και μέλος της επιτροπής για τον προσδιορισμό της εκπαίδευσης των Χειρουργών Θώρακος... Όταν το 1974 ο Σπ. Δοξιάδης έγινε Υπουργός Υγείας, ήμουν από αυτούς που υποστήριζαν την ολοκλήρωση της Γενικής Χειρουργικής με τετραετή διάρκεια και στη συνέχεια την εκπαίδευση για 2 χρόνια στην Θωρακοχειρουργική. Μετά το έκαναν 3 και 3. Τσακώθηκα με τον Τούντα και του είπα 'δεν το θέλετε γιατί ο Θωρακοχειρουργός θα έχει περισσότερα προσόντα και θα μπορεί να διδάξει και έδρα Γενικής Χειρουργικής στο Πανεπιστήμιο». Σημαντική ήταν για τον Α. Κονταξή η επόμενη χρονιά, καθώς σε Διεθνές συνέδριο στην Ιαπωνία, κάνει μια σημαντική ανακοίνωση στον τομέα της βηματοδότησης της καρδιάς. «Το 1975 στο 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Βηματοδοτών στο Τόκιο, ανακινώσα 1.000 περιπτώσεις ενδοφλέβιας τοποθέτησης βηματοδοτών. Και μάλιστα, δεν είχα κανένα θάνατο, παρά μόνο δυο μολύνσεις. Ήμουν πολύ σχολαστικός χειρουργός. Ο Φίλιπς, Καρδιολόγος, βοηθός του Βορίδη, είχε δημοσιεύσει μια εργασία στην οποία παρουσιάζονταν τα αποτελέσματα 200 περιπτώσεων τοποθέτησης βηματοδοτών, σύμφωνα με τα οποία, μολύνσεις εμφανίζονταν μόνο σε εκείνες που γίνονταν από Καρδιολόγους».

Το 1977 ο Χρ. Σταθάτος του αναθέτει την Διεύθυνση του Αγγειοχειρουργικού τμήματος, με τη δικαιοδοσία να διενεργεί και «κλειστές» επεμβάσεις της Καρδιοχειρουργικής. Στα χρόνια που ακολουθούν, καταγράφει μια μεγάλη σειρά επεμβάσεων θώρακος και αγγείων, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζει στενώσεις της μιτροειδούς βαλβίδας με χρήση διαστολέα Tubbs, ισθμικές στενώσεις αορτής και ανευρύσματα κατωστής θωρακικής αορτής. Με την καθιέρωση του Ε.Σ.Υ., το 1985, αποφασίζει να παραιτηθεί από τον «Ευαγγελισμό» και ξεκινά ταυτόχρονη συνεργασία με τα δύο Ιδιωτικά Νοσολευτήρια της περιόδου εκείνης, ήτοι το «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών» και το «Υγεία», συνεργασία που συνεχίζει μέχρι το 1999. Έκτοτε, παραμένει ως Διευθυντής Θωρακοχειρουργικής Κλινικής, αποκλειστικά στο «Υγεία», από όπου συνταξιοδοτείται το 2007. Στις μέρες μας απολαμβάνει τον ελεύθερο χρόνο του παρέα με την σύζυγό του, τις δυο κόρες του και τα τέσσερα εγγόνια του.

Ο Αργ. Κονταξής στο σπίτι του στην Πολίτεια με τον Σ. Πράπα

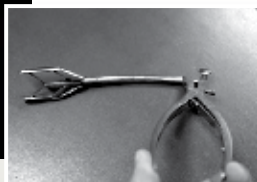
Σπυρίδων Ζέλλος

Ο Σπυρίδων Ζέλλος, αποφοίτησε από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1952. Μέχρι και το 1957 ολοκλήρωσε την ειδικότητα της Γενικής Χειρουργικής ως βοηθός στη Γενική Κλινική «Σμπαρούνη» του «Γ' ερουλάνειου Ίδρυματος», στην Θωρακοχειρουργική Κλινική του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου στη Σκωτία, όπου παρέμεινε για μετεκπαίδευση για δυο χρόνια. Το 1961, μετέβη για ένα έτος στο Τμήμα Θώρακος του «King's College» στο New Castle της Μ. Βρετανίας, όπου ολοκλήρωσε την ειδικότητα του. Επί 6 χρόνια ασχολήθηκε με την έρευνα στο «Georgetown University Medical Center» της Ουάσιγκτον των Η. Π. Α. και στο Ερευνητικό Πρόγραμμα του Καθηγητή Σπύρου Μουλόπουλου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Διετέλεσε επιστημονικός συνεργάτης της Α' Χειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός» με Διευθυντή τον Μ. Παρασκευά το 1968 και του «Διγυναικείου και Θεραπευτικού Ινστιτούτου» Πειραιά στο Νοσοκομείο «Μεταξά» το 1969. Το ίδιο έτος, δημοσίευσε στην Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση 7 κλινικές μελέτες ήτοι: «*Results of surgical repair of atrial septal defect in the middle aged and elderly*», «*Surgical management of tricuspid atresia*», «*Reoperation for fixtious stenosis of disc mitral valve prosthesis*», «*Left ventricular aneurysms*», «*Dissecting aneurysm of the aorta*» και «*Function of the transplanted human heart*». Στην συνέχεια, έως το 1978 άσκησε διευθυντικά καθήκοντα στην Θωρακοχειρουργική Κλινική του εν λόγω ιδρύματος διενεργώντας ένα μεγάλο αριθμό επεμβάσεων. Ταυτόχρονα, απέκτησε τον τίτλο του Professorial Lecturer στο «Georgetown University».

Ο Σπυρίδων Ζέλλος, επιτέλεσε ένα πλούσιο και ευρέως φάσματος έργο στην Χειρουργική Θώρακος, ενώ δεν παρέλειψε να διατηρεί το ενδιαφέρον του για την Καρδιοχειρουργική, με την οποία ήρθε σε επαφή ως ερευνητής. Διενήργησε επίσης, μια σειρά βαλβιδοπλαστικών μιτροειδούς με χρήση βαλβιδοτόμου Tubbs.

Τιμητική πλακέτα για την προσφορά του στη Χειρουργική Θώρακος (Παλιά Βουλή, 1st EAB Congress, 2004)

Διαστολέας Tubbs, της προσωπικής σειράς εργαλείων του Σπ. Ζέλλου

*Διάθεση υλικού από τους Β. Κωστή και Α. Ζέλλο

Παύλος Κουσουρής

Ο στρατιωτικός Γενικός Χειρουργός από τον οποίο πήραν τα «πρώτα μαθήματα» οι Καρδιοχειρουργοί Γ. Τόλης, Α. Μιχάλης και Σ. Πράπας στη διάρκεια της θητείας τους στο στρατό.

Ο Δρ. Παύλος Αθ. Κουσουρής γεννήθηκε στην Καλαμάτα. Είναι Ταξίαρχος Υγειονομικού ε.α., Διδάκτωρ της Ιατρικής και συγγραφέας. Διοίκησε Μονάδες Υγειονομικού του Ελληνικού Στρατού. Υπηρέτησε ως Χειρουργός σε στρατιωτικά νοσοκομεία και άσκησε διδακτικό και ερευνητικό έργο. Εκπαιδεύτηκε και εργάστηκε ως Γενικός Χειρουργός, συνολικά επί 11 χρόνια, στη Γερμανία. Δημοσίευσε 83 επιστημονικές εργασίες. Εκπόνησε και εξέδωσε τα εξής βιβλία: Γερμανοελληνικό Λεξικό Ιατρικών όρων, Ελληνογερμανικό Λεξικό Ιατρικών όρων με απόδοση και στα αγγλικά και Λεξικό Ξενογλωσσών Ιατρικών Συντημήσεων

Τιμήθηκε με τα παράσημα των Ταγμάτων: Γεωργίου του Α' (Αργυρός Σταυρός), Φοίνικος (Χρυσός Σταυρός) και Μετάλλιο Στρατιωτικής Αξίας. Ελαβε τιμητικό Δίπλωμα για την συμπλήρωση 10ετούς λειτουργίας του Καρδιοχειρουργικού Κέντρου του Νοσοκομείου "Ερρίκος Ντυνάν". Εξακολουθεί να ασχολείται με την έρευνα και τη συγγραφή. Είναι έγγαμος, έχει 2 τέκνα και κατοικεί στο Χαλάνδρι.

*Κείμενο από www.biblonet.gr

Ο Σ. Πράπας με τον αγαπημένο του δάσκαλο σε στιγμιότυπο του 2004

▲
Ζάππειο
2011

Ο Παύλος Κουσουρής έδωσε με ζήλο και αγάπη τα «φώτα» του στους Σ. Πράπα, Γ. Τόλη και Α. Μιχάλη στη Γενική Χειρουργική

Φ. Παναγόπουλος Γ. Ανδριτσάκης
Γ. Τόλης Γ. Σανούδος Π. Σπύρου
Χρ. Λόλας Α. Μιχάλης
Εμ. Χλαπουτάκης

Π. Σπανός
Ι. Στήνιος Ι. Χάσσουλας

Μ. Μπονώρης
Α. Βομβογιάννης
Ι. Παπαϊωάννου

Πέμπτη Περίοδος, της «ωρίμανσης» 1985-1993

Από τον επαναπροσδιορισμό του υγειονομικού χάρτη & την εφαρμογή του Ε.Σ.Υ., στο «Ωνάσειο»... όραμα

H. Bentall

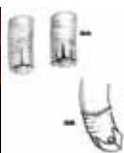
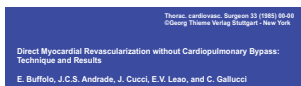
H. Suma

Τις εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο, κατά τη διερευνούμενη αυτή περίοδο, σηματοδότησαν μεμονωμένες προσπάθειες Καρδιοχειρουργών, οι οποίοι επικεντρώθηκαν πια σε συγκεκριμένα χειρουργικά πεδία, αναπτύσσοντας νέες τεχνικές και μεθόδους ή εμβαθύνοντας στις ήδη υπάρχουσες, με σκοπό την βελτιστοποίηση της ποιότητας των επεμβάσεων και την ενίσχυση της θετικής έκβασης αυτών. Πιο συγκεκριμένα, εξελίξεις καταγράφηκαν στο πεδίο της χειρουργικής επί των στεφανιαίων σε πάλλουσα καρδιά, της εξάπλωσης της χρήσης αρτηριακών μοσχευμάτων στην επαναιμάτωση του μυοκαρδίου, στη χειρουργική της ρίζας της αορτής, των ανευρυσμάτων της αριστερής κοιλίας, στη χειρουργική της κολπικής μαρμαρυγής και τέλος, στη χρήση οξυγονωτών μεμβράνης και φυγόκεντρων αντλιών στην εξωσωματική κυκλοφορία.

Σε ό,τι αφορά στη χειρουργική επί των στεφανιαίων, οι πρωτοπόροι στον τομέα αυτό F. Benetti και E. Buffalo προέβησαν σε ανακοινώσεις που περιελάμβαναν τις πρώτες μεγάλες σειρές ασθενών που χειρουργήθηκαν χωρίς τη χρήση εξωσωματικής κυκλοφορίας, με την τεχνική της πάλλουσας καρδιάς. Ωστόσο, όσο και αν οι ίδιοι την υποστήριζαν σθεναρά, η επιλογή τους δεν έτυχε αποδοχής από τη διεθνή κοινότητα, με αποτέλεσμα μόλις ελάχιστες ομάδες, κατά την αναφερόμενη περίοδο, να κάνουν χρήση της εν λόγω τεχνικής. Θερμός υποστηρικτής αναδείχθηκε ο J. Plister, στην Ουάσιγκτον, ο οποίος παρουσίασε το 1992, σειρά 220 περιστατικών, στα οποία η σταθεροποίηση του αγγείου – στόχου γίνονταν με πίεση του μυοκαρδίου με τα δάκτυλα του βοηθού Χειρουργού, εκατέρωθεν του αγγείου. Η πρωτοβουλία του αυτή αποτέλεσε, ίσως, την πρώτη εκδοχή σταθεροποιητή πίεσης, που έκανε την εμπορική του εμφάνιση τα επόμενα χρόνια, διευκολύνοντας την εφαρμογή της μεθόδου και διευρύνοντας την μετέπειτα αποδοχή της διεθνώς.

BENETTI, F. J.

Direct coronary artery surgery with saphenous vein bypass without either cardiopulmonary bypass or cardiac arrest.
J. Cardiovasc Surg 26: 217 - 222. 1985.

Remodeling της ρίζας της αορτής με την τεχνική Yacoub

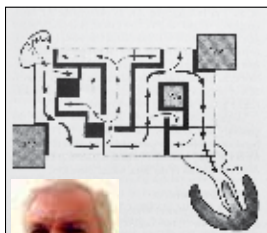

Reinplantation της ρίζας της αορτής με την τεχνική Tyrone - David

Στο πεδίο της χρήσης αρτηριακών μοσχευμάτων, την περίοδο που αναλύεται, καταγράφηκε η πρώτη κλινική εφαρμογή της αριστερής έσω μαστικής αρτηρίας στον πρόσθιο κατιόντα κλάδο, το Φεβρουάριο του 1968, από τον G. Green στη Ν. Υόρκη. Τα καλά μακροπρόθεσμα αποτελέσματα από τη χρήση των μαστικών αρτηριών σε σχέση με τα φλεβικά, όπως αποδείχθηκε από μια ιστορική μελέτη του Αμερικανού F. Loop το 1981, οδήγησαν τους Καρδιοχειρουργούς στην αναζήτηση τρόπων περαιτέρω αξιοποίησής τους, τόσο χρησιμοποιώντας τα κατά συνέχεια –sequential use-, όσο και με τη δημιουργία σύνθετων μοσχευμάτων, όπως του T – Graft που χρησιμοποιήθηκε από τον A. Tector και το Y- Graft, από τον A. Galafiore. Παράλληλα, στην προσπάθεια χρήσης και άλλων αρτηριακών μοσχευμάτων, πρωτοπόροι Καρδιοχειρουργοί προχώρησαν στην αξιοποίηση της κερκιδικής αρτηρίας, της δεξιάς γαστροεπιπλοϊκής αρτηρίας, καθώς και της κάτω επιγαστρίας αρτηρίας. Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι, η αρχική εκτίμηση περί μακροπρόθεσμης βατότητας της κερκιδικής αρτηρίας, όπως αυτή χρησιμοποιήθηκε από τον A. Carpentier σε σειρά περιστατικών το 1971, ήταν αρνητική, με αποτέλεσμα σταδιακά να εγκαταλειφθεί η χρήση της μέχρι και το 1991, όταν ο Γάλλος C. Acar, ακολουθώντας κατάλληλο πρωτόκολλο παρασκευής του αγγείου και χρήση διλατικής περιεχειρητικά, την επανεισήγαγε. Τέλος, τη γαστροεπιπλοϊκή αρτηρία χρησιμοποίησαν για πρώτη φορά οι H. Suma, M. Carter και J. Pyun το 1987, ενώ την κάτω επιγαστρία αρτηρία, ο L. Puig το 1990.

Η αντιμετώπιση ανευρυσμάτων της ρίζας της αορτής με τη χρήση βαλβιδοφόρου μοσχεύματος και επανεμφύτευση των στομιών των στεφανιαίων αρτηριών, εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1968 από το Βρετανό H. Bentall, σε μια ιστορική εγχείρηση στην οποία συμμετείχε και ο Έλληνας Καθηγητής Φώτιος Παναγόπουλος, και η οποία αυτούσια ή με διάφορες παραλλαγές της, με σημαντικότερη την τεχνική Gaborl που επακολούθησε, χρησιμοποιούνται ευρέως έως και σήμερα. Ωστόσο, οι δυνητικές επιπλοκές μιας μηχανικής βαλβίδας και το γεγονός ότι στα εν λόγω ανευρύσματα οι αορτικές γλωκίνες είναι φυσιολογικές σε αρκετές περιπτώσεις, οδήγησαν στην έμπνευση άλλων τεχνικών με στόχο τη διατήρησή τους –Valve Sparing Aortic Root Replacement. Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, πρώτος ο M. Yacoub περιέγραψε την ομώνυμη τεχνική του, κατά την οποία προβλέπονταν η επαναδιαμόρφωση της ρίζας της αορτής με διατήρηση του δακτυλίου και των γλωκίνων –Remodeling-, για να ακολουθήσει ο Καναδός T. David στις αρχές της δεκαετίας του 1990, προτείνοντας την επανεμφύτευση των προαναφερόμενων ανατομικών στοιχείων εντός σωληνωτού μοσχεύματος –Reimplantation-.

Έτος αναφοράς στο πεδίο χειρουργικής θεραπείας της κοιλιακής μαρμαρυγής θεωρείται το 1987, όταν ο Αμερικανός J. Cox, μετά από εκτενή πειραματική μελέτη στο Πανεπιστήμιο «St. Louis» της Ουάσιγκτον, εφάρμοσε στην κλινική πράξη την τεχνική του, που έγινε ευρέως γνωστή ως Cox – Maze Procedure, η οποία και βασίζονταν σε μια σειρά χειρουργικών τομών κατά μήκος αμφοτέρων των κόλπων της καρδιάς, προκειμένου να διακόπτονται τα κυκλώματα επανεισόδου για την πρόκληση της μαρμαρυγής. Η μέθοδος αποδείχθηκε ιδιαίτερα πολύπλοκη και αιμορραγική, καθόσον απαιτούσε την επανασυρραφή πολλών τμημάτων των κόλπων, ενώ συνδυάστηκε με υψηλό ποσοστό απώτερης χρονότρωσης ανεπάρκειας, με αποτέλεσμα την ανάγκη τοποθέτησης βηματοδότη. Με επιμέρους βελτιώσεις της τεχνικής, ο J. Cox κατόρθωσε τελικά με την Cox-Maze III Procedure, να αναγάγει τη μέθοδο του σε gold standard της χειρουργικής θεραπείας της κοιλιακής μαρμαρυγής, οι κλασσικές cut and sew lesions της οποίας, στις αρχές της νέας χιλιετίας, αντικαταστάθηκαν από τις ablation lines, που διενεργούμενες μέσω διαφόρων πηγών ενέργειας, κάνουν την επέμβαση μακράν απλούστερη.

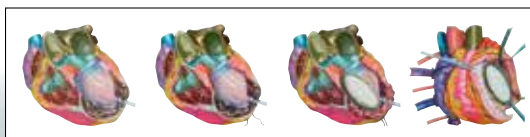
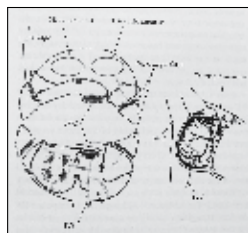

Η κλασσική χειρουργική Maze, έμπνευση του Αμερικανού πρωτοπόρου της χειρουργικής της χρόνιας κοιλιακής μαρμαρυγής, James Cox

◀ J. Cox

Η χειρουργική Cox - Maze III, που αποτελεί το gold standard της χειρουργικής της χρόνιας κοιλιακής μαρμαρυγής

Βελτιωμένη εκδοχή της χειρουργικής «Dor» με χρήση προκατασκευασμένου προπλάσματος φυσιολογικής αριστερής κοιλίας

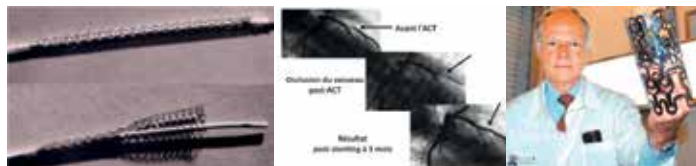
Άλλη σημαντική τεχνική που βελτιστοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της διερευνούμενης περιόδου, αφορούσε στην ανευρυσματική αριστερή κοιλία μετά από έμφραγμα του μυοκαρδίου, και περιγράφηκε από το Γάλλο V. Dor, το 1989. Ανάλογη μέθοδος, βέβαια, ήταν γνωστή από τη δεκαετία του 1960, προταθείσα από τον D. Cooley, ο οποίος περιέγραψε την επαναδιαμόρφωση της γεωμετρίας της αριστερής κοιλίας με τη γνωστή κατά μήκος του ανευρύσματος συρραφή -Linear suture, αλλά και από τον A. Jatene, που το 1984, εισήγαγε την εξωτερική κυκλοτερή συρραφή. Ωστόσο, αμφότερες οι μέθοδοι αφορούσαν στο ελεύθερο τοίχωμα της αριστεράς κοιλίας, με αποτέλεσμα να μην χρησιμοποιηθούν ευρέως. Η πρωτοτυπία της μεθόδου Dor συνίστατο στη χρήση κυκλοτερούς εμβολώματος που τοποθετούνταν με συνεχή ραφή στα όρια του υγιούς μυοκαρδίου, αποκαθιστώντας εσωτερικά τη συνολική γεωμετρία της αριστερής κοιλίας -Endoventricular Circular Patchplasty. Παρά τις όποιες τροποποιήσεις που επιχειρήθηκαν εκ μέρους άλλων Χειρουργών, η χειρουργική Dor παρέμεινε κλασσική και χρησιμοποιείται μέχρι τις μέρες μας. Η αποτελεσματικότερη ίσως βελτίωσή της μπορεί να θεωρηθεί η χρήση ενός προκατασκευασμένου προπλάσματος της κοιλότητας της αριστερής κοιλίας από τον Ιταλό L. Menicanti, το 2002, το οποίο τοποθετούμενο εντός της κοιλίας, διευκόλυνε τον προσδιορισμό του ακριβούς μεγέθους εμβολώματος.

▲ V. Dor

▲ L. Menicanti

Τουλούζ, 28 Μαΐου 1986, πρώτη στον κόσμο αγγειοπλαστική - J. Puel

Λωζάννη 1986, δεύτερη στον κόσμο αγγειοπλαστική - U. Sigwart

Κλείνοντας, το πλέον σημαντικό γεγονός της περιόδου, ειδικά στο πεδίο της Επεμβατικής Καρδιολογίας, το οποίο και έμελλε να δημιουργήσει μελλοντικά νέες ισορροπίες και στην Καρδιοχειρουργική επιστήμη, αποτελεί η πρώτη εμφύτευση ενδοστεφανιαίου νάρθηκα, του επανομαζόμενου stent, από τον J. Puel, το 1986. Λίγους μήνες αργότερα, ο U. Sigwart ανακοίνωσε είκοσι τέσσερις τοποθετήσεις αυτοεκπτυσσόμενων stents, με το ποσοστό οξείας θρόμβωσης, ως επιπλοκής της μεθόδου, να αγγίζει το 15% και της επαναστένωσης το 40%, στους πρώτους έξι μήνες. Επρόκειτο για δύο σοβαρές επιπλοκές, οι οποίες κατέστησαν τη μέθοδο μη ανταγωνιστική ως προς την χειρουργική ByPass κατά την πρώτη αυτή περίοδο εφαρμογής της, ωστόσο αργότερα, μια σειρά βελτιωτικών παρεμβάσεων στη σύσταση των stents, λειτούργησαν καταλυτικά στη ραγδαία εξάπλωσή της.

Marco Tourina. Διάδοχος του A. Senning στο Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης και πρωτοπόρος της χειρουργικής της αορτής

Κατά την διάρκεια της προηγούμενης περιόδου, της περιόδου Ενδυνάμωσης, η ελληνική Καρδιοχειρουργική, μέσω των πρωταγωνιστών της, κατάφερε να αποδείξει τις δυνατότητές της, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη των Ελλήνων πολιτών. Η ενδυνάμωση έφερε την ωρίμανση. Την περίοδο της Ωρίμανσης, λοιπόν, όπως αποκαλείται η θετία από το 1985 έως το 1993, δεν θα μπορούσε παρά να την καθορίζει ένα γεγονός μείζονος σημασίας για τον υγειονομικό χάρτη της χώρας, μια εμπνευσμένη ιδέα του τότε Υπουργού Υγείας, Παρασκευά Αυγερινού (21/10/1981 – 5/7/1982), η οποία έλαβε σάρκα και οστά από τον διάδοχο Υπουργό, αείμνηστο Γεώργιο Γεννηματά. Επρόκειτο φυσικά για την έναρξη λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Υγείας (Ε.Σ.Υ.), η οποία πραγματοποιήθηκε με το υπ'αριθμόν 1397/83 ειδικό Νομοσχέδιο, που προέβλεπε τα εξής: «Α) Την ευθύνη του κράτους για την παροχή υπηρεσιών υγείας στο σύνολο των πολιτών και Β) Την παροχή υπηρεσιών υγείας ισότιμα σε κάθε πολίτη, ανεξάρτητα από την οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική του κατάσταση, μέσα από ενιαίο και αποκεντρωμένο Εθνικό Σύστημα Υγείας που οργανώνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του αναφερόμενου νόμου».

Επί του πρακτέω, η εφαρμογή του Νόμου 1397/83 όριζε την ένταξη στο Εθνικό Σύστημα Υγείας όλων των δημόσιων νοσοκομείων της χώρας, ενώ ταυτόχρονα απαγόρευε την δημιουργία νέων ιδιωτικών νοσηλευτικών ιδρυμάτων, πέραν των ήδη υπαρχόντων. Όσον αφορά στις Καρδιοχειρουργικές Κλινικές, προέβλεπε την λειτουργία δύο Καρδιοχειρουργικών Κέντρων στην Αθήνα, στα νοσοκομεία «Ιπποκράτειο» και «Ευαγγελισμός», την δημιουργία μιας Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής στο νοσοκομείο «Αγία Σοφία» Αθηνών, καθώς και δύο κέντρων στη Θεσσαλονίκη, στα νοσοκομεία «ΑΧΕΠΑ» και «Γ. Παπανικολάου».

Τμήματα που λειτουργούσαν στους κόλπους Πανεπιστημιακών Χειρουργικών Κλινικών καταργήθηκαν, όπως εκείνα των νοσοκομείων «Αρεταίειο» και «Σωτηρία», ενώ, στην αρχική φάση λειτουργίας του Ε.Σ.Υ., καταργήθηκε και το Καρδιοχειρουργικό Τμήμα του νοσοκομείου «Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.» για να επανασταθεί περίπου έξι μήνες αργότερα. Ειδικότερα, για το θέμα της στελέξεως αυτών των κέντρων, ο Νόμος έθετε ως προϋπόθεση για τους Ιατρούς την πλήρη και αποκλειστική απασχόληση, ενώ για τις διευθυντικές θέσεις, απαιτούνταν συμπλήρωση τουλάχιστον μιας δεκαετίας από την απόκτηση ειδικότητας.

Αν και η σύσταση του Ε.Σ.Υ. θεωρείται –ακόμη και έως σήμερα– μια από τις μεγαλύτερες τομές που πραγματοποιήθηκαν ποτέ στον χώρο της Υγείας, οι προβλεπόμενες ρυθμίσεις για τις Καρδιοχειρουργικές Κλινικές, μάλλον ατυχείς θα χαρακτηρίζονταν. Οι διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες αντιμετώπισης καρδιοπαθών ασθενών, έμοιαζε αδύνατο να καλυφθούν με τις προτεινόμενες από τη νομοθεσία λύσεις. Πέραν της αύξησης των διευθυντικών θέσεων και της λειτουργίας ανεξάρτητης Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής για πρώτη φορά στην Ελλάδα, οι υποδομές παρέμειναν ίδιες, ενώ στην περίπτωση του λεκανοπεδίου Αττικής, με την κατάργηση των δύο τμημάτων, προφανώς υποδεέστερες. Το γεγονός αυτό δημιούργησε τεράστιες λίστες αναμονής ασθενών σε κάθε νοσοκομείο, ενώ ταυτόχρονα η έκδοση πιστοποιητικών «μακράς αναμονής» οδήγησε, με την υποστήριξη των Ταμείων, σε νέα «μετανάστευση» ασθενών σε κέντρα της Ευρώπης και των Η.Π.Α.. Η λειτουργία ιδιωτικών Καρδιοχειρουργικών Κλινικών κρίνονταν αναγκαία και απαραίτητη. Όπου και εγένετο, καθώς Καρδιοχειρουργικές Κλινικές εγκαινιάστηκαν στα ιδιωτικά νοσηλευτήρια «Υγεία», «Ιατρικό Κέντρο», «Απολλώνιο Θεραπευτήριο», «Γενική Κλινική» και «Λευκός Σταυρός» στην Αθήνα και «Άγιος Λουκάς» και «Γενική Κλινική» –όπου το 1988 λειτουργήσε αρχικά το «Βελλίδειο» Καρδιοχειρουργικό Κέντρο– στην Θεσσαλονίκη. Άξιο αναφοράς είναι επίσης το γεγονός ότι, στα πλαίσια λειτουργίας της Πανεπιστημιακής Χειρουργικής Κλινικής του Πανεπιστημίου Πατρών, υπό τον Καθηγητή Ιωάννη Ανδρουλάκη, παλαιό συνεργάτη του Καθηγητή Κ. Τούντα, δημιουργήθηκε το 1989 Καρδιο-Θωρακοχειρουργικό Τμήμα με επικεφαλής τον Δημήτριο Δουγένη, που ωστόσο για διάστημα μεγαλύτερο της δεκαετίας διενεργούσε αμιγώς θωρακο-αγγειοχειρουργικές επεμβάσεις.

ΝΟΜΟΣ 1397/1983

Εθνικό σύστημα υγείας

Άρθρο 1 Γενικές αρχές

1. Το κράτος έχει την ευθύνη για την παροχή υπηρεσιών υγείας στο σύνολο των πολιτών.

2. Οι υπηρεσίες υγείας παρέχονται ισότιμα σε κάθε πολίτη, ανεξάρτητα από την οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική του κατάσταση, μέσα από ενιαίο και αποκεντρωμένο εθνικό σύστημα υγείας, που οργανώνεται με τις διατάξεις του νόμου αυτού.

Νοσοκομεία

Αριθμ. επεμβάσεων

Γ.Π.Ν. Αθηνών «ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ»	650
Π.Γ.Ν. Αθηνών «Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ»	450
Π.Γ.Ν. Θεσσαλονίκης «Γ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ»	886 (500)*
Π.Γ.Ν. Θεσσαλονίκης «ΑΧΕΠΑ»	450
Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.	102
Νοσ/μείο Παιδων	68
-----	-----
Σ Υ Ν Ο Λ Ο Ν	2.218

Αριθμός διενεργούμενων επεμβάσεων στα τμήματα του Ε.Σ.Υ. το έτος 1992 (Επ. Χλαπούτακης - ημερίδα καρδιοχειρουργικής 1993)

ΕΤΗ	1991	1992
ΘΕΡΑΠΕΥΤΗΡΙΟ «ΥΓΕΙΑ»	567	693
«ΙΑΤΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ»	550	570
«ΑΠΟΛΛΩΝΕΙΟ» ΘΕΡΑΠΕΥΤΗΡΙΟ	158	229
«ΓΕΝΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ»	56	208
«ΛΕΥΚΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ»	ΥΠΟ ΙΔΡΥΣΙΝ	

▲
Αριθμός διενεργούμενων επεμβάσεων
στα ιδιωτικά κέντρα των Αθηνών τα έτη 1991 και 1992
(Στρατής Παττακός - ημερίδα καρδιοχειρουργικής 1993)

Ο νέος καρδιοχειρουργικός «χάρτης», όπως διαμορφώθηκε από την εφαρμογή του Ε.Σ.Υ., άλλαξε, ως αναμενόνταν, και τους συσχετισμούς σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού. Κυρίαρχο γεγονός της περιόδου δεν ήταν άλλο από την αποχώρηση τριών εκ των πρωταγωνιστών της περιόδου Ενδυνάμωσης, από τις Χειρουργικές Κλινικές των νοσοκομείων «Ιπποκράτειο» και «Ευαγγελισμός». Αναλυτικότερα, ο Διευθυντής της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του νοσοκομείου «Ευαγγελισμός», **Γεώργιος Τόλης**, παραιτήθηκε, όπως προαναφέρθηκε, τόσο από τη διευθυντική του θέση το 1984, όσο και από όποια σκέψη ένταξής του στο Ε.Σ.Υ.. Ο διάδοχός του, **Άλκης Μιχάλης**, Διευθυντής της κλινικής από το 1984 έως την έναρξη του Ε.Σ.Υ., δεν είχε τα απαραίτητα τυπικά προσόντα και βρέθηκε εκτός κρίσεων για τις δύο διευθυντικές θέσεις του εν λόγω ιδρύματος. Ο **Γεώργιος Ανδριτσάκης**, Διευθυντής της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του νοσοκομείου «Ιπποκράτειο», από το 1970 έως το 1985, ενδιαφέρθηκε αρχικά για την ανάληψη της οργάνωσης Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής στο νοσοκομείο «Αγία Σοφία», αλλά στην συνέχεια παραιτήθηκε από την προσπάθεια. Και οι τρεις προαναφερόμενοι Διευθυντές, μετακινήθηκαν στον ιδιωτικό τομέα, όντας οι πρώτοι Έλληνες Καρδιοχειρουργοί, που στελέχωσαν τις ιδιωτικές Καρδιοχειρουργικές Κλινικές των ιδιωτικών νοσηλευτηρίων «Υγεία» και «Ιατρικό Κέντρο Αμαρουσίου».

Στα υπόλοιπα δημόσια Καρδιοχειρουργικά Τμήματα του Ε.Σ.Υ., οι ανακατατάξεις συμπεριελάμβαναν την ένταξη νέων προσώπων στο προσκήνιο, την ανέλιξη παλαιότερων συνεργατών σε διευθυντικές θέσεις, καθώς και μετακινήσεις προσώπων από το ένα νοσηλευτικό ίδρυμα σε άλλο. Στο νοσοκομείο «Ιπποκράτειο», διευθυντικές θέσεις ανέλαβαν οι τέως συνεργάτες του Γ. Ανδριτσάκη, **Εμμανουήλ Χλαπουτάκης** και **Ανδρέας Βομβογιάννης**, ενώ ανάλογες θέσεις ανέλαβαν στο νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» και οι **Φώτης Παναγόπουλος** και **Χρήστος Λόλας**, μετακινούμενοι από τα καταργηθέντα τμήματα των νοσοκομείων «Σωτηρία» και «Αρεταίειο» αντίστοιχα. Στη νεοϊδρυθείσα Παιδοκαρδιοχειρουργική Κλινική του νοσοκομείου «Αγία Σοφία» Αθηνών, διευθυντική θέση κατέλαβε ο **Ιωάννης Σπίνιος**, Λέκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών και συνεργάτης του Χ. Λόλα στο νοσοκομείο «Αρεταίειο». Στο νοσοκομείο «Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.», παρέμεινε ως Διευθυντής ο **Γεώργιος Σανούδος**, ενώ στο νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ» Θεσσαλονίκης, τον Καθηγητή **Δημήτριο Λαζαρίδη** διαδέχτηκε αρχικά ο Αναπληρωτής Καθηγητής **Παναγιώτης Σπανός** και στη συνέχεια ο **Φ. Παναγόπουλος**, ο οποίος ανέλαβε τη Διεύθυνση της κλινικής το 1991, μετά την εκλογή του στη θέση του Τακτικού Καθηγητή Καρδιοχειρουργικής του «Αριστοτελείου» Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, την πρώτη που δημιουργήθηκε στην Ελλάδα. Αλλαγές δεν υπήρξαν στο νοσοκομείο «Γ. Παπανικολάου», εκτός του ότι, οι λειτουργούσες Κλινικές Καρδιοχειρουργικής και Θωρακοχειρουργικής, υπό τους **Παναγιώτη Σπύρου** και **Αθανάσιο Οικονομόπουλο** αντίστοιχα, οδηγήθηκαν σε συστέγαση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1				
ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΡΔΙΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ				
	1990	1991	1992	1993
Κλινική ΑΓΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ	95	337	747	710
ΓΕΝΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ	-	40	205	255
	95	377	952	965
ΣΥΝΟΛΟ: 2.389 επεμβάσεις				
31.08.93				

▲
Αριθμός διενεργούμενων επεμβάσεων
στα ιδιωτικά κέντρα της Θεσσαλονίκης τα έτη 1991 και 1992
(Γιώργος Μπουγιούκας - ημερίδα καρδιοχειρουργικής 1993)

Σε επίπεδο ιδιωτικού τομέα, επικεφαλής των πλέον πολυάσχολων ομάδων, τέθηκαν στο νοσηλευτήριο «Υγεία» Αθηνών οι **Γ. Τόλης** και **Γ. Ανδριτσάκης**, ενώ στο «Ιατρικό Κέντρο Αθηνών» ο **Α. Μιχάλης**. Δευτερευόντως, με το «Απολλώνειο Θεραπευτήριο» συνεργάστηκαν οι **Δημήτριος Κλειτσάκης**, **Δημήτριος Μπουλαφέντης** κατά την αρχική περίοδο, ενώ μετέπειτα οι **Γεώργιος Μάκος**, **Γεώργιος Οικονομόπουλος** και άλλοι. Στη «Γενική Κλινική» Αθηνών -νυν «Βιοιατρική»-, δραστηριοποιήθηκε μετά την αποχώρησή του από το «Απολλώνειο», ο **Δημήτριος Κλειτσάκης**. Στα ιδιωτικά νοσηλευτήρια της Βόρειας Ελλάδας δραστηριοποιήθηκαν Καρδιοχειρουργοί από τον πανεπιστημιακό χώρο, όπως οι **Π. Σπανός**, **Μιχάλης Τούμπουρας** και **Γεώργιος Βουγιούκας** στον «Άγιο Λουκά» Θεσσαλονίκης και **Χρήστος Παπακωνσταντίνου** στη «Γενική Κλινική» Θεσσαλονίκης. Επιπροσθέτως, η ψήφισή του νόμου για δυνατότητα μερικής απασχόλησης ιατρών του Ε.Σ.Υ. στον ιδιωτικό τομέα, το **1991**, οδήγησε αρκετούς Καρδιοχειρουργούς σε παράλληλη ιδιώτευση στις Καρδιοχειρουργικές Κλινικές ιδιωτικών νοσοκομείων. Στη «Γενική Κλινική» Θεσσαλονίκης, δραστηριοποιήθηκε κυρίως ο **Βασίλης Χαλβατζούλης**, καθώς και οι **Στυλιανός Παπασταύρου** και **Γιώργος Χατζηκώστας**, ενώ στον «Άγιο Λουκά» ο **Μανώλης Διαρμισάκης**. Στην Αθήνα, και συγκεκριμένα στο «Απολλώνειο Θεραπευτήριο» ο **Γεώργιος Τζιφας**, Επιμελητής Α' του νοσοκομείου «Ευαγγελισμός» και ο **Δημήτριος Λεωνίδας**, Επιμελητής Α' του νοσοκομείου «Ιπποκράτειο». Επίσης, αρχικά στην ιδιωτική κλινική «Λευκός Σταυρός» και στη συνέχεια στο νοσηλευτήριο «Υγεία», ο **Μιχάλης Μπονώρης**, Διευθυντής του Β' Παιδοκαρδιοχειρουργικού Τμήματος του νοσοκομείου «Αγία Σοφία». Τέλος, άξια μνείας είναι και η προσπάθεια του μετέπειτα Καθηγητή Καρδιοχειρουργικής του Πανεπιστημίου Κρήτης και επί σειρά ετών συνεργάτη του Christian Barnard, **Ιωάννη Χάσουλα**, ο οποίος στην προοπτική δημιουργίας του «Βελλίδειου» Καρδιοχειρουργικού Κέντρου, προς τιμήν του ιδρυτή των εφημερίδων «Μακεδονία» και «Θεσσαλονίκη», **Ιωάννη Βελλίδη**, οργάνωσε στην «Γενική Κλινική» Θεσσαλονίκης μια μικρή Καρδιοχειρουργική Κλινική, το 1988. Για λόγους που δεν είναι απαραίτητο να αναλυθούν επί του παρόντος, το όραμα αυτό δεν έτυχε καλής έκβασης, με αποτέλεσμα η επαγγελματική συνεργασία του Ι. Χάσουλα με την «Γενική Κλινική», να εξακολουθήσει έως το 1996. Στον ίδιο χώρο, λειτούργησε, το **1991**, μια ακόμη Καρδιοχειρουργική Μονάδα, που κάλυψε αρχικά ο Χ. Παπακωνσταντίνου και στη συνέχεια ο Β. Χαλβατζούλης.

Ο λογότυπος της Ελληνικής Εταιρείας Χειρουργών Θώρακος Καρδιάς και Αγγείων με έτος ίδρύσεως το 1986

Συμπερασματικά, την αναλούμενη περίοδο, ο δημόσιος τομέας αριθμούσε έξι Καρδιοχειρουργικά Κέντρα στα οποία λειτούργησαν εννέα Καρδιοχειρουργικές Κλινικές, έξι από τις οποίες βρίσκονταν στην Αθήνα και οι υπόλοιπες στην Θεσσαλονίκη. Εκ των πραγμάτων, οι δημόσιες κλινικές έφεραν το βάρος της εκπαίδευσης των ειδικευόμενων Καρδιοχειρουργών, της έρευνας, της κάλυψης των επειγόντων περιστατικών, των εφημεριών σε 24ωρη βάση και της αντιμετώπισης των πλέον επιβαρυνμένων περιστατικών, που απαιτούσαν μεγαλύτερο χρόνο νοσηλείας. Κατάφεραν όλα τα παραπάνω, λειτούργώντας μέσα από τις υποδομές και τον εξοπλισμό παλαιότερων εποχών, καθώς σε λίγες μόνο περιπτώσεις υπήρξαν προσθήκες ή νέες αγορές μηχανημάτων. Επιπρόσθετα, από την έναρξη των αγγειοπλαστικών το 1986 και μετέπειτα, τα δημόσια νοσοκομεία τέθηκαν σε ετοιμότητα για την αντιμετώπιση περιστατικών των Αιμοδυναμικών Εργασιών που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό τους, καλύπτοντας παράλληλα και τις ανάγκες άλλων νοσοκομείων που δεν διέθεταν Καρδιοχειρουργικές Κλινικές.

Στον ιδιωτικό τομέα, πέντε Καρδιοχειρουργικές Κλινικές λειτούργησαν στην Αθήνα και δύο στη Θεσσαλονίκη, οι οποίες, στην πλειονότητά τους, επανδρώθηκαν από λίαν έμπειρους Καρδιοχειρουργούς, διατηρώντας βέβαια ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι του δημοσίου τομέα σε επίπεδο εξοπλισμού αλλά και επιλογής των περιστατικών. Στην αρχική περίοδο, η κίνηση ασθενών ήταν σαφώς μικρότερη των αντίστοιχων κλινικών του δημοσίου, αλλά με την ψήφισή του «Νόμου Σούρλα» το 1991 και την υπογραφή συμβάσεων ανάμεσα στα Ασφαλιστικά Ταμεία και τα ιδιωτικά νοσηλευτήρια που ακολούθησε, η κίνηση αυτή αυξήθηκε εντυπωσιακά. Παρά ταύτα, μεγάλος αριθμός ασθενών συνέχισε να καταφεύγει σε Καρδιοχειρουργικά Κέντρα του εξωτερικού, αναζητώντας θεραπεία.

Κλείνοντας, η περίοδος της Ωρίμανσης υπήρξε σημαντική και για έναν ακόμη λόγο. Η Ελληνική Καρδιοχειρουργική, εκτός των άλλων, είχε την τιμή να εγκαινιάζει την ίδρυση της «Ελληνικής Εταιρείας Χειρουργικής Θώρακος, Καρδιάς και Αγγείων», το 1986.

Το Νοσοκομείο «Ιπποκράτειο» Αθηνών
στα μέσα του 20ου αιώνα

Η Καρδιοχειρουργική στον Δημόσιο Τομέα

«Ιπποκράτειο»

Όπως περιληπτικά αναφέρθηκε παραπάνω, η εφαρμογή του Νόμου περί Ε.Σ.Υ., άλλαξε τις ισορροπίες των Καρδιοχειρουργικών Κλινικών στα δημόσια νοσοκομεία της χώρας. Πιο αναλυτικά και ξεκινώντας από το **Νοσοκομείο «Ιπποκράτειο»**, ο Νόμος 1397/83, προέβλεπε την δημιουργία δύο Καρδιοχειρουργικών Κλινικών, για την στελέχωση των οποίων προκηρύχθηκαν δυο θέσεις Διευθυντών. Στις κρίσεις του ΣΚΕΟΠΝΙ, την πρώτη θέση κατέλαβε, ως αναμένονταν, ο Γεώργιος Ανδριτσάκης ακολουθούμενος από τους Γεώργιο Σανούδο, Χρήστο Λόλα, Εμμανουήλ Χλαπουτάκη, Ιωάννη Παπαϊωάννου, Ανδρέα Βομβογιάννη και Ηλία Κοκκινόπουλο, ενώ αποκλείστηκε ο Πέτρος Αλιβιζάτος λόγω έλλειψης τυπικών προσόντων. Ο Γ. Ανδριτσάκης, απορρίπτοντας την πρόκλησή του, οδήγηθηκε στον ιδιωτικό τομέα, ενώ ο Χ. Λόλας επέλεξε την διευθυντική θέση της Β' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του νοσοκομείου «Ευαγγελισμός». Υπό το πρίσμα των εξελίξεων αυτών, ως Διευθυντές των Καρδιοχειρουργικών Κλινικών του νοσοκομείου «Ιπποκράτειο» επιλέχθηκαν οι **Γ. Σανούδος** και **Ε. Χλαπουτάκης**. Ωστόσο, μετά περίπου τρίμηνη παρουσία του στο νοσοκομείο «Ιπποκράτειο», ο Γ. Σανούδος επανήλθε στην προηγούμενη θέση του, καθώς το Υπουργείο Υγείας αποφάσισε την επανασύσταση της λειτουργίας της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του νοσοκομείου «Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.». Η νέα αυτή εξέλιξη ανέδειξε στην ηγεσία της ενιαίας πια Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του νοσοκομείου «Ιπποκράτειο», τον **Ε. Χλαπουτάκη, το 1985**.

◀ Εμ. Χλαπουτάκης
(αριστερά)
Α. Βομβογιάννης
(δεξιά)

Προσωποπαγείς θέσεις Διευθυντών συνέχισαν να διατηρούν οι **Α. Βομβογιάννης** και **Ι. Παπαϊωάννου**, ενώ θέσεις Επιμελητών Α' στην ενιαία αυτή κλινική, κατέλαβαν οι **Ιωάννης Νομικός**, συνεργάτης της κλινικής από τα τέλη της δεκαετίας του '70 και **Η. Κοκκινόπουλος**, με εκπαίδευση στις Η.Π.Α., τώως Επιμελητής της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του νοσοκομείου «Σωτηρία». Θέσεις Επιμελητών Β' κατέλαβαν οι **Βασίλειος Βογιατζόγλου** και **Δημήτριος Λεωνίδας**, ενώ ο **Μιχάλης Μπωνώρης**, τώως συνεργάτης του Christian Barnard, διατήρησε προσωποπαγή θέση Επιμελητή Α'. Εμπνευσμένη ήταν η κίνηση του Ε. Χλαπουτάκη να συμπεριλάβει στη σύνθεση της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής τους Καρδιολόγους **Θέμη Ψαρρό** και **Σπύρο Λάλο**, οι οποίοι είχαν επιφορτιστεί με την προχειρουργική εκτίμηση και μετεχειρουργική φροντίδα των χειρουργημένων ασθενών. Το σημαντικότερο, όμως, όλων ήταν η συστηματοποίηση της εργασίας, την οποία προώθησε και συντόνισε ο Ε. Χλαπουτάκης, καθώς η πορεία της υγείας των ασθενών παρακολουθούνταν σε βάθος χρόνου, με ταυτόχρονη τήρηση λεπτομερών αρχείων, που στη συνέχεια έδωσαν τη δυνατότητα παραγωγής ενός σπουδαίου ακαδημαϊκού έργου. Επιπρόσθετα, στενή και παραγωγική συνεργασία αναπτύχθηκε και με την Πανεπιστημιακή Καρδιολογική Κλινική του νοσοκομείου «Ιπποκράτειο», που λειτουργούσε υπό τον Καθηγητή Παύλο Τούτουζα, η οποία και διατηρούσε το αρχείο της μετεχειρουργικής παρακολούθησης των χειρουργημένων ασθενών.

Το 1991, με απόφαση του Υπουργού Υγείας Γεώργιου Σούρλα, η Β' Καρδιοχειρουργική Κλινική επανενεργοποιήθηκε, με επικεφαλής τον **Α. Βομβογιάννη**. Με την εκ νέου δημιουργία δύο τμημάτων, οι Η. Κοκκινόπουλος και Δ. Λεωνίδας συνεργάστηκαν με τον Ε. Χλαπουτάκη στην Α' Καρδιοχειρουργική Κλινική, ενώ οι Ι. Νομικός και Β. Βογιατζόγλου συνέχισαν συνεργαζόμενοι με τον ο Α. Βομβογιάννη στην Β' Καρδιοχειρουργική Κλινική. Ο Ι. Παπαϊωάννου συνεργάστηκε με αμφότερα τα τμήματα, ωστόσο το μεγαλύτερο ποσοστό των περιστατικών του, διενεργούνταν στα πλαίσια λειτουργίας της Β' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής, που εμφάνιζε μικρότερη λίστα αναμονής, προσφέροντας ευρύτερο χώρο δράσης. Ο Η. Κοκκινόπουλος αποχώρησε ένα χρόνο αργότερα και η θέση παρέμεινε κενή έως το 1999, ενώ ο Δ. Λεωνίδας, επιλέγοντας θέση μερικής απασχόλησης, δραστηριοποιούνταν κυρίως στον ιδιωτικό τομέα. Οι εν λόγω μετακινήσεις «εξανάγκασαν» τον Ε. Χλαπουτάκη να καλύπτει τον κύριο όγκο καρδιοχειρουργικής δραστηριότητας του νοσοκομείου «Ιπποκράτειο», υποστηριζόμενος κυρίως από ειδικευόμενους Καρδιοχειρουργούς, που ήθελαν στο εν λόγω ίδρυμα. Τέλος, ο Μ. Μπωνώρης μετακινήθηκε το 1991, αναλαμβάνοντας θέση Διευθυντή στη Β' Παιδοκαρδιοχειρουργική Κλινική του νοσοκομείου «Αγία Σοφία» Αθηνών. Αξίζει να σημειωθεί ότι, την άνοιξη του 1986, διενεργήθηκε στο νοσοκομείο «Ιπποκράτειο» η πρώτη αγγειοπλαστική στην Ελλάδα, ενώ την ίδια χρονιά αντιμετωπίστηκαν δεκαεξι ακόμη ασθενείς. Την άνοιξη του 1992 πια, ο αριθμός αγγειοπλαστικών επεμβάσεων στο νοσοκομείο άγγιξε τις 221.

1985-1993

258 Πέμπτη Περίοδος, της «ωρίμανσης» 1985-1993

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η φήμη της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του νοσοκομείου «Ιπποκράτειο», ως κορυφαίο κέντρο της χώρας στην αντιμετώπιση των βαλβιδοπαθειών, που είχε επιτευχθεί την προηγούμενη περίοδο, εδραιώθηκε περαιτέρω, αναδεικνύοντας τον **Ε. Χλαπουτάκη** σε «σπεσιαλίστα» του είδους. Παράλληλα, ο ίδιος κάλυψε ανάγκες έκτακτων περιστατικών στον τομέα των οξέων διαχωρισμών της αορτής και των μηχανικών επιπλοκών εμφράγματος μυοκαρδίου, καθώς επίσης και περιπτώσεις συγγενών καρδιοπαθειών, οι οποίες ωστόσο, με την αποχώρηση του Γ. Ανδριτσάκη και την λειτουργία της Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής του «Αγία Σοφία», προσδεδεικτά εκμηδενίστηκαν. Ο Ε. Χλαπουτάκης δεν ενεπλάκη ευρέως στην χειρουργική των στεφανιαίων, αντιμετωπίζοντας κυρίως περιστατικά βαλβιδοπαθειών σε αναλογία περίπου δέκα προς ένα. Το κλινικό έργο του νοσοκομείου «Ιπποκράτειο», κατά την διερευνούμενη περίοδο, υπήρξε πλούσιο, τόσο αριθμητικά όσο και ποιοτικά. Με δυναμικότητα 39 κλινών και Μονάδα Εντατικής Θεραπείας 8 κλινών, η Καρδιοχειρουργική Κλινική του νοσοκομείου «Ιπποκράτειο» προσέφερε θεραπεία σε μεγάλο αριθμό Ελλήνων καρδιοπαθών, αντιμετωπίζοντας όλο το φάσμα επεμβάσεων καρδιοχειρουργικής ενήλικων. Η πληρότητα άγγιζε το εντυπωσιακό 74% την εποχή ποσοστό 124%, ενώ η ανάπτυξη «ράντζων» στους διαδρόμους της κλινικής θεωρούνταν δεδομένη και αναπόφευκτη. Ο Ε. Χλαπουτάκης, επιδεικνύοντας ηγετικά χάρισματα και διοικώντας με ομαδικό πνεύμα, κατάφερε να μειώσει την περιεχειρητική θνητότητα και νοσηρότητα, να αυξήσει τον αριθμό των επεμβάσεων και τέλος να διασφαλίσει την μακρόχρονη μετεχειρητική παρακολούθηση των χειρουργημένων ασθενών, για πρώτη φορά, ίσως, στην ιατρική πραγματικότητα των δημοσίων νοσοκομείων.

Εμμ. Χλαπουτάκης,
Διευθυντής Καρδιοχειρουργικής Κλινικής
«Ιπποκράτειου» Νοσοκομείου Αθηνών

Η περιεχειρητική έκβαση ασθενών με αντικατάσταση καρδιακών βαλβίδων
Τάσεις θνησιμότητας στην τετραετία 1985-1988

Γρηγόρης Π. Βυσσούλης, Θεωτοκλής Κ. Φαρρός, Ιωάννης Δ. Μπαρμετσάκος, Χρήστος Η. Πισσάβος, Στέλιος Α. Μαλιώης, Ευτύχιος Κ. Σινωράκης, Μανώλης Ν. Χλαπουτάκης, Πάολος Κ. Τσιούτσας

Πίνακας 1. Κατανομή της περιεχειρητικής θνησιμότητας (%) ανάλογα με το έτος της επίμβασης, το είδος της βαλβιδοπάθειας και τη θέση της βαλβίδας που αντικαταστάθηκε.

Έτος	ΣΜ	ΑΜ	Σ+ΑΜ	ΑΜΒ	ΣΑ	ΑΑ	Σ+ΑΑ	ΑΑΒ	Α ₂	Σύνολο
1985	2/33	2/13	5/32	9/78	1/14	1/18	2/37	4/69	4/28	17/175
	6.1	15.4	15.6	11.5	7.1	5.6	5.4	5.8	14.3	9.7
1986	2/30	2/11	3/17	7/58	-/15	3/15	-/12	3/42	4/29	14/129
	6.7	18.2	17.6	12.1		20.0		7.1	13.8	10.9
1987	-/16	1/15	1/22	2/53	-/16	-/16	1/26	1/58	6/31	9/142
		6.7	4.5	3.8			3.8	1.7	19.4	6.3
1988	-/28	1/15	-/21	1/64	-/23	-/19	1/19	1/61	1/31	3/156
		6.7		1.6			5.3	1.6	3.2	1.9
Σύνολο	4/107	6/54	9/92	19/253	1/68	4/68	4/94	9/230	15/119	43/602
	3.7	11.1	9.8	7.5	1.5	5.9	4.3	3.9	12.6	7.1

Σημειώσεις: ΣΜ = επένδυση μυοκαρδίου, ΑΜ = επένδυση αοράς, Σ+ΑΜ = both επένδυση μυοκαρδίου, ΑΜΒ = αντικατάσταση μιτροειδούς βαλβίδας, ΣΑ = επένδυση αοράς, ΑΑ = επένδυση αοράς, Σ+ΑΑ = both επένδυση αοράς, ΑΑΒ = αντικατάσταση αορτικής βαλβίδας, Α₂ = αντικατάσταση δύο καρδιακών βαλβίδων.

Η **ποιοτική αναβάθμιση** της κλινικής την περίοδο αυτή αποτυπώνεται σαφέστατα και αδιαμφισβήτητα με αριθμούς, καθώς η συνολική θνητότητα εγχειρήσεων επί των βαλβίδων, μειώθηκε από το 9,7% του 1985 στο 1,9% το 1988. Σε περαιτέρω ανάλυση, η θνητότητα επί αντικατάστασης μιτροειδούς βαλβίδας μειώθηκε από 11,5% σε 1,6%, επί αντικατάστασης αορτικής από 5,8% σε 1,4% και επί διπλών ή τριπλών αντικαταστάσεων από 14,3% σε 3,2%. Οι παραπάνω ποσοστιαίες μεταβολές καταγράφηκαν σε εργασία με τίτλο, «**Η περιεχειρητική θνητότητα ασθενών με αντικατάσταση καρδιακών βαλβίδων, τάση θνησιμότητας και αιτιολογία**», υπό τους Δ. Ζαρκαλά, Α. Χατζηνικολάου, Σ. Λάλο, Θ. Φαρρό και Ε. Χλαπουτάκη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), καθώς και στη δημοσίευση «**Η περιεχειρητική έκβαση ασθενών με αντικατάσταση καρδιακών βαλβίδων, τάση θνησιμότητας στην τετραετία 1985-1988**», υπό τους Π. Βυσσούλη, Θ. Φαρρό, Ι. Μπαρμετσά, Χ. Πισσάβο, Σ. Μαλιώη, Ε. Σινωράκη, Ε. Χλαπουτάκη και Π. Τσιούτσα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση 31: 94-100, 1990). Σε ό,τι αφορά τον όγκο των διενεργούμενων περιστατικών, ενδεικτικά αναφέρονται **650** επεμβάσεις το έτος 1993, με συνολική θνητότητα **2,76%**.

133
Η ΠΕΡΙΕΧΕΙΡΗΤΙΚΗ ΘΝΗΤΟΤΗΤΑ ΑΣΘΕΝΩΝ ΜΕ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΡΔΙΑΚΩΝ ΒΑΛΒΙΔΩΝ ΤΑΣΗ ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ
Δ. Ζαρκάλης, Α. Χατζηνικολάου, Σ. Λάλος, Θ. Φαρρός, Ε. Χλαπουτάκης
Καρδιοχειρουργική Κλινική Ι.Γ.Ν.Α.

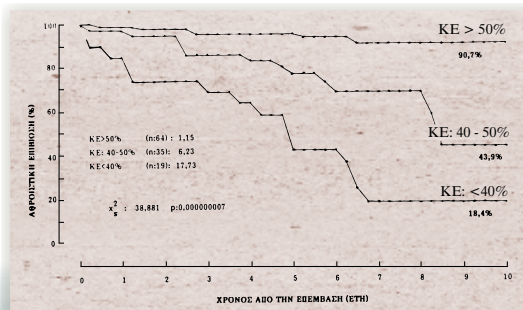
Με σκοπό την εξακρίβωση της περιεχειρητικής θνητότητας και την αιτιολογία των περιεχειρητικών θανάτων, μελετήσαμε 700 ασθενείς που χειρουργήθηκαν κατά την τελευταία τετραετία 1985-1988 στην Καρδιοχειρουργική Κλινική του Ι.Γ.Ν.Α.
Η περιεχειρητική θνητότητα μειώθηκε από 11,5% το 1985 σε 1,6% το 1988 στους ασθενείς με αντικατάσταση της Μιτροειδούς, από 5,8% σε 1,4% σε ασθενείς με αντικατάσταση της Αορτικής βαλβίδας και από 14,3% σε 3,2% στους ασθενείς που αντικαταστάθηκαν δύο βαλβίδες. (Συνολικά η θνησιμότητα μειώθηκε από 9,7% σε 1,9% στο σύνολο των ασθενών.)
Οι περιεχειρητικοί θάνατοι οφείλονταν σε καρδιακά αίτια κατά 56,5%, σε εγκεφαλικά αίτια κατά 23,9%, σε ενδοκαρδιότητα ή σπληνία κατά 6,5% και σε 13,1% σε ανεπάρκεια άλλων συστημάτων.

Περιεχειρητική θνητότητα ανάλογα του έτους επίμβασης, το είδος της βαλβιδοπάθειας και την θέση της αντικαταστάσεως βαλβίδας. Είναι εμφανής η εξαιρετική βελτίωση των ποσοστών, προτόνων των ετών πραγματοποίησης των επεμβάσεων (Εμμ. Χλαπουτάκης 1988)

Εμμ. Χλαπουτάκης,
Σωτ. Πράπας
(2010)

Η ομάδα του Ε. Χλαπουτάκη είχε συχνή συμμετοχή σε συνέδρια και στοργγυλές τράπεζες, παρουσιάζοντας μελέτες που προέκυπταν από την μακρόχρονη μετεγχειρητική παρακολούθηση των χειρουργημένων ασθενών. Χαρακτηριστικές ήταν οι εργασίες που αφορούσαν στην μελέτη επιβίωσης μετά από αντικατάσταση βαλβίδων στην θετία, στην επίπτωση των εμβολικών επεισοδίων σε σχέση με τον τύπο και τη θέση εμφύτευσης της βαλβίδας, στην μακρόχρονη μελέτη ασθενών με διπλή αντικατάσταση και σε άλλες. Ενδεικτικά, σε εκείνη με τίτλο **«Ανάλυση της διαχρονικής επιβίωσης ασθενών με βιολογική προσθετική βαλβίδα στη θέση της μιτροειδούς»**, υπό τους Γ. Βυσσούλη, Θ. Ψαρρό, Γ. Βλασερό, Ε. Καραπάνου, Χ. Πίτσαβο, Ε. Χλαπουτάκη και Π. Τούτουζα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 1987), μελετήθηκαν προεγχειρητικά παράγοντες που επηρέασαν την δεκαετή επιβίωση 118 ασθενών με βιολογική προσθετική βαλβίδα Hancock ή Angell-Shiley στη θέση της μιτροειδούς. Εξ αυτών, 54 ασθενείς είχαν διπλή αντικατάσταση –40 με ταυτόχρονη αορτική και 14 με τριγλώχινα-, ενώ ένας ασθενής είχε τριπλή. Η συνολική επιβίωση στα 5 ± 3 χρόνια ήταν 62,5%, με το προεγχειρητικό κλάσμα εξώθησης να αποτελεί σοβαρότερο επιβαρυντικό παράγοντα, καθώς κλάσμα εξώθησης <40% συνδυάστηκε με επιβίωση 18,4% σε σχέση με το κλάσμα εξώθησης >60% που συνδυάστηκε με επιβίωση δεκαετίας σε ποσοστό 90,7%. Επιπροσθέτως, επανεγχείρηση για δυσλειτουργούσα βαλβίδα απαιτήθηκε σε 28 ασθενείς. Στην μελέτη με τίτλο, **«Η επίδραση του τύπου και της θέσης τοποθέτησης των μηχανικών προσθετικών βαλβίδων στη συχνότητα των εμβολικών επεισοδίων. Εμπειρία 7 ετών»** υπό τους Θ. Ψαρρό, Χ. Τζωρτζάκη, Α. Μανιό, Δ. Ζαρκαλή και Ε. Χλαπουτάκη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), προσδιορίζονταν η συχνότητα εμβολικών επεισοδίων μετά από χρήση βαλβίδων διαφόρων τύπων, όπως αφαίρας-κλωβού, διακοειδείς και δίφυλλες, για μεν την αορτική θέση στο 16,6%, 12,9% και 1,96% αντίστοιχα και για την μιτροειδική θέση στο 27,4%, 8,5% και 5,9%.

Η εξέλιξη των ασθενών με διπλή βαλβιδική αντικατάσταση ανάλογα με το προεγχειρητικό κλάσμα εξώθησης (Εμμ. Χλαπουτάκης - 1992)

Εμβολικά επεισόδια σε αντικαταστάσεις καρδιακών βαλβίδων (Εμμ. Χλαπουτάκης - 1992)

Επιβίωση ασθενών με αντικατάσταση καρδιακών βαλβίδων (Εμμ. Χλαπουτάκης - 1992)

126
Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΘΕΤΙΚΩΝ ΒΑΛΒΙΔΩΝ ΣΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΜΒΟΛΙΚΩΝ ΕΠΙΣΟΔΙΩΝ. ΕΜΠΕΙΡΙΑ 7 ΕΤΩΝ
Θ. Ψαρρός, Χ. Τζωρτζάκης, Α. Μανιό, Δ. Ζαρκαλής, Ε. Χλαπουτάκης
Τα εμβολικά επεισόδια αποτελούν την συχνότερη επιπλοκή των προσθετικών μηχανικών καρδιακών βαλβίδων. Η συχνότητα τους εξαρτάται τόσο από την θέση, όσο και από τον τύπο της βαλβίδας. Στην εργασία αυτή μελετώνται οι συχνότητες των εμβολικών επεισοδίων σε 700 ασθενείς που χειρουργήθηκαν στη καρδιοχειρουργική κλινική του Ι.Γ.Ν.Α.: α) ασθενείς τοποθετημένοι σε τέσσερις κατηγορίες: α, με βαλβίδα τύπου αφαίρας κλωβού, β, με βαλβίδα τύπου διακού, γ, με δίφυλλη βαλβίδα, δ, με συνδυασμό βαλβίδων διαφορετικού τύπου, στην αορτική θέση εμβολικό επεισόδιο παρουσία κλωβού, 12,9% των ασθενών με βαλβίδα μιτροειδική θέση τα αποτελέσματα ήταν, α-ντίστοιχα, 27,4%, 8,5% και 5,9%.

28
ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΑΣΘΕΝΩΝ ΜΕ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΡΔΙΑΚΩΝ ΒΑΛΒΙΔΩΝ
Α. Κουρτέσης, Σ. Σιμινελάκη, Δ. Ζαρκαλής, Ε. Χλαπουτάκης, Θ. Ψαρρός, Ι.Γ.Ν.Α.
Καρδιοχειρουργική Κλινική
Με σκοπό την εξέταση της διαχρονικής επιβίωσης των ασθενών μετά από αντικατάσταση καρδιακών βαλβίδων παρακολούθησε 700 ασθενείς που χειρουργήσαμε, από το 1985 ως το 1988. Οι ασθενείς εξετάστηκαν στις 3, 6, 12, 20, 24, 36, 48, 60, 72, 84, 96, 108, 120, 132, 144, 156, 168, 180, 192, 204, 216, 228, 240, 252, 264, 276, 288, 300, 312, 324, 336, 348, 360, 372, 384, 396, 408, 420, 432, 444, 456, 468, 480, 492, 504, 516, 528, 540, 552, 564, 576, 588, 600, 612, 624, 636, 648, 660, 672, 684, 696, 708, 720, 732, 744, 756, 768, 780, 792, 804, 816, 828, 840, 852, 864, 876, 888, 900, 912, 924, 936, 948, 960, 972, 984, 996, 1008, 1020, 1032, 1044, 1056, 1068, 1080, 1092, 1104, 1116, 1128, 1140, 1152, 1164, 1176, 1188, 1200, 1212, 1224, 1236, 1248, 1260, 1272, 1284, 1296, 1308, 1320, 1332, 1344, 1356, 1368, 1380, 1392, 1404, 1416, 1428, 1440, 1452, 1464, 1476, 1488, 1500, 1512, 1524, 1536, 1548, 1560, 1572, 1584, 1596, 1608, 1620, 1632, 1644, 1656, 1668, 1680, 1692, 1704, 1716, 1728, 1740, 1752, 1764, 1776, 1788, 1800, 1812, 1824, 1836, 1848, 1860, 1872, 1884, 1896, 1908, 1920, 1932, 1944, 1956, 1968, 1980, 1992, 2004, 2016, 2028, 2040, 2052, 2064, 2076, 2088, 2100, 2112, 2124, 2136, 2148, 2160, 2172, 2184, 2196, 2208, 2220, 2232, 2244, 2256, 2268, 2280, 2292, 2304, 2316, 2328, 2340, 2352, 2364, 2376, 2388, 2400, 2412, 2424, 2436, 2448, 2460, 2472, 2484, 2496, 2508, 2520, 2532, 2544, 2556, 2568, 2580, 2592, 2604, 2616, 2628, 2640, 2652, 2664, 2676, 2688, 2700, 2712, 2724, 2736, 2748, 2760, 2772, 2784, 2796, 2808, 2820, 2832, 2844, 2856, 2868, 2880, 2892, 2904, 2916, 2928, 2940, 2952, 2964, 2976, 2988, 3000, 3012, 3024, 3036, 3048, 3060, 3072, 3084, 3096, 3108, 3120, 3132, 3144, 3156, 3168, 3180, 3192, 3204, 3216, 3228, 3240, 3252, 3264, 3276, 3288, 3300, 3312, 3324, 3336, 3348, 3360, 3372, 3384, 3396, 3408, 3420, 3432, 3444, 3456, 3468, 3480, 3492, 3504, 3516, 3528, 3540, 3552, 3564, 3576, 3588, 3600, 3612, 3624, 3636, 3648, 3660, 3672, 3684, 3696, 3708, 3720, 3732, 3744, 3756, 3768, 3780, 3792, 3804, 3816, 3828, 3840, 3852, 3864, 3876, 3888, 3900, 3912, 3924, 3936, 3948, 3960, 3972, 3984, 3996, 4008, 4020, 4032, 4044, 4056, 4068, 4080, 4092, 4104, 4116, 4128, 4140, 4152, 4164, 4176, 4188, 4200, 4212, 4224, 4236, 4248, 4260, 4272, 4284, 4296, 4308, 4320, 4332, 4344, 4356, 4368, 4380, 4392, 4404, 4416, 4428, 4440, 4452, 4464, 4476, 4488, 4500, 4512, 4524, 4536, 4548, 4560, 4572, 4584, 4596, 4608, 4620, 4632, 4644, 4656, 4668, 4680, 4692, 4704, 4716, 4728, 4740, 4752, 4764, 4776, 4788, 4800, 4812, 4824, 4836, 4848, 4860, 4872, 4884, 4896, 4908, 4920, 4932, 4944, 4956, 4968, 4980, 4992, 5004, 5016, 5028, 5040, 5052, 5064, 5076, 5088, 5100, 5112, 5124, 5136, 5148, 5160, 5172, 5184, 5196, 5208, 5220, 5232, 5244, 5256, 5268, 5280, 5292, 5304, 5316, 5328, 5340, 5352, 5364, 5376, 5388, 5400, 5412, 5424, 5436, 5448, 5460, 5472, 5484, 5496, 5508, 5520, 5532, 5544, 5556, 5568, 5580, 5592, 5604, 5616, 5628, 5640, 5652, 5664, 5676, 5688, 5700, 5712, 5724, 5736, 5748, 5760, 5772, 5784, 5796, 5808, 5820, 5832, 5844, 5856, 5868, 5880, 5892, 5904, 5916, 5928, 5940, 5952, 5964, 5976, 5988, 6000, 6012, 6024, 6036, 6048, 6060, 6072, 6084, 6096, 6108, 6120, 6132, 6144, 6156, 6168, 6180, 6192, 6204, 6216, 6228, 6240, 6252, 6264, 6276, 6288, 6300, 6312, 6324, 6336, 6348, 6360, 6372, 6384, 6396, 6408, 6420, 6432, 6444, 6456, 6468, 6480, 6492, 6504, 6516, 6528, 6540, 6552, 6564, 6576, 6588, 6600, 6612, 6624, 6636, 6648, 6660, 6672, 6684, 6696, 6708, 6720, 6732, 6744, 6756, 6768, 6780, 6792, 6804, 6816, 6828, 6840, 6852, 6864, 6876, 6888, 6900, 6912, 6924, 6936, 6948, 6960, 6972, 6984, 6996, 7008, 7020, 7032, 7044, 7056, 7068, 7080, 7092, 7104, 7116, 7128, 7140, 7152, 7164, 7176, 7188, 7200, 7212, 7224, 7236, 7248, 7260, 7272, 7284, 7296, 7308, 7320, 7332, 7344, 7356, 7368, 7380, 7392, 7404, 7416, 7428, 7440, 7452, 7464, 7476, 7488, 7500, 7512, 7524, 7536, 7548, 7560, 7572, 7584, 7596, 7608, 7620, 7632, 7644, 7656, 7668, 7680, 7692, 7704, 7716, 7728, 7740, 7752, 7764, 7776, 7788, 7800, 7812, 7824, 7836, 7848, 7860, 7872, 7884, 7896, 7908, 7920, 7932, 7944, 7956, 7968, 7980, 7992, 8004, 8016, 8028, 8040, 8052, 8064, 8076, 8088, 8100, 8112, 8124, 8136, 8148, 8160, 8172, 8184, 8196, 8208, 8220, 8232, 8244, 8256, 8268, 8280, 8292, 8304, 8316, 8328, 8340, 8352, 8364, 8376, 8388, 8400, 8412, 8424, 8436, 8448, 8460, 8472, 8484, 8496, 8508, 8520, 8532, 8544, 8556, 8568, 8580, 8592, 8604, 8616, 8628, 8640, 8652, 8664, 8676, 8688, 8700, 8712, 8724, 8736, 8748, 8760, 8772, 8784, 8796, 8808, 8820, 8832, 8844, 8856, 8868, 8880, 8892, 8904, 8916, 8928, 8940, 8952, 8964, 8976, 8988, 9000, 9012, 9024, 9036, 9048, 9060, 9072, 9084, 9096, 9108, 9120, 9132, 9144, 9156, 9168, 9180, 9192, 9204, 9216, 9228, 9240, 9252, 9264, 9276, 9288, 9300, 9312, 9324, 9336, 9348, 9360, 9372, 9384, 9396, 9408, 9420, 9432, 9444, 9456, 9468, 9480, 9492, 9504, 9516, 9528, 9540, 9552, 9564, 9576, 9588, 9600, 9612, 9624, 9636, 9648, 9660, 9672, 9684, 9696, 9708, 9720, 9732, 9744, 9756, 9768, 9780, 9792, 9804, 9816, 9828, 9840, 9852, 9864, 9876, 9888, 9900, 9912, 9924, 9936, 9948, 9960, 9972, 9984, 9996, 10008, 10020, 10032, 10044, 10056, 10068, 10080, 10092, 10104, 10116, 10128, 10140, 10152, 10164, 10176, 10188, 10200, 10212, 10224, 10236, 10248, 10260, 10272, 10284, 10296, 10308, 10320, 10332, 10344, 10356, 10368, 10380, 10392, 10404, 10416, 10428, 10440, 10452, 10464, 10476, 10488, 10500, 10512, 10524, 10536, 10548, 10560, 10572, 10584, 10596, 10608, 10620, 10632, 10644, 10656, 10668, 10680, 10692, 10704, 10716, 10728, 10740, 10752, 10764, 10776, 10788, 10800, 10812, 10824, 10836, 10848, 10860, 10872, 10884, 10896, 10908, 10920, 10932, 10944, 10956, 10968, 10980, 10992, 11004, 11016, 11028, 11040, 11052, 11064, 11076, 11088, 11100, 11112, 11124, 11136, 11148, 11160, 11172, 11184, 11196, 11208, 11220, 11232, 11244, 11256, 11268, 11280, 11292, 11304, 11316, 11328, 11340, 11352, 11364, 11376, 11388, 11400, 11412, 11424, 11436, 11448, 11460, 11472, 11484, 11496, 11508, 11520, 11532, 11544, 11556, 11568, 11580, 11592, 11604, 11616, 11628, 11640, 11652, 11664, 11676, 11688, 11700, 11712, 11724, 11736, 11748, 11760, 11772, 11784, 11796, 11808, 11820, 11832, 11844, 11856, 11868, 11880, 11892, 11904, 11916, 11928, 11940, 11952, 11964, 11976, 11988, 12000, 12012, 12024, 12036, 12048, 12060, 12072, 12084, 12096, 12108, 12120, 12132, 12144, 12156, 12168, 12180, 12192, 12204, 12216, 12228, 12240, 12252, 12264, 12276, 12288, 12300, 12312, 12324, 12336, 12348, 12360, 12372, 12384, 12396, 12408, 12420, 12432, 12444, 12456, 12468, 12480, 12492, 12504, 12516, 12528, 12540, 12552, 12564, 12576, 12588, 12600, 12612, 12624, 12636, 12648, 12660, 12672, 12684, 12696, 12708, 12720, 12732, 12744, 12756, 12768, 12780, 12792, 12804, 12816, 12828, 12840, 12852, 12864, 12876, 12888, 12900, 12912, 12924, 12936, 12948, 12960, 12972, 12984, 12996, 13008, 13020, 13032, 13044, 13056, 13068, 13080, 13092, 13104, 13116, 13128, 13140, 13152, 13164, 13176, 13188, 13200, 13212, 13224, 13236, 13248, 13260, 13272, 13284, 13296, 13308, 13320, 13332, 13344, 13356, 13368, 13380, 13392, 13404, 13416, 13428, 13440, 13452, 13464, 13476, 13488, 13500, 13512, 13524, 13536, 13548, 13560, 13572, 13584, 13596, 13608, 13620, 13632, 13644, 13656, 13668, 13680, 13692, 13704, 13716, 13728, 13740, 13752, 13764, 13776, 13788, 13800, 13812, 13824, 13836, 13848, 13860, 13872, 13884, 13896, 13908, 13920, 13932, 13944, 13956, 13968, 13980, 13992, 14004, 14016, 14028, 14040, 14052, 14064, 14076, 14088, 14100, 14112, 14124, 14136, 14148, 14160, 14172, 14184, 14196, 14208, 14220, 14232, 14244, 14256, 14268, 14280, 14292, 14304, 14316, 14328, 14340, 14352, 14364, 14376, 14388, 14400, 14412, 14424, 14436, 14448, 14460, 14472, 14484, 14496, 14508, 14520, 14532, 14544, 14556, 14568, 14580, 14592, 14604, 14616, 14628, 14640, 14652, 14664, 14676, 14688, 14700, 14712, 14724, 14736, 14748, 14760, 14772, 14784, 14796, 14808, 14820, 14832, 14844, 14856, 14868, 14880, 14892, 14904, 14916, 14928, 14940, 14952, 14964, 14976, 14988, 15000, 15012, 15024, 15036, 15048, 15060, 15072, 15084, 15096, 15108, 15120, 15132, 15144, 15156, 15168, 15180, 15192, 15204, 15216, 15228, 15240, 15252, 15264, 15276, 15288, 15300, 15312, 15324, 15336, 15348, 15360, 15372, 15384, 15396, 15408, 15420, 15432, 15444, 15456, 15468, 15480, 15492, 15504, 15516, 15528, 15540, 15552, 15564, 15576, 15588, 15600, 15612, 15624, 15636, 15648, 15660, 15672, 15684, 15696, 15708, 15720, 15732, 15744, 15756, 15768, 15780, 15792, 15804, 15816, 15828, 15840, 15852, 15864, 15876, 15888, 15900, 15912, 15924, 15936, 15948, 15960, 15972, 15984, 15996, 16008, 16020, 16032, 16044, 16056, 16068, 16080, 16092, 16104, 16116, 16128, 16140, 16152, 16164, 16176, 16188, 16200, 16212, 16224, 16236, 16248, 16260, 16272, 16284, 16296, 16308, 16320, 16332, 16344, 16356, 16368, 16380, 16392, 16404, 16416, 16428, 16440, 16452, 16464, 16476, 16488, 16500, 16512, 16524, 16536, 16548, 16560, 16572, 16584, 16596, 16608, 16620, 16632, 16644, 16656, 16668, 16680, 16692, 16704, 16716, 16728, 16740, 16752, 16764, 16776, 16788, 16800, 16812, 16824, 16836, 16848, 16860, 16872, 16884, 16896, 16908, 16920, 16932, 16944, 16956, 16968, 16980, 16992, 17004, 17016, 17028, 17040, 17052, 17064, 17076, 17088, 17100, 17112, 17124, 17136, 17148, 17160, 17172, 17184, 17196, 17208, 17220, 17232, 17244, 17256, 17268, 17280, 17292, 17304, 17316, 17328, 17340, 17352, 17364, 17376, 17388, 17400, 17412, 17424, 17436, 17448, 17460, 17472, 17484, 17496, 17508, 17520, 17532, 17544, 17556, 17568, 17580, 17592, 17604, 17616, 17628, 17640, 17652, 17664, 17676, 17688, 17700, 17712, 17724, 17736, 17748, 17760, 17772, 17784, 17796, 17808, 17820, 17832, 17844, 17856, 17868, 17880, 17892, 17904, 17916, 17928, 17940, 17952, 17964, 17976, 17988, 18000, 18012, 18024, 18036, 18048, 18060, 18072, 18084, 18096, 18108, 18120, 18132, 18144, 18156, 18168, 18180, 18192, 18204, 18216, 18228, 18240, 18252, 18264, 18276, 18288, 18300, 18312, 18324, 18336, 18348, 18360, 18372, 18384, 18396, 18408, 18420, 18432, 18444, 18456, 18468, 18480, 18492, 18504, 18516, 18528, 18540, 18552, 18564, 18576, 18588, 18600, 18612, 18624, 18636, 18648, 18660, 18672, 18684, 18696, 18708, 18720, 18732, 18744, 18756, 18768, 18780, 18792, 18804, 18816, 18828, 18840, 18852, 18864, 18876, 18888, 18900, 18912, 18924, 18936, 18948, 18960, 18972, 18984, 18996, 19008, 19020, 19032, 19044, 190

Άλλες εργασίες της κλινικής ήσαν οι: «**Χειρουργική θεραπεία εχινόκοκκων κύστεων μεσθωρακίου**», υπό τους Σ. Συμινελάκη, Δ. Ζαρκαλή, Φ. Αντωνίου, Ι. Νομικό, Γ. Ανδριτσάκη και Ε. Χλαπουτάκη (4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο AIDS και Σεξουαλικά Μεταδιδόμενων Νοσημάτων, Αθήνα, 4-7/2/1993, Περιλήψεις Σελ. 101), «**Η συχνότητα θετικού VDRL σε ασθενείς προσερχόμενους για επεμβάσεις ανοικτής καρδιάς κατά τη χρονική περίοδο 1992**», υπό τους Κ. Τριανταφύλλου, Ε. Χλαπουτάκη, Ι. Νομικό, Α. Κουρτέση, Δ. Λυμπεριάδη, Κ. Καλλιντζή και Α. Βομβογιάννη (4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο AIDS και Σεξουαλικά Μεταδιδόμενων Νοσημάτων, Αθήνα, 4-7/2/1993, Περιλήψεις Σελ. 101). Τέλος, ανακοινώσεις ή δημοσιεύσεις σε καρδιολογικού ενδιαφέροντος συνέδρια ή περιοδικά, ήσαν οι: Α) «**Μετεγχειρητική πορεία των ανευρυσμάτων ανιούσης αορτής. Δεκαετής παρακολούθηση 39 περιπτώσεων**», υπό τους Ν. Νεάρχου, Χ. Πίτσαβο, Γ. Βυσσούλη, Θ. Φαρρό, Ε. Χλαπουτάκη και Π. Τούτουζα (Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, 1990), στην οποία μελετήθηκαν 39 ασθενείς της περιόδου 1976-1986 με επιτυχή αντιμετώπιση διαχωριστικού ανευρύσματος αορτής σε 17 περιπτώσεις και μη διαχωριστικού σε 19 εξ αυτών. Κατά την χρονική περίοδο παρακολούθησης από 4 έως 14 έτη, παρατηρήθηκαν στην πρώτη κατηγορία ένας θάνατος, τέσσερις υποτροπές της ανευρυσματικής διάταξης και τρεις περιπτώσεις με αορτική ανεπάρκεια, ενώ στη δεύτερη, δυο θάνατοι, δυο υποτροπές και μια αορτική ανεπάρκεια. Β) «**Αγγειογραφική απεικόνιση αγγειοβριθούς μυζώματος του αριστερού κόλπου από τη δεξιά στεφανιαία αρτηρία**», υπό τους Σ. Καστελλάνο, Γ. Κελεπείση, Θ. Κάβουρα, Ε. Χλαπουτάκη, Δ. Πρίφτη και Π. Τούτουζα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 34: 398-402, 1993).

◀ Η ομάδα της Β' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του «Ιπποκράτειου» Νοσοκομείου:
1. Ανδρέας Βομβογιάννης
2. Ιωάννης Παπαϊωάννου
3. Ιωάννης Νομικός
4. Θέμης Ψαρρός

Στο Β' Καρδιοχειρουργικό Τμήμα, ο Α. Βομβογιάννης κινήθηκε σε διαφορετικό πλαίσιο από τον Ε. Χλαπουτάκη. Η εμπλοκή του με την διενέργεια χειρουργικών επεμβάσεων ήταν μικρή, δίνοντας πρωταυτολίες στους συνεργάτες του για να αναδειχθούν, ενώ ο ίδιος επικεντρώθηκε στη μελέτη επίδρασης διάφορων αντιοξειδωτικών ουσιών -του μαγνησίου, του λινολεϊκού οξέως και της νετιλμικίνης- στις εγχειρήσεις στεφανιαίας παράκαμψης και αντικατάστασης βαλβίδων. Το πρόγραμμα των εγχειρήσεων επί των στεφανιαίων βασίστηκε κυρίως στον Διευθυντή, σε προσωποπαγή θέση, Ι. Παπαϊωάννου, ενώ παράλληλα ο Ι. Νομικός αποτέλεσε ένα λίαν παραγωγικό μέλος και βραχίονα ανάπτυξης της δραστηριότητας της κλινικής, από την σύστασή της το 1991 και στη συνέχεια. Ο αριθμός των στεφανιαίων παρακάμψεων που διενεργούνταν από τη συγκεκριμένη ομάδα ήταν μεγάλος, χαρακτηριζόμενος από την κλασική εφαρμογή της μεθόδου με χρήση φλεβικών μοσχευμάτων, ενώ η χρήση της έσω μαστικής αρτηρίας στο νοσοκομείο «Ιπποκράτειο» καθιερώθηκε περί τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Ενδεικτικές ανακοινώσεις της Β' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής ήταν εκείνη με τίτλο, «**Εγχειρητικά και άμεσα μετεγχειρητικά δεδομένα ασθενών με μειωμένη λειτουργικότητα αριστεράς κοιλίας**», υπό τους Δ. Ζαρκαλή, Ι. Παντελιάδη, Ι. Νομικό, Ι. Τόλιο, Φ. Αντωνίου και Ι. Παπαϊωάννου (Καρδιολογικό Συνέδριο, 1990), στην οποία παρουσιάστηκαν τα εγχειρητικά και άμεσα μετεγχειρητικά δεδομένα 263 ασθενών με κλάσμα εξώθησης <40% που υποβλήθηκαν σε στεφανιαία παράκαμψη στο διάστημα 1/1/87-31/12/89. Συνολικά, τοποθετήθηκαν 720 αορτοστεφανιαία φλεβικά μοσχεύματα -δυο έως έξι κατά περίπτωση-, με την θνητότητα να προσδιορίζεται στο 7,22%. Επίσης, η ανακοίνωση με τίτλο, «**Οξεία θρόμβωση προσθετικής βαλβίδας τύπου St. Jude. Διάγνωση με το διοισοφάγειο ηχοκαρδιογράφημα**», υπό τους Ι. Μπαρμπετόα, Σ. Λάλο, Θ. Φαρρό, Π. Βογιατζή, Ι. Παπαϊωάννου και Γ. Τούτουζα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 33: 349-352, 1992), η οποία αφορούσε ενδιαφέρουσα περίπτωση που διαγνώστηκε με διοισοφάγειο υπερηχογράφημα και αντιμετωπίστηκε από τον Ι. Παπαϊωάννου με αφαίρεση της βαλβίδας και τοποθέτηση νέας.

▲ Η ομάδα του «Ιπποκράτειου», προ του Ε.Σ.Υ.:
(1) Γ. Ανδριτσάκης, (2) Ι. Παπαϊωάννου, (3) Α. Βομβογιάννης,
(4) Ε. Χλαπουτάκης, (5) Π. Κόνιαρης, (6) Β. Βογιατζόγλου

Το Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός»
στην αρχική του μορφή
(αρχές του 20ου αιώνα)

«Ευαγγελισμός»

Παρουσιάσεις σχετιζόμενες με το θερμό ενδιαφέρον του Α. Βομβογιάννη για τη δράση διαφόρων ουσιών ήταν οι εξής:
«Προφύλαξη με νευλιμκίνη + αζτρεονάμη επί 15 ασθενών με αντικατάσταση καρδιακών βαλβίδων κατά τη χρονική περίοδο: Φεβρουάριος 1992- Δεκέμβριος 1992», υπό τους Κ. Τριανταφύλλου, Ι. Νομικό, Β. Βογιατζόγλου, Α. Κουρτέση, Δ. Λυμπεριάδη, Κ. Καλλιντζή και Α. Βομβογιάννη (1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Λοιμώξεων, Αθήνα, 29-31/1/1993, Αριθ. 40), **«Μεταβολές μαγνησίου προ και μετεγχειρητικά στους καρδιοχειρουργικούς ασθενείς»**, υπό τους Α. Κουρτέση, Κ. Τριανταφύλλου, Δ. Λυμπεριάδη, Ι. Νομικό, Β. Βογιατζόγλου, και Α. Βομβογιάννη (19^ο Ετήσιο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, Αθήνα, 48/5/1993, Poster, Περίληψη Νο 391, Σελ 22), **«Η χαμηλή στάθμη λινολεϊκού οξέως εις το υποδόριο λίπος σαν ανεξάρτητος παράγων κινδύνου σε καρδιοχειρουργικούς ασθενείς»**, υπό τους Κ. Τριανταφύλλου, Α. Κουρτέση, Δ. Λυμπεριάδη, Ι. Νομικό, Β. Βογιατζόγλου, Α. Πολυδώρου και Α. Βομβογιάννη (19^ο Ετήσιο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, Αθήνα, 4-8/5/1993, Poster, Περίληψη Νο 102, Σελ 35) και **«Η σημασία των χαμηλών επιπέδων αντιοξειδωτικών ουσιών εις το πλάσμα ασθενών υποβαλλόμενων εις εγχείρηση ανοικτής καρδιάς»**, υπό τους Α. Βομβογιάννη, Κ. Τριανταφύλλου, Α. Κουρτέση, Δ. Λυμπεριάδη, Μ. Κυριακίδη, Ι. Νομικό και Β. Βογιατζόγλου (19^ο Ετήσιο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, Αθήνα, 4-8/5/1993, Poster, Περίληψη Νο 392, Σελ 22). Άλλες παρουσιάσεις της Β' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής υπό τον Α. Βομβογιάννη ήταν οι: **«Αγγειογενείς λοιμώξεις στην καρδιοχειρουργική. Προοπτική μελέτη σε 50 ασθενείς»**, υπό τους Α. Κουρτέση, Δ. Ζαρκαλή, Δ. Λυμπεριάδη, Ι. Νομικό, Θ. Ψαρρό, Ι. Τόλιο και Α. Βομβογιάννη (Ιατρικά Χρονικά, Τόμος 15, Τεύχος 9, Σελ 685-687, 1992), **«Αναφορική μελέτη στις χειρουργικές λοιμώξεις επί ασθενών οι οποίοι χειρουργήθηκαν με στεφανιαία από 21/1/1992 έως 29/12/1992»**, υπό τους Δ. Λυμπεριάδη, Ι. Νομικό, Β. Βογιατζόγλου, Κ. Τριανταφύλλου, Α. Κουρτέση, Π. Μιχαήλ και Α. Βομβογιάννη (1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Λοιμώξεων, Αθήνα, 29-31/1/1993, Αριθ. 42) και **«Διάγνωση οξέως διαχωριστικού ανευρύσματος της αορτής με το οισοφάγειο ηχοκαρδιογράφημα»**, υπό τους Χ. Πίτσαβο, Λ. Τουρίκη, Ι. Μπαρμπετσά, Γ. Βυσσούλη, Π. Παρασκευά, Α. Βομβογιάννη και Π. Τούτουζα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση 31: 245-248, 1990).

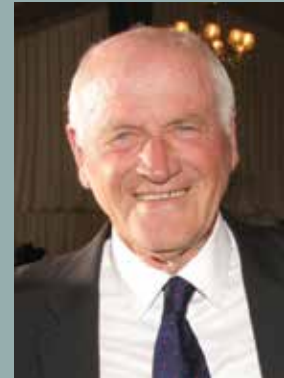

«Εγκάρσια τομή της κατιούσης αορτής με οισοφάγειο ηχοκαρδιογράφημα. Διακρίνονται το διαχωρισθέν τοίχωμα (μέσον), ο αληθής αγγειακός αυλός (αριστερά) και ο ψευδοαυλός (δεξιά)»

Στο «αντίπαλο δέος», στο **Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός»**, ο Νόμος 1397/83 για το Ε.Σ.Υ., προέβλεπε την λειτουργία δυο Καρδιοχειρουργικών Κλινικών, για την στελέχωση των οποίων προκηρύχθηκαν δύο θέσεις Διευθυντών. Από τις κρίσεις που διενεργήθηκαν, αποκλείστηκε ο έως τότε Διευθυντής της Κλινικής, Άλκης Μιχάλης, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, δεν είχε τα απαραίτητα τυπικά προσόντα. Πρώτος μεταξύ των υποψηφίων, αναδείχθηκε ο **Φώτης Παναγόπουλος**, ο οποίος ανέλαβε την Διεύθυνση της Α' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής, επανερχόμενος στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» μετά την θητεία του στην Καρδιαγγειακή Χειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Σωτηρία», υπό τον Γρηγόριο Σκαλκέα, όπου συνέβαλε σημαντικά στην αναδιοργάνωση και λειτουργία της. Θέση Επιμελητή Α' κατέλαβε ο **Γεώργιος Τζίφας**, μέλος και αυτός της κλινικής του Νοσοκομείου «Σωτηρία», ενώ θέσεις Επιμελητών Β' κατέλαβαν οι **Ευστράτιος Αποστολάκης** και **Αντώνιος Τσούκας**. Επικεφαλής Διευθυντής της Β' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής τέθηκε ο **Χρήστος Λόλας**, έως τότε Διευθυντής της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής που λειτουργούσε στους κόλπους της Α' Πανεπιστημιακής Χειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Αρεταίειο», υπό τον Καθηγητή Κ. Τούντα. Στην θέση του Επιμελητή Α' παρέμεινε ο **Δημήτριος Κάκαβος**, ενώ θέσεις Επιμελητών Β' κατέλαβαν οι **Κωνσταντίνος Μπόλος** και **Χρήστος Χαρίτος**.

Φώτης Παναγόπουλος.
Διευθυντής Α' Καρδιοχειρουργικής
Κλινικής Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός»

Χρήστος Λόλας.
Διευθυντής Β' Καρδιοχειρουργικής
Κλινικής Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός»

Η έναρξη λειτουργίας των δύο Καρδιοχειρουργικών Τμημάτων του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός» συνδυάστηκε και με την αναβάθμιση του εξοπλισμού στους θαλάμους νοσηλείας και χειρουργείων, καθώς και την αύξηση των κλινών της Μονάδας Εντατικής Θεραπείας από τέσσερις σε έξι. Ωστόσο, η διαθέσιμη στα Καρδιοχειρουργικά Τμήματα χειρουργική αίθουσα παρέμενε μόλις μια, δίνοντας δυνατότητα πραγματοποίησης δυο έως τριών εγχειρήσεων σε καθημερινή βάση. Δυστυχώς, οι ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» περιόριζε την διενέργεια επεμβάσεων από τις δυο κλινικές σε -κατά μέσο όρο- 2,5 έως 3,5 περιπτώσεις την εβδομάδα, ενώ οι πραγματικές ανάγκες για την αντιμετώπιση των προσερχόμενων ασθενών ήταν πολύ μεγαλύτερες. Το κλινικό έργο των Καρδιοχειρουργικών Τμημάτων του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός», την διερευνούμενη περίοδο, κρίνεται ενδιαφέρον και πλούσιο σε αριθμό περιστατικών, ενώ συνδυάστηκε επίσης με ανάλογο Ακαδημαϊκό. Αμφότερες οι κλινικές, διενήργησαν επεμβάσεις που κάλυπταν όλο το φάσμα της χειρουργικής των επίκτητων καρδιοπαθειών, συμπεριλαμβάνοντας έναν αριθμό συγγενών καρδιοπαθειών ενηλίκων ασθενών. Στην χειρουργική των στεφανιαίων χρησιμοποιούνταν μια και σπάνια δύο μαστικές αρτηρίες, σε ένα ποσοστό που άγγιζε το 30% έως 40% των εγχειρήσεων, ενώ αντιμετωπίστηκαν περιστατικά με μηχανικές επιπλοκές του εμφράγματος του μυοκαρδίου. Επίσης, σημαντικός ήταν ο αριθμός άλλων αντιμετωπισθέντων επίκτητων καρδιοπαθειών που περιελάμβαναν ανευρύσματα της αορτής, οξείς διαχωρισμούς, όγκους καρδιάς, εχينوκοκκίαση καρδιάς, τοποθέτηση βηματοδοτών και συνδυασμένες εγχειρήσεις.

Πιο συγκεκριμένα, το **Α' Καρδιοχειρουργικό Τμήμα** με επικεφαλής τον **Φώτη Παναγόπουλο** πραγματοποίησε, από τον Μάρτιο του 1986 -που εγκαινίασε την λειτουργία του- μέχρι και τον Δεκέμβριο του 1989, 626 επεμβάσεις καρδιάς και 93 εμφυτεύσεις βηματοδοτών, σε ασθενείς ηλικίας από 12 έως 88 ετών. Αντιμετωπίστηκαν **284** περιπτώσεις ασθενών με στεφανιαία νόσο, **229** ασθενείς με βαλβιδοπάθειες, **36** με συγγενείς καρδιοπάθειες, **18** με ανευρύσματα ανιούσης αορτής, **τέσσερις** ασθενείς με μύζωμα και **48** άλλες περιπτώσεις. Μεταξύ αυτών των εγχειρήσεων, οι 38 ήταν «κλειστές» επεμβάσεις και πραγματοποιήθηκαν χωρίς χρήση εξωσωματικής κυκλοφορίας. Η ετήσια συνολική θνητότητα συναρτήθηκε με την χρονική περίοδο λειτουργίας της κλινικής, καθώς στα 135 περιστατικά του 1986 ανήλθε στο 9,5%, το 1987 σε 159 περιστατικά στο 9,8%, αλλά περιορίστηκε σε 6,8% στα 186 περιστατικά του 1988 και σε 5,7% στα 146 περιστατικά του 1989, συμπεριλαμβανομένων και των οξέων περιστατικών, τα οποία φέρουν υψηλότερα ποσοστά αποτυχίας. Παράλληλα με το κλινικό έργο, ενδιαφέρον χαρακτηρίζεται και το πειραματικό έργο, το οποίο αφορούσε σε πρωτόκολλα σχετικά με τη συρραφή των βαλβίδων, την διεγχειρητική και μετεγχειρητική αυτομετάγγιση, καθώς επίσης την συντήρηση του μυοκαρδίου και μεθόδους ελάττωσης της αιμορρογίας κατά την επέμβαση «ανοικτής» καρδιάς. Σε Ακαδημαϊκό επίπεδο, υπήρξε διδακτική δραστηριότητα, ενημερωτικά ταξίδια στο εξωτερικό και συμμετοχή σε συνέδρια.

A-V Canal στους ενήλικες
Γ. ΤΖΙΦΑΣ, Φ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ, Α. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ, Α. ΔΑΡΟΥΣΗΣ

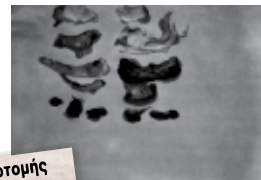
Περιγεγραμμένη υποαορτική στένωση ενηλίκων
Α. Τσούκας, Γ. Τζίφας, Ε. Αποστολάκης, Ι. Δρίτσας, Φ. Παναγόπουλος
Α' Καρδιοχειρουργικό Τμήμα Γ.Π.Ν. "Ο Ευαγγελισμός", Αθήνα

◀ Καθηγητής
Φώτης Παναγόπουλος

Οι καταστροφικές συνέπειες της χαμηλής παροχής της έσω μαστικής αρτηρίας (IMA)

Γ. Τζίφας, Ε. Αποστολάκης, Α. Τσούκας, Ι. Δρίτσας, Π. Μίχος, Φ. Παναγόπουλος

Α' Καρδιοχειρουργικό Τμήμα Γ.Π.Ν. "Ο Ευαγγελισμός", Αθήνα

Επιπλοκές της μέσης στερνοτομής
Γ. Τζίφας, Φ. Παναγόπουλος, Β. Παπαθανασίου,
Α. Δαρούσης, Α. Λουτσίδης

Αναλυτικότερα, ο Διευθυντής Φ. Παναγόπουλος δίδασκε από έδρας στις Β' Προπαιδευτικές Χειρουργικές Κλινικές του Πανεπιστημίου Αθηνών και του «Αριστοτελείου» Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης. Πραγματοποιήθηκαν επτά ενημερωτικά ταξίδια που αφορούσαν τις μεταμοσχεύσεις καρδιάς, την προστασία του μυοκαρδίου, τη στεφανιαία νόσο και την αιμόσταση, ενώ υπήρξαν παράλληλα 31 συμμετοχές σε ελληνικά συνέδρια και 16 σε διεθνή. Στα συνέδρια αυτά, παρουσιάστηκαν 57 συνολικά εργασίες της κλινικής, που κάλυπταν όλο το φάσμα της Καρδιοχειρουργικής. Μεταξύ αυτών, σημαντικές για την πρωτοτυπία τους, ήταν ανακοινώσεις που αφορούσαν τη χρήση αρτηριακών μοσχευμάτων, όπως της έσω μαστικής, της κερκιδικής και μεσοπλευρικής αρτηρίας, της υβριδικής αντιμετώπισης της στεφανιαίας νόσου, της χρήσης αποσκελετωμένης μαστικής αρτηρίας, καθώς και της χρήσης ενδοαυλικών μοσχευμάτων σε διαχωριστικά ανευρύσματα της αορτής. Ανακοίνωση σχετιζόμενη με την στεφανιαία παράκαμψη ήταν αυτή με τίτλο, **«Προβλήματα από τη χρησιμοποίηση της έσω μαστικής αρτηρίας στο στεφανιαίο by-pass»**, υπό τους Γ. Τζίφα, Φ. Παναγόπουλο και Α. Χατζημικαήλ (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), στην οποία περιγράφονταν προβλήματα που ενέκυψαν από την χρήση 60 αριστερών ΕΜΑ και 10 δεξιών ΕΜΑ, που χρησιμοποιήθηκαν στην πρώτη αυτή περίοδο λειτουργίας της κλινικής, σχετιζόμενα με την βιολογική, αιμοδυναμική και αγγειογραφική εικόνα του ασθενή, καθώς και την αξιολόγηση των εν λόγω αγγείων. Παρόμοια εργασία παρουσιάστηκε και το 1992 με τίτλο, **«Οι καταστροφικές συνέπειες της χαμηλής παροχής της έσω μαστικής αρτηρίας (ΙΜΑ)»** υπό τους Γ. Τζίφα, Ε. Αποστολάκη, Α. Τσούκα, Ι. Δρίτσα, Π. Μίχο και Φ. Παναγόπουλο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), η οποία περιελάμβανε 432 ασθενείς στην εξετία 1986-92, από τους οποίους οι εννέα παρουσίασαν προβλήματα σχετιζόμενα με τη χρήση ΕΜΑ. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι ασθενείς κατεργήθησαν αιμοδυναμικά και χρειάστηκε η τοποθέτηση συμπληρωματικού φλεβικού μοσχεύματος περιφερικότερα. Σε δυο ασθενείς, παρά τη χρήση ΙΑΒΡ, δεν κατέστη δυνατή η διάσασή τους.

Η αντικατάσταση της αορτικής βαλβίδας στους ενήλικες (πρώιμα και αργότερα αποτελέσματα)

Ε. Αποστολάκης, Γ. Τζίφας, Α. Τσούκας, Π. Μίχος, Φ. Παναγόπουλος

Α' Καρδιοχειρουργικό Τμήμα του Π.Γ.Ν. "Ο Ευαγγελισμός"

Aortic valve replacement (AVR) were performed in 140 patients from 1986 through 1992. They were 94 men and 46 women aged from 18 to 79 years old (mean 57.3 years). The disease was characterized stenosis in 59 cases, insufficiency in 41 and concomitant stenosis and insufficiency in 40 cases. In all cases a mechanical valve prosthesis was used. The operative mortality was 5% (5/140). The most common postoperative complications were the bleeding (9 cases), the arrhythmia (7 cases) and the paravalvular leakage (9 cases). In 4 cases reoperation was successfully performed for paravalvular leakage (3 cases) and for prosthetic thrombosis (1 case). Postoperatively, 121 patients (91%) were in class I or II (NYHA).

Ανάλυση 140 επεμβάσεων αορτικής αντικατάστασης από την ομάδα του Φ. Παναγόπουλου στον «Ευαγγελισμό»

Τέλος, η εργασία με τίτλο, **«Η χρησιμοποίησης της κερκιδικής αρτηρίας στη χειρουργική θώρακος-καρδιάς-αγγείων. Κλινική εμπειρία 1970-1986»**, υπό τον Φ. Παναγόπουλο (7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ανασθησιολογίας, Χανιά, Μάιος 1987). Μεγάλες σειρές εργασιών, περιλαμβάνουσες μελέτες σχετικές με τη χειρουργική επί των βαλβίδων, παρουσιάστηκαν επίσης. Εξ αυτών, στην εργασία με τίτλο, **«Η αντικατάσταση της αορτικής βαλβίδας στους ενήλικες (πρώιμα και αργότερα αποτελέσματα)»**, υπό τους Ε. Αποστολάκη, Γ. Τζίφα, Α. Τσούκα, Π. Μίχο και Φ. Παναγόπουλο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), αναλύονταν 140 περιπτώσεις ασθενών, 18 έως 79 ετών, με αντικατάσταση αορτικής βαλβίδας, την περίοδο 1986-91. Οι βαλβίδες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν μηχανικές, ενώ η θνητότητα άγγιζε το 5%. Μετεγχειρητικά, τέσσερις ασθενείς επανεγχειρίστηκαν, τρεις εκ των οποίων για παραβαλβιδική διαφυγή και ένας για θρόμβωση της βαλβίδας.

Τζίφας Γεώργιος

Α. Τσούκας

Ε. Αποστολάκης

Ανάλογη εργασία ήταν εκείνη με τίτλο, **«Η αντικατάσταση της μιτροειδούς βαλβίδας στους ενήλικες (πρώιμα και αργότερα αποτελέσματα)»**, υπό τους Ε. Αποστολάκη, Γ. Τζίφα, Α. Τσούκα, Π. Μίχο και Φ. Παναγόπουλο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), όπου αναλύθηκαν 146 ασθενείς, ηλικίας 29-71 ετών, που αντιμετωπίστηκαν στην πενταετία 1986-91 και υποβλήθηκαν σε μιτροειδική αντικατάσταση. Η θνητότητα ήταν 8,21%, ενώ στην μετεγχειρητική περίοδο, 17 ασθενείς εμφάνισαν διαλειτομυρία της βαλβίδας, εννέα εκ αυτών λόγω θρόμβωσης και οκτώ λόγω παραβαλβιδικής διαφυγής. Επανεγχειρίστηκαν οι 15, πέντε εκ των οποίων κατέληξαν. Μια άλλη εργασία που παρουσιάστηκε είχε τίτλο, **«Η Sorin καρδιακή βαλβίδα. Κλινική εμπειρία πέντε ετών»**, υπό τον Φ. Παναγόπουλο (3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 1986).

Από τη χειρουργική δραστηριότητα του Α' Καρδιοχειρουργικού Τμήματος του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός», σχετιζόμενη με συγγενείς καρδιοπάθειες ενηλίκων, άξια αναφοράς είναι η εργασία με τίτλο, **«Ο κολποκοιλιακός πόρος (A-V Canal) στους ενήλικες»**, υπό τους Γ. Τζίφα, Φ. Παναγόπουλο και Α. Χατζημιάλη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), στην οποία παρουσιάστηκαν οκτώ ασθενείς, ηλικίας 25 έως 55 ετών, με κολποκοιλιακό πόρο, που αντιμετωπίστηκαν τη διετία 1986-88 με απόλυτη επιτυχία. Επίσης, η εργασία με τίτλο, **«Περιγεγραμμένη υποσφαιρική στένωση ενηλίκων»**, υπό τους Α. Τσούκα, Γ. Τζίφα, Ε. Αποστολάκη, Ι. Δρίτσα και Φ. Παναγόπουλο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), που αφορούσε σε τρεις περιπτώσεις ασθενών στους οποίους έγινε αφαίρεση της υποβαλβιδικής μεμβράνης και κοιλιακή μυσεκτομή κατά περίπτωση. Ένας ασθενής υποτροπίασε και επανεχειρίστηκε μετά τριετία. Ακόμη, έλαβαν χώρα παρουσιάσεις σε διεθνή συνέδρια, με τίτλους: **«Pulmonary stenosis with intact septum. A clinical experience of 17 years»**, υπό τον Ph. Panagopoulos (12th Annual International Meeting of the Greek Association of Pediatric Surgery, Rhodes, October 1987) και **«Ostium primum defect. Nine cases presentation»**, υπό τον Ph. Panagopoulos (12th Annual International Meeting of the Greek Association of Pediatric Surgery, Rhodes, October 1987). Σε ελληνικά συνέδρια, παρουσιάστηκαν οι εργασίες: **«Άμεσος διατομή του αρτηριακού πόρου άνευ σύγκλεισης. Μια νέα τεχνική»**, υπό τον Φ. Παναγόπουλο (3° Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο, Μάιος 1988) και **«Η χειρουργική θεραπεία του ανευρίσματος των κόλπων του Valsava»**, υπό τους Α. Τσούκα, Α. Χατζημιάλη, Α. Δαρούση, Α. Λουτσιόδη, Γ. Τζίφα και Φ. Παναγόπουλο (Ανακοίνωση και Συνέδριο Ιατρικής Εταιρείας, Μάιος 1989). Παρουσιάσεις υπό μορφήν διαλέξεων που δόθηκαν σε συνέδρια, από το 1986 έως το 1988, ή δημοσιεύσεις της ίδιας περιόδου ήταν: **«Επανεγχειρήσεις επί της μιτροειδούς βαλβίδας»**, υπό τον Φ. Παναγόπουλο (Ιατρική Εταιρεία Θεσσαλονίκης, 2° Βορειοελλαδικό Συνέδριο, Μάιος 1986), **«Διεχειρητική αυτομετάγγισης»**, υπό τους Φ. Παναγόπουλο και Γ. Σκαλκέα (2° Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, Μάιος 1986, 1° Ανακοίνωση), **«Η χειρουργική αντιμετώπιση των ανευρυσμάτων της αριστεράς κοιλίας»**, υπό τους Φ. Παναγόπουλο, Κ. Μπόλο και Γ. Σκαλκέα (2° Βορειοελλαδικό Συνέδριο Χειρουργικής, Θεσσαλονίκη, 15-18/10/1986), **«The skeletonized internal mammary artery for coronary bypass»**, υπό τον Ph. Panagopoulos (1st Mediterranean Congress of Angiology, Corfu, May 1988), **«Η συντήρηση του μυοκαρδίου κατά τη στεφανιαία παράκαμψη χωρίς καρδιοπηγία και σύγκλειση της αορτής»**, υπό τους Γ. Τζίφα και Φ. Παναγόπουλο (14° Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, Αθήνα, 1988) και **«Η επιβλαβής επίδραση του απινιδωτή εις το μυοκάρδιο»**, υπό τους Γ. Τζίφα και Φ. Παναγόπουλο (Νοσοκομειακά Χρονικά, 50 (5): 165, 1988). Μελέτη σχετική με την αντιμετώπιση των διαχωρισμών της αορτής ήταν αυτή με τίτλο, **«Τα ενδοσουλικά μοσχεύματα στο διαχωριστικό ανεύρυσμα της ανιούσης αορτής»**, υπό τους Φ. Παναγόπουλο και Γ. Τζίφα (3° Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο, Μάιος 1988).

Παρουσιάσεις περιστατικών που παρουσίαζαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον –case reports– έγιναν μέσω των ανακοινώσεων με τίτλους: **«Η χειρουργική αντιμετώπιση της συνύπαρξης στεφανιαίας νόσου, ανευρίσματος της αριστεράς κοιλίας και ανεπάρκεια της μιτροειδούς βαλβίδας»**, υπό τους Γ. Τζίφα, Φ. Παναγόπουλο κ.α. (Δημοσίευση στα Νοσοκομειακά Χρονικά, 1989), **«Συνδυασμός διεχειρητικής αγγειοπλαστικής και στεφανιαία παράκαμψης»**, υπό τους Φ. Παναγόπουλο και Γ. Τζίφα (3° Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο, Μάιος 1988) και **«Η μεσοπλευρική αρτηρία στην επαναιμάτωση του μυοκαρδίου»**, υπό τους Φ. Παναγόπουλο και Γ. Τζίφα (3° Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο, Μάιος 1988). Άλλες δημοσιευμένες μελέτες είχαν τίτλους, **«Η χειρουργική αντιμετώπιση της πνευμονικής εμβολής»**, υπό τον Φ. Παναγόπουλο (Εισήγηση Συμποσίου. Μετεκπαιδευτικά Μαθήματα Β' Χειρουργικής κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Απρίλιος 1986) ΚΑΙ **«Η χειρουργική θεραπεία του εινδόκοκκου του μυοκαρδίου»**, υπό τον Φ. Παναγόπουλο (Ιατρική Εταιρεία Θεσσαλονίκης, 2° Βορειοελλαδικό Συνέδριο, Μάιος 1986). Ενδιαφέρουσα ήταν και η δημοσίευση με τίτλο, **«Επιπλοκές της μέσης στερνοτομής»**, υπό τους Γ. Τζίφα, Φ. Παναγόπουλο, Β. Παπαθανασίου, Δ. Δαρούση και Α. Λουτσιόδη (Ελληνική Χειρουργική 1991, 63: 54-58), με την οποία παρουσιάστηκε η εμπειρία από τις επιπλοκές της μέσης στερνοτομής, που αφορούσε σε 13 ασθενείς επί συνόλου 320 χειρουργηθέντων –ποσοστό 4%–, από τον Μάρτιο του 1986 έως τον Μάρτιο του 1989. Το ποσοστό θνητότητας άγγιζε το 8%. Τέλος, ο Φ. Παναγόπουλος συνέγραψε το 1988 μονογραφία με θέμα, **«Η επαναιμάτωση του μυοκαρδίου στις εγχειρήσεις ανοιχτής καρδιάς»**, υπό τον Φ. Παναγόπουλο (1988). Το 1991, ο Φ. Παναγόπουλος αποχώρησε από το Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» για να αναλάβει την Καθηγητική έδρα Καρδιοχειρουργικής στο «Α.Π. Θεσσαλονίκης» και την Διευθυντική θέση στο Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ» της Θεσσαλονίκης. Η εξέλιξη αυτή έδωσε την ευκαιρία στον Γ. Τζίφα να ασκεί καθήκοντα Διευθυντή της κλινικής για ένα έτος, καθώς στη συνέχεια αποχώρησε και ο ίδιος για να εργαστεί στον ιδιωτικό τομέα. Από το 1992 και για την επόμενη πενταετία, οι δυο Καρδιοχειρουργικές Κλινικές λειτούργησαν από κοινού, υπό την καθοδήγηση και Διεύθυνση του Χ. Λόλα.

◀ Ο Καθηγητής Φώτης Παναγόπουλος με τη σύζυγό του

Οι νέες πτέρυγες του «Ευαγγελισμού»,
«ΑΧΕΠΑΝΣ» και «Πατέρα»

Η ενίαία ομάδα του «Ευαγγελισμού» υπό τον Χρ. Λόλα
μετα την αποχώρηση του Φ. Παναγόπουλου το 1991.

1. Χρ. Λόλας, 2. Γ. Τζίφας, 3. Δ. Κάκαβος, 4. Κ. Μπόλας, 5. Χρ. Χαρίτος,
6. Α. Τσούκας, 7. Στρ. Αποστολάκης, 8. Π. Δεδεγιάλις

Ο Χρ. Λόλας διοργάνωσε σε ετήσια βάση
τα Μετεκπαιδευτικά Σεμινάρια
Καρδιοχειρουργικής στο δώμα
του «Ευαγγελισμού»

ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ ΚΑΡΔΙΑΣ

Κ. Μπόλας, Χ. Χαρίτος, Ε. Αποστολάκης, Δ. Κάκαβος,
Ε. Καραγιάννη, Γ. Νανας, Σ. Μουλόπουλος, Χ. Λόλας

ΠΓΝ Ο Ευαγγελισμός, Καρδιοχειρουργικό Τμήμα,
Αθήνα

Κατά το διάστημα Αύγουστος 1990-Μάρτιος 1994, 20
ασθενείς, 19 άνδρες και μία γυναίκα υποβλήθηκαν σε
ορθοτοπική μεταμόσχευση καρδιάς. Η ηλικία των ασθενών
κυμαινόταν από 15 μέχρι 65 χρόνια και επάσχαν οι (14) από
διατακτική μυοκαρδιοπάθεια και οι εξ (6) από ισχαιμική νόσο.

Οι πρώτες 20 μεταμοσχεύσεις του «Ευαγγελισμού»
την περίοδο 8/1990 - 3/1994 από τον Χρ. Λόλα
και την ομάδα του

Ο επικεφαλής του **Β' Καρδιοχειρουργικού Τμήματος, Χρήστος Λόλας**, διαθέτοντας μια πολυσύνθετη προσωπικότητα, αναδείχθηκε σε πρωταγωνιστή όχι μόνο των καρδιοχειρουργικών εξελίξεων του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός», στην μετά Ε.Σ.Υ. εποχή, αλλά και ευρύτερων πρωτοβουλιών, διαδραματίζοντας ένα σημαντικό κοινωνικό ρόλο. Παραμένοντας στον εν λόγω χώρο μέχρι τη συρταξιοδότηση του το 2004, για 19 συνολικά έτη, τα πέντε (1992-1997) από τα οποία ως Διευθυντής της ενίαίας Καρδιοχειρουργικής Κλινικής, διενήργησε με την ομάδα του περισσότερες από 6.000 εγχειρήσεις καρδιάς, καλύπτοντας συνολικά το φάσμα της Καρδιοχειρουργικής δραστηριότητας, με κορυφαία την **πρώτη επιτυχή μεταμόσχευση καρδιάς στην Ελλάδα**, τον Αύγουστο του 1990. Ο Χ. Λόλας και οι συνεργάτες του, επιδόθηκαν στο διάστημα αυτό στην παραγωγή ενός εντυπωσιακού κλινικού και Ακαδημαϊκού έργου, το οποίο, πέραν της προσωπικής τους καταξίωσης, συνέβαλε στην αύξηση της εμπιστοσύνης των ασθενών προς την Ελληνική Καρδιοχειρουργική.

Στην διερρευνούμενη περίοδο, πραγματοποιήθηκαν έως τον Φεβρουάριο του 1994, περί τις **1.517** εγχειρήσεις στεφανιαίας παράκαμψης με θνητότητα 4,7%, περίπου **250** εγχειρήσεις επί των βαλβίδων, **20** ορθοτοπικές μεταμοσχεύσεις με θνητότητα 20%, περίπου **100** εγχειρήσεις στη θωρακική αορτή για χρόνια ανευρύσματα ή οξείες διαχωρισμούς και **15** εξαιρέσεις μυζωμάτων. Αντιμετωπίστηκαν επίσης, περί τα **10** τραύματα καρδιάς και κατά προσέγγιση **70** μηχανικές επιπλοκές εμφράγματος του μυοκαρδίου. Στη στεφανιαία νόσο έγινε χρήση της αριστεράς έσω μαστικής αρτηρίας σε ποσοστό 40%-50% των εγχειρήσεων, ενώ σε οκτώ περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε ως ελεύθερο μόσχευμα, τοποθετήθηκαν μηχανικές βαλβίδες τύπου Durocomics, δίφυλλες, Sorin, μονόφυλλες και βιοπροσθετικές Carpentier-Edwards, έγινε χρήση της τεχνικής Bentall σε περίπου 15 περιπτώσεις ανευρυσμάτων και χρησιμοποιήθηκε ενδοαορτικός ασκός σε μερικές δεκάδες περιστατικών. Τέλος, σε δυο περιπτώσεις εμφυτεύτηκε **παρααορτική αντλία** ανώθησης που, ωστόσο, δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες.

◀ Ο Χρ. Λόλας σε μία από τις επισκέψεις του στην Κίνα όπου διατηρούσε σταθερή συνεργασία με το "Friendship Hospital" του Πεκίνου

Από την αρχή της καριέρας του, ο Χ. Λόλας απέδιδε τους Ακαδημαϊκούς του προσανατολισμούς, αναδεικνύοντας εαυτόν ως τον πλέον πολυγραφώτερο Καρδιοχειρουργό της γενιάς του. Έχοντας λάβει τον τίτλο του Επίκουρου Καθηγητή της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου του Όρεγκον, όπου δίδασκε περιοδικά, καταγράφοντας ένα σημαντικό αριθμό συμμετοχών σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια και όντας μέλος πέντε διεθνών και επτά Ελληνικών εταιριών, παρήγαγε ένα αδρό Ακαδημαϊκό έργο, ενώ ταυτόχρονα μοιράστηκε την εμπειρία του με ξένους συναδέλφους μέσω επισκέψεων σε νοσοκομεία της Κίνας, της Αλβανίας, της Βουλγαρίας και της Σερβίας. Ειδικότερα στην Κίνα, διενήργησε σειρά εγχειρήσεων «ανοιχτής» καρδιάς σε συνεργασία με το «Friendship Hospital». Ωστόσο, πέραν των δημοσιεύσεων και ανακοινώσεων που θα παρατεθούν, ο Χ. Λόλας κινήθηκε σε πολλούς διαφορετικούς «άξονες», απολαμβάνοντας ρόλο πρωταγωνιστή σε κοινωνικές και αθλητικές πρωτοβουλίες. Συμμετείχε ενεργά στις προσπάθειες ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων από την Αθήνα, τόσο στο Τόκιο για τη Χρυσή Ολυμπιάδα όσο και στη Λοζάνη για το 2004, ασχολήθηκε με την ιστορία της Ελληνικής Καρδιοχειρουργικής, την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων στη αρχαιότητα, την προώθηση της Ελληνικής Καρδιοχειρουργικής και την παραγωγή ντοκιμαντέρ. Κορυφαία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η πρωτοβουλία του για την οργάνωση του «Συμποσίου των επτά Σοφών της Καρδιοχειρουργικής», στο Ζάππειο και τους Δελφούς το 2007. Ενδεικτικές του έργου του, οι δημοσιεύσεις με τίτλους, **«Η καρδιοχειρουργική στην Ελλάδα. Παρελθόν, μέλλον.»** υπό τον Χ. Λόλα (Ελληνική Χειρουργική, 59: 599-611, 1987) και **«Το status της ελληνικής καρδιοχειρουργικής»** υπό τον Χ. Λόλα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρησης, 28: 201-205, 1987).

Η καρδιοχειρουργική στην Ελλάδα. Παρελθόν, παρόν και μέλλον

ΧΡ. ΛΟΛΑΣ

Το "status" της Καρδιοχειρουργικής στην Ελλάδα

ΧΡΗΣΤΟΣ Θ. ΛΟΛΑΣ

Διεξοδικότερα, το Ακαδημαϊκό έργο του Χ. Λόλα και της Β' Καρδιοχειρουργικής Κλινικής, κατά την περίοδο της Ορίμανσης, περιελάμβανε ανακοινώσεις σχετικά με τις μεταμοσχεύσεις, με τίτλους: **«Ορθοτοπική μεταμόσχευση καρδιάς: Παρουσίαση της πρώτους επιτυχούς μεταμόσχευσης καρδιάς στην Ελλάδα»**, υπό τους Χ. Λόλα, Χ. Χαρίτο, Δ. Κάκαβο, Π. Σφυράκη, Η. Παναγιωτίδη, Α. Σακοράφα, Ε. Αγαπητό, Ι. Νανά και Σ. Μουλόπουλο (Ελληνική Χειρουργική 1991, 63: 627-635), **«Εμπειρία από τις πρώτες μεταμοσχεύσεις καρδιάς στη χώρα μας»**, υπό τους Χ. Λόλα, Δ. Κάκαβο, Κ. Μπόλο, Χ. Χαρίτο, Ε. Καραμικάλη, Ε. Αγαπητό, Ι. Νανά και Σ. Μουλόπουλο (7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Μεταμοσχεύσεων, Αθήνα, 1991), **«Μεταμοσχεύσεις καρδιάς. Επιπλοκές των 30 πρώτων μετεγχειρητικών ημερών»**, υπό τους Χ. Χαρίτο, Κ. Μπόλο, Δ. Κάκαβο, Μ. Μουστάδα, Γ. Καπρίνη, Ι. Νανά, Χ. Φαφλιά και Χ. Λόλα (7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Μεταμοσχεύσεων, Αθήνα, 1991) και **«Η μεθοδολογία λήψης, συντήρησης και μεταφοράς του καρδιακού μοσχεύματος»**, υπό τους Κ. Μπόλο, Χ. Χαρίτο, Δ. Κάκαβο, Β. Χρυσοβέργη, Μ. Μανσόλα, Ι. Νανά και Χ. Λόλα (7^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Μεταμοσχεύσεων, Αθήνα, 1991), **«Ορθοτοπική μεταμόσχευση καρδιάς. Παρουσίαση περίπτωσης (video)»**, υπό τους Χ. Λόλα, Χ. Χαρίτο, Δ. Κάκαβο, Π. Σφυράκη, Η. Παναγιωτίδη, Ε. Καραμικάλη, Δ. Καραλάνογλου, Ε. Σταματάκη, Α. Σακοράφα, Ε. Αγαπητό, Ι. Νανά και Σ. Μουλόπουλο (XVII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, Αθήνα, 1990, Βραβείο καλύτερου video του Συνεδρίου), **«Μελέτη της μεταμοσχευθείσας καρδιάς με το έγχρωμο Doppler»**, υπό τους Δ. Κρανίδη, Δ. Καρδάρη, Δ. Κάκαβο, Κ. Μπόλο, Σ. Κουλούρη, Χ. Χαρίτο, Χ. Λόλα και Κ. Κωλέττη (XVIII Ετήσιο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, Αθήνα, 1992 και 2nd Mediterranean Meeting of Medicine, Athens, 1992) και **«Μεταμοσχεύσεις καρδιάς-πνευμόνων en block»**, υπό τους Χ. Λόλα, Η. Καραπιστόλη, Χ. Παφίτη, Σ. Μουλόπουλο και Κ. Τούντα (XVIII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992) και **«Use of IABP in 49 patients - Immediate results»**, υπό τους C. Lolas, S. Rokas, C. Paphitis, J. Stinios, J. Bredakis, P. Petrou, S. Stamatelopoulos and S. Mouloupoulos (International Congress of Angiology, Athens, 1985).

▲ Η ομάδα που έκανε την πρώτη επιτυχή καρδιακή μεταμόσχευση στην Ελλάδα (15 Αυγούστου 1990), όπως κατεχωρήθη στην Ελληνική έκδοση του βιβλίου Guinness. (εξ αριστερών προς τα δεξιά: Δ. Καραλάνογλου, Ε. Σταματάκη, Ε. Καραμικάλη, Χ. Λόλας, Δ. Καραβός, Π. Σφυράκης. Δεν είναι στη φωτογραφία οι: Ι. Νανάς, Η. Παναγιωτίδης, Α. Σακοράφας)

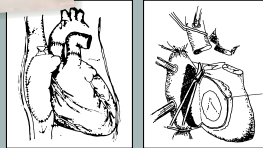
Χρ. Λόλας,
Cr. Barnard

Ορθοτοπική Μεταμόσχευση Καρδιάς: Παρουσίαση της Πρώτης Επιτυχούς Μεταμοσχεύσεως Καρδιάς στην Ελλάδα

Χ. Λόλας, Χ. Χαρίτος, Δ. Κάκαβος, Π. Σφυράκης, Η. Παναγιωτίδης,
Ε. Καραμυχάλη, Δ. Κορολιάνγκλου, Ε. Σταματάκη, Α. Σακοράφας,
Ε. Αγαπητός, Ι. Νανάς, Σ. Μουλόπουλος

Μετεχειρουργική πορεία του ασθενούς που υποβλήθηκε στην πρώτη επιτυχή μεταμόσχευση καρδιάς στην Ελλάδα και κατέληξε από ασπεργίωση 71 ημέρες μετά την χειρουργική

Πίνακας 2. Μετεχειρουργική παρακολούθηση και πορεία	
Χρονιά	ΜΗ*
15.8.90	0 Μεταμόσχευση καρδιάς
	1 Αφύπνιση, πλήρης έπαυση με το περιβάλλον
	2 Αφύπνιση, τραχειοστομία και παραγεγνημένη μεσοθωρακία
20.8.90	3 Καταπνοιαίος, έμετος
	4 Αφύπνιση, καθετήρων, έμετος από την Μονάδα Εντατικής Θεραπείας
	6 Ενδομυοκαρδιακή βιοψία No 1: Βαθύς απορρίψεως 3 (κατά Billingham)
	8 Ενδομυοκαρδιακή βιοψία No 2: Βαθύς απορρίψεως 2
27.8.90	12 Έξοδος από τον Ευαγγελισμό, μεταφορά στο Αλεξάνδρα
	19 Ενδομυοκαρδιακή βιοψία No 3: Βαθύς απορρίψεως 2
	27 Ενδομυοκαρδιακή βιοψία No 4: Βαθύς απορρίψεως 1
12.9.90	28 Έξοδος από την Θεραπευτική Κλινική
	33 Ενδομυοκαρδιακή βιοψία No 5: Βαθύς απορρίψεως 1
	36 Αιμυγματοειδή τμήματα πνεύμονος, αρτηριακό ηπαιτικό, διάταξη αεραγωγού στην Θεραπευτική Κλινική
	40 Επίδειξη ακτινολογικής εικόνας, ενδομυοκαρδιακή βιοψία No 6: Βαθύς απορρίψεως 1
	42 Βρογχοσκόπηση, καλλιέργεια βρογχοκυτταρίων, ανάπτυξη ασπεργίωσης, ανάπτυξη ασπεργίωσης και στεφανιοκαρδιακού
	44 Έξοδος χειρουργικής τετακτομένης
	49 Έντονος καταβόλι, ανάγκη επείγουσας ακτινολογικής εικόνας, παραγεγνημένη υδροπνευμοθώρακας αριστερού ημιθώρακα
13.10.90	51 Απώλεια συνείδησης, απώλεια συνείδησης, παραγεγνημένη διαφυγή αίματος - εμφάνιση συνεχούς αντιληπτικής ενόχλησης πόνου
	Αδυναμία ελέγχου της χαλμάζης, πρόκληση αμφοτερόπλευρης, ενόχλησης πόνου με αναμία, λευκοπενία και θρομβοπενία
	61 Ενδομυοκαρδιακή βιοψία No 7: Βαθύς απορρίψεως 1
	65 Στεφανιογραφία, ακτινολογική εικόνα, διακοπή διαφυγής αίματος, απόφαση παραγεγνημένης αλλαγής, βελτίωση γενικής κατάστασης
21.10.90	67 Έντονος κεφαλαλγία, αιμορραγία εγκατάστασης καλωσίου - εγκαταστάση αιμορραγία, διασυνδετικός μηχανισμός αναντίλη
25.10.90	71 Προβλεπτική έκτακτης ζωής με λειτουργία, αναιμία, θάνατος

*ΜΗ = Μετεχειρουργική πορεία

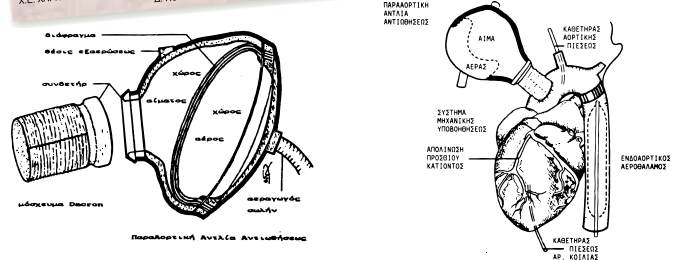

Ακτινολογική εξέλιξη της λοιμώξεως του αναπνευστικού. Α1-Α2. Ασυμπτωματική πύκνωση του κορυφαίου τμήματος του αριστερού λοβού. Β. Σημαντική επιδείνωση και στους δύο πνεύμονες. Γ. Περαιτέρω επιδείνωση παρά την φαρμακευτική αγωγή. Δ. Σταθεροποίησης της ακτινολογικής εικόνας 6 ημέρες μετά την έναρξη κορηγώσεως αμφοτερικινίνης. Ε. Σαφής βελτίωση της ακτινολογικής εικόνας. Πλήρης έκπτυξη του αριστερού πνεύμονος με παραμονή βροχοπνευμονικών εστιών μόνον, εξαφάνισης της βλάβης του δεξιού μέσου πνευμονικού πεδίου, τήξης και αποσηματοποίησης της βλάβης του δεξιού άνω πνευμονικού πεδίου.

Δημοσιεύσεις σχετικές με το πειραματικό έργο δημιουργίας παρασαρτικής αντλίας ήταν οι εξής: Α) «**Αιμοδυναμικά αποτελέσματα της παρασαρτικής αντλίας αντιωθήσεως εμφυτευθείσης στην ανιούσα αορτή σε βαριά καρδιογενή καταπληξία**», υπό τους Χ. Χαρίτο, Ι. Νανά, Α. Πογιατζή, Σ. Νανά, Γ. Σταματόπουλο, Γ. Κοκόλη, Δ. Κοντογιάννη και Σ. Μουλόπουλο (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 30: 4, 1989), που αποτελούσε μια πειραματική μελέτη εμφύτευσης παρασαρτικής αντλίας στην κοιλιακή αορτή πειραματόζωων. Β) «**Ταυτόχρονη λειτουργία της ενδοαορτικής και της παρασαρτικής αντλίας αντιωθήσεως επί διαδοχικών σταδίων οξείας καρδιακής ανεπάρκειας**», υπό τους Α. Πογιατζή, Ι. Νανά, Σ. Νανά, Χ. Χαρίτο, Δ. Κοντογιάννη, Α. Μελκάουι, Κ. Κοσμά και Σ. Μουλόπουλο (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση 31: 18-25, 1990). Η πειραματική παρασαρτική αντλία εμφυτεύτηκε μετέπειτα σε δυο ασθενείς χωρίς, ωστόσο, να επιβεβαιωθούν οι προσδοκίες, καθώς ο ένας εκ των δύο απεβίωσε άμεσα και ο δεύτερος σε σύντομο χρονικό διάστημα. Η ανακοίνωση είχε τίτλο, «**Παρασαρτική αντλία αντιωθήσεως. Νέα συσκευή VAD (video)**», υπό τους Χ. Λόλα, Ι. Νανά, Χ. Χαρίτο, Δ. Κάκαβο και Σ. Μουλόπουλο (XVIII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992).

Αιμοδυναμικά αποτελέσματα της παρασαρτικής αντλίας αντιωθήσεως εμφυτευθείσης στην ανιούσα αορτή σε βαριά καρδιογενή καταπληξία

Χ.Ε. ΧΑΡΙΤΟΣ, Ι.Ν. ΝΑΝΑΣ, Α. ΠΟΓΙΑΤΖΗΣ, Α. ΜΕΛΚΑΟΥΙ, Σ. ΝΑΝΑΣ, Γ. ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. ΚΟΚΟΛΗΣ, Δ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, Σ. ΜΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Εικόνα 1. Σχηματική παράσταση της παρασαρτικής αντλίας αντιωθήσεως μετά του μοσχεύματος

Εικόνα 2. Πειραματική διάταξη - Σχηματική παράσταση

Οι σημαντικότερες παρουσιάσεις σχετικές με τη στεφανιαία νόσο ξεκίνησαν με την εργασία με τίτλο, **«Επαναϊμάτωση του μυοκαρδίου με έσω μαστική αρτηρία»**, υπό τους Κ. Μπόλο, Δ. Κάκαβο, Ε. Αποστολάκη, Ν. Μόργαρη και Χ. Λόλα (XVI Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, Αθήνα, 1988). Πρόκειται για ανακοίνωση της πρώιμης περιόδου, που περιγράφει τη χρήση της αριστερής ΕΜΑ σε 35 ασθενείς της περιόδου 1986-1988, όπου σε τέσσερις περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε και η δεξιά ΕΜΑ. Παρατηρήθηκε ένας θάνατος από παγκρεατίτιδα και μια μεσοθωρακίτιδα. Ακολούθησαν οι εργασίες, **«Επαναϊμάτωση του μυοκαρδίου με τις δύο έσω μαστικές αρτηρίες και ένα φλεβικό μόσχευμα (video)»**, υπό τον Χ. Λόλα (XVII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, Αθήνα, 1990), **«Η χρήση των ελεύθερων μοσχευμάτων της έσω μαστικής αρτηρίας στην επαναγγείωση του μυοκαρδίου»**, υπό τους Κ. Μπόλο, Δ. Κάκαβο, Χ. Χαρίτο, Γ. Καπρίνη και Χ. Λόλα (XVIII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), όπου παρουσιάστηκαν οκτώ περιπτώσεις ασθενών με χρήση ελεύθερης ΕΜΑ με κεντρική αναστόμωση στην αορτή, αναδεικνύοντας ως πλεονέκτημα της μεθόδου την πρόβαση περιφερικότερων στόκων, τονίζοντας παράλληλα την ασφάλεια χρήσης της, **«Συνδυασμός αortoστεφανιαίας παράκαμψης και αντικατάστασης καρδιακών βαλβίδων»**, υπό τους Κ. Μπόλο, Δ. Κάκαβο, Ε. Σταματάκη, Α. Ταβερναράκη και Χ. Λόλα (xvi Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), η οποία αφορούσε σε οκτώ περιπτώσεις που είχαν καλή έκβαση και τέλος, **«Συνδυασμένη χειρουργική αντιμετώπιση της στεφανιαίας και καρωτιδικής αποφρακτικής νόσου»**, υπό τους Ε. Αποστολάκη, Κ. Μπόλο, Μ. Βασιλή, Ι. Μπελένη, Ν. Ξεάρχο και Χ. Λόλα (Ελληνική Χειρουργική, 62: 67-70, 1990).

Ο Μ. Παναγιώτου, μετά την ειδικεισή του στον «Ευαγγελισμό», εντάχθηκε στο δυναμικό του «Ω.Κ.Κ.»

Πίνακας 1. Το φύλο, η ηλικία, η θέση της ρήξης, η ημέρα της ρήξης από το έμφραγμα, η προεγχειρητική αντιμετώπιση, η ημέρα χειρουργείου από τη διάγνωση και η έκβαση ασθενών με μετεμφραγματική ρήξη μεσοκοιλιακού διαφράγματος.

Αριθμός Number	Φύλο Sex	Ηλικία Age	Θέση PMD Location	*Ημέρα ρήξης *Day of rupt	Προεγχ. αντιμετώπιση Preoper. treatment	#Ημέρα χειρουργείου #Day of operation	Έκβαση Outcome
1.	A	70	Πρόσθια Anterior	3	Ινδορρετιν+αγγειοδιασπ. Inotropic+vasodilators	4η	Θάνατος Death
2.	A	63	Πρόσθια Anterior	5	Ινδορρετιν+IABP Inotropic+IABP	2η	Υποτροπή+Νέο διαφύση Relapse+recorpa- tion
3.	Θ	69	Οπίσθια Posterior	3	Ινδορρετιν	2η	Θάνατος Death
4.	A	52	Πρόσθια Anterior	4	Ινδορρετιν+IABP Inotropic+IABP	17η	ΝΥΗΑ I
5.	A	60	Πρόσθιο-αποφ. Anterior-apical	2	Αγγειοδιασπ. Vasodilators	25η	ΝΥΗΑ I
6.	A	61	Πρόσθια Anterior	5	Αγγειοδιασπ.+ινδορρετιν Vasodilators+inotropic	9η	Καλή Good

Ανακοινώσεις σχετικές με μηχανικές επιπλοκές εμφράγματος του μυοκαρδίου ήταν οι εξής: **«Χειρουργική αντιμετώπιση του οξέως εμφράγματος και των επιπλοκών του»** υπό τον Χ. Λόλα (Εταιρεία Συνεχιζόμενης Ευθύνες, «Πρόοδοι στην ιατρική επιστήμη», 1: 52-54, 1988), **«Ρήξη μεσοκοιλιακού διαφράγματος μετά από οξύ έμφραγμα μυοκαρδίου. Χειρουργική διόρθωση. Χρήση της IABP (video)»**, υπό τον Χ. Λόλα (XVII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, Αθήνα, 1990), **«Χειρουργική αντιμετώπιση μετεμφραγματικής ρήξεως μεσοκοιλιακού διαφράγματος»**, υπό τους Δ. Κάκαβο, Χ. Χαρίτο, Μ. Παναγιώτου, Κ. Μπόλο και Χ. Λόλα (XVIII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992) και **«Μετεμφραγματική ρήξη μεσοκοιλιακού διαφράγματος. Στρατηγική αντιμετώπιση»**, υπό τους Μ. Παναγιώτου, Δ. Κάκαβο, Κ. Μπόλο, Χ. Χαρίτο, Α. Κρανίδη, Χ. Φαφλιά και Χ. Λόλα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 34: 298-305, 1993). Αντικείμενο της τελευταίας μελέτης αποτέλεσαν έξι ασθενείς, ηλικίας 61 έως 70 ετών, οι οποίοι αντιμετωπίστηκαν από το 1988 έως το 1991. Τέσσερις ασθενείς χειρουργήθηκαν πρώιμα, από την δεύτερη έως την ένατη ημέρα από τη ρήξη του μεσοκοιλιακού διαφράγματος, ενώ δύο εξ αυτών στην 17^η με 25^η ημέρα. Καταγράφηκαν δυο θάνατοι, που αφορούσαν σε ασθενείς με πρώιμη αντιμετώπιση.

Μετεμφραγματική ρήξη μεσοκοιλιακού διαφράγματος
Στρατηγική αντιμετώπισης
Ματθαίος Σ. Παναγιώτου, Δημήτριος Β. Κακαβός, Κωνσταντίνος Ι. Μπόλλος,
Χρήστος Ε. Χαρίτος, Αθανάσιος Ι. Κρανίδης, Χρήστος Π. Φαφλιάς, Χρήστος Θ. Λοΐας

Ασθενής με καθυστερημένη σύγκλειση μετεμφραγματικού VSD.
Διακρίνεται διά της αριστερής κοιλιοτομής η ρήξη του μεσοκοιλιακού διαφράγματος με καλώς επούλωμένα κείλη

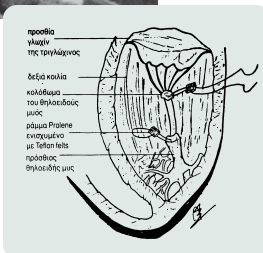
Μετατραυματική ανεπάρκεια της τριγλώχινος βαλβίδος. Χειρουργική αποκατάσταση

Χ. Χαρίτος, Δ. Κάκαβος, Ν. Πρωτοπατάριος, Α. Κριθαρά, Χ. Λόλας

Χρ. Λόλας και Χρ. Χαρίτος
σε επιστημονικό ταξίδι στην Κίνα

Σχηματική παράσταση της
χειρουργικής αποκατάστασης
της τριγλώχινος βαλβίδος

Η εφαρμογή του επικαρδιακού και του διοισοφάγειου ηχοκαρδιογραφήματος-Doppler κατά τη διάρκεια των καρδιοχειρουργικών επεμβάσεων

Αθανάσιος Ι. Κρανίδης, Σπύρος Ν. Κουλιούρης, Γεώργιος Σ. Φιλίππας, Αντώνιος Μ. Σιδέρης, Κώστας Γ. Κίτσος, Φώτης Ν. Καρδαράς, Χρήστος Θ. Λόλας, Λάμπρος Π. Ανθόπουλος

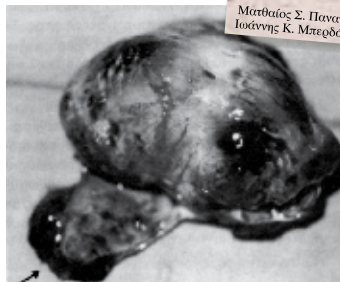

Η εφαρμογή του επικαρδιακού ηχοκαρδιογραφήματος
σε καρδιοχειρουργική επέμβαση

Άλλες ανακοινώσεις σχετικές με βαλβιδοπάθειες ήταν οι εξής:
«**Triple valve replacement**», υπό τους Δ. Kakavos, S. Koulouris, D. Kardara, K. Bolos, C. Charitos, D. Papamichail and C. Lolas (37th Congress of European Society of the Cardiovascular Society, Finland, 1988), «**Μετατραυματική ανεπάρκεια της τριγλώχινος βαλβίδος. Χειρουργική αντικατάσταση**», υπό τους Χ. Χαρίτο, Δ. Κάκαβο, Ν. Πρωτοπατάριο, Α. Κριθαρά και Χ. Λόλα (Ελληνική Χειρουργική, 62: 447-450, 1990), «**Η εφαρμογή του επικαρδιακού και του διοισοφάγειου ηχοκαρδιογραφήματος – Doppler κατά τη διάρκεια των καρδιοχειρουργικών επεμβάσεων**», υπό τους Α. Κρανίδη, Σ. Κουλούρη, Γ. Φιλίππας, Α. Σιδέρη, Κ. Κάππο, Φ. Καρδαρά, Χ. Λόλα και Λ. Ανθόπουλο (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 34: 672-638, 1993), «**Ενδοκαρδιακός ενόκκοκος καρδιάς. Αφαίρεση με τη βοήθεια εξωσωματικής κυκλοφορίας (video)**», υπό τον Χ. Λόλα (XVI Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, Αθήνα, 1988), «**Αορτικά ανευρύσματα των κόλπων του Valsava. Χειρουργική θεραπεία (video)**», υπό τον Χ. Λόλα (XVI Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, Αθήνα, 1988), «**Οξεία διαχωριστικά ανευρύσματα της θωρακικής αορτής**», υπό τους Δ. Κάκαβο, Κ. Μπόλο, Α. Ταβερναράκη, Φ. Καρδαρά, Ε. Σταματάκη και Χ. Λόλα (XVI Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), περιλαμβανούσα εννέα ασθενείς, εκ των οποίων οι τρεις κατέληξαν, «**Χειρουργική αντιμετώπιση των διαχωριστικών ανευρσμάτων της αορτής σε 21 ασθενείς – Άμεσα αποτελέσματα**», υπό τους Γ. Λαδά, Δ. Κάκαβο, Δ. Κορολάου, Α. Ταβερναράκη Χ. Φαφλιά και Χ. Λόλα (XVII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1990), μελέτη που παρουςίασε θνητότητα της τάξεως του 33,5% και τέλος «**Καρδιακά μυζώματα. Ανάλυση 15 περιπτώσεων**», υπό τους Μ. Παναγιώτου, Δ. Κάκαβο, Χ. Χαρίτο, Ι. Μηρεδάκη, Δ. Παπαϊωάννου και Χ. Λόλα (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 33: 66-72, 1992), αντικείμενο της οποίας αποτέλεσαν 15 ασθενείς με μυζώματα του αριστερού κόλπου σε 12 περιπτώσεις και του δεξιού σε τρεις, με θνητότητα αντιμετώπισης μηδενική.

Καρδιακά μυζώματα Ανάλυση 15 περιπτώσεων

Ματθαίος Σ. Παναγιώτου, Δημήτριος Β. Κεκαβός, Χρήστος Ε. Χαρίτος, Ιωάννης Κ. Μπερδέλης, Δημήτριος Γ. Παπαϊωάννου, Χρήστος Θ. Λόλας

Εγχειρητικό παρασκεύασμα
μυζώματος δεξιού κόλπου.
Διακρίνεται ο μίσχος του
όγκου (βέλος)

«N.I.M.T.S.»

Στρέφοντας το ενδιαφέρον στο **Νοσοκομείο «N.I.M.T.S.»**, όπως προαναφέρθηκε, η σύσταση του Ε.Σ.Υ., το 1985, σηματοδότησε και την παύση λειτουργίας της Χειρουργικής Κλινικής Θώρακος, Καρδιάς & Αγγείων. Η παύση αυτή διήρκεσε μόλις κάποιους μήνες, καθώς ο Διευθυντής της εν λόγω κλινικής, **Γεώργιος Σανούδος**, επιλέχθηκε αρχικά να διευθύνει μια από τις Καρδιοχειρουργικές Κλινικές του Νοσοκομείου «Πηποκράτειο». Η επανένταξη λειτουργίας της κλινικής προέκυψε κατόπιν απόφασης του τότε Υπουργού Υγείας, Γεώργιου Γεννηματά, ο οποίος ζήτησε την επιστροφή του Γ. Σανούδου στο

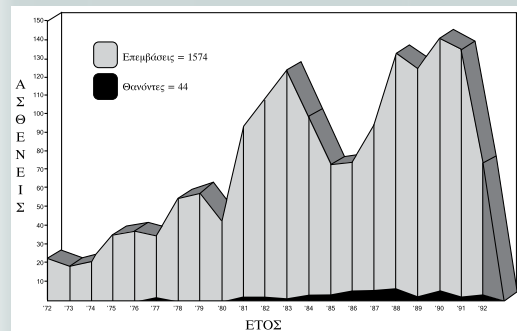

▲ Μερικές ώρες μετά την εγχείρηση, ο Γ. Σανούδος ενημερώνεται για την πορεία του ασθενούς στο θάλαμο εντατικής παρακολούθησης

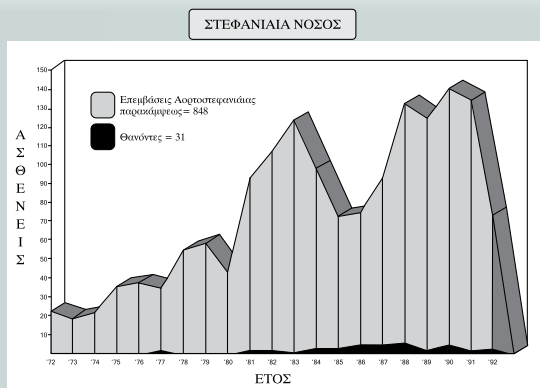
Νοσοκομείο «N.I.M.T.S.». Στις 12 Φεβρουαρίου 1986, η Χειρουργική Κλινική Θώρακος, Καρδιάς & Αγγείων επαναδραστηριοποιήθηκε, ενώ στο τέλος της ίδιας χρονιάς, συστήθηκε η αντίστοιχη κλινική του Ε.Σ.Υ., την οποία στελέχωσαν οι Γ. Σανούδος ως Διευθυντής, **Νικόλαος Τσαγανός** ως Επιμελητής Α', συνεργάτης της κλινικής από το 1977 μετά την εκπαίδευσή του στο Ηνωμένο Βασίλειο, **Αθανάσιος Κότσαλος** ως Επιμελητής Β' και ο Στρατιωτικός Θωρακοχειρουργός, **Παναγιώτης Δροσινόπουλος**, από το 1987 και μετέπειτα. Παράλληλα, συστάθηκαν θέσεις ειδικευμένων, στις οποίες υπηρέτησαν και έλαβαν ειδικότητα, οι **Λούης Λουκάς**, **Νικόλαος Μιχαλόπουλος**, **Νικόλαος Καλημέρης**, **Κωνσταντίνος Σιταράς**, **Βασίλειος Κόλλιας**, **Δημήτριος Υφαντόπουλος** και **Νικόλαος Χαρούλης**. Ο Γ. Σανούδος, Εντεταλμένος Υφηγής της Ιατρικής Σχολής της Νέας Υόρκης, διατήρησε τα διδακτικά του καθήκοντα στο εν λόγω Πανεπιστήμιο και μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα, πραγματοποιώντας περιοδικές επισκέψεις. Οι συστατικές επιστολές των Καθηγητών George Reed, Frank Spencer, Roy Clauss, A. D. Boyd, John Mc Clement, Walter Redisch, Robert Madden και Ephrem Glassman, καθώς και του Έλληνα Καθηγητή Χειρουργικής Π. Χρυσοσπάθη, ήταν ιδιαίτερα κολακευτικές. Ο Γ. Σανούδος υπήρξε επίσης πολυγραφότατος. Μέχρι και την διερευνούμενη περίοδο, είχε δημοσιεύσει **22** επιστημονικές εργασίες σε διεθνή περιοδικά, **70** σε Ελληνικά, ενώ είχε παρουσιάσει μεγάλο αριθμό εργασιών σε Ελληνικά και διεθνή συνέδρια. Το 1974, εκλέχτηκε Υφηγής της Χειρουργικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, οργάνωσε Πειραματικό Χειρουργείο, όπου διενήργησε πειράματα εξωσωματικής κυκλοφορίας και επί της ενδοπνευμονικής αρτηριοφλεβώδους ανάμιξης, θέμα της επί Υψηλεία Διατριβής του.

Εξαιρετικά δημιουργική χαρακτηρίζεται η δραστηριότητα της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «N.I.M.T.S.» σε παραγωγή κλινικού και Ακαδημαϊκού έργου. Η εφαρμογή σύγχρονων τεχνικών και τεχνολογιών, όπως η προστασία του μυοκαρδίου με καρδιοπληγικά διαλύματα, η χρήση της απροτινίνης ή δεσμοπρεσσίνης για τον έλεγχο της περιεγχειρητικής αιμορραγίας, η τοποθέτηση ενδοαορτικών ασκών σε ασθενείς με χαμηλή απόδοση της αριστεράς κοιλίας, η συνεχής καταγραφή του SVO2 μετεγχειρητικά, ο πλήρης προεγχειρητικός έλεγχος, η χρήση έσω μαστικής αρτηρίας στην επαναιμάτωση του μυοκαρδίου και άλλων, αποτέλεσαν τους κεντρικούς άξονες του παραγόμενου έργου, διασφαλίζοντας την ποιοτική αναβάθμιση της λειτουργίας της κλινικής, καθώς και την ομαλή μετεγχειρητική πορεία των ασθενών. Κατά την περίοδο της Ωρίμανσης, στην Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «N.I.M.T.S.» αντιμετώπιστηκε ένα ευρύ φάσμα περιστατικών καρδιάς, θώρακος και αγγείων, που αριθμούσε περί τις 120-180 εγχειρήσεις ετησίως. Εξ αυτών, περίπου 2/3 και πλέον των επεμβάσεων, αφορούσαν καρδιοχειρουργικές επεμβάσεις, με την πλειοψηφία τους να είναι στεφανιαίες παρακάμψεις. Αναλυτικά, από το 1986 έως και το 1992 διενεργήθηκαν **111, 122, 152, 152, 169, 179** και **161** εγχειρήσεις, αντίστοιχα για κάθε έτος. Από τον συνολικό αυτό αριθμό των **1.046** επεμβάσεων, οι **813** ήταν εγχειρήσεις καρδιάς.

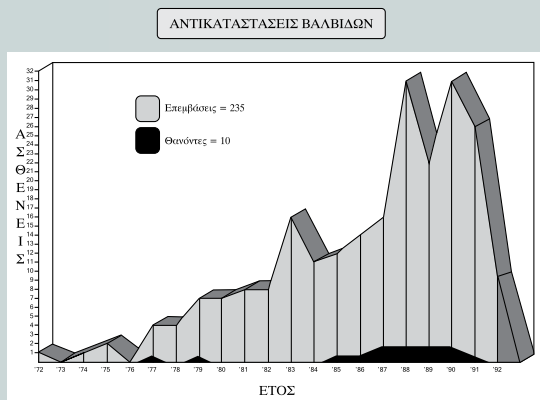
ΚΙΝΗΣΗ ΚΑΡΔΙΟΧΕΙΡ/ΚΩΝ ΑΣΘΕΝΩΝ

▲ Συνολικός αριθμός επεμβάσεων της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του «N.I.M.T.S.» υπό τον Γ. Σανούδο κατά την πρώτη εικοσαετία λειτουργίας από της ιδρύσεώς της το 1972

Συνολικός αριθμός επεμβάσεων αορτοστεφανιαίας παράκαμψης (848) κατά την πρώτη εικοσαετία λειτουργίας της Κλινικής.
Να σημειωθεί ότι την περίοδο 1972 έως 1985, έτους έναρξης του Ε.Σ.Υ., ο Γ. Σανούδος είχε πραγματοποιήσει τον μεγαλύτερο αριθμό εγχειρήσεων ByPass στην Ελλάδα

Συνολικός αριθμός επεμβάσεων αντικατάστασης βαλβίδων (235) κατά την πρώτη εικοσαετία λειτουργίας της Κλινικής

Η Ακαδημαϊκή δραστηριότητα περιελάμβανε συμμετοχή με ανακοινώσεις σε Ελληνικά και διεθνή συνέδρια, στρογγυλές τράπεζες και Ημερίδες, ενώ ο Διευθυντής του τμήματος Γ. Σανούδος έδωσε σειρά διαλέξεων και ομιλιών. Παράλληλα, συμμετείχε στα μεταπτυχιακά μαθήματα του New York College, ήταν κριτής δημοσιεύσεων της Ελληνικής Καρδιολογικής Εταιρείας, μέλος της ομάδας εκπαιδευτικού προγράμματος της Ελληνικής Θωρακοχειρουργικής Εταιρείας και συγγραφέας σειράς δημοσιεύσεων σε Ελληνικά και διεθνή περιοδικά. Η Δημοσίευση με τίτλο, «**Η συμβολή της ενδοαορτικής αντλίας στις επεμβάσεις ανοικτής καρδιάς**», υπό τους Γ. Σανούδο, Λ. Λουκά, Π. Δροσινόπουλο, Ν. Τσαγανό, Α. Κυρίτση και Α. Χατζηχαχαριά (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 1988), αναφέρονταν στη χρήση ενδοαορτικής αντλίας σε δώδεκα ασθενείς –δέκα εγχειρήσεις ByPass και δυο βαλβιδοπλάσεις–, στο διάστημα από τον Απρίλιο 1980 έως τον Μάιο 1988. Οι ασθενείς υποστηρίχθηκαν από 12 έως 112 ώρες και η συνολική μακροπρόθεσμη επιβίωση ήταν 50%. Παρόμοιες μελέτες, που ανακοινώθηκαν σε άλλα συνέδρια με το ίδιο υλικό ήταν οι εξής: «**Η εφαρμογή της ενδοαορτικής αντλίας στον καρδιοχειρουργικό ασθενή**», υπό τους Γ. Σανούδο, Λ. Λουκά, Ν. Τσαγανό, Ν. Μιχαλόπουλο, Ι. Καπότα, Γ. Σιμάτο, Π. Δροσινόπουλο, Α. Κυρίτση και Α. Χατζηχαχαριά (XVI Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988, 10^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Οκτώβριος 1988 και Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση 29: 384-388, 1988), «**Προεγχειρητικός σπασμός των στεφανιαίων αρτηριών: Πρόβλημα προς επίλυση**», υπό τους Ν. Τσαγανό, Ν. Μιχαλόπουλο, Σ. Γρηγοράκη, Π. Δροσινόπουλο, Λ. Λουκά, Α. Περάκη, Α. Κυρίτση και Γ. Σανούδο (XVI Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988, 2^ο Καρδιολογικό Συμπόσιο, Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 1988, 10^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Οκτώβριος 1988 και Πρακτικά XVII Συνεδρίου Β: 719-727, 1988), «**Ελάττωση απωλειών αίματος στην καρδιοχειρουργική με τη χορήγηση δεσμοπρεσσίνης**», υπό τους Ν. Τσαγανό, Λ. Λουκά, Α. Κυρίτση, Ν. Μιχαλόπουλο, Ν. Καλημέρη, Π. Δροσινόπουλο και Γ. Σανούδο (XVII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1990 και 11^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 1990), «**Μέτρησης θυροειδικών ορμονών και επιπέδου Κορτιζόλης στο πλάσμα ασθενών που υποβάλλονται σε αορτοστεφανιαία παράκαμψη**», υπό τους Ι. Βαβουρανάκη, Γ. Κοκιοδάκη, Σ. Αγγέλακη, Δ. Μαρκετάκη, Ν. Μπαχλιτζανάκη και Γ. Σανούδο (5^ο Παγκρήτιο Συνέδριο, Κρήτη, 1990) και «**Περιορισμός της χορήγησης αίματος σε καρδιοχειρουργικές επεμβάσεις με την χρήση απροτινίνης**», υπό τους Ν. Μιχαλόπουλο, Π. Δροσινόπουλο, Α. Κυρίτση, Λ. Λουκά, Ν. Καλημέρη και Γ. Σανούδο (XVII Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1990, 11^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 1990, 13^ο Ιατρικό Συνέδριο Ενόπλων Δυνάμεων, Θεσσαλονίκη, 1990 και Clinica Chirurgica, University of Milan, July 1990 και XII Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Ρόδος, Σεπτέμβριος 1991), η οποία αποτελούσε προοπτική διπλή τυφλή μελέτη, που ανέδειξε τον περιορισμό της μετεγχειρητικής αιμορραγίας με χρήση απροτινίνης.

1985-1993

272 Πέμπτη Περίοδος, της «ωρίμανσης» 1985-1993

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Σειρά άλλων δημοσιεύσεων, επίσης, με τίτλους: **«Αξιοποίηση της συνεχούς καταγραφής του SV02 στον έλεγχο της μετεγχειρητικής πορείας ασθενών μετά από επεμβάσεις αορτοστεφανιαίας παράκαμψης»**, υπό τους Π. Δροσινόπουλο, Γ. Μαστροκωστόπουλο, Α. Κυρίτση, Α. Ζυγούρα, Μ. Κοντούδη, Δ. Γκέσουρα, Ν. Καλημέρη και Γ. Σανούδο (9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ανασθησιολογίας, Πάτρα, Σεπτέμβριος 1991), **«Διακυμάνσεις του κορσμού του μικτού φλεβικού αίματος (SV02) κατά την εισαγωγή στην καρδιοχειρουργική αναισθησία»**, υπό τους Γ. Μαστροκωστόπουλο, Α. Κυρίτση, Δ. Γκέσουρα, Α. Ζυγούρα, Μ. Κοντούδη, Ν. Μιχαλόπουλο, Ν. Τσαγανό και Γ. Σανούδο (9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ανασθησιολογίας, Πάτρα, Σεπτέμβριος 1991), **«Η χρήση της διπυριδαμόλης κατά την εφαρμογή του SPECT θαλλίου-201 στις επεμβάσεις επαναιμάτωσης του μυοκαρδίου»**, υπό τους Ν. Καλημέρη, Α. Φωτοπούλου, Ε. Αναγνωστόπουλο, Ν. Τσαγανό, Κ. Κουτουλίδη και Γ. Σανούδο (XII Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Ρόδος, Σεπτέμβριος 1991), **«Αιμοστατικός μηχανισμός στις καρδιοχειρουργικές επεμβάσεις υπό εξωσωματική κυκλοφορία»**, υπό τους Ν. Μιχαλόπουλο, Ν. Καλημέρη, Γ. Σανούδο, Μ. Ασλανίδου και Ζ. Σκελλαρίου-Παραρά (V Πανελλήνιο Αιματολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Νοέμβριος 1991), **«Aortic valve replacement with the symbion pericardial bioprosthesis»**, υπό τους R. Moggio, R. Pooley, M. Sarabu, G. Sanoudos, E. Giulla, H. Argasinski and G Reed (A.S.A.I.O. 37th Annual Meeting, Chicago, 1991), **«Aortic stenosis in the small root: a problem in the aged»**, υπό τους R. Moggio, R. Pooley, M. Sarabu, G. Sanoudos, E. Giulla, H. Argasinski and G Reed (A.S.A.I.O. 37th Annual Meeting, Chicago, 1991).

«Μελέτη της μεταβολής του ολικού και των περιφερικών κλασμάτων εξώθησης της αριστερής κοιλίας, με τη βοήθεια της ραδιοισοτοπικής κοιλιογραφίας σε στεφανιαίους ασθενείς, προ και μετά την επαναιμάτωση του μυοκαρδίου», υπό τους Ν. Καλημέρη, Α. Παπηλιού, Ν. Δημακόπουλο, Ι. Δημητρακόπουλο, Α. Κόντη και Γ. Σανούδο (18^ο Ετήσιο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, Αθήνα, Μάιος 1992 και Πρακτικά Περ. 110, 1992), **«Recent and future advances which improve the results of coronary artery bypass surgery»**, υπό τον Γ. Σανούδο (Scientific Meeting for Arterial Conduits in Coronary Artery Surgery, Athens 1992), **«Οι διαταραχές του S-T στην άμεση περίοδο κατά την εξωσωματική κυκλοφορία σαν ενδεικτικός παράγοντας εμφράγματος μετά από επεμβάσεις αορτοστεφανιαίας παράκαμψης»**, υπό τους Α. Κυρίτση, Μ. Κοντούδη, Α. Γκέσουρα, Ε. Νομικού, Ν. Καλημέρη, Κ. Σιταρά, Χ. Κόκκινο και Γ. Σανούδο (13^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, Αθήνα, Νοέμβριος 1992 και 19^ο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, Αθήνα, Μάιος 1993), **«The effectiveness of mixed venous oxygen saturation in predicting cardiac output in the early post-bypass period»**, υπό τους Α. Kyritsis, M. Kontoudi, D. Gesoura, A. Zygoura, I. Nomikou, N. Kalimeris, K. Sitaras and G. Sanoudos (8th Annual Meeting of the European Association of Cardiothoracic Anesthesiologists, Zurich, April 1992) και τέλος, **«Χορήγηση νιφεδιπίνης ΕΦ σε επεμβάσεις αορτοστεφανιαίας παράκαμψης»**, υπό τους Α. Κυρίτση, Ι. Ισάρη, Γ. Μαστοροκόστα, Ν. Μιχαλόπουλο, Ν. Καλημέρη, Π. Δροσινόπουλο και Γ. Σανούδο (Καρδιολογικό Συνέδριο 1990).

▲
Α. Λούλις

▲
Ν. Χαρούλης

Μαθητές του Γ. Σανούδου υπήρξαν πολλοί εκ των πρωταγωνιστών της σημερινής εποχής. Ενδεικτικά αναφέρονται οι Χρ. Χαρίτας, Α. Τσούκας και μεταγενέστερα οι Α. Λούλις, Ν. Μιχαλόπουλος, Ν. Καλημέρης, Κ. Σιταράς, Β. Κόλλιας, Δ. Υφαντόπουλος, Ν. Χαρούλης και Γ. Καντιδάκης

▲
Ν. Καλημέρης

▲
Ν. Μιχαλόπουλος

▲
Γ. Καντιδάκης

Το Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ»
στη δεκαετία του '80

«ΑΧΕΠΑ»

Στο βορειοελλαδικό χώρο, πρωταγωνιστικό ρόλο διατηρούσε και αυτή την περίοδο το **Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ»**, το οποίο, τον Ιούνιο του 1984, εγκαίνισσε την Κλινική Χειρουργικής Καρδιάς, Θώρακος και Αγγείων. Ο Καθηγητής **Δημήτριος Λαζαρίδης** ανακηρύχθηκε Διευθυντής της κλινικής, θέση στην οποία παρέμεινε για δυο χρόνια, καθώς το 1986 αποχώρησε από την ενεργό δράση. Προς τιμή του, η πτέρυγα μετονομάστηκε, το 1990, σε «Πτέρυγα Δημητρίου Λαζαρίδη». Με την αποχώρησή του, την Διεύθυνση ανέλαβε το 1987, ο Αναπληρωτής Καθηγητής **Παναγιώτης Σπανός**, καθώς ο Φ. Παναγόπουλος είχε ήδη αποχωρήσει από το 1981 για να αναλάβει θέση Διευθυντή στο παράρτημα της Β' Προπαιδευτικής Χειρουργικής Κλινικής στο Νοσοκομείο «Σωτηρία». Τον Καθηγητή Π. Σπανό πλαισίωσαν οι **Μιχάλης Τούμπουρας** και **Χρήστος Παπακωνσταντίνου**, αμφότεροι οι οποίοι ελάχιστα υπολείπονταν σε προϋπηρεσία, ως Αναπληρωτές Καθηγητές, έναντι του πρώτου, καθώς επίσης ο Επίκουρος Καθηγητής **Γεώργιος Μπουγιούκας** και ο **Κυριάκος Ράμμος**, Επιμελητής Α' του Ε.Σ.Υ.. Ο Καθηγητής Π. Σπανός, με τη βοήθεια των συνεργατών του, «απογείωσε» την παραγωγικότητα της κλινικής. Αντιλαμβανόμενος ότι, η έλλειψη έμπειρων αιμοδυναμικών στο Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ» θα έθετε την κλινική σε δυσμενή θέση, αποφάσισε να εκπαιδεύσει ο ίδιος προσωπικά στη διενέργεια στεφανιογραφιών. Για τον λόγο αυτό, μετέβη για ολιγόμηνη εκπαίδευση στις Η.Π.Α. και επιστρέφοντας, πραγματοποίησε τις πρώτες στεφανιογραφίες σε συνεργασία με τον Γ. Λουρίδα, εν συνεχεία Διευθυντή του Αιμοδυναμικού Εργαστηρίου.

Ο Παναγιώτης Σπανός (δεξιά), Αναπληρωτής Καθηγητής, αντικατέστησε τον μέντορά του Καθ. Δ. Λαζαρίδη στην Δ/ση της Κλινικής του «ΑΧΕΠΑ» το 1986 και απογείωσε την δραστηριότητα σε νούμερα που ξεπερνούσαν τις 600 επεμβάσεις ετησίως

Οι δύο Αναπληρωτές Καθηγητές **Χρήστος Παπακωνσταντίνου** (αριστερά) και **Μιχάλης Τούμπουρας** (δεξιά) απετέλεσαν για πολλά χρόνια βασικά στελέχη της καρδιοχειρουργικής ομάδας του «ΑΧΕΠΑ», με τον πρώτο εξ αυτών να αναλαμβάνει τα νήια της Κλινικής από το 2006 έως το 2011

Καθόσον νεοσυσταθείσα, η Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ», διέθετε άριστες υποδομές. Το γεγονός αυτό, έδινε την ευκαιρία, στα έμπειρα στελέχη της, να αξιοποιήσουν ποικιλοτρόπως τις ιατροτεχνολογικές παρεχόμενες υπηρεσίες. Πέραν του σημαντικού αριθμού επεμβάσεων που πραγματοποιήθηκαν, καλύπτοντας το σύνολο των επίκτητων καρδιοπαθειών, της Καρδιοχειρουργικής συγγενών καρδιοπαθειών και της Καρδιοχειρουργικής ενήλικων, δημιουργήθηκε Πειραματικό Χειρουργείο, διενεργήθηκαν μεταμοσχεύσεις νεφρών και οργανώθηκε ανεξάρτητη Καρδιολογική Κλινική. Εντάχθηκε η κλινική δραστηριότητα με έμφαση στη χειρουργική της στεφανιαίας νόσου και τις βαλβιδοπάθειες, καθώς και η Ακαδημαϊκή δραστηριότητα και εκπαίδευση των πρώτων ειδικευομένων, οι οποίοι ήταν οι **Γεώργιος Δρόσος**, **Δημήτριος Σμυρλής** και **Απόστολος Μπίσμος**. Ο Καθηγητής Π. Σπανός, μαχητής και πρωτοπόρος, ενέπνευσε στην ομάδα του την αποφασιστικότητα για την κατάκτηση της κορυφής, την οποία διεκδικούσε αδιαμφισβήτητα η Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Γ. Παπανικολάου». Η ευγενής άμιλλα –ή διαφορετικά, ο θεμιτός ανταγωνισμός-, ανάμεσα στις δυο κλινικές, λειτούργησε προς όφελος των ασθενών, της εκπαίδευσης των νεότερων Καρδιοχειρουργών και τέλος, στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης προς την Ελληνική Καρδιοχειρουργική, όχι μόνο στη Βόρεια Ελλάδα, αλλά και γενικότερα. Στην Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ» πραγματοποιούνταν αρχικά περί τις **350** και αργότερα περί τις **650** επεμβάσεις «ανοιχτής» καρδιάς ετησίως, καθώς και ένας αριθμός θωρακοχειρουργικών επεμβάσεων, ενώ καθιερώθηκε η χρήση της μαστικής αρτηρίας στις εγχειρήσεις ByPass και άλλες πρωτοποριακές μέθοδοι. Ωστόσο, η μη επανεκλογή του Καθηγητή Π. Σπανού στη θέση του Διευθυντή της κλινικής, το 1990, οδήγησε τον ίδιο στην αναζήτηση νέας προοπτικής. Επικεντρώθηκε στη δραστηριοποίησή του στην κλινική «Άγιος Λουκάς», όπου σύντομα πραγματοποίησε έργο ανάλογο σε αριθμούς και ποιότητα με εκείνο της κλινικής του «ΑΧΕΠΑ». Στο διάστημα αυτό και μέχρι την εκ νέου ανάληψη της Διεύθυνσης της κλινικής το 2000, ο Π. Σπανός διατήρησε στο Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ» μόνο τα Ακαδημαϊκά του ενδιαφέροντα.

Ο Γεώργιος Δρόσος, την περίοδο της εξειδίκευσής του στο «ΑΧΕΠΑ»

Γιώργος Μπουγιούκας, Επίκουρος Καθηγητής

Κυριάκος Ράμμος, Επιμελητής Α' του Ε.Σ.Υ.

1985-1993

274 Πέμπτη Περίοδος, της «ωρίμανσης» 1985-1993

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

▲ Τιμητική διάκριση για τον Π. Σπανό στο 18ο World Congress στην Κω

Πλήθος δημοσιεύσεων και ανακοινώσεων με αναφορές στην Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ» ανευρίσκονται στη βιβλιογραφία. Την περίοδο 1984 έως 1986, που την Διεύθυνση κατείχε ο Καθηγητής Δ. Λαζαρίδης, οι τίτλοι αυτών ήταν οι εξής: **«Αιμοδυναμική συμπεριφορά ασθενών που υποβάλλονται σε χειρουργική των στεφανιαίων αγγείων κατά την άμεση μετεγχειρητική περίοδο»**, υπό τους Α. Τεντέ, Π. Σπανό, Γ. Μπουγιούκα, Χ. Παπακωνσταντίνου, Α. Γερολιόλιου, Α. Φίστα, Π. Λαζαρίδη και Δ. Λαζαρίδη (1^ο Πανελλήνιο Βορειοελλαδικό Συνέδριο, 22-24 Μαΐου 1986, Βιβ. Περιλ., σ. 22), **«Η εξέλιξη των νεφρικών μεταμοσχεύσεων στο Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ (Περίοδος 1970-1985)»**, υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Π. Σπανό, Β. Φίστα, Ι. Μώρο, Α. Τουρκαντώνη, Μ. Πυρπασόπουλο, Μ. Παπαδημητρίου, Δ. Γκρέκα, Σ. Καπούλα, Α. Τεντέ και Γ. Μπουγιούκα (1^ο Πανελλήνιο Βορειοελλαδικό Συνέδριο, 22-24 Μαΐου 1986, Βιβ. Περιλ., σ. 35), **«Απώτερα αποτελέσματα 434 αντικαταστάσεων βαλβίδων σε 394 ασθενείς»**, υπό τους Δ. Λαζαρίδη, Π. Σπανό, Μ. Τούμπουρα, Μ. Παπακωνσταντίνου και Γ. Μπουγιούκα (XV Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής, Θεσσαλονίκη, 16-19 Οκτωβρίου 1986), **«Εφαρμογές προσωρινής ηπαρινογμένης παρακάμψεως (Gott Shunt) στη χειρουργική της κατιούσης θωρακικής αορτής»**, υπό τους Κ. Ράμμο, Γ. Μπουγιούκα, Π. Σπανό, Μ. Τούμπουρα, Α. Τεντέ, Α. Γερολιόλιου και Δ. Λαζαρίδη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), που αφορούσε σε δυο περιπτώσεις αντιμετώπισης ισθμικής στένωσης αορτής, μια ανοικτού βοτάλειου και δυο περιπτώσεις ανευρύσματος κατιούσης αορτής, **«Επιπλοκές από το ανανευρυστικό σύστημα μετά από καρδιοαγγειακές επεμβάσεις»**, υπό τους Γ. Μπουγιούκα, Κ. Ράμμο, Α. Κατσαμούρη, Π. Σπανό, Α. Τεντέ, Χρ. Κωνσταντάρη, Σ. Θεοδωρόπουλο και Δ. Λαζαρίδη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1986), όπου περιγράφηκαν οι επιπλοκές του ανανευρυστικού σε 582 «ανοικτές» και 269 «κλειστές» επεμβάσεις της καριέρας του Δ. Λαζαρίδη από το 1970 έως το 1986.

▲ Δ. Καμπούρογλου, Κ. Ράμμος

▲ Μονογενείς δίδυμοι με τα εξωτερικά γνωρίσματα του συνδρόμου Noonan. Αμφότεροι, αντιμετωπίστηκαν από τον Κ. Ράμμο και την ομάδα του «ΑΧΕΠΑ» για στένωση πνευμονικής βαλβίδας (Κ. Ράμμος, 1988)

Κατά την περίοδο Διεύθυνσης της κλινικής από τον Καθηγητή Παναγιώτη Σπανό, υπήρξαν οι ακόλουθες ανακοινώσεις και δημοσιεύσεις: **«Πνευμονική βαλβιδοτομή σε διδύμους με το σύνδρομο Noonan»**, υπό τους Κ. Ράμμο, Γ. Μπουγιούκα, Β. Θανάπουλο, Γ. Βαρλάμη, Α. Δρακωτού και Π. Σπανό (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 1988), στην οποία –για πρώτη φορά, στην διεθνή βιβλιογραφία– περιγράφεται η χειρουργική διόρθωση πνευμονικής στένωσης σε μονογενή διδύμο αγόρια 10 ετών, **«Συνδυασμός ενδαρτηρεκτομής και αορτοστεφανιαίας παράκαμψης στη θεραπευτική των στεφανιαίας νόσου»**, υπό τους Π. Σπανό, Γ. Μπουγιούκα, Μ. Τούμπουρα, Κ. Ράμμο, Χ. Παπακωνσταντίνου, Α. Γερολιόλου, Χ. Σκούρτη, Α. Δρακωτού, Δ. Σμυρλή, Τ. Κάρολα και Γ. Λουρίδα (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), στην οποία μελετήθηκαν 286 ασθενείς που υποβλήθηκαν σε χειρουργική ByPass, κατά την περίοδο 1984-1988, 58 εκ των οποίων σε ενδαρτηρεκτομή, με συνολική θνητότητα 3% και επί των ενδαρτηρεκτομηθέντων 1,7%, **«Η εμπειρία μας στη χρησιμοποίηση της έσω μαστικής αρτηρίας στη θεραπεία της στεφανιαίας νόσου»**, υπό τους Κ. Ράμμο, Π. Σπανό, Γ. Μπουγιούκα, Μ. Τούμπουρα, Χ. Παπακωνσταντίνου, Ι. Αρδίτη, Γ. Γιαννόγλου και Γ. Λουρίδα (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), μελέτη σχετική με την προηγούμενη, όπου αναφέρεται χρήση της Ε. Μ. Α. σε 52 από τις 194 επεμβάσεις ByPass, **«Αντικατάσταση της μιτροειδούς βαλβίδας μετά από προηγηθείσα κλειστή βαλβιδοτομή»**, υπό τους Χ. Παπακωνσταντίνου, Π. Σπανό, Κ. Ράμμο, Γ. Μπουγιούκα, Μ. Τούμπουρα, Ι. Αρδίτη, Α. Γερολιόλου, Γ. Γιαννόγλου, Γ. Δρόσο, Τ. Κάρολα, Γ. Λουρίδα και Δ. Λαζαρίδη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), που αναφέρεται σε 51 ασθενείς που υποβλήθηκαν σε επανεγχείρηση λόγω επαναστένωσης, με θνητότητα 13,5%, **«Ισθμική στένωση της αορτής»**, υπό τους Μ. Τούμπουρα, Δ. Λαζαρίδη, Χ. Παπακωνσταντίνου, Κ. Ράμμο, Γ. Μπουγιούκα, Γ. Δρόσο, Χ. Σκούρτη, Α. Δρακωτού και Π. Σπανό (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), η οποία αφορούσε στην εμπειρία μιας δεκαετίας, από το 1978 έως το 1988, σε 39 ασθενείς με ισθμική στένωση που χειρουργήθηκαν με απόλυτη επιτυχία, **«Επανεγχείρηση για στεφανιαία νόσο. Ενδείξεις, επιλογή μοσχευμάτων, πρώιμα και αργότερα αποτελέσματα»**, υπό τον Κ. Ράμμο (Ελληνική Καρδιολογική Συνέδριο, 1990), η **«Επείγουσα επαναιμάτωση του μυοκαρδίου. Η εμπειρία μας κατά την τελευταία δετία»**, υπό τους Γ. Μπουγιούκα, Π. Σπανό, Κ. Ράμμο, Μ. Τούμπουρα, Κ. Μακρυγιαννάκη, Γ. Δρόσο και Χ. Σκούρτη (Καρδιολογικό Συνέδριο, 1990), μελέτη 118 περιπτώσεων με επείγουσα επαναιμάτωση του μυοκαρδίου, μεταξύ 869 συνολικών επεμβάσεων ByPass της περιόδου 01/09/84 έως 31/03/90 –σε πέντε ασθενείς τοποθετήθηκε προεγχειρητικά ενδοαορτικός ασκός, ενώ η ενδοσσοσκαμειακή θνητότητα ήταν 5,08%, με την θνητότητα του συνόλου των επεμβάσεων ByPass να κυμαίνεται στο 4%-, **«Η χειρουργική αντιμετώπιση της στεφανιαίας νόσου στις γυναίκες (πρώιμα αποτελέσματα)»**, υπό τους Κ. Ράμμο, Π. Σπανό, Μ. Τούμπουρα, Γ. Μπουγιούκα, Χ. Παπακωνσταντίνου, Α. Μαλακούδη, Α. Μπίσμπο, Γ. Δρόσο και Χ. Σκούρτη (Καρδιολογικό Συνέδριο, 1990 και Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση 32: 447-450, 1991), μελέτη ανάλογη της προηγούμενης, όπου αναλύονται 54 γυναίκες ασθενείς με στεφανιαία παράκαμψη, στο διάστημα 1984-1990 –η συγκεκριμένη ομάδα ασθενών είχε τη μεγαλύτερη θνητότητα και προσδιορίστηκε στο 9% με πτωτικές τάσεις κατά την τελευταία περίοδο.

Στιγμιότυπο από την
ΜΕΘ του «ΑΧΕΠΑ»

«Προβληματισμοί στην αντιμετώπιση ενδοκαρδιτιδων των φυσικών ή προσθετικών βαλβίδων της καρδιάς», υπό τους Π. Σπανό, Γ. Μπουγιούκα, Μ. Τούμπουρα, Χ. Παπακωνσταντίνου, Κ. Ράμμο, Γ. Δρόσο, Δ. Σμυρλή, Λ. Δρακοτού, Δ. Καμπούρογλου και Δ. Λαζαρίδη (Καρδιολογικό Συνέδριο, 1990), αναφερόμενη σε 628 ασθενείς που χειρουργήθηκαν για βαλβιδικές παθήσεις στο διάστημα Σεπτεμβρίου 1984 έως Μαρτίου 1989 – από τους 23 ασθενείς (ποσοστό 3,8%) που οδηγήθηκαν στο χειρουργείο λόγω ενδοκαρδιτιδας, οι 14 εξ αυτών αφορούσαν σε φυσική βαλβίδα και οι εννέα σε προσθετική-, με θνητότητα 8,3%, παρά τις μείζονες επιπλοκές που εμφανίστηκαν, **«Μεσοκοιλιακά ελλείμματα με ανώμαλη εκβολή πνευμονικών φλεβών»,** υπό τους Γ. Μπουγιούκα, Π. Σπανό, Α. Μπίσιμο, Χ. Παπακωνσταντίνου, Γ. Δρόσο, Κ. Ράμμο, Μ. Τούμπουρα και Δ. Λαζαρίδη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1990) και τέλος, **«Παρασκευή της έσω μαστικής αρτηρίας με ενδοαυλική προετοιμασία παπαβερίνης. Μία καλύτερη μέθοδος»,** υπό τους Κ. Ράμμο, Π. Σπανό, Χ. Παπακωνσταντίνου, Γ. Μπουγιούκα, Μ. Τούμπουρα, Α. Μαλακούδη, Δ. Σμυρλή, Γ. Δρόσο και Α. Γερολιόλιου (Ελληνική Χειρουργική 1992, 64: 371-376).

Παρασκευή της έσω μαστικής αρτηρίας με ενδοαυλική προετοιμασία παπαβερίνης. Μία καλύτερη μέθοδος;

Κ. Ράμμος, Π. Σπανός, Χ. Παπακωνσταντίνου, Γ. Μπουγιούκας,
Μ. Τούμπουρας, Α. Μαλακούδης, Δ. Σμυρλής, Γ. Δρόσος,
Α. Γερολιόλιου

Η μία και μοναδική μεταμόσχευση καρδιάς που πραγματοποιήθηκε στο «ΑΧΕΠΑ» Θεσσαλονίκης από τον Καθ. Φ. Παναγόπουλο και την ομάδα του «ΑΧΕΠΑ»

Η απαρχή της δεκαετίας του 1990 σηματοδοτήθηκε από μια σημαντικότατη εξέλιξη τόσο για το Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ», όσο και για την Ελληνική Καρδιοχειρουργική, γενικότερα. Η πρόθεση του διάσημου Έλληνα Καρδιοχειρουργού που δραστηριοποιούνταν στις Η.Π.Α., Παναγιώτη Σύμπα, να επιστρέψει στην Ελλάδα, οδήγησε την Ιατρική Σχολή του «Α.Π.Θ.» στην προκήρυξη θέσης Τακτικού Καθηγητή Καρδιοχειρουργικής του «Α.Π.Θ.», η πρώτη ανάλογη που δημιουργήθηκε στην χώρα. Υποψήφιοι ήταν οι Π. Σύμπας, Χ. Λόλας, Φ. Παναγόπουλος, Π. Σπύρου και ο Διευθυντής της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ», Π. Σπανός. Τελικά, ο Π. Σύμπας αναθεώρησε τις απόψεις του και ανακοίνωσε τη μη συμμετοχή του στην διαδικασία, ενώ ο Χρ. Λόλας απέσυρε την υποψηφιότητα του μια ημέρα προ της κρίσεως. Ως αποτέλεσμα η θέση κατελήφθη τελικά από τον Καθηγητή Φώτη Παναγόπουλο, με 18 θετικές ψήφους έναντι 8 του Π. Σπανού και ουδεμίας του Π. Σπύρου. Κατόπιν τούτων, το 1991 ο Φ. Παναγόπουλος ανέλαβε και την Διεύθυνση της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ», μετακινούμενος από το Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός». Ο Φ. Παναγόπουλος παρέμεινε στην εν λόγω κλινική έως το 1998, όταν πλέον και συνταξιοδοτήθηκε. Στο διάστημα αυτό, αφιερώθηκε αποκλειστικά στα Ακαδημαϊκά του καθήκοντα, επιτελώντας με την βοήθεια των συνεργατών του, επιτυχές κλινικό έργο. Έχοντας θητεύσει σε Διευθυντικές θέσεις στην Ελλάδα, αλλά και με αποκτηθείσα εμπειρία στο εξωτερικό, κατάφερε να αφήσει το δικό του στίγμα, ορίζοντας την καθημερινή δραστηριότητα της κλινικής και διευρύνοντας τους ορίζοντές της. Πέραν της ενασφάλειάς του με την χειρουργική των στεφανιαίων, των βαλβιδοπαθειών και των συγγενών καρδιοπαθειών ενηλίκων, ο Φ. Παναγόπουλος επιχείρησε τη διενέργεια μεταμόσχευσης καρδιάς, αμέσως μετά τις προσπάθειες των Γ. Τόλη, Χ. Λόλα και Π. Σπύρου, που ωστόσο δεν είχε θετική έκβαση. Στα πλαίσια της αλληλεγγύης που διέκρινε τις Πανεπιστημιακές Κλινικές της χώρας μας, ο Φ. Παναγόπουλος, με την αρωγή του συνεργάτη του Χ. Παπακωνσταντίνου, ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες ώστε να αναπληρωθούν περαιτέρω οι Καρδιοχειρουργικές Κλινικές των Πανεπιστημιακών Νοσοκομείων Ιωαννίνων, Λάρισας και Αλεξανδρούπολης.

Καθηγητής
Φώτης Παναγόπουλος

Σε ότι αφορά την παραγωγικότητα, αναφέρεται ενδεικτικά, ότι από τον Οκτώβριο του 1991, που ανέλαβε τη Διεύθυνση της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής ο Φ. Παναγόπουλος, έως τον Ιούλιο του 1993, πραγματοποιήθηκαν συνολικά **894** εγχειρήσεις, με άμεση μετεγχειρητική **θνητότητα 3,4%** -περιλαμβάνοντας 281 στεφανιαίες παρακάμψεις, 112 εγχειρήσεις επί των βαλβίδων και 18 εγχειρήσεις επί συγγενών καρδιοπαθειών. Σημαντικό κρίνεται το γεγονός ότι, οι εγχειρήσεις επί των βαλβίδων αλλά κι εκείνες επί των συγγενών καρδιοπαθειών είχαν μηδενική θνητότητα. Κάποια από τα στατιστικά δεδομένα εμφανίζουν μέση διάρκεια νοσηλείας τις 10,3 ημέρες, μέση διάρκεια παραμονής στη Μ.Ε.Θ. τις 2,9 ημέρες. Ποσοστό 16% των ασθενών παρουσίαζαν χαμηλό κλάσμα εξώθησης κάτω του 25%, ποσοστό 7% των ασθενών ήταν ηλικίας μεγαλύτερης των 70 ετών, ενώ ποσοστό 9% επί των συνολικών εγχειρήσεων Bypass και ποσοστό 20% επί των συνολικών εγχειρήσεων βαλβίδων ήταν επανεγχειρήσεις. Παράλληλα με το κλινικό έργο, η κλινική ήταν επιφορτισμένη και με την εκπαίδευση τελειοφοίτων της Ιατρικής Σχολής, σπουδαστών των ΤΕΙ Νοσηλευτικής, σπουδαστών της Νοσηλευτικής Σχολής του Νοσοκομείου «ΑΧΕΠΑ» και τέλος, την εκπαίδευση ειδικευόμενων Καρδιοχειρουργών.

Ανακοινώσεις της περιόδου 1991-1998, όπου την Διεύθυνση της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής κατείχε ο Φ. Παναγόπουλος, ήταν οι εξής: **«Ταυτόχρονη χειρουργική αντιμετώπιση στεφανιαίας νόσου και βαλβιδικών παθήσεων»**, υπό τους Φ. Παναγόπουλο, Κ. Ράμμο, Μ. Τούμπουρα, Χ. Παπακωνσταντίνου και Δ. Καμπούργγολο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), η οποία αφορούσε σε 73 ασθενείς της περιόδου 1984-1990, με μηδενική χειρουργική θνητότητα, **«Χειρουργική αντιμετώπιση της στενώσεως του στελέχους της αριστερής στεφανιαίας αρτηρίας»**, υπό τους Μ. Τούμπουρα, Χ. Παπακωνσταντίνου, Γ. Μπουγιούκα, Κ. Ράμμο, Θ. Μαρίνο, Κ. Μακρυγιαννάκη, Μ. Γκιόλα και Φ. Παναγόπουλο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992) και **«Απώτερα αποτελέσματα της χειρουργικής θεραπείας των συγγενών καρδιοπαθειών»**, υπό τον Κ. Ράμμο (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 34: 169-182, 1993).

Στιγμιότυπο από την συνάντηση των ομάδων του «Γ. Παπανικολάου» και «ΑΧΕΠΑ» με αφορμή την επίσκεψη του V. Bjork στη Θεσσαλονίκη. Από αριστερά: Γ. Κωστόπουλος, Ι. Βογιατζής, Γ. Χατζηκόστας, Π. Σπανός, Π. Σπύρου, Β. Χαλβατζούλης, V. Bjork, Στ. Θεοδωρόπουλος και Χρ. Παπακωνσταντίνου, μαθητής του δόσημου Σουπδού Καρδιοχειρουργού

«Γ. Παπανικολάου»

Το Καρδιοχειρουργικό Κέντρο Βόρειας Ελλάδας που ιδρύθηκε το 1983 από τον Καθηγητή Παν. Σπύρου

Ο έτερος πρωταγωνιστικός ρόλος στην καρδιοχειρουργική δραστηριότητα της Βόρειας Ελλάδας ανήκε στο **Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης «Γεώργιος Παπανικολάου»**. Στο εν λόγω ίδρυμα, ο Νόμος 1397/83, προέβλεπε την δημιουργία ενιαίας Θωρακο-Καρδιοχειρουργικής Κλινικής, η οποία θα λειτουργούσε υπό δύο Διευθύνσεις –το Καρδιοχειρουργικό Τμήμα υπάγονταν στην διεύθυνση του **Παναγιώτη Σπύρου** και το Θωρακοχειρουργικό Τμήμα στη διεύθυνση του **Αθανάσιου Οικονομόπουλου**. Αμφότερα τα τμήματα λειτούργησαν σε ενιαίο χώρο, στο κτίριο που στέγαζε το «Καρδιοχειρουργικό Κέντρο Βόρειας Ελλάδας», εξυπηρετούμενα από κοινό προσωπικό. Με την αποχώρηση του Α. Οικονομόπουλου, το 1992, το σύνολο των δραστηριοτήτων των δύο τμημάτων τελούσε πια υπό την διεύθυνση του Π. Σπύρου. Συνεργάτες του Π. Σπύρου, στο τμήμα που διεύθυνε, υπήρξαν, κατά την αρχική περίοδο, οι Επιμελητές Α', **Στέλιος Παπασταύρου**, με εκπαίδευση στην Ελβετία και Γαλλία και **Γεώργιος Χατζηκόστας**, τέως συνεργάτης του Δ. Λαζαρίδη και Α. Οικονομόπουλου. Επίσης, οι Επιμελητές Β', **Βασίλης Χαλβατζούλης**, με εκπαίδευση στη Σουηδία και **Στέργιος Θεοδωρόπουλος**, με θητεία στα Νοσοκομεία «ΑΧΕΠΑ» Θεσσαλονίκης και στο «Harefield» του Λονδίνου.

▲ Παν. Σπύρου.
Διευθυντής Καρδιοχειρουργικής
Κλινικής «Γ. Παπανικολάου»

▲ Η ομάδα του «Γ. Παπανικολάου»
το 1991. Από αριστερά:
Σ. Ολαρές, Ε. Διαρμισάκης,
Γ. Μίσιας (πίσω), Β. Διδίλης, Π. Σόμπολας,
Γ. Χατζηκώστας, Π. Σπύρου,
Β. Χαλβατζούλης, Α. Οικονομίδης,
Δ. Φιλίππου (πίσω), Στ. Παπασταύρου
και Γ. Κωστόπουλος

Τέλος, οι Γενικοί Χειρουργοί, οι οποίοι στελέχωσαν το τμήμα στην αρχική περίοδο λειτουργίας του το 1983, **Εμμανουήλ Διαρμισάκης**, **Γεώργιος Μίσιας**, **Χρήστος Αντωνίου** και **Ιωάννης Βογιατζής**. Οι τρεις πρώτοι αναγνώρισαν το 1989 την ειδικότητα της Καρδιοχειρουργικής ως «τέως συναφή» και κατέλαβαν θέσεις Επιμελητών Β', ενώ ο Ι. Βογιατζής αποχώρησε. Θέση Επιμελητή Β' κατέλαβε το 1987, ο **Δημήτριος Φιλίππου**, ο οποίος ολοκλήρωσε την εκπαίδευσή του στην Θωρακοχειρουργική Κλινική του Α. Οικονομόπουλου, ενώ θέση Επιμελητή Α' κατέλαβε την ίδια περίοδο και ο **Ιωάννης Φεσατίδης**, μετά την θητεία του σε κέντρα του Ηνωμένου Βασιλείου για μια εξερετία. Ο Ι. Φεσατίδης διαδραμάτισε στη συνέχεια πρωταγωνιστικό ρόλο και αναδείχθηκε σε έναν εκ των μετέπειτα διευθυντών της κλινικής. Το 1988, ο εκ των Επιμελητών Β', **Στέργιος Θεοδωρόπουλος** αποχώρησε για μετεκπαίδευση στο Νοσοκομείο «Harefield» του Λονδίνου στον τομέα των μεταμοσχεύσεων, χωρίς έκτοτε να επιστρέψει στη θέση του, καθώς επανερχόμενος στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 1993 παραιτήθηκε από το Ε.Σ.Υ. για να αναλάβει μια εκ των δύο διευθυντικών θέσεων του «Ιατρικού Κέντρου Αθηνών».

▲ Μέλη της Ιατρικής ομάδας
με νοσπλεύτριες της Μ.Ε.Θ.
1) Ε. Διαρμισάκης
2) Γ. Μίσιας
3) Δ. Φιλίππου
4) Α. Χέβας

◀ Η προϊστάμενη της Μ.Ε.Θ.
Μαρία Μαύρου (στο μέσον)
με νοσπλεύτριες της μονάδας

1985-1993

278 Πέμπτη Περίοδος, της «ωρίμανσης» 1985-1993

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Την Θωρακοχειρουργική δραστηριότητα στο τμήμα του Α. Οικο-νομόπουλου υποστήριξαν οι παλιοί του συνεργάτες, **Δημήτριος Γρηγοριάδης, Γεώργιος Κωστόπουλος και Πασχάλης Σόμπολος**. Ο Γεώργιος Κωστόπουλος δραστηριοποιήθηκε λίγο αργότερα σε αμφότερες τις κλινικές. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί το γε-γονός ότι, την 1^η Αυγούστου 1986, καθήκοντα Διευθυντή Καρδιο-χειρουργικής, στην προοπτική δημιουργίας δεύτερης κλινικής, ανέλαβε ο Αναπληρωτής Καθηγητής **Χρήστος Παπακωνσταντί-νου**, μετακινούμενος από το Νοσοκομείο «ΑΧΕΠΑ» Θεσσαλονίκης. Ο Χ. Παπακωνσταντίνου, αφού πραγματοποιήσει μια μικρή σειρά εγχειρήσεων καρδιάς και θώρακος -περίπου 40 τον αριθμό-, επέστρεψε στην προηγούμενη θέση του, στο τέλος του 1986, καθώς η διοίκηση αναίρεσε την απόφαση λειτουργίας δεύτερης κλινικής, λόγω εσωτερικών αντιδράσεων. Στο Νοσοκομείο «Γ. Παπανικολάου» συστάθηκαν θέσεις ειδικευομένων που κατέλαβαν κατά την πρώτη περίοδο, οι **Σωτήρης Πράπας, Ατζμί Αλτζεϊλάτ, Αθανάσιος Χέβας, Βασίλειος Διδίλης, Σόλα Ολαλέρε και Κωνσταντίνος Γούδας**.

Πανερωπαϊκό συνέδριο Κέρκυρα 1989.

- 1) Π. Σπύρου
- 2) Β. Χαλβατζούλης
- 3) Σ. Πράπας
- 4) Γ. Μίσιας
- 5) Diana
- 6) Κ. Παπαδόπουλος
- 7) Θ. Αστέρη

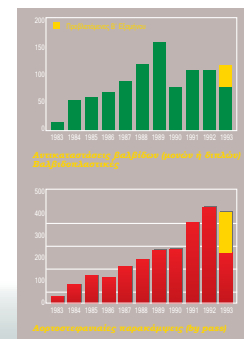
Με δυναμικότητα 36 κλινών, Εντατική Μονάδα Θεραπείας δώ-δεκα κλινών και τέσσερις πλήρως εξοπλισμένες χειρουργικές αί-θουσες, η Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Γ. Παπα-νικολάου», ανέπτυξε έναν ιλιγγιώδη, για την εποχή, ρυθμό κλινι-κού έργου. Από την ίδρυσή της, τον Αύγουστο του 1983 και για τα επόμενα δέκα χρόνια, αντιμετωπίστηκαν περί τις **6.700** περιπτώ-σεις που κάλυπταν το πεδίο της χειρουργικής καρδιάς, θώρακος και αγγείων, συμπεριλαμβανομένων και παιδοκαρδιοχειρουργικών περιστατικών - **3.716** εγχειρήσεις καρδιάς, **2.190** εγχειρήσεις θώρακος και **795** αγγειοχειρουργικές επεμβάσεις. Οι εγχειρήσεις καρδιάς αφορούσαν σε 2.785 ασθενείς με στεφανιαία νόσο, 620 ασθενείς με βαλβιδοπάθειες και 311 συγγενείς καρδιοπάθει-ες ενηλίκων και παιδιών.

Παράλληλα, έμφαση δόθηκε στην εφαρμογή νέων τεχνικών και τεχνολογιών, στην ακαδημαϊκή πρόοδο των μελών της κλινικής με μετεκπαιδεύσεις στο εξωτερικό, στην στενή συνεργασία με την υφιστάμενη Καρδιολογική Κλινική, που λειτουργούσε υπό την Διεύ-θυνση του Στέφανου Ρούσση, και τέλος στην έναρξη προγράμμα-τος μεταμοσχεύσεων καρδιάς και πνευμόνων.

Ενδεικτικά αναφέρεται η χρήση της μαστικής αρτηρίας στο με-γαλύτερο ποσοστό ασθενών, η χρήση δίφυλλων μεταλλικών βαλ-βίδων, ενδοαυλικών μοσχευμάτων σε ανευρύσματα ανιούσης αορτής, aorto-aortic conduits σε περιπτώσεις αορτικής στένωσης με πορσελανοειδή αορτή, ελάχιστα επεμβατικών τεχνικών για τοποθέτηση βηματοδοτών και η αντιμετώπιση ευρέος φάσματος συγγενών καρδιοπαθειών. Στην περίοδο αυτή, μετεκπαιδεύτηκαν στις Η.Π.Α., Βρετανία και Γαλλία, επτά μέλη της κλινικής, στην κατεύθυνση της ενδυνάμωσης της επιστημονικής κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού και στην αξιοποίηση της αποκτηθείσας εμπειρίας και γνώσης που αποκόμιζαν. Στις μεταμοσχεύσεις καρ-διάς-πνευμόνων, μετεκπαιδεύτηκαν οι Στέργιος Θεοδωρόπουλος (1988-93, Νοσοκομείο «Harefield», Λονδίνο), Ιωάννης Φεσατίδης (1991, Νοσοκομείο «Papworth», Cambridge, Ηνωμένο Βασίλειο) και Γεώργιος Χατζηκώστας (1992, Pittsburg, Η.Π.Α.). Στην Παιδο-καρδιοχειρουργική, οι Γεώργιος Κωστόπουλος (1988) και Σωτή-ρης Πράπας (1989, Νοσοκομείο «Royal Brompton», Λονδίνο), καθώς επίσης ο Στυλιανός Παπασταύρου (1990, Νοσοκομείο «Henri Mondor», Παρίσι). Τέλος, ο Δημήτριος Φιλίππου μετεκπαι-δεύτηκε στην χειρουργική αρρυθμιών (1993, Newcastle, Ηνωμένο Βασίλειο).

Πίνακας καρδιοχειρουργικών επεμβάσεων ανά έτος

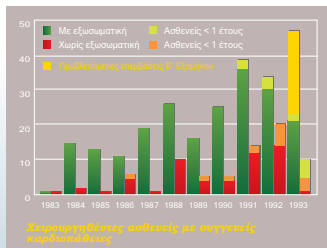

Αντικατάσταση βαλβίδων (πάνω), εγχειρήσεις ByPass (κάτω), ανά έτος

Οι πρώτοι ειδικευόμενοι της ΚΡΧ Κλινικής, Α. Αλοτζερίλατ, Σ. Πράπας, Β. Διδίλης, Σ. Ολαλέρε και Α. Χέβας (στιγμιότυπο από το γάμο του Β. Διδίλη)

Η μετεκπαίδευση των στελεχών της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Γ. Παπανικολάου», είχε ως αποτέλεσμα την οργάνωση, τον Σεπτέμβριο του 1991, προγράμματος μεταμοσχεύσεων από τον Επιμελητή Α', Ιωάννη Φεσατίδη υπό την επίβλεψη, φυσικά, του Διευθυντή της Κλινικής, Παναγιώτη Σπύρου. Τα πρωτόκολλα προεχειρητικής αξιολόγησης, εγχειρητικών τεχνικών και μετεγχειρητικής ανοσοκαταστολής, είχαν πρότυπο τα αντίστοιχα του Νοσοκομείου «Parworth» και αφορούσαν μεταμοσχεύσεις καρδιάς και πνευμόνων. Η ένταξη της κλινικής στο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταμοσχεύσεων έγινε τον Οκτώβριο του 1991 και η πρώτη μεταμόσχευση καρδιάς πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 1992. Η **πρώτη μεταμόσχευση πνευμόνων στην Ελλάδα** διενεργήθηκε τον Μάρτιο του 1992 και η **πρώτη μεταμόσχευση καρδιάς και πνευμόνων** -επίσης η πρώτη στην Ελλάδα-, τον Ιούνιο του 1992. Μέχρι τα μέσα του 1993, είχαν πραγματοποιηθεί οκτώ μεταμοσχεύσεις καρδιάς, δυο μεταμοσχεύσεις πνευμόνων και μια μεταμόσχευση καρδιάς και πνευμόνων, ενώ αργότερα την ίδια χρονιά, θεμελιώθηκε το Πρότυπο Πειραματικό Εργαστήριο Καρδιοχειρουργικής, έργο που αποτέλεσε όραμα του ιδρυτή του «Καρδιοχειρουργικού Κέντρου Βορείου Ελλάδος», Π. Σπύρου.

Επεμβάσεις συγγενών καρδιοπαθειών ανά έτος

Ο Παναγιώτης Σπύρος με τον άμεσο συνεργάτη του και διάδοχό του στη Δ/νση της Κλινικής Ιωάννη Φεσατίδη. Ο δεύτερος, ήταν ο οργανωτής του προγράμματος μεταμοσχεύσεων του «Γ. Παπανικολάου»

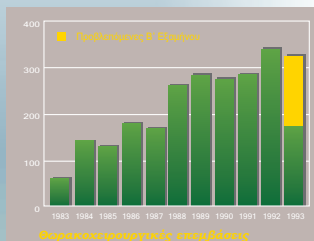

1993. Το υπό ανέγερση Πρότυπο Πειραματικό Εργαστήριο Καρδιοχειρουργικής

Θωρακοχειρουργικές επεμβάσεις ανά έτος

Στιγμιότυπο από χειρουργική επέμβαση στο «Γ. Παπανικολάου»

Πειραματικό Εργαστήριο Καρδιοχειρουργικής του «Γ. Παπανικολάου», με ιδρυτή τον Παν. Σπύρο

▲ Γ. Μίσιας, Σ. Πράπας

Οι σημαντικότερες ανακοινώσεις της περιόδου Ωρίμανσης, από την Καρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Γ. Παπανικολάου» ήταν οι εξής:

«Πρώιμη θνητότητα πρώτης Στείας: ByPass στεφανιαίων. Ανάλυση ενοχοποιητικών παραγόντων κινδύνου», υπό τους Ι. Φεσατίδη, Θ. Αστέρη, Β. Διδίλη, Σ. Πράπα, Γ. Γεωργιάδη και Π. Σπύρου (8^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αναθησιολογίας, Λευκωσία, 1989), αναφερόμενη σε 589 ασθενείς, που υποβλήθηκαν σε CABG, μεταξύ 1983 και 1988, επί συνόλου 1.011 εγχειρήσεων «ανοικτής» καρδιάς -52 ασθενείς κατέληξαν, 23 εκ των οποίων από περιεγχειρητικό έμφραγμα, τρεις από οξεία θρόμβωση των μοσχευμάτων, 17 ασθενείς από σύνδρομο χαμηλής καρδιακής παροχής και εννέα μετά από κοιλιακή μαρμαρυγή-, **«Πρώιμη θνητότητα πρώτης Στείας: Αντικατάσταση καρδιακών βαλβίδων. Ανάλυση ενοχοποιητικών παραγόντων κινδύνου»**, υπό τους Θ. Αστέρη, Ι. Φεσατίδη, Β. Διδίλη, Σ. Πράπα, Γ. Γεωργιάδη και Π. Σπύρου (8^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αναθησιολογίας, Λευκωσία, 1989), στην οποία μελετήθηκαν 331 ασθενείς που εγχειρίστηκαν για αντικατάσταση αορτικών βαλβίδων, στο χρονικό διάστημα 1983-1988, με θνητότητα 10,2% -πιο αναλυτικά, MVR 2,3%, AVR 4%, DVR 3%, και άμεση θνητότητα 2,7%-, **«Πρώιμα αποτελέσματα συνδυασμένης ενδοαρτηρεκτομής και αορτοστεφανιαίας παράκαμψης»**, υπό τους Α. Χέβα, Ι. Φεσατίδη, Σ. Πράπα, Β. Διδίλη, Α. Αλοτζεϊλάτ και Π. Σπύρου (4^ο Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 11-13/5/1989), στην οποία αξιολογήθηκαν 20 ασθενείς που υποβλήθηκαν σε συνδυασμένη στεφανιαία παράκαμψη και ενδοαρτηρεκτομή από τον Σεπτέμβριο 1983 έως τον Δεκέμβριο 1988, με πρώιμη θνητότητα 15% -σε σύγκριση με τους ασθενείς με αμυγή στεφανιαία παράκαμψη που ήταν 6,8% και η **«Χειρουργική αντιμετώπιση ανευρυσμάτων της ανιούσης αορτής - Εμπειρία σε 5 ασθενείς»**, υπό τους Γ. Μίσια, Ι. Φεσατίδη, Μ. Διαρμισάκη, Χ. Αντωνίου, Σ. Πράπα και Π. Σπύρου (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), στην οποία μελετήθηκαν πέντε ασθενείς από τον Μάρτιο του 1986 έως τον Ιανουάριο του 1988, που υποβλήθηκαν σε αντικατάσταση ανευρυσμάτων ανιούσης αορτής και επέζησαν χωρίς επιπλοκές -σε τρεις εξ αυτών εφαρμόστηκε η τεχνική Bentall και σε δυο χρησιμοποιήθηκε ενδοαυλική πρόθεση-, αναδεικνύοντας ότι, η χρήση του ενδοαυλικού μοσχεύματος στην ανιούσα αορτή, προσέφερε μικρότερο χρόνο αποκατάστασης της αορτής και αποφυγή της αιμορραγίας από τις αναστατωτικές ραφές.

▲ Ενδοαυλικό μόσχευμα ανιούσης αορτής

Χρ. Αντωνίου, Σωτήρης Πράπας (δεξιά), Στιγμιότυπο του 1988

Χειρουργική αντιμετώπιση της υποτροπιάζουσας μετεγχειρητικής στηθάγχης. Πρώιμη εμπειρία
Αθανάσιος Α. Χέβα, Ιωάννης Θ. Φεσατίδης, Γεώργιος Χ. Μιχαηλίδης, Κωνσταντίνος Ε. Βασιλειάδης, Φίλιππος Γ. Μισογιάννης, Παναγιώτης Γ. Σπύρου

▲ 22 χρόνια μετά... Ο Σωτήρης Πράπας, ειδικευόμενος στο «Γ. Παπανικολάου» την περίοδο 1985-89, με νοσηλεύτριες του χειρουργείου (πάνω) και την αναισθησιολογική ομάδα (κάτω). ▶ Στιγμιότυπα του 2012

Σκοπός της εργασίας με τίτλο **«Αορτοστεφανιαία παράκαμψη (CABG) με μοσχεύματα δια του εγκάρσιου κόλπου»**, υπό τους Δ. Φιλίππου, Ι. Φεσατίδη, Β. Διδίλη, Σ. Πράπα, Α. Χέβα, Θ. Αστέρη και Π. Σπύρου (4^ο Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 11-13/5/1989), ήταν η αξιολόγηση της τεχνικής της δια της εκβολής μοσχευμάτων φλεβικών ή της δεξιάς έσω μαστικής αρτηρίας δια του εγκάρσιου κόλπου, σε επαναιμείωση της πλάγιας επιφάνειας της καρδιάς, η οποία και εφαρμόστηκε σε 337 από τους συνολικά 676 αντιμετωπισθέντες ασθενείς, την περίοδο 1983-1988. Τα μοσχεύματα ήταν φλεβικά εκτός μιας περίπτωσης που αφορούσε τη δεξιά έσω μαστική αρτηρία. Συμπερασματικά, η τεχνική είχε άριστα αποτελέσματα, γιατί προφύλασσε το μόσχευμα από οξεία γωνίωση, ελαττώνοντας το απαιτούμενο μήκος του και αποτρέποντας την κάκωσή του σε περιπτώσεις επαναδιάνοιξης. Επίσης, στην μελέτη με τίτλο **«Βαριά αορτική στένωση με εκτεταμένη σφάξωση ανιούσης αορτής (Porcelain Aorta): Τοποθέτηση συνθέτου μοσχεύματος μεταξύ αριστεράς κοιλίας και κοιλιακής αορτής»**, υπό τους Ι. Μίσια, Σ. Πράπα, Ι. Φεσατίδη, Γ. Χατζηκώστα, Δ. Φιλίππου, Β. Χαλβατζούλη, Χ. Αντωνίου, Γ. Γεωργιάδη και Π. Σπύρου (5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Θεσσαλονίκη, 7-9 Δεκεμβρίου 1989), παρουσιάστηκε μια ενδιαφέρουσα περίπτωση γυναίκας 67 ετών με πορσελανοειδή αορτή και βαριά αορτική στένωση, η οποία αντιμετωπίστηκε με τοποθέτηση συνθέτου μοσχεύματος μεταξύ κορυφής αριστερής κοιλίας και κοιλιακής αορτής (apico aortic valve conduit).

◀ Το ζεύγος Στέφανου Ρούσσου, τέως Διευθυντή Καρδιολογίας, στο γραφείο του Σ. Πράπα (2010)

Η συμμετοχή της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής σε συνέδρια συνοδεύονταν επίσης από σειρά ανακοινώσεων, όπως **«Κλινική εμπειρία με την προσθετική βαλβίδα St. Jude σε 122 περιπτώσεις»**, υπό τους Γ. Χατζηκόστα, Ι. Βογιατζή, Χ. Αντωνίου, Γ. Μίσια, Μ. Διαρμισάκη, Γ. Παπαδόπουλο και Π. Σπύρου (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1986). **«Χειρουργική θεραπεία της στεφανιαίας νόσου»**, υπό τον Π. Σπύρου (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), η οποία πραγματοποιούνταν την προσωπική εμπειρία του Π. Σπύρου στην 15ετή, έως τότε, καριέρα του, σε 2.238 εγχειρήσεις ByPass -οι 492 εκ των οποίων πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 1983-1987. **«Πρόληψη υπερκοιλιακών αρρυθμιών μετά από παρακαμπτήριες εγχειρήσεις στεφανιαίων αγγείων με χορήγηση Atenolol»**, υπό τους Σ. Πράπα, Ι. Φεσατίδη, Μ. Διαρμισάκη, Χ. Αντωνίου, Γ. Μίσια, Δ. Φιλίππου και Π. Σπύρου (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1988), προοπτική συγκριτική μελέτη που απέδειξε την προληπτική δράση της στενολόλης στην εκδήλωση μετεγχειρητικής κοιλικής μαρμαρυγής. **«Χειρουργική αντιμετώπιση ανευρυσμάτων της ανιούσης αορτής»**, υπό τους Ι. Μίσια, Ι. Φεσατίδη, Μ. Διαρμισάκη, Χ. Αντωνίου, Σ. Πράπα και Π. Σπύρου (16^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής, Αθήνα, Οκτώβριος 1989). **«Μύζωμα αριστερού κόλπου. Κλινικές εκδηλώσεις – Χειρουργική αντιμετώπιση»**, υπό τους Α. Χέβα, Ι. Φεσατίδη, Β. Διδίλη, Σ. Πράπα, Α. Αλوتζελαϊτάτ και Π. Σπύρου (4^ο Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 11-13/5/1989). **«Στεφανιαία νόσος και χειρουργική των στεφανιαίων αγγείων σε ασθενείς άνω των 65 ετών»**, υπό τους Σ. Πράπα, Ι. Φεσατίδη, Α. Χέβα, Δ. Φιλίππου, Γ. Μίσια, Α. Αλوتζελαϊτάτ, Β. Διδίλη, Θ. Αστέρη και Π. Σπύρου (5^ο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο Νοσημάτων Θώρακος, Θεσσαλονίκη, 7-9/12/1989). **«Coronary artery disease and coronary bypass grafting in young patients»**, υπό τους Δ. Filippou, V. Didilis, S. Prapas, G. Missias, E. Diarmisakis, G. Hatzicostas, I. Fessatidis, G. Katsaris and P. Spyrou (4^ο Ελληνοβουλγαρικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 5-7/10/1989). **«Sternal wound complications. Management and results»**, υπό τους S. Prapas, I. Fessatidis, D. Filippou, G. Missias, E. Diarmisakis, C. Antoniou, K. Goudas, K. Papadopoulos and P. Spyrou (4^ο Ελληνοβουλγαρικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 5-7/10/1989). **«Comparative study of clavulanate – potentiated amoxicillin versus cefazolidime; Prophylactic antibiotics in cardiac surgery»**, υπό τους Ι. Fessatidis, S. Prapas, V. Didilis, A. Hevas, D. Filippou, V. Tsavdaridou and P. Spyrou (16^ο International Congress of Chemotherapy, 11-16/6/1989, Jerusalem). **«Σημαντικού βαθμού οξεία νεφρική ανεπάρκεια (ONA) μετά καρδιοχειρουργικές επεμβάσεις»**, υπό τους Γ. Κωστόπουλο, Ν. Ζουμπιρίδη, Ι. Φεσατίδη, Γ. Μίσια, Κ. Σόμπολο και Π. Σπύρου (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), στην οποία μελετήθηκαν 26 ασθενείς με οξεία μετεγχειρητική νεφρική ανεπάρκεια, μεταξύ 1.870 ασθενών της περιόδου 1987-1992, με θνητότητα 7,6%. Τέλος η **«Χειρουργική αντιμετώπιση της υποτροπιάζουσας μετεγχειρητικής στηθάγχης. Πρώιμη εμπειρία»**, υπό τους Α. Χέβα, Ι. Φεσατίδη Κ. Βασιλειάδη, Φ. Μανούδη και Π. Σπύρου (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 32: 442-446, 1991).

◀ «Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία»

▲ Ιωάννης Στήνιος, ιδρυτής και Διευθυντής της Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής του «Αγία Σοφία»

◀ Το Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία» το 2010

Ίσως η σημαντικότερη εξέλιξη που επέφερε η εφαρμογή του Νόμου περί Εθνικού Συστήματος Υγείας, αναφορικά με την Ελληνική Καρδιοχειρουργική, δεν είναι άλλη παρά η ύσταση της πρώτης Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής στην Ελλάδα, στο **Νοσοκομείο Παιδών «Αγία Σοφία»**, που οργανώθηκε και λειτούργησε υπό την Διεύθυνση του **Ιωάννη Στήνιου**, μέχρι και την συνταξιοδότησή του το 2003. Διατηρώντας μια προσωπική σχέση με τον τότε Υπουργό Υγείας Γ. Γεννηματά, ο Ι. Στήνιος αποφάσισε, κατόπιν προτροπής του πρώτου, να εγκαταλείψει τη θέση του συνταξιούδότη στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, καθώς και κάθε προοπτική ακαδημαϊκής καριέρας και να αναλάβει την οργάνωση του εν λόγω τμήματος. Όπερ και εγένετο, τον Ιανουάριο του 1986, όταν ο Ι. Στήνιος ξεκίνησε τη δημιουργία Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής και Μονάδας Εντατικής Θεραπείας στα πρότυπα του Νοσοκομείου «Royal Children's» του Liverpool της Αγγλίας, όπου και είχε μετεκπαιδευτεί. Ταυτόχρονα, προκηρύχθηκαν θέσεις Ιατρικού και Νοσηλευτικού προσωπικού, ενώ παράλληλα οργανώθηκε η Παιδοκαρδιολογική Κλινική του Νοσοκομείου «Αγία Σοφία», από τον **Βασίλειο Θανόπουλο** και τους συνεργάτες του. Θέση Επιμελητή Α' Παιδοκαρδιοχειρουργικής κατέλαβε ο **Χρήστος Παφίτης**, συνεργάτης του Χ. Λόλα στο Νοσοκομείο «Αρεταίον». Το Παιδοκαρδιοχειρουργικό Τμήμα του Νοσοκομείου «Αγία Σοφία» λειτούργησε ως ενιαίο κέντρο με το Παιδοκαρδιολογικό, ενώ τα περισσότερα των δύο κλινικών νοσηλεύονταν σε κοινή κλινική δυναμικότητας 22 κλινών, υποστηριζόμενη από Μονάδα Εντατικής Θεραπείας εννέα κλινών. Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε δυο χειρουργικές αίθουσες, ωστόσο, την μια κατέλαβε η Νοσηροχειρουργική Κλινική και η άλλη διατίθονταν για μόνο τρεις ημέρες την εβδομάδα, λόγω έλλειψης προσωπικού.

1985-1993

282 Πέμπτη Περίοδος, της «ωρίμανσης» 1985-1993

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η ομάδα του Ιωάννη Στήνιου στην Μ.Ε.Θ. του «Αγία Σοφία».
Από αριστερά: Αντ. Κουρτέσης, Χρ. Παφίτης, Ι. Στήνιος

Η απόφαση ίδρυσης Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής εντός του Νοσοκομείου Παιδών «Αγία Σοφία» κρίνονταν επιβεβλημένη. Αν και η οργάνωσή της ακολούθησε τα πρότυπα ανάλογων κλινικών προηγμένων χωρών, το θέμα της ειδικεύσεως του προσωπικού στάθηκε τροχοπέδη στην ομαλή λειτουργία της. Πέραν της εξειδίκευσης των Χειρουργών, απαιτούνταν ανάλογη ειδικεύση των Ανασθησιολόγων, Καρδιολόγων, αλλά και του Νοσηλευτικού προσωπικού. Η εκπαίδευση των Νοσηλευτριών έγινε από τους Ιατρούς του τμήματος στην προσωπική να αντιμετωπίζουν περιστατικά όλων των ηλικιών -από ημερών έως 14 ετών-, και όλου του φάσματος των καρδιοπαθειών, ενώ επιπρόσθετα όφειλαν να επιτελούν έργο Φυσιοθεραπευτών και άλλων παραϊατρικών ειδικοτήτων.

ΘΩΡΑΚΟΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
Α. Καλλιμωφής, Ε. Λατούφη, Π. Σταυροπούλου-Εμπεύρα,
Σ. Κακλής, Μ. Χριστοδούλου,
Χ. Παφίτης, Ι. Στήνιος

ανωμαλία	αριθμός	ηλικία	βάρος kg
Sinus venosus	10	4-14 ετών	13-64
υφολική ανώμ. εκβολή	4	7-14 ετών	22-47
ολική ανώμ. εκβολή	4	38μη-2,5ετ	3,4-10

Αντιμετώπιση 18 περιστατικών με ανώμαλη πνευμονική εκβολή.
Η θνητότητα ήταν 5,5%.
(Ι. Στήνιος, 1992)

Αντιμετώπιση 17 παιδιών με ΑΠΠΑΜΔ.
Ανάλυση του είδους επέμβασης και της θνητότητας.
(Ι. Στήνιος, 1992)

είδος επέμβασης	αρ. ασθενών	θάνατοι
Εγκλειρ. ανοικτής καρδιάς	4	1
Βαλβιδοτομή/Βαλβιδοεκτομή	8	3
Shunt	4	2
Βαλβιδοτομή και shunt	1	-

Ανάλυση
θωρακοχειρουργικών
επεμβάσεων που
πραγματοποιήθηκαν
από τον Ιωάννη Στήνιο
και την ομάδα του
από το 1985
έως το 2002

Οι Ι. Στήνιος και Χρ. Παφίτης εργάστηκαν με αυταπάνη, για τη διενέργεια «κλειστών» επεμβάσεων τους πρώτους μήνες λειτουργίας του τμήματος, καλύπτοντας, στην συνέχεια, ένα ευρύ φάσμα της Παιδοκαρδιοχειρουργικής δραστηριότητας. Τον Μάρτιο του 1987, πραγματοποιήθηκε η πρώτη εγχείρηση με χρήση εξωσωματικής κυκλοφορίας, η οποία αφορούσε στην σύγκλειση μιας μεσοκοιλιακής επικοινωνίας. Η κλινική, διαθέτοντας αρχικά μια, και από το 1989 δύο ημέρες χειρουργείου, αντιμετώπιζε περιστατικά συγγενών καρδιοπαθειών, αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα και τη διενέργεια θωρακοχειρουργικών επεμβάσεων, πραγματοποιώντας περί τις 130-150 εγχειρήσεις καρδιάς και θώρακος ετησίως. Πρόωρα νεογνά με ανοικτό βοτάλειο πόρο -με το μικρότερο εξ αυτών βάρους 500 γραμμαρίων-, νεογνά, βρέφη και παιδιά με στενώσεις ισθμού και ατρησίες αορτικού τόξου, μεσοκοιλιακές και μεσοκοιλιακές επικοινωνίες, τετραλογίες Fallot, υποπλαστική δεξιά κοιλία και άλλες παθολογίες νοσηλεύτηκαν και χειρουργήθηκαν στην Παιδοκαρδιοχειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου «Αγία Σοφία» από τον Ι. Στήνιο και τους συνεργάτες του, ενώ στα πλαίσια της μακροχρόνιας χημειοθεραπείας παιδιών, τοποθετούνταν και μόνιμοι φλεβικοί καθετήρες Hickmann. Μάλιστα, ο Ι. Στήνιος πραγματοποίησε την πρώτη στην Ελλάδα επιτυχή αντιμετώπιση μετάθεσης μεγάλων αγγείων με την τεχνική arterial switch.

ΠΙΝΕΥΜΟΝΑΣ - ΥΠΕΖΩΚΟΤΑΣ	
ΠΑΘΗΣΕΙΣ	ΑΡ. ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ
A. Συγγενείς Λιμοαστίες	29
1. Βρογχεκτασία	7
2. Υποπλαστικός Λοβός \ Πνεύμονας	5
3. Βρογχογενής Κύστη	6
4. Συγγενές Λοβώδες Εμφύσημα	3
5. Φυσσαλίδες Πνεύμονος	2
6. Απλόημα Πνεύμονος	3
7. Ασπληνοεμβολής Επικοινωνία	1
8. Λοβός Αξίγων	1
9. Υπεζωκοτική κύστη	1
B. Καλοήθεις Όγκοι	4
Γ. Κακοήθεις Όγκοι	10
● Προσταταίτες	4
● Μεταστατικοί	6
Δ. Φλεγμονώδεις Παθήσεις	19
● Εμπύημα	11
● Απώστημα	2
● Ασπεργίλλωμα	2
● Χυλοθώρακας	4
Ε. Εξινώσας Κύστη	4
● Πνεύμονος	2
● Καρδιάς - Πνευμόνων άμφω*	2
Ε. Τσιάνια	2
ΣΤ. Κοκκιωματώσεις	9
● Ιστοζυτώση X	3
● Κοκκιωματώση Wegener	4
● Φυματίωση	2

Οι ανακοινώσεις της Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Αγία Σοφία», που αφορούν στην περίοδο 1985-1993, ήταν οι ακόλουθες: **«Χειρουργική θεραπεία των συγγενών καρδιοπαθειών χωρίς καθετηριασμό καρδιάς: Διάγνωση με υπερηχοκαρδιογράφημα δύο διαστάσεων»**, υπό τους Β. Θανάπουλο, Λ. Κεφαλάκη, Α. Μαργετάκη, Χ. Παφίτη, Α. Γαβιωτάκη και Ι. Στήνιο (9^ο Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, 1987 και Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 1987), η οποία περιελάμβανε την εμπειρία των δύο κλινικών του «Αγία Σοφία», ήτοι της Καρδιολογικής και Καρδιοχειρουργικής Παίδων, στην αντιμετώπιση 50 παιδιών, ηλικίας 15 ημερών έως 12 ετών, που χειρουργήθηκαν από τον Μάιο του 1986 έως τον Ιούνιο του 1987, με βάση τα ευρήματα του υπερηχογραφήματος δύο διαστάσεων και χωρίς καρδιακό καθετηριασμό, με συνολική θνητότητα 4%, που δεν σχετιζόταν με ατελή ή λάθος διάγνωση. Επρόκειτο για αντιμετώπιση 21 ανοικτών βοτάνειων πόρων, οκτώ στενώσεων ισθμού αορτής, τριών μεσοκοιλιακών επικοινωνιών, πέντε μεσοκοιλιακών επικοινωνιών, όπου έγινε περίδεση της πνευμονικής αρτηρίας, οκτώ περιστατικών με νόσο του Fallot με αορτοπνευμονική αναστόμωση (Waterstone-Shunt), καθώς και πέντε άλλων ανακουφιστικών επεμβάσεων-, **«Ανωμαλίες της επιστροφής των πνευμονικών φλεβών»**, υπό τους Ι. Στήνιο, Χ. Παφίτη, Χ. Μπεζεβέγκη, Α. Γαβιωτάκη και Β. Θανάπουλο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), **«Ατρησία πνευμονικής αρτηρίας με ακέραιο μεσοκοιλιακό διάφραγμα και υποπλαστική δεξιά κοιλία (ΑΠΑΑΜΔ)»**, υπό τους Ι. Στήνιο, Χ. Παφίτη, Χ. Μπεζεβέγκη, Α. Γαβιωτάκη και Β. Θανάπουλο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), **«Ανατομική διόρθωση σε νεογνό με μετάθεση των μεγάλων αγγείων. Η πρώτη επιτυχής εγχείρηση στην Ελλάδα»**, υπό τους Ι. Στήνιο, Χ. Παφίτη, Γ. Σταυρόπουλο, Χ. Μπεζεβέγκη, Β. Θανάπουλο και Α. Γαβιωτάκη (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 33: 98-102, 1992), στην οποία παρουσιάστηκε περίπτωση θήλεος νεογνού, βάρους 3,6kg και ηλικίας 20 ημερών, με μετάθεση των μεγάλων αγγείων που αντιμετωπίστηκε επιτυχώς με ανατομική διόρθωση -η πρώτη επιτυχής διόρθωση στην Ελλάδα, **«Χειρουργική θεραπεία των αγγειακών δακτυλίων»**, υπό τους Χ. Παφίτη, Ι. Στήνιο, Ε. Λατούφη και Α. Γαβιωτάκη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), μελέτη που αφορούσε σε έντεκα νεογνά ηλικίας ενός μηνός έως 2 ετών, με διπλό αορτικό τόξο (έξι), αριστερό βοτάνειο πόρο (τέσσερα) και ανώμαλη έκφυση δεξιάς υποκλειδιά (ένα) -η προσέλαση ήταν με αριστερή θωρακοτομή και η επιτυχία απόλυτη.

Χρήστος Παφίτης και Ιωάννης Στήνιος, στην ΜΕΘ του «Αγία Σοφία», όπου αφιέρωσαν αμέτρητες ώρες για την φροντίδα των μικρών ασθενών τους

Πρωτοποριακή επέμβαση του Ι. Στήνιου

Ανατομική διόρθωση σε νεογνό με μετάθεση των μεγάλων αγγείων
Η πρώτη επιτυχής εγχείρηση στην Ελλάδα

Ιωάννης Ι. Στήνιος, Χρηστούλας Α. Παφίτης, Γεώργιος Π. Σταυρόπουλος, Χρυσάνθη Κ. Μπεζεβέγκη, Βασίλειος Δ. Θανάπουλος, Ασπασία Ε. Γαβιωτάκη

Ο Ιω. Στήνιος στο γραφείο του

Η πρώτη επιτυχής εγχείρηση ανατομικής διόρθωσης μετάθεσης μεγάλων αγγείων στην Ελλάδα από τον Ιωάννη Στήνιο και την ομάδα του. (1992)

▲
Τιμητική διάκριση
για τον Ι. Στίνιο
στο 18ο
World Congress
of WSCTS

Άλλες παρουσιάσεις ήταν «**Χειρουργική αντιμετώπιση των συγγενών καρδιοπαθειών κατά τη νεογνική περίοδο**», υπό τους Ι. Στίνιο, Χ. Παφίτη, Χ. Μπεζεβέγκη, Ε. Δραγόγια, Σ. Γεωργίου και Α. Γαβιωτάκη (Πανελλήνιο Συνέδριο Νεογνικής Χειρουργικής, 1990). Συμπεριελάμβανε 82 νεογνά που αντιμετωπίστηκαν την πρώτη τριετία λειτουργίας της κλινικής και κατανέμονται σε 3 ομάδες. «Κλειστή» εγκύριση καρδιάς για διάφορες παθήσεις πραγματοποιήθηκε σε 65 νεογνά. Εγκύριση «ανοικτής» καρδιάς με κυκλοφορική ανακοπή σε 6 νεογνά και αντιμετώπιση λανθάνουσας συγγενών καρδιοπαθειών με εξασωματική κυκλοφορία σε 11 νεογνά. Η θνητότητα στην πρώτη ομάδα κυμάνθηκε στο 7,7%, στη δεύτερη στο 25% και στην τρίτη στο 35%. Σε μεταγενέστερη ανακοίνωση με υλικό 4ετίας οι ανάλογες επεμβάσεις σε νεογνά έφτασαν τις 188 με ένα ποσοστό 63,3% να αφορούν σε ηλικίες 1-90 ημερών. Η συνολική θνητότητα έπεσε στα 9,6%, με την ατρήσια της πνευμονικής σε 8 περιπτώσεις να αποτελεί την πλέον δύσκολα αντιμετωπιζόμενη συγγενή καρδιοπάθεια, με θνητότητα 50%. Ο τίτλος της εργασίας ήταν «**Επεμβάσεις κλειστής και ανοικτής καρδιάς σε παιδιά ηλικίας μικρότερης του ενός έτους**», υπό τους Ι. Στίνιο, Χ. Παφίτη, Α. Τσολάκη, Β. Βασιλειάδη, Α. Γαβιωτάκη και Ε. Δραγόγια (XVII Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής, 1990). Επίσης, σε δύο συνέδρια της περιόδου ανακοινώθηκε η «**Στένωση του ισθμού της αορτής. Χειρουργική θεραπεία**», υπό τους Ι. Στίνιο, Χ. Παφίτη, Β. Θανόπουλο και Α. Γαβιωτάκη (XVII Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής Παιδών με Διεθνή Συμμετοχή & 1^η Ελληνοπολωνικό Συμπόσιο, 1992). Αφορούσε σε 103 περιπτώσεις παιδιών που αντιμετωπίστηκαν στην δεξιά 1986-92 με την εφαρμογή 3 τεχνικών, ήτοι με τελικοτελική αναστομωση, με ισθμοπλαστική με αριστερή υποκλειδίο αρτηρία και με ισθμοπλαστική με εμφύλωμα PTFE. Εξ αυτών 40 περιπτώσεις αφορούσαν ηλικίες 0-3 μηνών, 17 ηλικίες 4-12 μηνών και 46 παιδιά άνω του έτους. Η θνητότητα της πρώτης ομάδας ήταν 10%, της δεύτερης 5,8% και της τρίτης μηδενική. Οι επαναστενώσεις 19%, 6,2% και μηδενική αντίστοιχα. Όλες αντιμετωπίστηκαν με διαδερμική αγγειοπλαστική.

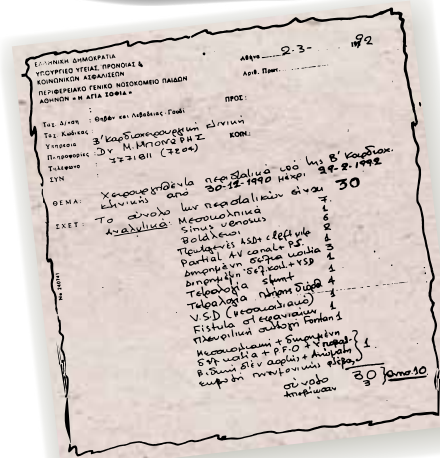
▲
Ο Ι. Στίνιος με ένα από τα χιλιάδες παιδιά της λίστας των επεμβάσεων που πραγματοποιήσες στο Νοσοκομείο «Αγία Σοφία»

Το ίδιο έτος, παρουσιάστηκε η «**Συγγενής αορτική στένωση (υπέρ-, υπό-, βαλβιδική)**», υπό τους Χ. Παφίτη, Ι. Στίνιο, Χ. Μπεζεβέγκη, Α. Γαβιωτάκη και Β. Θανόπουλο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992). Αφορούσε στην αντιμετώπιση 40 παιδιών με 12 εξ αυτών να έχουν βαλβιδική στένωση αορτής, 3 νεογνά να έχουν κρίσιμη νεογνική στένωση, 21 παιδιά 2-14 ετών υποβαλβιδική στένωση και 4 παιδιά 2,5-8 ετών υπερβαλβιδική στένωση. Στο συγκεκριμένο υλικό υπήρξαν 2 μόνο απώλειες, ήτοι θνητότητα 5%. Τέλος, άξιες αναφοράς, λόγω της πρωτοτυπίας τους, ήταν οι εργασίες του Β. Θανόπουλου που αφορούσαν σε επεμβατικές μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν για αντιμετώπιση 16 περιστατικών με ανοικτούς βοτάλειους πόρους, δέκα με ισθμικές στενώσεις και σε εννέα περιπτώσεις υποτροπιάζουσας μετά τη χειρουργική διόρθωση ισθμικής στένωσης. Οι εργασίες αυτές ήταν οι παρακάτω: «**Διαφλεβική σύγκλιση του ανοικτού βοτάλειου πόρου (ΑΒΠ) με την χρησιμοποίηση της διπλής ομπρέλας Rashkind (DOR)**», υπό τους Β. Θανόπουλο, Α. Μαργετάνη, Γ. Παπαδόπουλο, Α. Βέκιου, Γ. Τσαούση, Ε. Δραγόγια, Α. Γαβιωτάκη, Χ. Παφίτη και Ι. Στίνιο (Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, 1990), «**Αγγειοπλαστική με μπαλόνι (ΑΜ) στην θεραπεία συγγενούς στένωσης του ισθμού της αορτής**», υπό τους Β. Θανόπουλο, Μ. Πασβούρη, Γ. Παπαδόπουλο, Α. Μαργετάνη, Ε. Δραγόγια, Χ. Παφίτη, Α. Γαβιωτάκη και Ι. Στίνιο (Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, 1990) και «**Αγγειοπλαστική με μπαλόνι (ΑΜ) στην θεραπεία της υποτροπιάζουσας μετά από χειρουργική επέμβαση στένωσης του ισθμού της αορτής**», υπό τους Β. Θανόπουλο, Α. Μαργετάνη, Γ. Τσαούση, Α. Βέκιου, Μ. Πασβούρη, Ι. Αναγνωστάκη, Χ. Παφίτη και Ι. Στίνιο (Πανελλήνιο Καρδιολογικό Συνέδριο, 1990).

Το 1990, ο τότε Υπουργός Υγείας Γ. Σούρλας, αποφάσισε την δημιουργία δεύτερης Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής στο Νοσοκομείο «Αγία Σοφία», την Διεύθυνση της οποίας ανέλαβε, τον Ιανουάριο του 1991, ο **Μιχάλης Μπινώρης**, πρώην Επιμελητής Α' του Νοσοκομείου «Πποκράτειο», σε προσωποπαγή θέση. Ο Μ. Μπινώρης, στο πρώτο τετράμηνο της παρουσίας του στην εν λόγω κλινική, αντιμετώπισε ένα μικρό αριθμό περιστατικών –περίπου δέκα–, με την συνδρομή ειδικευόμενων του Νοσοκομείου «Πποκράτειο». Θέση Επιμελητή Β' κατέλαβε τον Μάιο του 1991, ο **Σωτήριος Πράπας**, επιστρέφοντας από την μετακίνησή του στο Νοσοκομείο «Royal Brompton» του Λονδίνου. Η Β' Παιδοκαρδιοχειρουργική Κλινική δραστηριοποιούνταν μόλις μια ημέρα την εβδομάδα –κάθε Τετάρτη–, διενεργώντας μια και μόνη επέμβαση, επιδεικνύοντας χαμηλή παραγωγικότητα. Οι δυσμενείς συνθήκες που επικρατούσαν με την ένδεια ημερών χειρουργείων και προσωπικού, είχαν ως αποτέλεσμα την απόφαση του Μ. Μπινώρη να επιλέξει θέση μερικής απασχόλησης, επιχειρώντας την οργάνωση Καρδιοχειρουργικής Κλινικής ενηλίκων στην ιδιωτική κλινική «Λευκός Σταυρός», στην οποία και παρέμεινε, πραγματοποιώντας μικρό αριθμό επεμβάσεων, πριν την μετακίνησή του, το 1994, στο ιδιωτικό νοσηλευτήριο «Υγεία».

◀ Σ. Πράπας (αριστερά) – Μ. Μπονώρης (δεξιά) στη διάρκεια χειρουργείου στο Νοσοκομείο Παίδων το 1992

▲ Οι τριάντα πρώτες επεμβάσεις του Β' Καρδιοχειρουργικού τμήματος υπό τον Μ. Μπονώρη

Περίπτωση χειρουργικής αντιμετώπισης δευτερογενούς μεσοκοιλιακού ελλείμματος μετά ατελή σύγκλειση με διαφλέβια πρόσδεση
Μαζάνης Ε. Μπονώρης Σωτήρης Ν. Πράπας, Ιωάννης Χ. Κουδός, Χρυσάνθη Κ. Μπεζεβέγκη, Βασίλης Α. Θανάπουλος

▶ Η αφαιρεθείσα μικροσυσκευή "Double-disk" buttoned τύπου ES

▲ Ευκερής έκθεση του μεσαυλίου μετά από κοσμητική προσέλαση. Η fistula αντιστοιχεί στην κορυφή της χειρουργικής λαβίδας

▲ Το κοσμητικό αποτέλεσμα κατά την ημέρα εξόδου

Περίπτωση συγγενούς στεφανιαίας αρτηριοφλεβώδους επικοινωνίας με δεξιά κοιλία
Χειρουργική αντιμετώπιση με κοσμητική προσέλαση
Σωτήρης Ν. Πράπας, Μαζάνης Ε. Μπονώρης

▶ Τα εμφανή πλεονεκτήματα της κοσμητικής προσέλασης μετά 12 μήνες

Το 1993, με την αποχώρηση και του Σ. Πράπα για το «Ωνάσειο Κ. Κ.», η Β' Παιδοκαρδιοχειρουργική παρέμεινε χωρίς συνεργάτες έως το 1995, μεταθέτοντας τον μεγάλο όγκο περιστατικών στην Α' Παιδοκαρδιοχειρουργική Κλινική. Φειδωλό ήταν και το Ακαδημαϊκό έργο της Β' Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής. Παρουσιάσεις σε συνέδρια ή δημοσιεύσεις που έγιναν κατά την περίοδο λειτουργίας του, ήταν οι εξής: «Περίπτωση χειρουργικής αντιμετώπισης στεφανιαίας αρτηριοφλεβώδους επικοινωνίας προς την δεξιά κοιλία», υπό τους Σ. Πράπα, Ε. Μπάστα, Α. Γαβιωτάκη, Β. Θανάπουλο και Μ. Μπονώρη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992), «Περίπτωση χειρουργικής αντιμετώπισης δευτερογενούς μεσοκοιλιακού ελλείμματος μετά ατελή σύγκλειση με διαφλέβια πρόσδεση», υπό τους Μ. Μπονώρη, Σ. Πράπα, Ι. Παντελιάδη, Ι. Καδά, Χ. Μπεζεβέγκη και Β. Θανάπουλο (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 1992), «Περίπτωση μονήρους κοιλίας: ανασκουφιστική μερική κοιλοπνευμονική σύνδεση (bidirectional Glenn) στην προοπτική διόρθωσης με ολική σύνδεση (TCPC)», υπό τους Μ. Μπονώρη, Σ. Πράπα, Α. Μαργετακή, Ε. Λατούφη και Δ. Ζαχαρόπουλο (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992) και «Περίπτωση συγγενούς στεφανιαίας αρτηριοφλεβώδους επικοινωνίας με την δεξιά κοιλία. Χειρουργική αντιμετώπιση με κοσμητική προσέλαση», υπό τους Σ. Πράπα και Μ. Μπονώρη (Ελληνική Καρδιολογική Επιθεώρηση, 34: 327-332, 1993).

▲ Χρυσάνθη Μπεζεβέγκη. Τεχνικός εξωσωματικής κυκλοφορίας

Δημήτριος Δουγένης

Η γενική εξιστόρηση της διερευνούμενης «περιόδου Ωρίμανσης» κλείνει με τις εξελίξεις σε δύο Πανεπιστημιακά ιδρύματα της χώρας μας. Στο πρώτο εξ αυτών, το **Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Πατρών**, έλαβε χώρα η δημιουργία της **Αγγειο-Θωρακο-Καρδιοχειρουργικής Μονάδας**. Ο Καθηγητής Ιωάννης Ανδρουλάκης, παλαιός συνεργάτης του Καθηγητή Κων. Τούντα, θέλησε πολύ νωρίς να εντάξει στους κόλπους της κλινικής του ένα καρδιοχειρουργικό τμήμα στα πρότυπα των πρωτοβουλιών του δασκάλου του. Στον χώρο αυτό, από το 1985 ο Επιμελητής του Ε.Σ.Υ. στη Γενική Χειρουργική **Δημήτριος Δουγένης**, έδειξε επίσης τις προθέσεις του να ασχοληθεί με τη θωρακοχειρουργική. Με εκπαιδευτικές άδειες από το 1986 έως το 1989 ολοκλήρωσε την ειδικεύση του στη Μ. Βρετανία, υπό τους Η.

Brown, Wolbon, Cameron και Walker. Το 1990 αναγνώρισε την ειδικότητα στην Ελλάδα και ήταν έτοιμος να διεκδικήσει όποια θέση προέκυπτε στη συνέχεια. Ευθύς αμέσως, ο Καθ. Ι. Ανδρουλάκης προχώρησε στην προκήρυξη θέσεως Τακτικού Καθηγητού Καρδιοχειρουργικής, όπου ο **Παν. Σπύρου**, όντας μοναδικός υποψήφιος, δεν συγκέντρωσε την απαραίτητη πλειοψηφία για μόλις μια ψήφο. Κατόπιν τούτων, ο Καθ. Ι. Ανδρουλάκης δημιούργησε Αγγειο-Θωρακοχειρουργική Μονάδα και όχι Κλινική, επικεφαλής της οποίας τέθηκε ο Λέκτορας Δ. Δουγένης. Η συγκεκριμένη μονάδα, ήταν η πρώτη Πανεπιστημιακή στην ελληνική περιφέρεια και συμπεριέλαβε στις δραστηριότητες της θωρακοχειρουργικές επεμβάσεις. Οι εξελίξεις στον χώρο του Πανεπιστημίου Πατρών θα αναλυθούν και στη συνέχεια.

ΠΕΡΙΚΑΡΔΙΕΚΤΟΜΗ ΓΙΑ ΣΥΜΠΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΚΑΡΔΙΤΙΔΑ

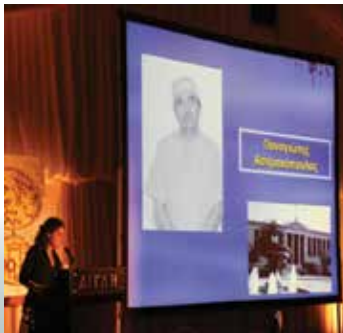
Δ. Δουγένης, Β. Ντόντου, Γ. Χιώτη, Δ. Αλεξόπουλου, Ι. Ανδρουλάκης
Καρδιοθωρακοαγγειοχειρουργική Μονάδα Χειρουργικής Κλινικής Κλινική
Ανασθησιολογίας - ΜΕΘ και Αιμοδυναμικό Εργ. Πανεπιστημίου Πατρών

ΟΙ 500 ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΘΩΡΑΚΟΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΠΑΤΡΩΝ

Δ. Δουγένης, Ν. Μπουμπούλη, Ε. Αγγελόπουλου,
Α. Βιοπούλου, Ι. Ανδρουλάκης
Καρδιοθωρακοχειρουργική Μονάδα Χειρουργικής Κλινικής
Παν/μίου Πατρών

Δημοσιεύσεις του
Δημήτρη Δουγένη
στην περίοδο «Ωρίμανσης»

Τιμητική αναφορά
στο έργο του
Καθ. Π. Ασημακόπουλου
στην εκδήλωση
δεκαετίας της ΚΡΧ
του «Ερρίκος Ντυνάν»

Στη διερευνούμενη περίοδο από την Αγγειο-Θωρακοχειρουργική Μονάδα του Πανεπιστημίου Πατρών, συμπεριελήφθησαν στην βιβλιογραφία της περιόδου, οι εξής δυο ανακοινώσεις: **«Περικαρδιεκτομή για συμπίστική περικαρδίτιδα»**, υπό τους Δ. Δουγένη, Β. Ντόντου, Γ. Χιώτη, Δ. Αλεξόπουλου και Ι. Ανδρουλάκη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1992) και **«Οι πρώτες 500 επεμβάσεις θώρακος στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Πατρών»**, υπό τους Δ. Δουγένη, Ν. Μπουμπούλη, Ε. Αγγελόπουλου, Α. Βιοπούλου και Ι. Ανδρουλάκη (Πανελλήνιο Χειρουργικό Συνέδριο, 1994). Να σημειωθεί επίσης ότι στο Πειραματικό Χειρουργείο της εν λόγω μονάδας διενεργήθηκε από τον Δ. Δουγένη πειραματικό πρωτόκολλο, με θέμα την **«Μεταμόσχευση πνεύμονα»**, μελέτη που βραβεύτηκε σε διεθνή συνέδρια.

Παράλληλα, εξελίξεις παρόμοιες με εκείνες του Πανεπιστημίου Πατρών, ως προς το σκέλος της εκλογής Τακτικού Καθηγητή Καρδιοχειρουργικής, υπήρξαν και στο **Πανεπιστήμιο Αθηνών**. Οι υποψήφιοι ήταν οι Παν. Ασημακόπουλος, Κων. Αναγνωστόπουλος, Δ. Λεωνίδας, Χρ. Λόλας, Χρ. Παπακωνσταντίνου, Γ. Σανούδος, Γ. Τόλης, Ν. Τούμπουρας και Ι. Χάσουλας. Η εκλογή Καθηγητού έγινε στις 25/4/94 με τον Παναγιώτη Ασημακόπουλο να προηγείται στην πρώτη ψηφοφορία, με 17 ψήφους έναντι 5 του Κ. Αναγνωστόπουλου, 3 του Χρ. Λόλα και πολλών λευκών. Στη συνέχεια, σε δεύτερη ψηφοφορία μεταξύ των επικρατούντων, ο **Παν. Ασημακόπουλος**, κέρδισε την εκλογή με 26 ψήφους έναντι 3 του Κ. Αναγνωστόπουλου. Ωστόσο, εν αντιθέσει με το Πανεπιστήμιο Πατρών, το αντίστοιχο της Αθήνας δεν ήταν το ίδιο υποβοηθητικό ως προς την ανεύρεση χώρου για τη δημιουργία Πανεπιστημιακής Καρδιοχειρουργικής κλινικής. Η ξεχωριστή ευγένεια και σεμνότητα της προσωπικότητας του Παν. Ασημακόπουλου δεν άφησε περιθώρια για άσκηση μεγαλύτερης πίεσης, με αποτέλεσμα να διανύσει την περίοδο της θητείας του ασκώντας τα αμιγώς ακαδημαϊκά του καθήκοντα και προσφέροντας κλινικό έργο, συνεργαζόμενος με ιδρύματα του ιδιωτικού τομέα. Η οργάνωση Πανεπιστημιακής Καρδιοχειρουργικής Κλινικής αποτέλεσε τελικό έργο του επόμενου Τακτικού Καθηγητή, **Κωνσταντίνου Αναγνωστόπουλου**, με έδρα το νεοσυσταθέν «Αττικό» Νοσοκομείο, από την επόμενη μέρα της εκλογής του το 2004.

Η Καρδιοχειρουργική στον Ιδιωτικό Τομέα

Η περίοδος της Ωρίμανσης... στον Ιδιωτικό Τομέα

Οι πρώτες ιδιωτικές Καρδιοχειρουργικές Κλινικές είναι γεγονός...

Η εφαρμογή του Νόμου περί δημιουργίας του Εθνικού Συστήματος Υγείας, όπως αναλύθηκε ήδη, προκάλεσε μια σειρά δράσεων που άλλαξαν ριζικά το Καρδιοχειρουργικό τοπίο της χώρας. Καθώς βέβαια κάθε δράση προκαλεί μια αντίθετη αντίδραση, αναμενόμενες και μόνο θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν οι εξελίξεις που συντελέστηκαν σε καρδιοχειρουργικό επίπεδο, στον ιδιωτικό τομέα. Οι προβλεπόμενες ρυθμίσεις του περίφημου Νόμου 1397/83 για το Ε.Σ.Υ., όσον αφορά στις Καρδιοχειρουργικές Κλινικές των δημοσίων νοσοκομείων, μάλλον προβλήματα δημιούργησαν παρά κατάφεραν να δώσουν λύσεις. Οι διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες αντιμετώπισης καρδιοπαθών ασθενών, έμοιαζε αδύνατο να καλυφθούν με τις προτεινόμενες από τη νομοθεσία λύσεις, ενώ η στασιμότητα στις υπάρχουσες υποδομές προκάλεσε μια ιδιότυπη παλινδρόμηση, οδηγώντας ασθενείς και πάλι στο εξωτερικό. Φυσικά, η «αντίδραση» δεν άργησε να φανεί, καθώς η λειτουργία ιδιωτικών Καρδιοχειρουργικών Κλινικών έμοιαζε μονόδρομος.

Θα έλεγε κανείς, πως η έναρξη διενέργειας καρδιοχειρουργικών επεμβάσεων στον ιδιωτικό τομέα, οφείλεται κυρίως στην απόφαση ενός εκ των πρωταγωνιστών της περιόδου να απέχει από την καρδιοχειρουργική δραστηριότητα στον δημόσιο τομέα. Ο λόγος για τον **Γεώργιο Τόλη**, για τον οποίο οι επιβαλλόμενες από το νέο νόμο ρυθμίσεις, αποτέλεσαν αφορμή να οριστικοποιήσει την απόφασή του να αποχωρήσει από την Διεύθυνση της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Ευαγγελισμός». Η αλήθεια είναι πως ήδη από το 1984, οι προστριβές ανάμεσα στον ίδιο και την τότε Διοίκηση του ιδρύματος –η οποία εξέφραζε «ανασταλτική» διάθεση στο έργο του Γ. Τόλη–, έμοιαζαν αγεφύρωτες, με αποτέλεσμα η ιδέα παραμονής στο Ε.Σ.Υ. να φαντάζει αδύνατη. Ο επίλογος της συνεργασίας του Γ. Τόλη με το Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» γράφτηκε την Τρίτη, 13 Νοεμβρίου 1984, όταν η Διοίκηση έκανε δεκτή την παραίτησή του από τη θέση του Διευθυντή.

«Υγεία»

Το σύμπλεγμα κτιρίων του ομίλου «ΥΓΕΙΑ»

Γεώργιος Τόλης,
ιδρυτής της KPX Κλινικής
του «ΥΓΕΙΑ»

Ο Γ. Τόλης, η δωδεκαετής θητεία του οποίου στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» συνδέθηκε με την διενέργεια **2.864** «ανοικτών» και **493** «κλειστών» επεμβάσεων καρδιάς, έχοντας πλήρη συνείδηση της αξίας του στην «αγορά» παροχής υπηρεσιών υγείας, βρέθηκε να συζητά την ένταξή του σε ένα από τα ιδιωτικά νοσηλευτήρια της πρωτεύουσας. Η αρχική προσέγγιση έγινε από τον Όμιλο «Ιατρικό Αθηνών», το οποίο είχε το διάστημα εκείνο οργανώσει Αιμοδυναμικό Εργαστήριο, υπό τον Καρδιολόγο του Νοσοκομείου «Ν.Ι.Μ.Τ.Σ.», Περικλή Τσάκωνα. Οι διαπραγματεύσεις με τον ιδιοκτήτη του Ομίλου, Γεώργιο Αποστολόπουλο, ναυάγησαν σχετικά γρήγορα, καθώς ο τελευταίος φέρεται να ζήτησε από τον Γ. Τόλη την πλήρη χρηματοδότηση του εξοπλισμού της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής. Καθώς δεν υπήρχε ενδιαφέρον από άλλο ίδρυμα, ο Γ. Τόλης κινήθηκε προς το εξωτερικό, αναζητώντας θέση εργασίας στην Κλινική «Cecil» της Λωζάνης, η οποία ανήκε στον όμιλο επιχειρήσεων «American Medical Incorporation», κατόπιν παρέμβασης μάλιστα του Καθηγητή Ευτύχιου Βορίδη. Ο εν λόγω όμιλος είχε επωμιστεί τότε και τη διαχείριση του Θεραπευτηρίου «Υγεία», με αποτέλεσμα ο απώτερος στόχος μιας πιθανής συνεργασίας να έγκειται στην δημιουργία «γέφυρας» ασθενών από την Αθήνα στη Λοζάνη.

Η ύπαρξη κοινού στοιχείου σύνδεσης ανάμεσα στα δύο νοσηλευτήρια, έδωσε την ιδέα στον Γ. Τόλη να απευθυνθεί στην Διοίκηση του Θεραπευτηρίου «Υγεία», στην προοπτική δημιουργίας Καρδιοχειρουργικής Κλινικής στην Αθήνα και όχι «γέφυρας» ανάμεσα στην Αθήνα και τη Λαζάνη. Σε επικοινωνία του με τον Ε. Μπελώνια, Πρόεδρο του Δ.Σ. του ιδρύματος και τον Θ. Χαραμή, Διευθύνοντα Σύμβουλο, έσπειρε την ιδέα λειτουργίας ιδιωτικής μονάδας στο ίδρυμα. Στις 21/2/1985, η αίτηση ένταξης του Γ. Τόλη στο δυναμικό του Θεραπευτηρίου «Υγεία» έγινε αποδεκτή, ενώ άμεσα ξεκίνησε και η οργάνωση του Καρδιοχειρουργικού Τμήματος. Στις 16/5/1985, ο Γ. Τόλης άνοιξε την αυλαία διενέργειας καρδιοχειρουργικών επεμβάσεων στον ιδιωτικό τομέα, πραγματοποιώντας σύγκλιση μεσοκολλικής επικοινωνίας σε ασθενή 18 ετών. Συνεργάτες του στην πρώτη αυτή περίοδο συνεργασίας με το Θεραπευτήριο «Υγεία» ήταν οι **Γεώργιος Αστράς** και **Νικόλαος Σφύρας**, ειδικευόμενοι Θωρακοχειρουργικής στο Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός», Αναισθησιολόγος η **Αλίκη Πούλιου** και Τεχνικός εξωσωματικής κυκλοφορίας ο **Αθανάσιος Σακοράφας**. Η Μονάδα Εντατικής Θεραπείας του Θεραπευτηρίου «Υγεία» διευθύνονταν από τον **Γεώργιο Πολιτάκη**, με συνεργάτες του Ανδρέα Πασίση και Γεώργιο Παναγιωτόπουλο.

Τον Δεκέμβριο του 1985, ένας ακόμη εκ των πρωταγωνιστών της Καρδιοχειρουργικής δραστηριότητας στο δημόσιο τομέα τις προηγούμενες περιόδους, αποφάσισε την συνεργασία του με τον ιδιωτικό τομέα. Επρόκειτο για τον **Γεώργιο Ανδριτσάκη**, τότε Διευθυντή της Καρδιοχειρουργικής Κλινικής του Νοσοκομείου «Ιπποκράτειο», ο οποίος μετά την ατυχή προσπάθεια οργάνωσης Παιδοκαρδιοχειρουργικής Κλινικής στο Νοσοκομείο Παίδων «Αγία Σοφία», εντάχθηκε επίσης στο δυναμικό του Θεραπευτηρίου «Υγεία». Ο Γ. Ανδριτσάκης υποστηρίχθηκε αρχικά από τους συνεργάτες της ομάδας του Γ. Τόλη, από την Αναισθησιολόγο **Μαρία Αποστολίδου** και από την Τεχνικό εξωσωματικής κυκλοφορίας, **Μαριάννα Κατσαπλή**. Η έναρξη Καρδιοχειρουργικής δραστηριότητας στο Θεραπευτήριο «Υγεία» δημιούργησε τις προϋποθέσεις οργάνωσης Καρδιολογικού Τμήματος, υπό την Διεύθυνση του Καθηγητή **Ευτύχιου Βορίδη**, καθώς και Αιμοδυναμικού Εργαστηρίου υπό τον **Γ. Κήρη**, το οποίο ξεκίνησε τη διενέργεια καθετηριασμών τον Απρίλιο του 1986.

Γεώργιος
Ανδριτσάκης

Το λογότυπο του Νοσοκομείου «Υγεία»

Η παρουσία των δύο σπουδαίων Καρδιοχειρουργών στο Θεραπευτήριο «Υγεία» προκάλεσε, ως αναμένονταν, κύμα ασθενών προς αυτό. Το 1985 πραγματοποιήθηκαν **70 επεμβάσεις**, **150** το 1986, **225** το 1987, **250** το 1988, **260** το 1989 και **261** επεμβάσεις το 1990, με την ομάδα του Γ. Τόλη να λαμβάνει εξ αυτών την «μερίδα του λέοντος». Η ψήφιση του γνωστού «Νόμου Σούρλα», ο οποίος συγκροτήθηκε από τον τότε Υπουργό Υγείας Γ. Σούρλα, αναφορικά με την σύναψη συμβάσεων ανάμεσα στα Ασφαλιστικά Ταμεία και τα ιδιωτικά νοσηλευτήρια, είχε ως αποτέλεσμα την εκτόξευση του αριθμού των διενεργούμενων περιστατικών στα χρόνια που ακολούθησαν, σε **571** το 1991, **767** το 1992 και **985** το 1993. Εκτός της αύξησης των περιστατικών, η καθιέρωση της Καρδιοχειρουργικής δραστηριότητας στο Θεραπευτήριο «Υγεία» ενίσχυσε την εμπιστοσύνη και των Καρδιοχειρουργών προς το ίδρυμα, με αποτέλεσμα την ένταξη πια μόνιμων συνεργατών στις δύο ομάδες. Συγκεκριμένα, οι Γ. Αστράς, Ν. Σφύρας και Α. Πούλιου παραιτήθηκαν από το Νοσοκομείο «Ευαγγελισμό» και ανέλαβαν μόνιμες θέσεις, ενώ από τις αρχές του 1986 αναζητήθηκε και Τεχνικός εξωσωματικής κυκλοφορίας, που θα εργάζονταν σε μόνιμη βάση. Επρόκειτο για την **Τζούς Κρητικού**, μιας Αμερικανίδας που είχε εργαστεί κατά το παρελθόν στο Νοσοκομείο «Λαϊκό» με τον Ν. Έξαρχο και έπειτα επέστρεψε στην Αμερική. Η ίδια, εκπαιδεύσε το 1987 και την **Pauline Scindilia**, Βρετανικής καταγωγής, που αποσπάστηκε από τη Μ.Ε.Θ. του Θεραπευτηρίου «Υγεία».

«ΥΓΕΙΑ». Ο Γ. Τόλης με νοσηλεύτριες
του χειρουργείου σε εορταστική εκδήλωση